

The Project Gutenberg eBook of Rakkauden narrit, by Mór Jókai

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rakkauden narrit

Author: Mór Jókai

Release date: September 30, 2014 [EBook #47007]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAKKAUDEN NARRIT ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

RAKKAUDEN NARRIT

Kirj.

MAURUS JOKAI

Suomennos.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1881.

SISÄLLYS:

Ensimmäinen osa:

1. Eräs suuri mies juhla-puvussa.
2. Suuri mies koti-puvussa.
3. Eräs mies vähäpätöisten joukosta.
4. Aspis.
5. Ihminen uskollinen kuin koira.
6. Daami ja nainen.
7. Kauhistuksen vuosi.
8. Mannermaa-polypi.
9. Pajazzo.
10. Tappolyönti — vaan ei viimeinen.

Toinen osa:

11. Mitä etelän kukkasista tuli. 12. Katkeraa leipää. 13. Kaikellaisia rosvojuttuja. 14. Nazareno. 15. Maapallon toisella puoliskolla. 16. Nuori mies kosioiretkellä. 17. Uusi ihminen. 18. Kilpailijat. 19. Sotamies, joka vangitsee rosvoja. 20. Salama kirkkaalta taivaalta. 21. Sopimus. 22. Eläin, jolla on sielu. 23. Tule siis. 24. Kaikkivaltiaan hengähdys. 25. "Hyvä!" 26. Kuitti. 27. Rauha.

ENSIMMÄINEN OSA

1 Luku.

Eräs suuri mies juhla-puvussa.

Oli komitatin viimeinen yleiskokous; ei ainoastaan viimeinen sinä vuonna, vaan viimeinen pitkäksi aikaa; kenpä tietää kuinka pitkäksi? Ehkä kaikkein viimeisin.

Kokous pidettiin nimittäin Marraskuussa 1861, jolloin "yli-ilmoissa" — eli Wien'issä — ai'ottiin musertaa taikka ainakin masentaa Unkarin komitati-laitosta.

Ihanat, iki-muistettavat päivät!

Puoleksi olimme lain turvissa, puoleksi piiritystilan vallassa.

Tänään vallanpitäjiä, luottamusmiehiä, puhujia, julkisen elämän välikappaleita; huomenna orjia, maanpakolaisia, mykkiä henkilöitä, poisheitettyjä luita.

Kaunis maa meidän maamme! Vahinko vaan ett'ei ole toista senkaltaista maailmassa!

Mutta rientäkäämme yhteis-istuntoon! Tänään saamme olla osallisina suurista mielenliikutuksista. Virkamiehet ottavat eron *in corpore*; kenraalikuvernöri, tuo mainio isänmaan-ystävä on vakuuttanut, että hän, huolimatta kiellostasta, on salliva istunnon jatkamista, ja että ainoastaan pajonetit voivat karkoittaa hänet valiokunnasta. Hän on odottava väkivaltaa niinkuin muinoin kerran tekivät roomalaiset senatorit surullisilla istuimillaan forum'illa.

Kun hän kerran on sanansa sanonut, niin hän sen pitää; hän on mies sitä pitämään. Sanasta miestä! semmoisena on Harter tunnettu, mutta unkarilainen sydän. Hän on meidän miehiämme. Entinen elämänsä on siitä takaus.

Missä meidän etevimmät miehemme olivat, siellä oli hänkin aina läsnä. Hän oli valtiopäivillä Debreczin'issä 1849, sittemmin Kápolnan taistelussa ja istui 1850 raudoissa Pesth'in Neugebäudessä. Hän on kolmekertaisesti koeteltu mies ja on nytkin vapaamielisen komitati-puolueen päämiesten sielu.

Mutta rientäkäämme, ett'ei puhe mene meiltä hukkaan, sillä sanomalehdet eivät sitä kerro; ne ovat saaneet salaisen viittauksen olla puhumatta niistä kokouksista, joista sotamiehet eivät ole vielä loppua tehneet, muuta kuin että valiokunnat olivat pitäneet tavallista neuvottelua ja sitten menneet kotia. Joutukaamme siis, saadaksemme hyvän istuinsijan.

Niin, tämä on kyllä helposti sanottu. Mutta arvoisa komitati-yleisö, joka jo eilen saapui tänne ympäristöstä, on kohta päivän koittaessa ottanut kaikki kuuntelijasijat niin täydellisesti haltuunsa, ett'ei viekkaus eikä väkivalta meitä sisään auta. Me saamme siis kiittää onneamme, jos oman suosituksemme kautta pääsemme johonkin nurkkaan aatelislehterille, josta me, tanssimestarin tapaisella ponnistuksella nousten varpaille, emme näe muuta kuin noiden verrattomien ihanain naisten päähineet, jotka istuvat edessämme. Kenties olemme kuitenkin niin onnelliset, että nuorten vastavalmistuneiden lainoppineiden kautta, jotka käyvät tervehtimässä noita verrattoman kauniita naisia, saamme tietää hiukan mitä tapahtuu, mitä päätetään ja puhutaan alhaalla salissa; sillä itse emme saa tietoa muusta kuin bravo-huudoista, jotka raikuvat ilmassa, ja kuumuudesta, joka ei ole hollantilaista höyrysaunaa huonompi.

Tässä huonossa asemassa menevät nuo mainiot puheet, joidenka tähden oikeastaan olemme tänne tulleet, meiltä hukkaan, verraton vahinko meille ja maailmalle; mutta sen sijaan saamme kuulla

keskustelua, jota eräs nuori herra selin meitä kohtaan lakkaamatta pitää erään naisen kanssa, kumartuen tämän tuolin yli sill'aikaa, kun alhaalla salissa keskustellaan valtion kohtalolle tärkeitä päätöksiä.

Nainen on kaunotar kahdenkymmenen tai viidenkolmatta vuoden vaiheella. Hänen kasvoissaan on jotakin kreolintapaista; synkkämielisinä ne ovat kylmät ja kalpeat, mutta ilomielisyys nostaa niihin lämpimän punan. Huulien hymyssä kuvautuu lapsellinen hyvyys, mutta silmät muistuttavat tyynen järven loihutupeiliä, minkä pinnan alla piileskelee salaiset pyörtehet, joissa lumotut surmansa saavat. Nuo salakähmäiset silmät osoittavat lumousvoimansa ainoastaan kelle tahtovat, ja samat kasvot, silmät ja huulet sulkeutuvat täydellisesti jos tahtovat sinut sulkea tuonne ulos kylmyyteen, ja nuo yhteenvedetyt kulmakarvat melkein sua jäädyttävät.

Jos tämän naisen tulisi valita itselleen kukkasia, jotka hänen kasvoilleen soveltuvat, niin emme neuvoisi hänelle ruusuja eikä kamelioita, vaan hyacintejä. Loruelevat ruusut ja kameliat eivät sovi, mutta hyacinti on ääneti ja puhuu ainoastaan kysyjälle.

Tämän naisen ruumis on täydellisen kaunis, hoikka ja notkea; hänen paksut, mustat, luonnolliset kiharansa valuvat esiin Erlauer-päähineen alta, joka on kultaisista pitseistä tehty ja varustettu pitkillä leveillä punasilla nauhoilla. Sellainen muoti meillä oli siihen aikaan. Oi! kuinka vastustamattoman viehättäviä naiset silloin olivat!

Nuori mies, joka puhuttelee tätä naista, voipi olla noin kahdenkymmenen vanha. Hänellä on kauniit epikurolaiset kasvot, joihin juuri esiin-pistävä parta luo varjoja poskille ja suun ympärille; kulmakarvat ovat hienot, haaveksivaiset ja lempeän-muotoiset, mutta rohkea silmäys ja sala-ivainen suu pyytävät väittää niitä valehtelijoiksi. Hoikka, äkkiä kasvanut vartalo on hervakko, niinkuin usein nuorukaisissa, jotka partaa odottavat.

Että nuoren naisen ja tuon poikamaisen nuorukaisen väli on erinomaisen tuttava huomaa kohta ja kuunnellessa heidän keskusteluaan ymmärrämme helposti syyn siihen.

Tuolla alhaalla salissa puhuu joku juhlallisella äänellä — ääni on sangen kaunis, vaan me emme kuule mitään hänen sanoistaan ylhäiseltä sijaltamme.

Tuo ihana nainen olisi mielellään kuunnellut puhujaa ja antaa sentähden ehtimiseen viuhkallaan viittauksia nuorukaiselle, joka lörpöttelee hänen selkensä takana, olla häntä häiritsemättä, vaan tämä ei siitä huoli.

"Älkää yhtä mittaa lörpötelkö — jos saan pyytää; antakaa mun kuunnella. Vaan ainoastaan tuhmuuksia siellä puhutaankin".

(Tämä oli jotensakin tuttavasti puhuttu.)

"Ken? Hänkö siellä alhaalla?"

Veitikkamaisella harmilla napsahutti nainen hänen osoittamaa etusormeansa perlemo-viuhkallaan.

"Pah! Jos tahdot sitä lukea, niin minä papalta varastan koko puheen, niinkuin se on kirjoitettu paperille; silloin saat nekin paikat kaupan päälle, jotka hän siellä täällä on pois pyyhkinyt".

(Hän sinutteli naista, mutta tämä ei sinutellut häntä.)

"Menkää — jättäkää minut rauhaan. Kauniimmat paikat menevät minulta hukkaan".

"Taputa käsiäs, niin hän sinun huvikses pitää puheen — *da capo*".

Siihen nainen vaan hymyili.

Nuori herra havaitsi tämän hymyn.

"Etkö huomaa, kuinka pappa ylpeillen katselee tänne jokaisen suurenmoisen lauseen jälestä? Minun kasvoistani hän ei varmaankaan etsi sen vaikutusta. Kun pappa pitää puheita, niin hän todellakin on kaunis mies. Kuinka hän innostuu ja ojentelee itseänsä! Täynnä voimaa ja tulta. Tämä komitati-sali on vaarallinen kilpailutanner meille nuorille; täällä vanhat aina voittavat meidät".

"Miksi ette tekin astu alas puheita pitämään? Olettehan valiokunnan jäsen ja kunnia-ylimääräinen-notario".

"Minä en osaa sitä ollenkaan. Hiljakkoin koetin esittää maljan eräässä tilaisuudessa, mutta takelluin niin hullusti, ett'en itsekään tiedä kelle viimein huusin eläköön. Tämä ei sovi meikäläisille. Kun toinen tai toinen vanhoista etevistä koulutovereistani juonittelee, koettaen purjehtia parlamentti-puheen

kurjassa ruuhessa vihriän pöydän yli, ja minä näen hien nousevan hänen otsaansa, kaikkien hänen kymmenen sormensa vapisevan, silmänsä tuijottavan — näen kuinka hän vetää otsansa ryppyyn, pusertaaksensa siitä ajatuksia, silloin kuumeen väristykset vapisuttavat minua hänen puolestansa! Minä vapisen petosta, että hän karille joutuu ja hukkuu meren syvyyteen; jos hän jonkun onnenpotkauksen avulla perille pääsee, niin iloitsen siitä niinkuin vältetystä vaarasta".

"Sen kyllä uskon, sillä te olette pelkuri".

"Myönnetty! mutta jos minä olisin sellaisen sulhasen morsian, niin rakkauden tuskat heti poistuisivat, sillä moista nähdessään voi ihminen joutua tainnoksiin. Aivan toista on kun vanha komea herra astuu puhuja-lavalle ja ensin tyynellä arvokkaisuudella katselee kuulijakuntaa, ikäänkuin etsiäkseen niitä, jotka tulevat osansa saamaan hänen puheessaan, sekä sitten päästää irti suuret sanansa niin että sali niistä kaikuu. Jos joku silloin tekee vastaväitöksiä, niin saa kohta paikalla vastauksen, ja toisen tai toisen mahtisanan jälkeen luo vanha herra silmäyksen galleriaan päin, vaatien kiitosta niiltä silmiltä, jotka hymyilevät häntä vastaan sieltä ylhäältä, sitten hän taas syöksee alas innostuksen mereen, nousee sieltä jälleen, milloin se häntä miellyttää, ja lopettaa puheen yleisen viettymys-myrskyn pauhatessa. Semmoinen vanha herra on meille vaarallinen kilpailija. — Sillä te ette huomaa silloin hänen paljasta päätänsä ja harmaita hiuksiansa ja unhotatte hänen vale-tukkansa ja värjätyt viiksensä".

"Älkää toki olko niin paha — jos saan pyytää", vastasi tuo ihana nainen suutuksissaan. "Eikö teissä siis ole kipinäkkään lapsellista kunnioitusta?"

"Olenko minä sanonut että minun pappani viiksiänsä värjää? Ei ainoallakaan sanalla! Tiedäthän sinä paraiten, ett'ei hän sitä tee. Väri on vaan tänä päivänä erittäin hyvä. Mikä pyhyiden loiste häntä ympäröi! — tällä hetkellä — luulen ma — ei löydy koko isänmaassa suurempaa miestä, kuin minun pappani. Sä huomaat, emintimäni, mikä vahinko se oli kun hylkäsit meidät; sillä jos vielä olisit emintimäni, niin sinua nyt nimitettäisiin kuvernörin rouvaksi ja olisit mahtavan miehen puoliso".

"Te olette aika narri".

(Hän oli tuon nuoren miehen emintimä.)

"Tosi kyllä että kuvernörin rouva ei huomenna enään olisi olemassa, koska pappani luopuu virastaan; mutta suuren miehen arvonimi jääpi kuitenkin jällelle".

"Kuinka voitte puhua noin sopimattomasti totisista asioista?"

"Mitä totisia asioita? Kaikki luopuvat viroistaan, pappani tekee ehdoituksen ja muut seuraavat kehoitusta. En ymmärrä mitä suurta siinä on, että pappani luopuu virastaan. Hän jää herraksi niinkuin ennen ja hänelle tulee vaan hauskeampi olo kuin nyt. Vaan mitä hyötyä siitä on, että nuo muut köyhät pirut luopuvat, jättäen jokapäiväisen leipänsä ja tulevaisen toimeentulonsa, sitä en todellakaan voi käsittää".

Eräs vieressä seisova kuuntelija (ehkä sinä itse, hyvä lukija) ei voinut olla antamatta nuorukaiselle muutamalla sanalla seuraavia tietoja:

"He tekevät sen, nuori ystäväni, siitä syystä, että maan laki on heille jokapäiväistä leipää kalliimpi, ja sen tähden, ett'eivät tahdo kansallis-kunniaa voileipänä syödä".

Tuon solakan nuorukaisen kalpeat kasvot eivät tästä sen punaisemmiksi käyneet. Kohottaen olkapäitänsä vastasi hän:

"Mitäpä minä tiedän tämän lain sisällisestä merkityksestä? Siihen aikaan olin vielä lapsi, eikä kukaan myöhemminkään ole selvittänyt minulle asiata".

Hänen onnekseen raivokkaat mieltymyksen osoitukset katkaisivat heidän keskustelunsa.

Pääpuhujaksi oli lopettanut esityksensä.

Kun myrskyntapaiset mieltymyksen osoitukset olivat asettuneet, seurasi meluava kohta. Varakuvernööri luki valiokunnan nimessä juhlallisen vastalauseen, jossa komitati-kokous vastustaa väkivaltaa ja lain rikkomista. Nyt vallitsi lehterilläkin semmoinen hiljaisuus, että matalimmallakin äänellä lausuttu sana kuului. Jokainen sana muistutti ruumiinarkulle heitettyä multaa, jota heittäessä sureva kyllä jättää vainajansa leppymättömän haudan haltuun, vaan samalla, vastustaen kuolevaisuutta, vetoo ylönousemisen toivoon.

Kun kirjoitus oli luettu, hengitti yleisö huokeammin. Kaikki olivat pelänneet, että täälläkin, niinkuin muualla, väkivalta estäisi vastalauseen panemisen.

Tämä saatiin kuitenkin lausutuksi ilman sotavoiman ilmaantumisen.

Siihen aikaan kaupungissa ei ollut juuri mitään linnanväkeä.

Nyt luki pää-notario edusmiesten luopumuksen *en masse*. Kaikki ensimmäisestä viimeiseen mieheen luopuivat viroistaan. Kaikki olivat allekirjoittaneet perustuskirjan. Kun ei enään ole lakia, niin eipä ole lain valvojiakaan.

Lehterillä rouvat pyyhkivät kyneleet silmistänsä.

On kuitenkin vähän surullinen tuommainen luopumus — kun yht'aikaa heitetään pois virka-arvo, vaikutus-ala, tienesti.

Mies sen tekee, mutta vaimon silmästä vierii kuitenkin kyynel, hänen sanoessaan: "sinä olet tehnyt oikein".

Näinä päivinä 9,000 tämmöistä miestä vaimot heidän kodissaan vastaan-ottivat kyynelhelmet silmissä.

Tämä oli tappelu, josta ei kukaan paennut, jossa halvin sotamies oli johtajan arvoinen.

Tuo kalpea nuorukainen lehterillä sanoi tällä hetkellä itkevälle naapurilleen:

"Minun tulee sääli ainoastaan Bilágoschia, oikeus-osaston arkivariota".

"Kuinka? Luopuuko hänkin?"

"Luopuu kyllä. Ja hän on kuitenkin palvellut kaksikymmentä vuotta. Jokainen hallitus on häntä kunniaissa pitänyt".

"Ja kuitenkin hän luopuu?"

"Sanotaanhan, että se on kunnian asia, isänmaallinen velvollisuus. Hän ei voi jäädä paikalleen. Hänen on seuraaminen muiden jälkiä. Minun tulee häntä sääli. Ja tämä luopuminen suututtaa minua sitä enemmän kuultuani että he nyt aikovat lähteä maalle, vuokraamaan maatilaa jossakin — ja minä vasta vähän aikaa sitten tanssikoulussa tutustuin hänen tyttärensä, pikku Ilonkan, kanssa! Suloisin, kauniin lapsi. Mikä maamoukka hänestäkin tulee".

"Minä tunnen hänet. Hän on sangen näppärä tyttö. Hän ei voi olla neljätoista vuotta vanhempi".

"Yhden tekevä. Minä olen jo häneen rakastunut enkä olisi pahaksi pannut, vaikka teateri-sensuri Pesth'issä olisi kieltänyt näyttämästä tätä murhenäytelmää".

"St. St. St. St. St", kuului joka haaralta. "Kuka juttelee tuolla lehterillä näin juhlallisella hetkellä?"

"Nyt lähden kohta, muuten he vielä päälle päätteeksi heittävät minut ulos!" kuiskasi nuori herra naiselle, hyvästi jättäen. "Hyvästi, emintimäni! Hyvästi. Me kohtaamme toisemme juhlakulussa".

"Missä juhlakulussa?"

"No kuuntele vaan. Juuri nyt Frans Bélteky ehdoittaa, että tämä juhlallinen istunto lopetettaisiin mieltä ylemmällä toimituksella; että mentäisiin kaikki *en masse* ulos kirkkomaalle laulaen Vörösmartyn hymniä, ja siellä, Honvédien haudalle, niiden kunniaksi, jotka kaatuivat isänmaata puolustaessa, pystytettäisiin se lippu, joka on liepehtinyt komitati-huoneen altailla. Kas vaan kuinka hän pöyhkeilee ja antaa sappensa kuohua. Hyvästi, hyvästi. Minä riennän, sillä minun tulee kantaa lippua; se on toimitus, joka sopii entisen kuvernörin pojalle. *Apropos!* Kunnioitukseni sun herra miehellesi. Vaan älä sano hänelle mitään".

"Hulivili!" — sanoi nainen hymyten ja rupesi sitten puhumaan toisen kanssa.

Tuolla alhaalla salissa suostuttiin yksimielisesti nuoren puhujan esitykseen, ja ikäänkuin sopimuksesta irroitettiin naiset kukkaset kiharoistaan ja rintakukkioistaan ja solmivat niistä seppeleen lippua varten, joka entisestä kunniapaikastaan oli muutettava vielä arvokkaampaan.

Neljännestunnin kuluttua oli koko ihmisjoukko kadulla, jossa pyhää isänmaan virttä alettiin ja kulku kävi kirkkomaata kohti.

Etupäässä kävivät vanhukset, koetut isänmaan-ystävät harmaapäät. Sitten seurasi miespuolinen nuoriso. Rouvat ja nuoret tytöt muodostivat jälkijoukon. Keskellä kävi lipunkantaja. Siksi oli edellä mainittu nuori mies, innostunut ehdoituksen tekijä ruvennut ennen entisen kuvernörin poikaa ja kantoi sitä, koristettuna naisten seppeleellä, korkealla ilmassa. Sentähden täytyi nuoren Elemér'in — se oli

nuoren Harter'in ristimänimi — tyytyä laulamaan toista tenoria hymni-laulajien parissa, ihanat naiset lauloivat sopraania.

Elemér väärinkäytti kurjalla tavalla tätä luottamustointa, sillä keskellä juhtakulkua käyden emintimänsä vieressä lauloi hän hymni-nuoteilla — ei Vörösmartyn runon yleviä sanoja, vaan kaikenlaisia pyhissä-kävijäin veisuja, joista toinen oli toista hullumpi ja jotka paitsi sitä olisivat olleet sopimattomia pyhissäkävijällekin. Tämöisillä kujeilla pakoitti hän ehtimiseen vieressä käyvää naista nauramaan, jonka tähden Elemér sai pitää hyvänänsä kaikenlaisia liikanimiä emintimältään, jotka liikanimet eivät olleet erittäin imartelevia laadultaan. Toria sai hän koko matkan ja vieläpä emintimä uhkasi lähettää hänet kotiin.

Vaan nyt häirittiin juhlakulkua yht'äkkiä odottamattomalla tavalla, joka hetkeksi veti kaiken huomion puoleensa.

Kun nimittäin juhlakulku poikkesi kirkkomaalle johtavalle kadulle, ilmestyi sen päässä ratsujoukko, joka tuli vastaan. — Ne olivat kyrassierejä; heidän kypärinsä välähtivät esiin tomupilvestä.

Torvien toivotus hämmensi juhlavirttä.

Feri Bélteky, tuo rohkea nuorukainen, joka oli tehnyt ehdoituksen, sai sattumalta samassa hetkessä sydämenkouristuksen, joka, niinkuin hänen tuttavansa tiesivät, usein vaivasi tätä pulskea nuorukaista. Poika parka! Kuinka surullista!

"Toveri! ole hyvä, ota lippu", kuiskasi hän Elemér'ille, ja sen jälkeen hänen täytyi, käsi rintaan painettuna, mennä istumaan eräälle työkkärille.

Kiusallinen sydämenkouristus, joka tulee niin sopimattomaan aikaan.

Täyttären kadun koko leveyden, tuli ratsujoukko juhlakulkua vastaan. — Juuri samat sotamiehet olivat saaneet käskyn vaadittaessa väkivallalla hajottaa saman päivän komitati-kokouksen. He olivat myöhästyneet tullessaan kahdeksan peninkulman päässä olevasta naapurikaupungista, mutta kuitenkin tarpeeksi aikaisin häiritsemään juhlan loppua.

Kulku seisahtui; miehet kokoontuivat. Mitä nyt on tekeminen?

Katu täytetään kohta koko leveydeltään, toisella puolella isänmaallinen juhlasaatto, toisella puolella vastaan tuleva ratsujoukko.

Kadun vasemmalta puolelta meni pieni kapea kuja, oikotie kirkkomaalle.

Isänmaallinen joukko kokoontui vanhemman Harter'in ympäri. Hän oli orakeli. Hänen huuliltaan odottivat kaikki, henkeänsä vetämättä, ratkaisevaa päätöstä, mitä tehtävä oli näin arveluttavassa tilassa.

Ferdinand Harter, isä, oli kokenut mies, joka ei hämmästynyt tämmöisessäkään hetkessä. Kohta paikalla hänellä oli valmistelematta puhe käsillä. — "Isänmaalliset miehet ja naiset! Tuossa raaka väkivalta meitä lähestyy tiellä, kun menemme isänmaan kaipausta ja kiitollisuutta osoittamaan. Jos täällä olisi ainoastaan miehiä, niin minä sanoisin: me puolustamme asematamme emmekä väisty tieltä tuli kuka tuli vastaan. Mutta heikompaan sukupuoleen katsoen olisi kuitenkin tarpeeton julmuus saattaa tätä sukupuolta, jota meidän tulee suojella ja puolustaa, tarpeettoman raa'an kohtelon alaiseksi. Jumala on todistajamme, että asiamme on oikea; tällä varmalla vakuutuksella povessamme voimme punastumatta valita tiemme; väistykäämme siis raa'an väkivallan edestä pois, luomatta silmäystäkään, ja menkäämme tyyneesti päämääräämme kohti — tuonne vasemmalle — toista tietä".

Tämä tiesi selvällä Unkarin kielellä että juhla-saatto siirtyisi sotamiesten edestä pois sivukadulle.

Harter nuorempi seiso i seppelöitty lippu kädessä.

"Mihinkä, jos saan kysyä?" huusi hän kuultuansa isän viisaat sanat: "tuonneko, sivupolulle? Ja tämän lipun kanssa?"

Nyt kääntyi hän naisten puoleen ja koroittaen lippua huusi hän kadrillinjohtajan äänellä ja tavalla: "*Mes dames, en avant! Promenade!*"

Ennenkuin kukaan ehti häntä estää, riensi hän, seurattuna rouvilta ja tytöiltä, rynnäkö-askelin mies- ja nuorukaisjoukkojen ohitse, ja tuo uhkarohkea vei seurueensa suoraan ratsu-joukkoa vastaan. Jokainen oli hämmästynyt, mutta seurasi.

Torvien räikkyessä sotamiehet ryntäsivät heitä vastaan aina sivukadulle asti. Kun molemmat joukot siis tässä yhteen sattuivat, antoi päällikkö merkin joukolleen joka äkkinäisellä liikkeellä — poikkesi sivu-

polulle, jättäen valta-tien vapaaksi laulu-joukolle.

Upseeri teki päällepäätteeksi, laskien miekkaansa, kunniaa lipulle, kun tämä ohitse kannettiin, jonka tähden hän sai osakseen kaikuvat eläköön-huudot.

Tämä rohkeus koroitti Elemér'in arvon kahdenkertaiseksi sekä miesten että naisten mielessä. Ja kuitenkin oli luultava että tämä Elemér'in puolesta ainoastaan oli hullunkurinen oikku.

Vaan täksi päiväksi ei tämä ilman seurausta jäänyt.

Kun Feri Béltekyä, tuota mainiota nuorta puhujaa, esti sydämenkouristus, niin nuoriso hartaasti pyysi Elemér'ia puhumaan Honvédien haudalla.

Turhaan hän koetti päästä siitä; hän ei ymmärtänyt puheita pitää, hänellä ei ollut mitään taipumusta siihen. Häntä ei jätetty rauhaan. Lippu oli hänen kädessään; hän vietiin ylös korkealle hautakummulle, pakoitettiin pystyttämään lippu ristin juurelle, nostettiin sitten olkapäille ja tässä asemassa oli hän pakoitettu lausumaan muutamia sanoja.

Jumalan nimeen siis! Kuunnelkaamme Elemér'ia, päivän sankarin poikaa.

Siis — Elemér todellakin sanoi jotakin.

"Te urhoolliset Honvédit vuodelta 1849, joita en ikinä ole tuntenut. Teillä oli isänmaa eläissänne ja kuoltuannekin teillä on isänmaa. Me olemme tulleet tänne teille ilmoittamaan, ett'ei ylösnousemisen päivä vielä ole tullut. Te voitte nukkua rauhassa vielä. Vaan me jätämme teille kuitenkin tämän lipun, jonka kerran hengellänne maksoitte; meille on se maksanut 7 guldenia ja 25 kreutzeriä varsineen päivineen, emmekä nyt enää tiedä mitä on sen kanssa tekeminen!"

Helppo on ymmärtää, että Elemér sai kyytiä vanhoilta ja nuorilta tästä typerästä puheesta. Samoin naisiltakin ja päälle päätteeksi emintimältään.

"Te olette paranematon veitikka", torui emintimä, kun Elemér saattoi häntä kotiapäin. "Onko säädyllyistä sellaisessa tilaisuudessa puhua mokomia tuhmuuksia?"

"Kas niin! Nyt sinä rupeat torumaan minua niinkuin kotonamme ennen", jatkoi Elemér.

"Niinkö!" sanoi emintimä moittivalla silmäyksellä. "Emintimänne on siis torunut teitä paljon siihen aikaan kun te vielä olitte hänen poikansa — eikö niin?"

"Ei sanoilla, vaan silmäyksillä niinkuin äsken. Sinä voit katsella ihmistä kuin Anakonda-käärme. Ihmekö sitten että isäparkani on saanut harmaita hiuksia noista silmäyksistä. — *Pardon!* — enhän ole sanonut, että minun papallani on harmaat hiukset".

"Mene — minä olen suuttunut teihin! Teille ei mitään ole pyhää".

Tuo ihana nainen antoi sitten Elemér'in auttaa itseänsä vaunuihin, mutta ei käskenyt häntä viereensä istumaan, niin julma oli hänen vihansa.

2 Luku.

Suuri mies koti-puvussa.

Viimeinen innostuksella esitetty malja oli juotu niissä jäähyväis-päivällisissä, joita Ferdinand Harter istunnon jälkeen piti eroaville virkamiehille sekä hajotetun komitati-kokouksen kunniaksi. Sen jälkeen jokainen meni kotiinsa sillä vakuutuksella, että hän oli velvollisuutensa tehnyt. Entisen kuvernörin Harter'in tykö ei kukaan enää jäänyt; kaikki tiesivät, että hänellä nyt oli paljon tekemistä, sillä hänen oli kirjoittaminen julkinen ilmoitus virastaluopumisesta, ja siinä on työtä koko lailla. Paitsi sitä oli hänelle annettava aikaa koota ajatuksiansa pontevan puheen sepittämiseksi kunnes tulisoitto-serenadit hänelle kello 10 illalla pidettäisiin.

Vieraat jättivät hyvästi ja menivät; kunnioitettu isänmaan-ystävä riensi työhuoneesensa lopettamaan päivää uudella työllä.

Työhuone ansaitsee erityistä kuvaamista sekin, sillä se antaa viittauksen asujansa mielenlaadusta. Seinillä on ylt'ympäri kuvia meidän maamme surupäivistä. Tuolla mestattu sankari Ladislaus Hunyady, joka mestattiin 1457 — kuninkaan valaa vasten — ja hänen jalkojensa juurella mielettömäksi käynyt morsiamensa valkoisissa ruumiin-vaatteissa. — Tuolla kosta mieltävä isä, Feliks Zach, ja hänen

vieressään muserretulla sydämellä tyttärensä, jota eräs kuninkaallinen prinssi häpäisi 1318. Eräs toinen taulu kuvasi ruhtinatarta, joka jätti hyvästi lapsilleen, Helena Zringyitä, jolta Itävallan elukat ja punatukkaiset jesuitat v. 1699 riistivät ruhtinataren ja äidin arvon. Taaskin toinen taulu, kaksi v. 1617 kuolemaan tuomittua ylimystä, kreivit Peter Zrinyi ja Frans Nádasdy, jotka viimeisen kerran pusersivat toistensa käsiä ennenkun kuolemaan menivät. — Siellä murhevaatteissa eräs kuninkaan-tytär, joka mainion isänsä haudalla etsi turvaa vieraan anastajan väkivaltaa vastaan. Vielä oli siellä kolmetoista laakerilla seppelöityä, suruharjoilla peitettyä kuvaa, isänmaan marttyrit, jotka mestattiin Aradissa 6 p:nä Lokakuuta 1849. — Täällä kuva verisestä taistelusta synkimmällä historiallisella pohjalla. — Sitten taas kuvia mainioista miehistä: unkarilainen ministeri, tuo suuri kreivi Szecsenyi, joka ampui itsensä v. 1860. — Unkarilaisen vastustaja-puolueen johtaja, kreivi Ladislaus Teleki, joka lyhyt aika sitten, 1861, eräänä yönä surmasi itsensä. Tuossa taas jalo korkea otsa — myöskin unkarilainen ministeri kreivi Ludvig Batthyany, joka ammuttiin v. 1849. Hänen vieressään Alekski Petöfi, mailman mainio unkarilainen runoilija, josta oltiin epätiedossa aina 31 p. Heinäk. 1849 missä hän ammuttiin. — Ei löydy mitään kansallista taidetta — paitsi puolalaista — joka on peittänyt asuinhuoneitten seiniä semmoisilla kauhistuksen kuvauksilla kuin unkarilainen taide. Sekin on kappale nykyajan historiaa. On jo syntynyt täydellinen jumalanpalvelus, nimittäin kansallisten marttyriensä jumaloitseminen.

Minkähänlaisessa mielentilassa se mies lienee, joka elää tällaisien kuvien keskellä?

Mutta synkistä ajatuksista eivät ainoastaan puhu kuvat, vaan myöskin kirjat kirjastossa, salaiset kielletyt teokset surullisilla ilmoituksilla muinais- ja nykyajoilta, niin myös seinällä olevat miekat ja taistelukirveet; oudot kivet, jotka pöydällä ovat kirjeitten painimina, nurkassa seisova keppi puunveistoksilla varressa, jonkun valtiollisen vangin tekemä vankeudessaan, ja kellonvitjoissa riippuvat, kultaan lasketut kupari-rahdat, joiden ruostuneella pinnalla sana *libertas* on luettavana, kaikki puhuvat samaa synkkää kieltä.

Huoneen asuja ei voi luoda silmiänsä mihinkään paikkaan, josta ei suuri salainen kysymys tuijoittaisi häntä vastaan.

Ferdinand Harter istui kirjoituspöydän ääreen, otti laatikosta salkun, avasi sen konstikkaan lukon, otti esille puhtaan paperi-arkin ja rupesi kirjoittamaan suurella tarkkuudella.

Aine, josta hän nyt kirjoitti, vaati varmaankin suurta tarkkuutta.

Kello löi kahdeksan kun hän lopetti kirjoituksensa; nyt hän soitti palvelijaa.

"Kutsu kohta kirjuri tänne; sano että minun anekirjani on valmis ja on puhtaaksi kirjoitettava".

Palvelija meni — hetki sen jälkeen kirjuri astui huoneeseen.

Hän on kolmenkymmenen vuoden vaiheella oleva mies. Hän on hieno ja kohtelias. Huomaa kohta, että hän on tottunut liikkumaan ylhäisissä piireissä. Hänen kasvojansa voisi melkein sanoa kauniiksi, jos ei jokaisessa kasvoin eri osassa olisi jotakin outoa ja terävää. Niinpä olisi esim. suu muodoltaan hyvin kaunis, ellei se olisi kovasti kiini puserrettu, ikäänkuin kieli ei muuten pysyisi hampaitten takana, vaan vieläpä huulet, ja nuo kauniit mustat viiksetkin, jotka puoleksi peittävät suun, olisivat tarpeelliset sitä suojaamaan. Kaareva nenä puhuu rohkeista toiveista ja lujasta tahdosta; siloinen otsa, siloisesti ylösharjatut hiukset — kylmästä aprikoimisesta; nuo säkenöivät silmät tummien kulmien alla voivat olla kauniit hymyillessään heikommilla naissilmillä vastaan; vaan mies on varoillansa noiden silmien suhteen, sillä niissä hän näkee konstikkaan avaimen, joka hakee avaimen reikää hänen ajatuksiinsa.

"Te olette ollut hyvä ja kutsunut minut", sanoi hän esimiehellensä.

"Oletteko sulkenut ovet jälkeenne?"

"Molemmat".

"Minä olen kutsunut teidät, kysyäkseeni oletteko lopettanut kertomukseni".

"Se on minulla muassa. Tehkää hyvin ja lukekaa".

"Se on tarpeetonta. Te osaatte mestarillisesti kirjoittaa tuommoista ja te tunnette mielipiteeni. Olkaa hyvä ja jääkää tänne minun huoneeseeni kirjoittamaan sitä puhtaaksi. Minä olen jo edeltäpäin allekirjoittanut paperi-arkin".

"Ehkä olisi paras lukea läpi tämän ensin — kenties olen unohtanut jotakin".

"Ei ole aikaa. Minulla on vielä paljon järjestettävää. On jo myöhä. Kello käy yhdeksättä ja kymmenen minutin perästä täytyy minun olla matkalla".

"Te ai'otte siis lähteä pois?"

"Minä lähden maahoviini. Minun täytyy olla siellä tänä yönä. Hiljakkoin sain tiedon isännöitsijältä, että verojen kantaja aamulla ilmoitti ryöstön tapahtuvan. Huomenna hän lähettää kuusitoista miestä hevosväkeä maatilalleni; jos en maksa ylihuomiseksi, lähettää hän kolmekymmentäkaksi miestä; sitten kuusikymmentäneljä. Tahdon odottaa siksi, että hän lähettää koko joukon ja sentähden on läsnäoloni siellä tarpeellinen, jotta ei mitään onnettomuutta tapahtuisi. Väkeni on tulisenluontoista. Sentähden pyydän teitä toimittamaan tavalliset toimet täällä. Tuossa on sinettini, kertomuksen te lähetätte hovikanslerille. Neljän päivän perästä olen taas täällä".

"Ja jos valtiokomisarius sill'aikaa saapuisi tänne?"

"Niin te jätätte hänelle asiakirjat. Täällä ovat avaimet. Tunnettehan arkiston avaimen".

"Entäs nämä toiset?"

"Ne kuuluvat kirjoituspöytäni ja kaappiini. Säilyttäkää ne luonanne. Ei tiedä mitä voi tapahtua tässä mullistusten maailmassa. Joku noista monista ihmisistä, jotka tähän aikaan käskyjä antavat sinne ja tänne, voisivat antaa tutkia minun asumustani. Siinä tapauksessa voi olla hyvä, että avaimet ovat teidän hallussanne. Kirjoituspöydässä ovat minun yksityiset paperini ja asiakirjat; olkaa hyvä ja katsokaa niiden läpi; jos näette sellaisia, joidenka ei sovi joutua vieraiden käsiin, niin saatte hävittää ne. Näissä kätköissä on rahoja, jotka minulle on annettu kaikenlaisia tarkoituksia varten, Honvéd-yhdistykselle, hautapatsasta, tiedeakatemiaa ja Jumala tiesi mitä tarkoituksia varten. Minä en tunne summan suuruutta. Olkaa hyvä, lukekaa se ja jättäkää sopivassa tilaisuudessa minulle luettelo siitä. Tuossa ovat myös omat rahani, ne otatte pois ja panette erilleen. En tiedä paljonko siinä voi olla. Joka päivä te ilmoitatte minulle kureerin kautta mitä täällä tapahtuu. Antakaa nyt käsky kohta valjastaa".

"Te ette ai'o odottaa tulisoihitu-serenadia?"

"Mitä serenadia? En tiedä mistään semmoisesta. Ei kukaan ole puhunut minulle siitä".

Kirjuri hämmästyi niinkuin olisi jotain, mikä olisi pitänyt jäädä sanomatta, luikahtanut hänen huuliltaan, ja hän rankaisi tottelematonta kieltänsä sulkemalla huulet vielä lujemmin ja puremalla viiksiänsä. Ja kuitenkin tuo vallaton kieli niin mielellään olisi kertonut, että kaikki puhuivat siitä ja valmistelivat itseänsä siihen; tulisoitot olivat jo aikoja sitten reilassa ja koko kaupunki liikkeellä, nekin, jotka eivät saaneet mitään tietoa tästä, tiesivät vanhastaan, että tällainen päivä tällä tavalla oli lopetettava. Vaan nuo armottomat huulet eivät kokonaisen tunnin kuluessa avanneet vankihuoneen porttia, päästäksensä vangitut ajatukset irti. — Kirjuri otti avaimet.

"Ainoastaan salkun avaimen minä pidän", sanoi Harter, ottaen avain-renkaasta pienen avaimen, millä hän lukitsi kirjoitussalkun. "Tämän salkun jätän tänne, sillä minulla se kenties on huonommassa turvassa. Kaikissa tapauksissa siinä ei ole mitään, josta minun tarvitsisi olla levoton; se sisältää ainoastaan päiväkirjan omista asioistani ja elämäni vaiheista. Vieraalla avaimella ei sitä käy avaaminen; mutta jos joku viran puolesta tahtoo tietää sen sisällystä eikä malta odottaa kunnes palajan, niin sanokaa, että hänen siinä tapauksessa tulee leikata rikki nahkakannet päästäksensä tarkoitustensa perille".

"Kyllä minä kätken sen luonani, ett'ei kukaan sitä löydä".

"Se on hyvä, rakas Emil. Minä luotan täydellisesti teihin. Mutta joutukaa nyt ja käskettä vaununi esille".

Kirjuri otti avaimet ynnä salkun. Viiden minutin perästä hän palasi ja ilmoitti, että kaikki oli valmis lähtöä varten.

Pusertaen hänen kättänsä, pyysi Harter häntä jäämään työhuoneeseen puhtaaksi kirjoittamaan kertomusta.

Kun Harter lähti, ei hän sallinut palvelijan mennä istumaan ajurin viereen, vaan jätti hänet kotia.

Kirjuri katseli ikkunasta pois lähteviä vaunuja. Hänen vakoileva silmänsä seurasi niitä kunnes katosivat hämärään sekä vaunut että katu.

Miksi tämä kiireinen lähtö ennen tuota hyvästi ansaittua kunnian-osoitusta?

Muutamia minuttia myöhemmin kuului vastaus pimeältä kadulta. Suurelta torilta tuli varovasti kaksitoista-miehinen ratsu-patrulli paljastetuilla miekoilla; viiden minutin perästä se taas palasi ent. kuvernörin ikkunoiden ohitse.

Aha!

Asiat selvenivät kirjurille. Hän vetäysi takaisin ikkunasta ja, seisahtuen taulujen eteen, hymyili hän äänetönnä.

En tiedä voiko kukaan pitää ihmisistä, jotka noin äänettöminä nauravat — salataksensa naurunsa.

Kuvat tuolla ylhäällä näkevät sen ja suuttuvat kenties häneen, vaan ne eivät puhu mitään.

Tämä hauska ajanvietto keskeytettiin; joku astui huoneeseen.

Se oli nuori Elemér. Seuraus maljojen juomisesta päivällisillä oli ollut se, että hänen täytyi panna maata eikä hän nyt oikein tietänyt oliko aamu vaiko ilta.

"Kuka hiljakkoin läksi pois täältä vaunuissa, herra Andjaldy?" — — kysyi hän unisena.

"Te"

"Minäkö?"

"Aivan niin! Te olette lähtenyt pois".

"Todellakin! Minä join niin vahvasti, että melkein voitaisiin minua luuletella, ett'en ole täällä. Ja isäni, missä on hän?"

"Täällä huoneessaan".

"Missä?"

"Hän istuu tuolla kirjoituspöydän ääressä. Ettekö näe että hän kirjoittaa kertomustansa?"

"Minä en ole leikkisellä tuulella tänään, herra Andjaldy".

"Minä en ole koskaan leikkisellä tuulella, ja sanon teille sentähden totisesti, että hänen armonsa on kotona; mutta että te olette lähtenyt maalle. Tehkää sentähden hyvin ja palatkaa huoneisiinne ja älkää menkö ulos kadulle ennenkun matkavaununne palajavat".

"Onko isäni käskenyt sen?"

"Te tiedätte että hän on määrännyt teille kotiarestin".

"Mutta jos minun tekee mieli vastustaa tätä laitonta kieltoa? Tänään olisi siihen juuri sopiva päivä".

"Tahdon huomauttaa teille, että siinä tapauksessa kuukausrahamme ovat vaarassa".

"Hitto vieköön kuukaus-rahat! Jos en saa niitä, niin teen velkoja siksi. Jos en saa niitä myöhemminkään, niin tulen rentuksi, myyn takkini, kellon ja kengät; mutta väkivaltaa en kärsi".

"Pysykää nyt kauniisti alallanne; te voitte panna vastalauseita, mutta teidän on taipuminen asianhaarojen mukaan. Te olette kadottanut paljon korttipelissä ja siinä tehtyä velkaa sanotaan kunniavelaksi!"

"Aivan oikein; jos en maksa, niin minut heitetään ulos, vaan ei suljeta sisään".

"Puhukaa hiljaa! Kuulkaa, joku tulee".

"Ken?"

"Sen saatte kohta tietää, mutta olkaa hyvä ja pysykää äänetönnä siksi. Ettekö kuule sieltä ulkoa Feri Béltekyn ääntä?"

Se oli todellakin ääni, joka pakoitti Elemér'in jäämään huoneesensa. Tämän päivän onnettomuuden perästä ei hän tahtonut tavata häntä.

Nuori Bélteky kahden toisen nuorukaisen kanssa tulivat lähetyskuntana.

"Hyvää iltaa, ystävä Andjaldy", tervehti hän kirjuria, joka tuli häntä vastaan vastaanotto-huoneessa. "Onko hänen armonsa kotona".

"On", vastasi kirjuri, "hän on lopettamassa kertomustansa".

"Joku sanoi että on nähty hänen vaunujensa menevän pois päin".

"Elemér on lähtenyt pois niissä. Näettehän että hänen armonsa palvelija on kotona".

"Niin häneltä ei saa mitään tietää; hän vastaa kaikkiin kysymyksiin, ett'ei hän mitään tiedä. Me pelkäsimme, ett'ei herra kenralikuvernöri sallisi tuota loistavaa kunnian-osoitusta tänään tapahtuvan".

"Oh, miksi hän ei sitä sallisi?"

Bélteky oli vähän hämmästynyt, vaan hänen täytyi viimeinkin käydä itse asiaan.

"No kenties sentähden että komendantti on ilmoittanut pormestarille, ett'ei hän enää aio kärsiä mitään meluavia mielenosoituksia".

"Tämä on todellakin tärkeä kohta. Minä olen ilmoittava asian hänen armollensa ja tulen kohta vastauksen kanssa".

Kirjuri palasi työhuoneeseen ja sulki varovasti molemmat ovet jälkeensä. Muutaman minutin perästä hän palasi, jättäen taas toisen oven auki.

"Hänen armonsa lähettää teille tervehdyksen minun kauttani. Hänen lyhyt vastauksensa on: 'Vakava-luonteiset miehet odottavat pelkäämättä tapauksia. Missä hyvänänsä etsitte häntä, olette aina löytävä hänet paikallansa — tapahtukoon mitä tahansa'".

Lähettiläät katselivat toisiansa ja jättivät noloina hyvästi, kohteliaisuuksia lausuen.

Herra Andjaldy palasi työhuoneeseen.

"Minun täytyy suudella teitä", huusi Elemér häntä vastaan ja halaili häntä. "Te olette oivallinen ihminen. Pappani pötkii pakoon tulisoitto-serenadista, peljäten yhteentörmäystä sotaväen kanssa. Ystävä Bélteky vainustelee tätä ja koettaa pappani kautta saada syytä jättää kunnian-osoituksen sikseen. Mutta te annatte hänelle takaisin taulan, joka jo sormiamme polttaa. Nyt ei hänelle muuta neuvoksi jää kuin sydämen-kouristus ja hänen täytyy kauniisti hieroa sopimusta väkijoukon kanssa, joka on valmis kaikkeen. Te olette rakastettava ihminen! Teidän tähtenne tahdon kolme päivää jäädä huoneeseeni, enkä liiku lattialtakaan, ettei kuultaisi minun olevan kotona. Nyt menen levolle; emme tarvitse toivottaa toisillemme rauhallista yötä, kyllä se tulee rauhallinen".

"Kiitollisuudesta tahdon antaa isänne maksaa pelivelkanne ja laitan niin, ett'ei vanha herra saa mitään tietää".

Hymyillen meni Elemér huoneeseensa. Kirjuri jäi työhuoneeseen.

Hän lukitsi kaikki ovet, saadaksensa olla rauhassa.

Kun hän oli yksin ja varma siitä, ett'ei häntä häirittäisi, otti hän avaimen taskustaan.

Herra Harter'in vilpityn luottamus häneen ei todellakaan ole kiusausta vailla.

Hän oli uskonut Andjaldylle kaikkien, salaistenkin kirjeitten tarkastamisen ja käskenyt hänen polttaa semmoiset, joissa löytyi valtiolliselta kannalta vaarallisia lauseita; vieläpä oli hän saanut toimekseen järjestää salaiset rahalahjat, joista antajat tuskin voivat mitään tilintekoa vaatia. Ei tosiaan kukaan olisi voinut enemmän luottaa omaan paikkaansa.

Jos petturi kätkeytyy tuon naaman taakse, mikä rajaton voima hänellä on tarjona surmaamaan mainiota miestä? Ja tämä mies on todellakin hävytön petturi. Ferdinand Harter peljätköön häntä — vaan ei kirjeittensä eikä rahojensa vuoksi.

Tämä mies ei tiedusta mitä osaa Harter näyttelee elämän näyttämöllä, vaan miltä hän näyttää sydämensä sisimmässä sopukassa.

Harter'in rahakukkarot ja hänen turhuutensa loistavat perhos-siivet, ne hän jättää rauhaan.

Rahasummat, jotka tämän miehen käsiin jätetään, ne hän antaa vähentämättä takaisin. Rahat Honvédeja ja hautapatsasta sekä nimittämättömiä tarkoituksia varten, joista ei vaadita tilintekoa, ne löytyvät aina samoissa rahoissa, joina ovat annetutkin: täydellinen rahan-opillinen kokoelma — paperilippuja. Ei yksikään huku niistä.

Ferdinand Harter ja kaikki muut, jotka uskovat salaisuuksiansa hänelle, voivat olla huoletti, sillä ei mikään petollinen kieli löpöttele siitä, mitä paperille panevat; Andjaldystä kaikki tuo on vaan tyhjää narrinpeiliä, haihtuvia houereita. Hän etsii syvempää vettä.

Avaimista, jotka ovat hänelle uskotut, hän ei valitse arkiston eikä kassakaapin avainta — sillä ei ole

kiirettä — vaan hän ottaa sala-taskustaan salkun avaimen, jota avainta ei uskottu hänelle.

Salkussa oli konstikas lukko; kerran kun Ferdinand Harter oli unohtanut avaimensa maalle, ei koko kaupungissa kukaan voinut sitä avata; ei lukkoseppäkään pystynyt siihen. Omistaja voi sentähden olla huoleti siitä, ett'ei vieras kykene sitä avaamaan.

Mutta Harter ei tunne erästä salaisuutta salkussaan, sitä nimittäin, että kun Wien'in seppä antoi kirjurille salkun, antoi hän hänelle kaksi avainta. Toinen sitä tapausta varten että toinen hukkuisi.

Toisen avaimen piti kirjuri itse.

Koska Harter'illa oli tapana säännöllisesti kirjoittaa päivän merkillisimmät tapaukset sekä omat tunteensa, niin kirjuri mitä yksinkertaisimmalla tavalla luki isäntänsä sielun salaisuudet ikäänkuin Dzerzonilaiseen mehiläispesään katsellen voi nähdä mitenkä sen asukkaat häärivät salaisissa kammioissaan.

Niin pian kun herra Andjaldy oli lukittujen ovien takana, otti hän esille Harter'in salkun, avasi toisella avaimella sala-lukon ja jatkoi lukemistaan.

Avatussa salkussa oli Ferdinand Harter'in päiväkirja.

Andjaldy tiesi varsin hyvin sen sisällön. Edellisten lehtien sisältö oli hänelle aikaa sitten tiedossa ja hän oli siis utelias ainoastaan viimeisten suhteen.

Tänään olen taas kestänyt kovan päivän.

Luulen että se päättyi onnellisesti.

Moni arvelee, että kohtaaminen oli sangen helppo.

Voimakas akrobati on tottunut kantamaan kahta miestä olkapäillään, nämä vuorostaan neljää ja viimeksi-mainitut lisäksi kahta lasta. Akrobati kävelee hymyten ympäri, tämä ihmispyramidi niskoillaan, mutta minä olen vakuutettu siitä että hän joka kerta alkaa näytäntöä tällä ajatuksella: "kenties käy hullusti tämän päivän näytännössä. Kenties ne, jotka seisovat olkapäilläni, kaatuvat ja musertavat joko minun taikka itsensä".

Mun kohtaloni on sama. Minä kannoin olkapäilläni koko ihmispyramidin.

Kuinka minun nyt on helppo olla päästyäni tuosta taakasta!

Arvattavasti en tee tuommoista voiman-ponnistusta niin äkkiä jälleen; ja ne, jotka ovat luikahtaneet alas mun olkapäiltäni, kiittäkööt onneansa että taas seisovat vaan vakavalla pinnalla.

Provisorium on olemassa ja jättää meidät rauhaan.

Gordilainen solmu on avattu.

Rohkeinkin kenraali istuu mukavammin nojatuolissaan kuin satulassa — arvelen ma.

Ei mikään asema ole niin ikävä kuin se, joka pakoittaa meidät olemaan jonakin muuna kuin todellakin olemme.

Ollessani taistelussa joka kanunan-laukaus kauhistutti minua, mutta sanoa pelkääväni oli mahdotonta; minulla ei ollut rohkeutta ilmoittamaan, että olin rohkeutta vailla. Minä astuin mestauslavalle ja olin vankihuoneessa; joka minut sinne vei, oli yhä vaan puuttuva rohkeus sanomaan saattajalle: nyt en mene askeltakaan edemmäksi. Nyt näin taas saman tien edessäni, jota ennenkin olin käynyt; minä näin että ihmis-pyramidi olkapäilläni vei minua yhä likemmäksi kanunia, mestauslavaa, vankihuonetta, ja taaskin puuttui minulta rohkeutta sanomaan: nyt en mene edemmäksi, minä tahdon päinvastoin seisautua ja musertua; naurakoon minulle ken tahtoo.

Sattumus tuli avukseni. Väkivalta astui tielleni.

Mukavammalla ajalla ei se voinut tulla!

Nyt olen lopettanut sankarina; ei yhtään lehteä puutu laakeriseppelystäni.

Tänään kestin mestari-koetuksen.

Seisoin puolijumalana kansan edessä. Aurinkona säteilin kauas ympärille.

Rohkeana, uskaliaana vastustin itse väkivaltaakin.

Kyrassierien ratsumestari on paitsi sitä hyvä ystäväni, hän ilmoitti minulle toissa päivänä, että hän vasta iltapäivällä tulisi tänne ratsujoukkoineen; sitä ennen voisin minä saattaa kaikki loppuun.

Hän piti sanansa.

Ilman tuota arvoisaa nuorisoa olisi juhlallisuus voinut loppua varsin rauhallisesti, mutta he olivat pilata kaikki tyyni.

Nähdessäni ratsujoukon tulevan minua vastaan kadulla, olin unohtamaisillani osani.

Poikani, tuo kelvoton, häpäisi minua kahdenkertaisesti — ensiksikin uhkarohkeudellaan ja sitten cynillisellä moukkamaisuudellaan.

Yleisö katselee tarkastavin silmin mainion miehen poikaa, tämän käytös on yleisön mielestä mittari, joka antaa tietoa hänen isänsä mielipiteistä, kun isä on kotona neljän seinän välissä.

Jos poika on väliä-pitämätöin — kohta sanotaan: talonpoika on vispilöinyt saipuankuohua maitoon.

Ja mikä pahempi on, hän pilkkasi minua hänen läsnä ollessaan.

Hänelle, hänen mielestensä tahdon aina olla loistava ja majesteetillinen; häntä ajattelen seisossani raivoisan väkijoukon edessä ja pidättäessäni intoani; hänen tähtensä koetan päästä mainioksi, ett'ei hän unohtaisi nimeäni, vaan katumuksetta ajattelisi minua ja ikävöitsisi päästä takaisin luokseni. Vaan mikä kummallinen arvoitus tämä vaimo on!

Kaksi vuotta elimme yhdessä ja erosimme syystä, että tulisesti vihasimme toinen toistamme. — Me vaihetimme uskontoakin, päästäksemme toisistamme. — Ja nyt — erottuani hänestä — uneksin ainoastaan häntä.

Mutta onko tämä todellakin niin ihmeellistä?

Onhan tämä vaimo aivan toinen kuin se, jota minä omistin.

Kahden vuoden kuluessa en nähnyt hänen koskaan hymyilevän.

Oi! kuinka viehättävästi tämä nainen voi hymyillä! Vasta nyt, kun hän on toisen omana, olen kuullut hänen nauravan.

Kun hän oli mun, ei hän ollut edes kauniskaan.

Ja nyt — mikä viehättävä, lumoava olento!

En tosiaankaan koskaan nähnyt ennen että hänellä on semmoiset silmät.

Kun hän vielä oli mun, kauhistutti se ajatus minua, että minun täytyi olla hänen kanssansa saman katon alla, ja nyt sydämeni sykkii hekumasta, kuultuani että hän on tullut samaan kaupunkiin. Jos me satumme johonkin, missä saan häntä katsella vaikkapa kaukaakin, niin olen minä taas nuoreksi muuttunut hänen kauttansa, joka ennen teki elämäni illettäväksi, kun näin hänet vieressäni. Vähän aikaa sitten ostin kullalla yhden hänen vanhoista hansikkaistaan, — minä, joka kammoin koskea hänen kättänsä, kun tämä käsi ja kaikki vielä oli minun.

Mutta tämä vaimo onkin nyt aivan toinen kuin silloin oli. Tänään on hän hilpeä ja loistava, pelkkää sydäntä ja tunnetta. Jokainen hänen sanansa on nyt harmonillinen — jokainen silmäys viehättävä.

Ja tuommoisen miehen rinnalla! Hän ei ole mies, tuskinpa ihminenkään — vaan apina. Jos tuommoinen pyytäisi minulta palveluspii'oistani jonkun vaimokseen, niin kieltäisin sen häneltä.

Sanotaan hänen olevan rikas; minä en sitä usko. Hän keinottelee arveluttavissa asioissa.

Hänen kanssansa ei voi puhua muusta kuin numeroista ja kauppasioista.

Jos hän olisi paholainen luonteeltaan, niin voisin kuitenkin ymmärtää sitä. Semmoinen vaikuttaa naiseen.

Mutta nyt hän on tavallinen jokapäiväinen ihminen, sitä lajia että Lapinmaalla kolme hänen kaltaistansa yhteensä tekee yhden kokonaisen miehen ja naiset ostavat heitä kahdella hylkeen-nahalla.

Millä lailla hän siis voi olla etevämpi minua, joka vielä olen pulska mies. Minä käyn ainoastaan viidettä kymmenettä; omaisuuteni tekee minun magnatiksi; nimeni on tunnettu koko maassa, sitä kunnioitetaan ja pidetään arvossa.

Olen laiminlyönyt tätä naista niin kauan kun hän oli minun omani.

Hyvä! Minä tahdon valloittaa hänet uudestaan.

Mutta sitä ennen tuo kelvoton poikani saa lähteä ulos matkoille.

Ja nyt riennän pois. Minua ei saa tavata täällä tänä iltana. Maamieheni valmistavat suurenmoista kunnian-osoitusta, joka voisi saattaa minut rettelöihin korkeain asianomaisten kanssa, joka olisi minulle hyvin epämukaista.

Kirjurini saa järjestää kaikki minun puolestani. Hän on hyvin luotettava mies.

Mikä onni että kohtalo määrää meidän käytettäväksi hyödyllisiä käsiä ynnä jalkoja, jotka meidän puolestamme toimivat — kohtuullisesta palkasta.

Tässä oli loppu.

Mies noilla hyödyllisillä käsillä ja jaloilla hymyili salaa itsekseen. Sitten lukitsi hän taas salkun ja asetti sen paikalleen; sen jälkeen hän teroitti kynänsä ja rupesi kirjoittamaan — ei hänen ylhäisyydelleen hovikanslerille, vaan — rouva Maria von Lemmingille.

Tämä oli tuon mainion naisen nimi.

3 Luku.

Eräs mies vähäpätöisten joukosta.

Kolme päivää komitati-kokouksen hajoamisen jälkeen oli kaikki taas hiljaa pienen kaupungin katuloilla, niin hiljaa, että oli erinomaisempi tapaus sekin, kun eräs pieni kaunis tyttö, päässä kansallisvärisillä nauhoilla varustettu päähine — jota nimitetään Pärtaksi — kävi katua myöten.

Tuo pienokainen on tosiaankin näppärä. Hänen hieno solakka vartalonsa ilmoittaa, että hän tuskin on neljätoistavuotias; hänen suorat nuoret kasvonsa ovat lapselliset, punaposkiset; silmänsä taivaansiniset; hymyilevä pikku suunsa, jonka huulilta veitikka esiin pistää, ja puhdas kirkas otsansa, ovat viattomuuden puhtaan tahraantumattoman lehden kaltaiset. Tämän nuoren tytön liikunnot ovat niin norjat ja kepeät, että hän käy pienen kaupungin pisintä katua tahraamatta kenkiensä kärkiäkään, ja kuitenkin on helposti ymmärrettävä että vaaditaan jotensakin suurta taitavuutta käydessä Marraskuulla meidän katuja myöten, valitsematta ainoastaan puhtaita kiviä jalan sijaksi, päästäksensä perille tahraantumattomilla sääryksillä. Sen ohessa oli hän niin kaino ja varovainen, ett'ei nostanut hameitansa enemmän, kuin että hänen vieressänsä kulkeva nuorukainen tuskin sai nähdä hänen somat jalkasensa.

Nuori saattaja on Elemér Harter, joka sateenvarjo kädessä astukselee eteenpäin tuon pienen soman tytön rinnalla ja kadulla miellyttelee häntä, kuten tapana on pikkukaupungeissa.

Mamma on kumminkin nuoren parin jäljissä.

Äitiä kuvaamme vast'edes tarkemmin; se, joka nyt vetää huomiota puoleensa hänessä, on lukemattomilla napeilla koristettu vaippa, joita vanhemmat naiset siihen aikaan niin komeasti kantoivat.

"Olkaa hyvä, älkää pitkö sateenvarjoa minun yli", sanoi neitonen; "ensiksikin ei sada enää ja toiseksi, jos sataisikin, niin vesi tippuisi sateenvarjosta suoraan minun niskaani".

"Lähdettekö maalle?"

"Isäni lähtee sinne, vaan minut hän lähettää kauemmaksi. Minä lähdän Englantiin".

"Osaatteko Englannin kieltä?"

"Minä osaan syödä biffipaistia — muuta tekemistä minulla ei tule olemaan".

"Vai niin — minä osaan Englannin kieltä; ja minä epäilemättä en koskaan pääse Lontoosen".

"Jos minulla olisi ollut yhtä hyvät tiedot kuin teillä, niin minäcaikoja siiten olisin ollut *attaché* jossakin ulkomaan lähetyskunnassa".

"No sehän te varsin hyvin voisitte olla".

"Varsin hyvin! Kiitoksia kohteliaisuudesta".

"Jos pelkäisitte minun kohteliaisuuksiani, ette tulisi niin likelle minua".

"Kenpä siihen mitään voi jos hyttynen lentää suorastaan tulen liekkiin".

"Kaikissa tapauksissa teidän isänne on menetellyt varsin johdonmukaisesti kun hän, pilattuansa ensi karnavalin meiltä — te tiedätte että kaikki ovat pannaan julistetut, jotka tällä surun vuodella tanssihuviin menevät — lähettää kavaljerit pois maasta".

"Se on hyvä. Sen olen hänelle sanova".

"Mitäpä minä siitä! En minä ollenkaan pelkää mitä ihmiset tavallisesti pelkäävät. En minä pelkää ketään, jota ette itse pelkää".

Junker Elemér ei voinut olla nauramatta näille sanoille.

"Mitä minä tuon teille Englannista, kun palajan?"

"Tahdotteko todellakin tuoda minulle jotain? — Kuulkaa, tuokaa minulle — joku kielletty kirja".

"Kielletty kirja?" kertoi Elemér kummastellen.

"Niin joku kirja, jota ei saa täällä myydä, jossa suurille herroille sanotaan semmoista totuutta, jota eivät mielellään kuule".

"Vai niin!"

"Te ymmärrätte siis — joku niin vaarallinen kirja, että joudutte vankeuteen jos tullimiehet sen löytävät".

"Kiitoksia toimesta! — Kyllä minä sen hankin".

"Ei, ei! Minä lasken vaan leikkiä; eihän semmoinen sovi minulle — en minä sitä lukisikaan. — Mutta jos todellakin tahdotte tuoda ulkomaalta jotain — niin tuokaa joku hyvä uutinen".

Siihen keskustelu päättyi!

Hyvä uutinen ulkomaalta!

Nyt se ei enää ole ajanmukaista.

Ei kukaan enää niitä pyydä.

"Uskallanko iltapäivällä käydä teidän luona jäähyväis-käynnillä?" kysyi Elemér kuu saapuivat talon portille.

"Ei, ei!" kiiruhti tyttö sanomaan ennenkuin äiti voi mitään lausua. "Tänään emme voi ottaa teitä vastaan. Minun täytyy valmistaa tanssipukuani illaksi; minä olen itse kamarineitsyeni, enkä ollenkaan hyväksy että kamarineitsyeni ottaa vieraita vastaan, kun hänen pitää silittää minun tanssipukuani. Iltahuvissa saatte sanoa minulle mitä tahdotte. Jääkää hyvästi!"

Sitten riensi hän portista sisään noreasti kuin muori vuohi, joka liikkuu hyppien, koska se sille on kävelemistä helpompi.

Junkkeri Elemér painoi haikaran sulalla koristetun lakkinsa otsaansa ja mietiskeli itsekseen kävellessään, pää kallella, samaa tietä kuin oli tullut:

"Sinä pienokainen et tulekaan iltahuviin, johonka valmistelet itseäsi — enkä minä kenties koskaan eläissäni näe sinua jälleen".

* * * * *

"Eräs vieras on sisällä", kuiskasi palvelustyttö kotia tuleville, kun nämä astuivat kyökkiin, pienissä kaupungeissa tavallinen sisäänkäytävä on kyökin kautta.

"Kuka?"

"Rouva Danváry".

"Oi voi!" sanoi rouva.

Pikku neitonen ei sanonut sanaakaan, vaan meni nopeasti kyökki-kamariin.

"Hän on jo tunnin ajan kiusannut armollista herraa siellä sisällä", jatkoi palvelija. "Hän on varmaankin saanut harmaita hiuksia siitä".

Rouva Danváry, joka salissa odotti rouva Bilágoschin tuloa, sai omituisella ky'yllään tietää kaikki mitä kaupungissa tapahtui ja mitä jäi tietämättä, siitä urkki hän tietoa, juoksennellen pitkin kaupunkia.

Hänen ulkonainen ihmisensä vaati muuten suurta tilaa sekä ruumiin että krinolinin puolesta, ja tyhjää alaa tämän sisäpuolella, jota hän ei voinut itse täyttää, koetti hän voimiensa mukaan täyttää myski-hajulla. Myöskin käytti hän unkarilaista päähinettä, oikeata Debreczin'in muotoa.

"No viimeinkin sinä tulet, armaani!" vikisi tuo arvoisa rouva, kun rouva Bilágoschi astui ovesta sisään, ja rouvat suutelivat toisiansa, kuitenkin suurella varovaisuudella, ett'eivät hiusneulat otsakulmissa puhkaisisi silmiä heidän päästään.

"Minä olen odottanut sinua ainakin kokonaisen tunnin ja kuluttanut rakkaan miehesi kallis-arvoista aikaa. Minusta tämä tunti kyllä on ollut lyhyt kuin minuutti — niin hupainen oli kanssapuhe (huomattava on ett'ei hän antanut kellekään suunvuoroa), mutta minä tiedän että joka minuutti on kallis sille, jolla on niin rasittava virka, varsinkin nyt kun hänen tulee kantaa hartioillaan kaikki prosessit ja toimet ja yksinänsä olla, niin sanoakseni, koko komitatina. Kokous on päättänyt että arkistonhoitaja jääköön virkaansa. Nyt kaikki lakeijat luultavasti ovat teidän käskyn-alaiset — vai kuinka?"

"Ei minun, vaan valtiokomisariuksen".

"Ah! Valtiokomisariuksenko? — totellaanko häntä? Tunnustetaanko häntä? Eikö häntä sysätä nurkkaan, jos hän käskee jotakin? Oi! jos olisin mies! Totta tosiaan, jos vaan kohtalo olisi laskettu meidän, naisten käsihin — silloin hallitus, kautta Jumalan, olisi pahemmassa kuin pulassa! Mutta miehet ovat niin hirveän lammasmaiset tähän aikaan. Juuri tänä päivänä on minulla ollut kuuma kiista kotona Gyurini kanssa, nimittäin siitä, mitä meidän on vastaaminen kutsumukseen tanssipitoihin tänä illaksi. Tiedätkö, ystäväni, minä olen juuri tullut tänne kuulemaan mitä te siitä arvelette. Valtiokomisarius panee tänä iltana toimeen tanssipidot samassa salissa, josta komitati-kokous hiljakkoin karkoitettiin. Kaikki komitatin ylimykset ja kaupunkilaiset on hän kutsunut. Minä olen kuullut että moni on lähettänyt kutsumuksen takaisin. Mieheni sai myöskin semmoisen, s.o. koko perhe on kutsuttu. Minä olen jo riidellyt Gyurin kanssa siitä asiasta. 'Mitä sinä ajattelet, Gyuri! minunko pitäisi tanssia siinä paikassa, missä viikko sitten lauloin hymnin; minäkö kumartaisin komisariuksen rouvalle!' Mutta Gyuri, joka on flegmatillinen ihminen, veisasi yhä sitä virttä, että oli vaikea ylenkatsoa niin mahtavan herran käskyä, ja ett'ei hän sentähden myy sieluansa, henkeänsä, vaikkapa hänen luonansa vähän jäävettä juokin. Mitä te arvelette asiasta? Pitääkö mennä vai eikö?"

"Minä sanon, rouva orpanani", vastasi Bilágoschi, "että jokainen tekee mitä hänestä parhaaksi näyttää".

"Älkää sanoko mitään, herra orpanani. Minä tahdon tietää, mitä Justine arvelee. Semmoisissa asioissa me rouvat olemme viisaimmat".

"Minä neuvon sinua", vastasi rouva Bilágoschi, "menemään tanssipitoihin".

"No niin — ethän sinä voi muuta sanoa — olet oikeassa. Herra orpanani on vielä komitatuoneessa, hänen täytyy olla paikallaan. Teidän ei ole mahdollista vetää sormikoukkaa valtiokomisariuksen kanssa. Sitä paitsi sen, jolla on niin ihana kukoistava tytär, kuin minun pikku kummityttäreni, täytyy käyttää joka tilaisuutta saadakseen näyttää häntä maailmalle. Hän on todellakin kehuttava. En nyt puhu hänen kauneudestaan — sen hän on saanut Jumalalta — vaan kaikesta siitä taidosta, jonka hän ahkeruutensa kautta on saanut. Minä vakuutan että pikku kyyhkyseni on oikea ihmelapsi — hän soittaa pianolla

vaikeimmatkin opera-partiturit lehdestä, — kun hän tanssii, kaikki ihmiset häntä katselevat: niin paljon suloutta voi ainoastaan haltijattarelta odottaa, mutta sievempi ei mikään haltijatar voi olla. Eikö hän aina voittanut kunniapalkintoa poikienkin rinnalla, kun kävi voimistelu-harjoituksissa? Voisi luulta hänen kohta katkeavan, kun häntä katselee — ja kuitenkin heilutti hän raskainta nuijaa niin helposti kuin vahvin poika; yhtä taitavasti sanotaan hänen florettiakin käyttävän! Entäs sitten hänen taitonsa ulkomaan kielissä! Hän puhuu saksaa, ranskaa, englannin kieltä. On todellakin hauska, — tänään tulee eräs englantilainen tanssipitoihin, hän tietysti ei voi puhua kenenkään muun kuin Ilonkan kanssa. Vaan tästä kunnia on teidän, te kun olette antaneet tyttärelle niin mainion kasvatuksen. Te ette ole säästäneet mitään hänen suhteensa. Rakas herra orpanani on tehnyt työtä yöt päivät saadaksensa kokoon rahat kaikkien noiden tuntien maksamiseksi; olkoon se teille kunniaksi sanottu. Te olette säästäneet, eläneet hiljaisesti, mutta nyt teillä onkin iloa siitä. Vaan missä pikku kummityttäreni piileskelee? Ah, hän neuloo varmaankin tanssipukuansa illaksi; koko kaupunki, vaan mitä sanonkaan, koko komitati tietää, että, kuinka hienona kummityttäreni suuressa maailmassa ilmestyköön, hän kuitenkin itse neuloo ja silittää pukunsa. Hän ei tarvitse mitään muotiompelijaa; niin pitääkin olla! Te olette niin kasvattaneet häntä, että köyhä mies, jos hänen nai, saa kelpo vaimon, tai ylhäinen mies hienon naisen, jota hän voi näyttää ylhäisessä maailmassa. Anna sydänkäpyselleni nämä kaksi suudelmaa minulta. Jumalan haltuun! Minä suutelen sinua tuhat kertaa. Hyvästi, ystäväni! Hyvää päivää! — Rakas herra orpanani — te neuvotte siis minua vastaanottamaan kutsumuksen tanssipitoihin?"

"Minä en ole mitään neuvonut — vaimoni on sen tehnyt".

"Nöyrin palvelijanne, nyt minun täytyy mennä; kotona ei kukaan tiedä mihin olen joutunut. Oi kuinka aika lentää hupaisessa seurassa! Minä suutelen teitä kaikkia satatuhatta miljonaa kertaa".

Vihdoin viimein hän meni. Jäätyänsä yksin mies ja vaimo vähän aikaa katselivat toinen toistansa äänettöminä. Sitten syleilivät toisiansa — itkien.

Miksi?

Sen he tiesivät varsin hyvin. Molemmat näyttivät niin rehellisiltä. He eivät olleet erittäin kauniit muodoiltaan, vaan sanomattoman hyvät kasvot heillä oli. Tuo kaunis lapsi on todistus siitä, kuinka sydämellisesti vanhemmat rakastivat toinen toistansa.

Pyyhittyänsä pois kyynel, kysyi mies vaimoltaan:

"Tiedätkö miksi tämä nainen oli täällä tänä päivänä?"

"Nähdäksensä meidän valmistuksista, josko sinä olit päättänyt luopua virastasi".

"Ja jos olin luopunut, hänen miehensä kohta menisi istumaan tyhjälle sijalle".

"Siitä syystä minä sanoinkin hänelle, että hänen oli noudattaminen valtiokomisariuksen kutsumusta".

"Mutta kuule nyt, armaani, kuinka asiat päättyivät komisariuksen luona".

Rouva Bilágoschi meni istumaan sohvaan miehensä viereen.

"Valtiokomisarius otti hyvin ystävällisesti minua vastaan ja ilmoitti miksi oli minut kutsunut, jonka minä kuitenkin tiesin edeltäpäin — sanoi kuinka tarpeellista oli sekä hänelle että yleisölle, että minä jän tärkeään virkaani, jossa kahdentoista vuoden kuluessa olin saavuttanut perinpohjaisen tiedon kaikista yksityisseikoistakin. Ilmoitin että olin ollut tässä virassa jo kuusitoista vuotta. Vanha sääntövaltainen hallitus oli — jatkoin minä — kutsunut minut tähän virkaan ja seuraavat hallitukset olivat pitäneet minua siinä, syystä että tarvitsivat minua; — viimeinen lyhyt säännöllinen hallitus oli kansan toivomuksen mukaan vakuuttanut minulle tämän viran; — mutta nyt minä luovun siitä, enkä enää jää. Hän kysyi minulta miksi en voinut pysyä virassa unkarilaisen provisorium'in aikana, koska itävaltalaisenkin aikana taisin siinä pysyä? Minä vastasin: 'siihen aikaan minä palvelin sentähden, ett'ei vaadittu kansan suostumusta oikku-hallitukseen; mutta joka nyt pysyy virassaan, se suostuu hallitusmuotoon, johon ei kansa suostu; ei ole enää välinpitämätöntä asemaa. Ennen ainoastaan oma tahtoni määräsi oliko minun jääminen vai luopuminen virastani — nyt on kansan tahto, että minä luovun ja minä tottelen kansaa".

"Silloin rupesi hän rohkaisemaan minua — minun ei tarvitsisi pelätä — jos hurjimmat koettaisivat taivuttaa mieltäni, suojelisi hän minua — hän kyllä pitäisi nurisevat alallaan. — Tämä minua suututti. — Sanoin hänelle, että minun vakuutukseni oli, että aika oli tuleva, jolloin hän ei itsekkään istuisi nykyisellä paikallaan, ja että minun silloin kuitenkin oli peräytyminen. — Luulin hänen osoittavan minulle ovea tästä rohkeasta lauseestani. — Päin vastoin. — Lausuessani tuon ajattelemattoman hävyttömyyden, tarttui hän käteeni, sanoen ett'en saisi olla pahoillani, ja kiittäen minua kiittämistään.

Koko advokati-sääty, sanoi hän, puhui minun puolestani ja pyysi että hän pitäisi minua virassani, sillä he arvelivat että minä olin ymmärtäväinen, ahkera ja taitava ihminen, joka ei pakko-veroittaisi puolueita. Heidän tähtensä, jotka pitivät minusta ja kunnioittivat minua, tulisi minun pysyä virassani. — Saadaksensa asian vielä painavammaksi, lisäsi hän, että virastaan luopunut kenralikuvernörikin, Ferdinand Harter, oli minun puolestani hänelle puhunut. — Tämä ratkaisi asian. — 'Nyt en millään ehdolla jää tähän virkaan, hyvä herra!' — Teinkö oikein?"

Vaimo ei vastannut, vaan syleili miestänsä ja painoi hänen tuliset kasvonsa poskiansa vastaan.

"Miksi kasvosi ovat niin tuliset?"

"Sentähden, rakas vaimoni — että meidän nyt täytyy alottaa alusta. Uskomatta sitä, lausuin kyllä että aika oli tuleva, joka meille palkitsisi tämän uhrauksen. Vaan minä en ai'o odottaa sitä hetkeä. Kun menen, niin menen — enkä palaja koskaan. Olen kyllästynyt suurten sekä pienten herrain armoon ja etsin nyt tietä, millä en tarvitse kerjätä keneltäkään armolahjoja, paitsi Jumalalta ja Häneltäkin ainoastaan sadetta ja päivän paistetta. Minä rupean maanviljelijäksi. Täällä Theiss-virran rannalla on maatila vuokrattavana. Sen minä saan vuokrata kalustoineen. Meidän säästö-rahamme riittävät edeltä-maksuun ja tarpeellisiin alkutoimiin. Sinä tiedät että rahat ovat palkkasäästöä rehellisestä palveluksesta. On mahdotonta, ett'ei Jumalan siunaus niitä seuraisi. Mitä sanot siitä, rakas vaimoni? En ole vielä tehnyt mitään ratkaisevaa päätöstä".

Vaimo pyyhki pois kyöneleensä ja koetti puhua tyyneästi.

"Kaikki on hyvä, minkä sinä olet päättänyt. Sinun kanssasi menen huoletonna vaikka minne".

"Sinusta olin varma. Mutta Ilonka raukka? Maailma on ollut hänelle avoinna — ja nyt meidän pitää sulkea se häneltä. Kaikki, jota varten niin huolellisesti olemme häntä kasvattaneet, on nyt lopussa. Nyt seuraa yksitoikkoinen elämä aromaalla. Hänelle se on hauta, minne me menemme".

"Lapsi raukka! Harter'in poika saattoi häntä tanssikoulusta tänään, koska satoi; he puhuivat puuhista tanssipitoja varten. Jos iloitsen siitä, että tämä huvitus jää sikseen, niin tapahtuu se siitä syystä, ett'ei hän niin muodoin enää tapaa tätä nuorukaista. Tyttö parka, hän puuhaa nyt tanssipukua illaksi! Jos sinä ilmoitat tämän hänelle, niin hän kentiesi ei tule murehtimaan".

Isä ja äiti menivät kyökin viereiseen kamariin, joka oli lastenkamari.

Paitsi tyttöä oli heillä pieni kuusivuotias poika, joka oli — kuuromykkä.

Kun rouva Bilágoschi avasi oven, istui Ilonka tuolilla, pikku veli sylissä.

Tuo onneton mykkä poika katseli Ilonkan silmiin tarkasti ja kummastellen, tämän opettaessa hänelle sormikieltä.

"Etkö valmista itseäsi tanssiin täksi illaksi?" kysyi äiti.

"En. Minä en ollenkaan tahdo mennä pois tänä iltana. Laczikalla on taas ollut tuon vanhan tautinsa kohtaus; hän näkee aaveita kaikkialla, juoksee, itkee ja vapisee jo päivänvallossakin; kuinkahan sitten käyneekään yöllä pimeässä. Näetkö, hän on tyyri ainoastaan kun minä otan hänet syliini ja kun merkeillä luen hänelle 'Isä meidän'. Kun tulemme rukoukseen: 'älä johdata meitä kiusaukseen', niin hän tyyntyy ja rupee nauramaan; vaan hän ei voi muistaa sitä rukousta ja kun hän kertoessaan sitä on unohtanut jonkun paikan, joutuu hän epätoivoon".

Sitten aloitti Ilonka merkeillä, jotka ovat kuuromykkien kieltä, kertomaan lapselle rukousta uudestaan; poika teki pienillä käsillään merkit hänen jälkeensä. Se kävi kuin leikki ja tuo pojan pelästynyt katsanto muuttui; kalpeat kasvot vilkistyivät ja punastuen kiitollisuudesta hiipi hän sisarensa luo, painoi poskensa hänen poskiansa vastaan ja kiersi kädet hänen kaulaansa.

"Laczika parkani, mitä sinä teet tänä yönä kun herätessä et löydäkään sisartasi vierestäsi? Kun paha sisaresi menee tanssiin, jättäen sinut tänne itkemään huomiseksi. Hyi hirveä sisar!"

Näin sanoen syleili hän ja suuteli pienokaista ehtimiseen. Hänen kyöneleensä tippuivat pojan kultaisille kiharoille.

Laczika oli soma pieni poikanen, soma kuin enkeli, sillä eroituksella vaan, ett'ei hän osannut puhua, jota enkelit arvattavasti osaavat.

Isä meni lasten luo.

Äiti ei voinut sanoa sanaakaan.

"Rakas pikku tyttäreni? Onko sinulle siis yhdentekevä jos olemme menemättä tanssipitoihin tänään?"

Se silmäys, joka kohtasi isää tytön silmistä, oli riittävä vastaus!

Nyt isä rohkeni sanoa vielä enemmänkin tyttärelleen:

"Ja mitä siitä sanot, tyttöseni, jos sanon sulle, että me nyt jätämme tämän kaupungin kokonaan? Me lähdemme johonkin maalle, johonkin kylään taikka arolle ja rupeemme maantoukiksi".

Kuultuansa nämä sanat, hypähti Ilonka seisalleen, tarttui isän käteen, jota hän suutelemistaan suuteli, katsoi taas hänen silmiinsä, ikäänkuin kysyäkseen oliko tämä kaikki pelkkää leikintekoa.

"Lähdetäänkö todellakin maalle? Kaikki? Ja jäämmekö sinne ainiaksi? Oi rakas isäni, kuinka hauska siellä tulee olemaan!"

Tuo pieni poika rukka olisi hyvin mielellään tahtonut tietää, mistä hänen sisarensa iloitsi. Ilonka riensi sitä hänelle selittämään, vaan ei enää tuolla hitaisella sormikielellä, vaan mykkien omituisella stenografialla, jonka avulla he niin nopeasti keskusteleivat toinen toisensa kanssa. Hän osoitti pojalle että heidän tuli matkustaa kauas pois vaunuissa, piiskan läjähtäessä; sitten tulisivat paikalle, missä löytyi lampaita, kanoja ja pitkäsarvisia lehmiä, siellä saisivat ruokkia pieniä kyyhkysiiä ja kaniineja, siellä oli puutarha, johon istuttaisivat kukkasia, kastelisivat niitä ja poimisivat hedelmiä puista; siellä oli myös heinäsuovia, joissa saisi piehtaroida mielin määrin, ja avarat nurmikot, missä vapaasti voisi leikkiä lyödä.

Pieni kuuromykkä ymmärsi kaikki.

Kuinka se oli mahdollista, on salaisuus, jota ainoastaan he ymmärtävät, jotka ovat tätä tutkineet. Kun sisar jatkoi kertomustaan, tuli poika yhä iloisemmaksi ja nauroi kuuromykkien kummallisella tavalla. Hän nauroi ääneensä ja pakoitti sisartaankin nauramaan. — Isä ja äiti seisoivat käsityksin tätä katselemassa ajatellen: "Jumala on meille kuitenkin armollinen".

Bilágoschi istui kohta kirjoittamaan virkaero-pyyntönsä; hän ei vienyt sitä itse, vaan lähetti sen valtiokomisariukselle.

Nyt ei häntä enää mainittaisi suosittujen joukossa.

Hän kuuluu "vähäpätöisten" joukkoon, — tämä asia on siis vähäpätöinen. Hänen katoomistansa ei huomata — ei seura-elämässä eikä valtiollisessa elämässä. Hän on pian unohdettu.

Ja kuitenkin on tämä ensimmäinen kolaus perheellisessä dramassa; ken tietää kuinka se päättyi!

Jos mainiot miehet joutuvat suureen onnettomuuteen, niin he sen kautta tulevat sitä mainiommiksi; mutta nuo vähäpätöiset — ken heistä lukua pitää?

He tulevat ja menevät. Ovatko urhoolliset tai pelkurit, se on yhdentekevä. Jos joku paperille piirtää heidän elämänsä tarinan myötä- ja vastoinkäymisessä, kertoo heidän ansionsa ja onnettomuutensa — kohta sanotaan: hän on runoilija, häneen ei ole luottamista.

Jo seuraavana päivänä alkoi eronnut arkivario perheineen puuhata muuttoaan aromaalle. He myivät pianonsa, kalliit huonekalunsa ja silkkivaatteensa kohta kun ostajia ilmaantui. Jo kolmantena päivänä sen jälkeen istui tuon lihavan rouvan mies tyhjällä arkivario-sijalla.

Neljäntenä päivänä arvoisa yleisö jo kävi sangen tuttavasti prosessi- ja perintö-asioissaan uuden arkivarion luona, ikäänkuin hän jo kauan olisi virassa ollut. Ennenmainittuna iltana vietettiin myös kuninkaallisen komisariuksen tanssipidot, kuten päätetty oli. Minä tiedän varsin hyvin, että siellä tanssittiin aamuun asti. Seuraavana päivänä kaikki, jotka olivat tanssineet hänen luonansa, riensivät tuttavilleen selittämään mitkä tärkeät syyt heitä siihen pakoittivat — vaan yhtä kaikki siellä tanssittiin kun tanssittiinkin.

4 Luku.

Aspis.

Aspis, mikähän se lienee? Sitä en voi itsekään sanoa yhdellä sanalla. Joku kansan mielikuvituksen haltija-olentoista. Joka malttaa lukea tätä lukua loppuun saakka, hän tulee ymmärtämään mitä Aspis merkitsee.

Bilágoschin perhe oli jättänyt hyvästi kaupungille ja lähtenyt aromaalle viljelemään maata.

Viljellä maata? No se on hyvin yksinkertainen asia. Se ei ole niin vaikea kuin Raamatun selittäminen. Jokainen sitä ymmärtää. Koko konsti on antaa heinien kasvaa ja niittää ne heinänteko-aikana.

Vaan ne, jotka ryhtyvät tähän yksinkertaiseen keinoon, eivät tarvitse kokonaista vuottakaan, käsittääkseen että maanviljelyksen taito on vaikein maailmassa ja samalla epävakaisin; — taito, joka on uudestaan hankittava joka vuosi, ja josta joka vuosi täytyy suorittaa uusi opin tutkimus.

Bilágoschi oli sen verran viisaampi muita ihmislapsia, että hän edeltäpäin tunnusti asian vaikeuden. Aloittaaksensa tarpeellisilla tiedoilla, hankki hän asiantuntevain parhaimmat käsikirjat tällä alalla. Hän osti "maanviljelys-opin" ja tilasi maanviljelys-sanomia, hän oppi ulkoa maanviljelys-kemiaa, kuinka monta prosenttia aluminiä (munavalko-ainetta) löytyy humuksessa (ruoka-mullassa); kuinka monta leiviskää heiniä vastaa yhtä sentneriä perunoita. — Hän rupesi tutkimaan eläinlääketiedettä; hän luki kirjoituksia vuoro-viljelyksestä ja tuotti moista hirssiä, joka antaisi 160:nneen jyvän, kuusirivistä, punaisia malvasiemeniä ja pumpuli-pensaan siemeniäkin, joka silloin, amerikalaisen sodan tähden, lupasi hyvää tuloa. Vaan tämä kaikki oli turha vaiva.

Maanviljelystä ei käy kirjoista oppiminen.

Sitä oppii jokaisesta seikasta ja joka päivä turmiollisesta raesateesta alkaen maata kääntäviin myyriin asti, ja sentähden saa maksaa joka päivä oppirahoja.

Ensimmäinen tieto, jonka maamies saavuttaa perinpohjin, on — palvelusväestään.

Jospa ihminen voisi tulla toimeen ilman palvelevia käsiä!

Kansan-valta on jumalallinen aatos, mutta keino sen toteuttamiseen on kamalan inhimillinen.

En puhu ollenkaan siitä tilasta, missä Bilágoschi sai vastaan-ottaa talon entiseltä vuokraajalta.

Enhän kertoisi mitään uuttu, sanoessani että edellinen vuokraaja ei edes jättänyt ainoatakaan naulaa seinään Bilágosch'ille, eikä ainoatakaan kunnossa olevaa huonetta koko talossa; ei mitään eheätä uunia, kelvollista oven-säppiä eikä lukkoa, jota olisi voinut käyttää; ei yhtään valkoiseksi maalattua seinää — ei nimeksikään. Puutarhaan ei jätetty kukan jälkeäkään — ei yhtään kaalinpäättä sinne unohdettu eikä mitään Juhannus-pensasta sinne jäänyt. Mitä karjaan ja maanviljelyskaluihin tulee, niin sopii mainita, että tilanomistaja oli ottanut ne takavarikkoon maksamattomasta vuokrasta, ja silloin jokainen helposti käsittänee missä tilassa olivat.

Palatkaamme sentähden palvelusväkeen.

Talo oli sellaisella kohdalla, ett'ei mitään markkinapaikkaa eikä mitään koulun tapaista löytynyt peninkulmien piirissä. Talon asukkaat olivat, ikäänkuin Robinson saarellaan, tänne aaltojen ajamat, meren ja myrskyn halveksimat.

He olivat senlaatuista väkeä, jotka pysyivät täällä sen tähden, ett'ei heitä muualla suvaittu millään ehdolla.

Lammas-paimen oli vuosi sitten päässyt vankihuoneesta. Sinne hän oli joutunut syystä että oli polttanut entisen herransa lammas-navetan, kun herra liian tarkasti laski niiden lammasten nahat, jotka paimenen kertomuksen mukaan olivat madoista kuolleet.

Isäntä-renki ei olisi niin huono ihminen, jos ei hänen olisi tapana ryypätä; kun hän kerran oli saanut pisanan liiaksi, ei kukaan voinut hänen kanssansa toimeen tulla. Hän aloittaa silloin riitaa vaikka oman isänsä kanssa, ja joka ei anna hänelle niin selkään, ett'ei hän voi sormeakaan liikuttaa, hän voi olla varma siitä, että itse saa kelpo löylytyksen. Tämäkin on sentähden useita kertoja tutustunut komitatin vankihuoneeseen.

Talli-rengillä on se kaunis ominaisuus, ett'ei hän koskaan avaa suutansa kiroomatta. Ilman kirouksia ei hän koskaan voi puhettansa aloittaa — se on *exordium*. Silloin on hänelle yhdentekevä kenelle hän puhuu, talon koiralleko vaiko herralle. Onpa hänellä omituisuutena sekin, ett'ei piippu koskaan tule hänen suustansa; piippu suussa hän nukkuu, kuorsailee ja herää. Kaksi kertaa on hän siitä syystä päästänyt tulen irti talliin; vaan hänen onneksensa on se aina tullut sammutetuksi hyvään aikaan.

Sitten *renki-poika*. Hän olisi sangen siivo, jos ei olisi hyvin laiska ja samalla suuri syömäri. Ennenkun on mättänyt itsensä täyteen, ei hän millään muotoa voi työtä tehdä, ja niin pian kun on syönyt ei hän jaksakaan tehdä työtä. Jos ei joku käy hänen jälessänsä alinomaa, niin istuu hän kädet ristissä, ja jos ei

isännän silmä häntä seuraa, on hän pian huomaava että renkipoika nukkuu heinäparvella. Tuo veitikka on varmaankin syntynyt ylimyksenä, vaikka sanoo olevansa talonpoikaista sukua. Yöllä on hän sitä vilppaampi, mutta ei höyhenien kynimisessä, vaan kyökkipojan viran toimittamisessa kyökkipiian luona. Aina hän vetelehtii kyökissä, jossa hänellä ei ole mitään tekemistä.

Ennenmainittu *kyökki-piika* on punaposkinen ja muhkea tyttö, jonka tukka on niskassa letitetty jonkinmoiseksi tupsuksi, ja hänen tulipunaiset käsivartensa ovat sekä kesällä että talvella paljaat olkapäihin asti. Hän olisi erinomaisen kelpo palvelija, ahkera ja toimielias, jos vaan voisi hänelle uskoa lusikallisenkaan voita, ilman että hän varastaisi puolet siitä. Hän varastaa aivan silmien edestä, varastaa lypsäessään, varastaa kirnutessaan sekä pestessään, ja ainoastaan sentähden, että renkipojalla on niin riivatun hyvä ruokahalu ja on niin pulska poika.

Tämä kentiesi ei olisi niin vaarallista. Sillä mitä *yksi* ihminen syö, se ei tee maamiestä kerjäläiseksi; vaan hän on paitsi sitä sangen liukaskielinen. Kun kielensä kerran on liikkeelle päässyt, on hän aivan kuin pikku-kana — huutaa kahta hullummin, mitä enemmän sitä ajetaan.

Hänessä saapi ihmetellä luonnon täydellisyyttä; hän voi tuntikausia vaivaamatta ajatuksiansa puhua ramsutta pitkiä lause-jaksoja ja höyстää niitä harvinaisilla puheenparsilla. Ja nämä hänen puheensa eivät ole edeltäpäin mietityt eivätkä ulkoa opitut, ne tulvailevat itsestänsä, kuin myrsky-sateen luomat virrat, jotka vievät mukaansa kiviä, mutaa ja lokaa. Vaikka kaksi kolme henkeä yht'aikaa kääntyisi häntä vastaan — hän kiistelee kaikkien kanssa. — Ajurin, isäntä-rengin ja paimenen vaimot jäävät kaikki takapajulle; entisen talonvuokraajan rouva, tuo sävyisä juutalainen, tuli vallan äänettömäksi noiden jokapäiväisten kiistojen kautta.

Päälle päätteeksi oli talli-rengillä, paimenella ja isäntä-rengillä koko joukko pienempiä ja isompia lapsi-vekkuleja, jotka kaikki olisivat varsin hauskat, jos eivät, toinen kuin toinenkin, olisi yhtä valehtelevaisia, ahneita, omena-varkaita, mainioita ikkunan-särkijöitä, työtä pelkääviä, maamiehelle yhtä turmiollisia laiskureja, kuin vanhemmatkin.

Kohta kun kohtasivat toisiansa kyökissä, riensi Bösckhe — tämä oli tuon arvoisan kyökki-piian nimi — suomeksi "Liisa" — esittämään itsensä. Bilágoschin perhe oli tietysti saanut tuoda mukansa kaikki mitä elatukseen tarpeellista oli; sillä entinen vuokraaja ei jättänyt polttopuitakaan jälkeensä niin paljon, että olisivat saaneet valkeata pesään. Rouva Bilágoschi oli hyvin tarkka emäntä, joka jo kaupungissakin oli tottunut pitämään lukua jokaisesta voilusikallisesta, sillä muuten ei olisi mitään säästöä jäänyt heidän pienistä tuloistaan. Hän rupesi nytkin jakelemaan kappaleittain kaikkia kyökki-piialle, joka oli talossa ennen häntä, ilmoittaen samalla että hän, joko itse taikka tyttärensä kautta, antaisi aineet ruokakamarista, mistä miespuolisetkin palvelijat saivat ruokansa. Jokainen oli saava tarpeeksi, ja mitä kukin sai, sen oli riittäminen määrä-ajaksi.

"Varsin hyvä!" vastasi Bösckhe, "olen kerran kuullut tuon saman entiseltäkin rouvalta. Ikäänkuin olisi niin helppo juosta armollisen rouvan luo jokaisen jauholusikallisen, voikappaleen ja ätikäpisaran tähden! Minä tiedän ett'ei viikkoakaan kulu, ennenkun te olette siihen enemmän kyllästyneet, kuin minä. En varasta mitään ihmisiltä; en eläissäni ole ottanut nuppineulaakaan. Vaikka tässä kyökissä seisoi yhtä monta säkkiä kultaa kuin perunoita, niin en kuitenkaan sinnepäinkään katselisi. Minun kanssani on helppo sopia. Mutta sen minä sanon — että huonosti minua ei saa kohdella; minä vaan sanon sen — että minua ei ole ärsyttäminen, sillä jos niin tehdään, niin minusta tulee Aspis, oikea Aspis! Tietääkö armollinen rouva ja pikku neiti mitä Aspis on? Sanalla sanoen — minä olen hiljainen kuin lammas; minun kanssani voi lintuja pyytää, kun olen hyvällä tuulella. Mutta jos varpailleni astutaan, niin silloin minä olen Aspis!"

Unkarin kansa latinalaisella Aspis sanalla ei ainoastaan tarkoita kyykäärmettä, joka on sanan alkuperäinen merkitys, vaan myöskin kuvaannollisesti kodin lohikäärmettä.

Rouva Bilágoschi ei vastannut mitään. Hän oli tehnyt perinpohjaiset tutkimukset tällä alalla. Hän näki, että Bösckhe oli ahkera ja toimielias palvelija; hänen kielevyydestään oli hän jo nähnyt esimerkin ja häntä aavisti, että Bösckhe varasteli. Sentähden hän ei tästä huolinut sen enempää, antoi vaan ulos niinkuin tähänkin asti säännöllisesti ja määrä-ajalla. Bösckhellä ei ollutkaan tilaisuutta kymmenen kertaa päivässä kiusata armollista rouvaa hänen työssänsä suolapalasen, voin, tai maidon tähden, joka olisi loppunut. Hän sai kaikki, ennenkuin oli sitä pyytänytkään.

Rouva ei koskaan ruvennut keskusteluun hänen kanssansa. Häneltä ei koskaan kysytty mitään — ei edes oliko ulkona kaunis vaiko huono ilma; hänelle sanottiin vaan mitä hänen oli tekeminen, ja sen pituinen se.

Vaikka hän kuinka olisi tahtonut, ei hän voinut aloittaa riitaa kenenkään kanssa.

Tämä suututti Bösckheä sanomattomasti. Entisen rouvan kanssa aloitti hän riitaa kohta aamulla, ja

illalla erkanivat siten että milloin toinen, milloin toinen heistä pisti päänsä ovesta sisään, sanoaksensa viimeisen sanan. Nyt ei tullut kysymykseen ensimmäinen eikä viimeinen sana. Rouva, herra, neiti — kaikki ymmärsivät asiansa niin hyvin, ett'ei heidän puoleltansa saatu kuulla sanaakaan.

"Kautta sieluni! jos ei tuo pikku kuuro-mykkä olisi täällä, ei olisi yhtään ihmistä, jonka kanssa voisi puhua", sanoi Böschke, kun vaiti-olo kävi hänelle liian raskaaksi. — Hän piti paljon pienestä kuuro-mykästä. Puolet päivää tämä istui kyökin ovesta leikkien puuhevosensa ja lintujensa kanssa. — Böschke pakisi hänelle koko tämän ajan — luuletellen itseänsä, että poika kuunteli koko ajan suurella tarkkuudella.

Bilágoschilla ja Ilonkalla ei ollut paljon tekemistä tähän aikaan. Tahallansa äiti ei jättänyt tytärtänsä kyökkiin; hän oli sisässä kehräämässä naisten kanssa tai ompelemassa tai paikkaamassa kuluneita vaatteita. Piano oli myyty. Herra taas luki maanviljelyskirjojansa.

Syksyn loppupuolella olivat he vastaanottaneet talonvuoron, ulkotyö oli päätetty; ainoa tehtävä oli pitää huolta siitä, ett'ei karjan rehua tuhlatu, että lampaista ja juhtia tunnollisesti hoidettiin. Siemenien istuttaminen kukkasruukkuihin oli myöskin aikaista vielä. Koko pitkä talvi oli vielä edessä.

Joka iltapäivänä Ilonka kokoeli talon taidottomia lapsia ympärilleen ja vaivasi itseänsä opettamalla niille lukemista ja kirjoittamista.

Tietty on, että pienet veitikat tekivät kirjoituspaperista paperi-leijoja ja lyijykynillään piirsivät pitkänenäisiä ukkoja talon seinät täyteen. Jos Ilonka tuli ankaraksi heitä kohtaan, nauroivat hänelle vasten naamaa, juoksivat eri haaroille häntä pilkaten; he eivät oppineet mitään, mutta suuttuivat Ilonkaan, kun hän ei antanut heille omenia.

Mitä miespuolisiin palvelijoihin tulee, niin se seikka, että nyt taas oli talon isäntä paikalla, ei heitä ensinkään häirinnyt. Hänellä ei ollut tapana tehdä niin kuin edellisen vuokraajan, joka kyynärpuulla kävi mittaamassa paljonko heinäpielekset vähenivät, ja kiipesi töllin ylisille lukemaan lampaantaljat, ja joka aamu kiroi väkeä, joka oli häneltä yön kuluessa varastanut, vaikka tämä ei estänyt heitä varastamasta uudestaan seuraavana yönä. Nykyiseltäkin talonvuokraajalta varastavat he jok'ainoana yönä; vaan hän jättää heidät rauhaan, eikä kuluta omaa terveystänsä eikä heidän korviansa.

Isäntä-renki varastaa tallirengin vaimolle, tallirengin paimenen vaimolle, paimen itsellensä, kyökkipiika niin paljon kuin hän voi renkipojalle ja renkipoika — on siivo ihminen, jok'ei varasta muuta kuin päivät taivaalliselta Isältä.

Näin säännöllisissä oloissa kuluu aika hauskasti ja jyvää-tulee yhä tyhjemmäksi, kunnes uusi vuosi tulee ja tämän kanssa uusia nesteitä maahan ja kunniallinen maanviljelys alkaa taas.

Vaan jos tavallisesti varastamista katsotaan varsin luonnolliseksi ja järjestyksen mukaiseksi, on kuitenkin poikkeustapauksia, jolloin ihminen ei millään lailla voi sitä hyväksyä, jos nimittäin joku rohkenee varastaa häneltä itseltään, mitä hän varsin hyvin olisi voinut joltakin toiselta varastaa. Silloin ihmiset ovat hyvin ankarat siveys-opissaan. Jos Böschke varastaa savutetun kinkun savutorvesta renkipojalle Marczille, mitäpä paimen, tallirengin ja isäntärenki siitä! Mutta jos Böschke varastaa mainitun kinkun papurokasta, joka on näille kolmelle keitetty, niin tätäpä ei mikään kristillinen ihminen voi kärsiä äänetönnä. Tällainen papurokkakinkku-juttu antoi myöskin aihetta rettelöön, joka eräänä kauniina torstaipäivänä adventissa häiritsevi uusien maalaisten rauhaa; sangen prosallinen aine romanissa, mutta kenpä siihen mitään voi, että tuommoiset tapaukset ovat niin tavalliset maalais-raukkain elämässä.

Kun päivällisruoka oli pantu pöydälle, tulivat rengit kaikki kolme ulos porstuaan rokkavadit kourissa; vatien sisällys oli koskematta ja puulusikat siihen pistetyt.

"Kutsu armollinen rouva tänne!"

Rouva Bilágoschi tuli porstuaan.

"Mistä on kysymys?"

"Tässä on ruoka", sanoi tallirengin ja asetti vadin kivipöydälle. tupakkapiippu hänellä nytkin oli hampaissa.

Samalla tavalla teki isäntärenki röyhkeänä, hattu päässä. Paimen ei ollut huonompi. Hän antoi samalla selityksen tästä kohtauksesta, osoittamalla luut, jotka vaatimattomina olivat keskellä rokkastaa.

"Vai niin, tällä sialla on ollut luita vaan, eikö mitään lihaa?"

"Olemmeko me koiria, koska meille tarjotaan luita? Hä?" kysyi isäntärenki.

Tallirenki ei sanonut mitään — hän ainoastaan kiroili.

Mainitut jäännökset siasta, joka oli uhrannut henkensä yhteisen hyvän tähden, olivat todellakin sangen likellä sitä tilaa, jossa on tapana jättää tuommoiset selkäranka-eläimet museoihin.

Mutta rouva ei ollut syypää siihen; hän oli antanut luut tavallisella lihapäällyksellä kyökkipiialle, eikä käskenyt tätä valmistaa niitä oppineita professoreja varten.

Tuo kaupunkirouva-parka, joka ei missään ollut kuullut tämmöisten ihmisten puhetta, hämmästyi pahasti niiden raakuudesta. Hän seisoi kolmen raa'an miespalvelijan edessä. Neljäskin, lihava renkipoika Marczi, oli hiipinyt porstuaan ja otti tehokkaasti osaa tähän julmaan vaatimus-prosessiin, vaikka varkaus epäilemättä oli tehty hänen hyväksensä. Hän ei kuitenkaan uskaltanut muuta kuin kurkistella pylvään takaa, ojentaen rokkavatinsa esille. Rouva Bilágoschi oli sangen hämillänsä näiden pahojen raivokkaiden uhrien edessä, jotka silminnähtävästi olivat vääryyttä kärsineet. Tällaisissa tapauksissa on herra talossa hyvä olemassa; tuo hiljainen Bilágoschi ei pysty siihen. Hän pelkää väkeänsä enemmän kuin he pelkäävät häntä, ja kun kuulee pihalla melua, vetäydy hän sisimpiin huoneisiin, päästäksensä sitä kuulemasta.

Sen verran uskalsi sentään tuo hämmästynyt rouva Bilágoschi sanoa, että hän oli antanut ruokaa varten tarpeeksi paljon sianlihaa, niinkuin kyökkipiika paraiten tiesi todistaa.

Tämäpä vaan puuttui, ja nyt pääsi raju-ilma valloilleen.

Böschke väijyi vaan sitä, uskaltaisiko rouva epäillä hänen rehellisyyttänsä. Niin pian kun kuuli että hänestä puhuttiin, juoksi hän piisin vierestä, astui kynnykselle ja syöksi kaikin voimin tulta ja leimua. Hänestä tuntui oikein hyvältä, kun kerran taas sai pauhata ja näyttää rouvalle mikä Aspis oli.

"Häh!" aloitti hän kädet puuskassa. "Minäkö olen haaskannut jotakin? Kentiesi varastanut? Vai niin, minäkö olen syönyt vaan sianlihaa, vai niin? Eikö rouva itse anna ulos kaikkia? Ettekö itse leikkaa kaikkia kappaleiksi? Älköön kukaan uskaltako puhua semmoista minusta, taikka minä annan hänelle niin että tuntuu luuhun ja ytimeen asti. Minä annan hänelle niin että — —"

Vaan miten hän antaisi, se jäi tällä kertaa sanomatta, sillä samassa oli joku takaa tarttunut häneen kiinni, joku, jonka sormet pihtien tavalla pinnistivät hänen käsivarsiaan, ja Böschke heitettiin porstuan poikki kyökin ovelle; ja vaikkapa hän vauhdissaan kääntyikin kerran, tuo voimakas kyyti kuitenkin heitti hänet selälleen, eikä hän pysähtynyt ennenkun meni loiskis räystäään alla olevaan vesisaaviin ja sadevesi kuohui hänen päänsä päällä.

Tämä joku ei ollut kukaan muu kuin Ilonka.

Niin pian kuin huomasi millä raa'alla melulla äitiä kohdeltiin, juoksi hän kohta ulos ja tuli juuri sopivaan aikaan tekemään pikaisen lopun Böschken mahtipuheista.

Ilonka oli muuttunut ihan tuntemattomaksi.

Hänen silmänsä pyörivät, kasvot hehkuivat, kulmat olivat rypistyneet ja hiukset liehuivat epäjärjestyksessä pään ympärillä, suusta näkyi yhteenpurrut hampaat ja molempain käsien sormet olivat koukistuneet ikäänkuin villikissan kynnet, kun se rynnäköö valmistaa.

Hän oli julman ihana. Nuo kolme miestä hämmästyivät niin tästä ilmiöstä, että kaikki rohkeus katosi.

"No missä on hattusi, kun puhut äidilleni?" huusi nuori neiti isäntärengille, joka seiso lähinnä häntä. Tämä ei kuitenkaan ehtinyt selittää missä hänen hattunsa oli, sillä se lensi samassa hänen päästensä ja sai lepopaikkansa pumpun hirrellä.

"Ja mitä sinä piipulla teet?" kysyi hän käskijän äänellä tallirengiltä; eikä aikaakaan niin piippu ei ollut mikään piippu enään; hän oli temmaissut sen tallirengin suusta ja heittänyt sen lattialle tuhanneksi palaseksi.

Paimen ei odottanut vuoroansa, vaan pötki tiehensä tavallista kiiruummin, ja pylvään takana löi hän otsansa niin kovasti siellä väijyvän renkipojan Marczin otsaan, että olivat vaihtamaisillaan neniä.

Mutta neiti Ilonka lähetti seuraavan saarnan rappusilta voitetun sotajoukon jälkeen:

"Jos vielä saan kuulla että joku uskaltaa olla hävytön äitiäni kohtaan, niin otan minä kepin ja lyön sen poikki hänen selässensä, se lurjus kyllä on sen muistava! Ruokansa ottakoon jokainen mukaansa tänä päivänä ja keittäköön sen huomenna itse; joka ei tähän tyydy, sille alkaa uusi vuosi! Hän saa mennä matkaansa".

Vaan tätä kaikkea eivät ehtineetkään kuulla. Bösckhe oli täll'aikaa päässyt vesisaavista ja näki, niinkuin ennenmuinoin sultani Nureddin kylpy-ammeesta noustuaan, aivan uuden maailman silmiensä edessä.

Puhuminenkin unohtui häneltä.

Tämä ei ollutkaan sama maailma, jota Bösckhe oli viimein nähnyt. Tämä neitonen ei ollutkaan se, jota hän sunnuntaisin oli opettanut sukkaa kutomaan, ja kieli, jota he puhuvat tuolla, ei varmaankaan ole Unkarin kieltä.

"Ja sinä saat kohta mennä tiehesi!" huusi Ilonka hänelle. "Sillä niin pian kuin uskallat tulla äitini kasvojen eteen, revin minä silmät päästäsi ja kielen kurkustasi ja panen sinut pieniksi palasiksi niinkuin tämän tikun". Tikku oli piipunvarsi, jota hän vielä piti kädessään.

Bösckhe aikoi sanoa jotakin, mutta ei ehtinytkään.

"Pois täältä kohta, eikä sanaakaan enää! *Nyt minä* olen Aspis, ja tästä hetkestä ai'on aina olla Aspis ja minä olen sinulle näyttävä mitä Aspis on!"

Mutta Bösckhe näki sen jo. Hän huomasi myös ett'ei hänen ollut hyvä jäädä, kun toiset jo olivat paenneet taistelutantereelta. Neiti katsahti luutaan, joka oli nurkassa. Sen tähden hiipi Bösckhe hiljaa ulos pihalle ja katseli salaa taaksensa, oliko neiti luudan kanssa hänen jälessään.

Renkipoika Marczin ritarillisuus ei ollut niin suuri, että hän tässä ankarassa ottelussa olisi rientänyt kultansa avuksi. Hän oli hiipinyt ylös heinäpielekselle ja siellä hän makasi vatsallaan, katsomassa kuinka leikki päättyisi.

Ilonka veti rakkaan äitinsä mukanaan pois porstuasta.

Rouva Bilágoschi itki. Hän syleili lastansa. Nämä kyyneleet olivat ehkä puoleksi ilon kyyneleitä siitä, että nyt viimein oli saatu "herra" taloon.

"Niin, mutta ei kyökkipiikaa".

Tämän muistutuksen teki Bilágoschi, joka kamarin ovesta oli tyynesti katsellut näytelmää; hän jatkoi:

"Kyökkipiikaa ei teidän olisi pitänyt noin äkkiä ajaa pois".

"Ole huoleti, isä! Minä hoidan itse kyökkitoimet, enkä enää tarvitse mitään piikaa. Eihän minulla ole muuta tekemistä; menkää te vaan sisään ja istukaa pöytäan, tänne ette saa jäädä millään ehdolla".

Näin sanoen tuuppasi hän isän ja äidin toiseen huoneeseen, pani eteensä esiliinan, aloitti työnsä ja sai ruo'an niin pian valmiiksi, kuin ei hän olisi eläissänsä muuta tehnyt kuin laittanut ruokaa.

"Tarvitsemmehan me niin vähän", sanoi hän rauhoittaen isälleen, tuodessansa ruo'an sisään — "sentähden on aivan turha pitää kyökkipiikaa". Kun häneltä iltapäivällä kysyttiin kenenkä oli astioita peseminen, ilmoitti hän että ne jo olivat pestyt.

Siis on nyt sekä "herra" talossa, että hyvä palvelija.

Bilágoschi oli vielä alakuloinen, vaan ainoastaan sentähden, että palvelijat voisivat kostaa; olihan paimen jo ennenkin erään isännän luona murhapolttoa yrittänyt.

"Kyllä me näytämme heille, ett'ei ole meidän kanssa leikkimistä", oli Ilonkan rauhoittava vastaus.

"Me" ei ollut kukaan muu kuin hän itse.

Ja hän pitikin sanansa.

Illan hämärtäessä heitti hän Gyöngyös-vaippansa olkapäille, otti kaksipiippuisen pistolin ja meni tarkastamaan kartanoa ja ulkokuoneita. Hän antoi koirille leipää, sulki portin, katsahti talliin ja läävään, nähdäkseen oliko hevosilla, härillä ja lampailta rehua sekä näkyikö mitään palavaa heinissä. Hän kävi katsomassa palvelijain asunnoissa, oliko valkea sammutettu takassa ja olivatko kaikki kotona. Kello kolme aamulla uudisti hän tarkastelunsa ja hiipi niin hiljaa ulos, ett'ei isä ja äiti herännyt. Jos koirat haukkuivat kovasti yöllä, meni hän ulos pihalle. Jos haukkuivat vierasta, kysyi Ilonka tältä mitä hän haki. Usein siellä oli "köyhä kulkija", miksi muutamat nimittävät itseänsä, jotka ilmestyvät rosvoina, kun niin sopii. Ei hän näitäkään pelännyt, vaan antoi heidän levätä porstuassa, ja'ellen heille viiniä, sianlihaa ja leipää; ei kukaan hänelle vahinkoa tehnyt, sillä he huomasivat ett'ei hän ketäkään pelännyt.

Kerran kovimmassa talvipakkasessa, kun koirainulvominen kutsui hänet pihalle, näki hän siellä teräväkorvaisen vieraan koiran, jota toiset koirat peläten pakenivat oven taakse.

"Mars, kohta tiehesi", huusi hän tuolle pedolle, heittäen lumipalloja sen jälkeen. Vasta aamulla Ilonka sai tietää paimenelta, että tämä vieras oli ollut susi. Hän kielsi väen puhumasta hänen vanhemmilleen tästä tapauksesta, ett'eivät kieltäisi hänen yöllisiä tarkastus-retkiänsä. Varmaan susikin tiesi, että hän oli Aspis ja pötki sen vuoksi pakoon.

Tämä tieto oli erittäin terveellinen kaikille. Palvelijat olivat ikäänkuin muuttuneet toisiksi ihmisiksi tuosta voittorikkaasta päivästä alkaen. Laiska muisti työnsä, juomari piti vaarin siitä, mitä hän otti suuhunsa, ja kiroilija siitä, mitä suustansa laski; sekin ihme tapahtui, ett'ei tallirenki Pishta enää polttanut piippua heinissä siitä asti kun Ilonka oli luvannut ampuu piipun hänen suustansa, jos hän vielä näkisi hänen tupakoivan heinäpieleksen läheisyydessä.

Ja Ilonka tekee kun tekeekin mitä hän kerran lupaa, sillä hän on todellakin Aspis!

Lienee tarpeeton sanoa, että Böschke oli ensimmäinen ryömimään ristin juurelle. Aamulla, joka seurasi taistelupäivää, tuli hän takaperin sisään, sanoen:

"Tässä on selkäni, neiti Ilonka! Laittakaa siihen niin monta siniviivaa, kuin aikoneet olette, vaan älkää ajako minua pois. Kyllä minä voisin saada paremmankin paikan, mutta minä pidän nyt teistä niin paljon, ett'en pane sen suurempaa arvoa kehenkään. En tiedä miksi, mutta juuri nyt minä rakastan teitä niin paljon. Antakaa minun tulla takaisin, niin ei teidän enää tarvitse kuulla ainoatakaan pahaa sanaa suustani — ette te eikä armollinen rouvakaan; jos minun tekee mieli riidellä, niin valitsen kernaammin Marczin riita-toveriksi. Enkä minä enää varasta, en niinkään paljon kuin pikkusormen kynnelle mahtuisi. Olen kyllä sen tehnyt, sen tunnustan, minä varastin Marczille, vaan tästälähin en tahdo varastaa papuakaan enää sille konnalle. Älkää nyt enää olko suutuksissa, pikku neitoseni. Antakaa minulle kättä, tuota kaunista kättä".

Ilonka heltyi. Hän ojensi kätensä Böschkelle ja pusersi hänen karheaa kápäläänsä.

"Ei, siitä ei tule mitään! Minun kättäni ei suudella; olenhan vielä tyttö".

Mutta Böschke oli itsepäinen ja Ilonka sentähden vielä järkähtämättömämpi päätöksessään; hän nosti kädet ilmaan, eikä Böschken onnistunut saada niitä alas, millään tavalla.

"Oi kuinka teillä on väkevät kädet, neiti! Sentähden ei ollutkaan leikintekoa saada selkäänsä teiltä, niinkuin minä eilen. Katsokaa tänne, tässä on vielä kymmenen sormen jälet käsivarsissani".

Ja todellakin näkyivät vielä sormien jäljet komeina sinisinä pilkkuina.

"No hyvä, Böschke, minä otan sinut takaisin", sanoi Ilonka. "Vaan muista tarkoin että nyt minä olen Aspis. Sinä et ole Aspis, vaan minä, ja sellaisena ai'on pysyä. Sen pituinen se".

Böschke suostui kauppaan, lisäten että nyt kyllä tulisi olemaan järjestys talossa.

Muut palvelijat jäivät myös uudeksi vuodeksi. Isäntärenki selitti, että komento nyt oli aivan järjellinen; jokainen tiesi nyt paikkansa, sillä välttämätöntä on että joku sanoo ihmiselle, mitä hänen pitää *puhua* ja mitä hänen pitää *tehdä*.

Tämä joku oli Ilonka.

5 Luku.

Ihminen uskollinen kuin koira.

"Koira" sanaa käytetään usein herjaussanana ihmisten parissa. Ja kuitenkin on koira sangen viisas ja uskollinen eläin. Sitä voi kasvattaa ja sen hyviä ominaisuuksia kehittää; isännän oikut ovat sille omaa etuansa tärkeämmät, se vartioitsee taloa, ajaa pois pahan-ilkiset, vainuu otusta ja tuo metsästys-saaliin metsämiehelle, syömättä sitä — ja nämä samat ominaisuudet pidetään kaikki suurimmassa arvossa ihmisissäkin.

Vaan huolimatta tästä on ihminen niin aristokratillinen olento, ett'ei hän pidä siitä, jos häntä sanotaan koiraksi. Leijonaksi ja kotkaksi saapi häntä nimittää, vaan hän suuttuu jos nimitetään koiraksi.

Uskollinen koira.

Ei tämäkään häntä miellytä.

Mitähän uskollinen koira ajattelee, vaivaakohan se aivojansa miettimällä mitenkä hän on ajava saalista herrallensa?

Filosoferaako koira näin itsekseen: tällä otuksella on luitakin, niitä herrani ei syö — ne jäävät minun osakseni.

Minä en väitä, että koira näin ajattelee; en tahdo loukata ketään tämmöisellä väitöksellä, mutta otaksukaamme, että se niin ajattelee.

Herra Andjaldy tietää jo niin paljon, että hänen herrallansa on jalo otus, oikea paratisi-lintu, jota hän ajelee.

Tämä lintu on paennut häkistään, ja nyt hän katuu hoitaneensa sitä niin huonosti.

Mutta metsä on iso, siinä täytyy hänen olla väijyksissä ja harvoin on tilaisuutta ampumiseen.

Ferdinand Harter oli ikävissään siellä maahovissaan, jossakin Theiss-virran rannalla. Hänen vaimonsa on eronnut hänestä ja mennyt erään asioitsijan vaimoksi ja jättänyt pienen kaupungin. Hän asuu nyt Wien'issä, josta ainoastaan juhlallisiin tilaisuuksiin tulee maaseudulle loistamaan entisten tuttaviansa pariin.

Siis he ainoastaan harvoin enää tapaavat toinen toistansa.

Ei siis muuta neuvoksi, kuin että Ferdinand Harter'in täytyy muuttaa Wien'iin.

Mutta tähän muuttamiseen ei hänellä ole vähintäkään järjellistä syytä. Tuommoiselta unkarilaiselta ylimykseltä vaaditaan varmaankin tilintekoa siitä, mitä hän Wien'issä toimittaa, jos hän sinne muuttaa; valesyitä ei kukaan helposti usko.

Meillä yleinen mielipide on peloittava hirmuvaltias.

No, tuota hirmuvaltiasta vastaan voi nostattaa kapinaa ja hyvällä menestyksellä. Mutta eräs toinen seikka Harter'ia rasittaa pahemmin.

Ferdinand Harter on suuri herra hänen tiluksiinsa katsoen, vaan samalla huono säästäjä. Hän ei tee mitään laskuja eikä itsekään huomaa, että hänen vekselivelkansa karttavat ja vuositulonsa vähenevät.

Hänen ainoa perillisensä, Elemér, on myöskin huono säästäjä, nautinnoista tylsistynyt, kyynillinen junkkeri, mainio velkojen tekijä.

Kun hänen isänsä, päästäksensä hänestä, hiljakkoin lähetti hänet Italiaan, antoi hän jäähyväis-hetkenä seuraavan hyvän opetuksen hänelle evääksi:

"Annas nähdä, että käytät itseäs siivosti ulkomailla. Älä tuhlaa rahoja syömäreille ja juomareille. Älä juokse kuin rakastunut narri tyttöjen jälkeen, siihen sulla vielä on hyvä aika. Älä toimita minulle sanomia kevytmielisistä veloista, sillä siinä tapauksessa pidän kuukaus-rahasi".

Junkkeri Elemér käänsi sanat hiukan ja antoi ne samalla kädenpuristuksella takaisin isälleen:

"Ja nyt pyytäisin minä myös puolestani, että käytät itseäs järjellisesti, ollessani ulkomailla. Älä tuhlaa rahoja turhuuksiin ja juominkeihin vaalimiehiä varten. Älä anna naisten itseäsi viehättää, siksi olet sinä liian vanha; äläkä hanki itsellesi mitään kevytmielisiä velkoja, sillä jos sen huomaa, että tuhlaat äitini jättämää perintöäni, niin minä isken siihen kiinni".

Näillä sanoilla erosivat.

Ja junkkeri Elemér olisi kylläksi kovasydäminen täyttämään mitä näin leikillä oli luvannut. — Siis, monesta syystä ei voi tulla puheeksi muuttaa Wien'iin.

Mutta Budapest on puolen matkan päässä; sehän olisi sopiva paikka.

Vaan millä tavoin otus ja sen pyytäjä tulisivat Pesth'iin, jossa ei heillä ole vähintäkään tekemistä?

Siinäpä solmu.

Miksi erään herran palvelija vaivaa aivojansa, saadaksensa tämän solmun avatuksi, sitä ei kukaan voi tarkoin tietää. — Minulla on ovat ajatukseni siitä — ja kenties muidenkin ajatukset joutuvat samalle uralle ennen tämän kertomuksen loppua.

Palvelija puolestansa teki tarkat valmistukset tuon otuksen ajelemista varten.

Maa oli taas jonkinlaisessa piiritystilassa. Sitä ei hätyytetty ruudilla ja kuulilla, vaan ainoastaan kuulilla ilman ruutia.

Nämä kuulat tulivat erittäinkin sanomalehtien osaksi.

Sanomalehdenkirjoittajaa sanotaan kohta "sikamaiseksi", jos hän vaan uskaltaa kirjoittaa pääkirjoituksen, missä viimeiset valtiolliset nimitykset tarkastellaan.

Ja tämmöinen pääkirjoitus ilmestyi todellakin kerran, jonka alle Andjaldy oli piirtänyt täyden nimensä.

Tämmöinen hullu rohkeus ei voinut jäädä rankaisematta.

Ryöstö, vankeus tai kunnianloukkaus uhkasi.

Andjaldyssä oli kuitenkin sen verran myrkynsekoittajan älyä, että hän otti juuri sen verran *aqua tofanaa* kuin tarvittiin asianomaisten ärsyttämiseksi, jotka valitsivat viimeisen edellämämainituista keinoista.

Hän pääsi tarkoituksensa perille.

Nopeasti sai hän käskyn viipymättä tulla Pesth'iin "*moderator'in*" luo.

Mikä ihmeellinen sanansepitys, joka rikastuttaa kieltä sanoilla, joita voi ymmärtää jos niin tahtoo, tai olla ymmärtämättä jos se on mukavampi.

Siis: "*ad audiendum verbum*", niinkuin Unkarin vanhassa lakikielessä sanottiin.

Andjaldy riensi tottelemaan käskyä.

Moderatori oli sangen hienosti sivistynyt herra; hän oli erittäin kohtelias ihmisille, jotka sanomalehdissä kirjoittivat.

Näiden suhteen oli hän todellinen herkkusuu.

Hän ei niellyt heitä raatoina, vaan keitti ne ensin kauniisti, paistoi ne, voiteli niitä sinapilla, kaatoi kuumaa lientä niiden päälle, pisti ne ätikköön, ja vasta silloin kun olivat oikein pehmeät, puuttui hän niihin veitsellä ja kahvelilla.

"Siis, mun rakas ystäväni", aloitti moderatori tunnetulla hausalla tavallaan, "siis eivät nimitykset ole teidän mieleen? Te ette pidä noista henkilöistä? Olettehan uskollinen alamainen?"

"Olen kyllä", vastasi Andjaldy.

"En epäile sitä. Ylimalkain ei enää löydy muita kuin uskollisia alamaisia maassa. Koska nimitykset eivät siis ole teidän mieleenne, niin teillä varmaankin on koko joukko hyviä neuvoja antaa hallitukselle siitä, ken sopiva olisi?"

Tähän kysymykseen moderatori ei voinut odottaa kuin kahta lajia vastausta, joko jyrkän ja törkeän taikka hiljaisen ja nöyrän, joko: "hiisi vieköön ne kaikki! valitkaa ken hyvänänsä, vaali tulee aina olemaan yhtä kurja"; tai kentiesi: "minä pyydän nöyrimmästi — siinä asiassa minulla ei ole mitään mielipidettä". — Sitten sopii neuvon-antajaa keittää joko makeassa taikka happamassa liemessä, kunnes hän tulee pehmoiseksi.

Moderatori sentähden aivan ällistyi, kun hänen uhrinsa nousi ja vastasi:

"Minulla on todellakin vakaat mielipiteet niiden periaatteiden suhteen, joidenka nojalla nämä nimitykset ovat tehtävät, sekä siitä piiristä, mistä sopivat henkilöt ovat haettavat. Teidän ylhäisyytenne luvalla tahdon nämä mielipiteet selvittää".

Se huolettomuus, jota tämä nuori mies osoitti, käyttäessään hyväksensä hänelle tarjotun istuinsijan tuon kaikkivaltiaan miehen läsnä-ollessa, näytti että hänessä oli itseensä luottamus ja ettei hän pitänyt moderatorin kohteliaisuutta pilkkana. Joka uskaltaa käydä istumaan olympiläisen Jupiterin läsnä-ollessa, on itse vähintään Apollo. Mutta kysymys oli semmoinen, jota tarkoitetaan puheenparrella: "joka voipi tähän vastausta antaa, *erit mihi magnus Apollo*".

"Kuinka arvelee siis teidän viisautenne, että meidän olisi menetteleminen näiden nimitysten suhteen?" sanoi korkeasukuinen herra, seisossaan hajasäärin ikkunan edessä.

"Olen esittävä mielipiteeni; mutta tehkää hyvin ja istukaa, ett'en jää yksin istumaan".

"Oo, saan nöyryimmästi kiittää", kuului pilkallinen vastaus, "mutta minä tahtoisin vielä kasvaa".

"Minä puolestani en tahtois, että etuhuoneessa kuultaisiin mitä täällä sanotaan", sanoi Andjaldy ja nousi tuoilta. "Jos teidän ylhäisyytenne siis ainoastaan aikoo antaa minulle varoituksen tuon tunnetun kirjoituksen johdosta, niin pyydän minä että tämä pian suoritetaan, ja että sitten määrätään olenko lähetettävä kotia vaiko muualle. Mutta jos teidän ylhäisyytenne todellakin tahtoo kuulla ajatukseni, niin pyydän nöyryimmästi että kuuntelette".

"Minä pyydän! Älkää pikastuko, vaan istukaamme kauniisti toinen toisemme viereen".

"Minä luulen", sanoi Andjaldy, kohta ryhtyen itse asiaan, "että nykyiset vallanpitäjät suuresti erehtyvät kun he, järjestäessään hallitushoitoa, nojautavat juuri niihin, jotka ovat kaikkein vähimmin kansan mieleen".

"Vaun mitä tulee meidän tehdä, kun kansan-mieleiset eivät tahdo ruveta meidän apulaisiksi? Hallitushoitoa meillä täytyy olla, ja kun emme saa sitä kokoon hyvistä aineista, niin täytyy meidän ottaa huonoja".

"Joko hyvät aineet ovat koetetut?"

"Ovat todellakin kaikkialla. Ei ole mahdollista saada yhtään ainoata koko liitosta. Ei edes köyhä, nälkäinen raukka, jolla on seitsemän lasta olkivuoteilla, anna itseänsä houkutella".

"Se on suuri erehdys, että on aloitettu alhaalta, nälkäisistä. Ne ovat sitkeät. Ylhäältä olisi pitänyt aloittaa, loistavista piireistä. Mitä on voitettu tuommoisella raa'alla, nälän ja köyhyyden hätyyttämällä? Häneen heitetään ylenkatseen silmäys ja sitten mennään ohitse. Mutta jos puolueen-johtaja, mainio mies, antaa itsensä houkutella ja saattaa koko leirin hämmästykseseen, semmoinen viekoittelee ja valloittaa muitakin".

"Aivan oikein! Tuota keinoa olisi toinenkin voinut keksiä. Vaun kysymys on kuinka onnistua. Te vastaatte kenties sananparrella: 'Jos tarvitset turkkilaista, niin vangitse semmoinen'. Hyvä, minä käyn teihin. Älkää peljätkö, en tarkoita teidän personaanne, läkki-sorkkia en tarvitse; ne pistän kauniisti vankeuteen. Mutta mitä sanoisitte, jos teille uskoisin esim., että ai'on viekotella erästä mainiota ja kansan-mielistä miestä, joka ei ole kukaan muu kuin teidän esimiehenne, Ferdinand Harter?"

Andjaldy ei joutunut hämille.

"Olkaa hyvä ja koettakaa!"

"Teidän on helppo sanoa: 'olkaa hyvä ja koettakaa!' sillä te tiedätte varsin hyvin, ett'en voi hänen kanssansa yhteen sattua, sillä hän ei tee senlaisia tuhmuuksia, että niiden johdosta voisin käskeä hänet tänne. Hänellä ei ole mitään haettavaa minulta, jonka johdosta hän tänne tulisi. Jos ystävällisesti kutsun hänet, on hän vastaava että hän on sairas tai että jalkansa on niukahtanut. Jos on hyvällä tuulella, vastaa hän ehkä, että minulla on yhtä pitkä matka hänen luoksensa, kuin hänellä minun luo. Eikö niin?"

"Mutta mitä sanotte te jos minä väitän, että Ferdinand Harter sekä pyytämättä että käskemättä, vapaa-ehtoisesti on tuleva tänne?"

"Te muka voisitte sen aikaan saada?"

"Niinpä niin, juuri minä".

"Onko teillä joku noita-pilli?"

"Se on minun asiani".

"Ja koska se tapahtuisi?"

"Kahdeksan päivän kuluessa".

"Vai kahdeksan päivän kuluessa! Malttakaa hieman".

Moderatori meni kirjoituspöydän luo, otti laatikosta kirjeen ja antoi sen Andjaldylle.

"Tunnetteko tätä käsi-alaa?"

"Varsin hyvin. Se on Ferdinand Harter'in."

"Lukekaa se".

"Sen sisällyksen tunnen jo edeltäpäin. Siinä sanotaan, että hän kiittää hänelle osoitetusta luottamuksesta, vaan että hänen horjuva terveytensä ei salli mitään pitempiä matkoja ennen kevättä, ja että hän silloin on lähtevä johonkin kylpylaitokseen".

"Ja te luulette, että hän kahdeksan päivän kuluttua on aivan muuttunut?"

"Kahdeksan päivän kuluttua ei hän ainoastaan ole terve, vaan on saapuva tänne, osoittamaan teille kunnioitustansa".

"Jos te sen mestarityön teette, että Ferdinand Harter kahdeksan päivän kuluttua koputtaa minun ovelle, niin lupaan minä, että — —"

"Minä en vaadi palkintoa".

"Sitä en tarkoittanutkaan; ainoastaan, että siinä tapauksessa en rupea oikeudenkäyntiin teidän kirjoituksenne johdosta".

"Oh", sanoi Andjaldy hymyten, "en pyydä niinkään paljon kiitollisuutta; teidän ylhäisyytenne osoittakoon vaan minulle kaikkea isällistä ankaruutta. Minä tiedän, miksi tämän teen. Kaikessa tapauksessa takaan, että Ferdinand Harter on täällä kahdeksan päivän kuluttua".

"Hyvä! Nyt voitte mennä. Vaan älkää luulko, että nyt olette asiasta päässeet. Jos olette laskeneet leikkiä minun kanssani, niin teemme tilinpäätöksen kahdeksan päivän kuluttua".

"Ainoastaan sitä minä pyydän, että teidän ylhäisyytenne on niin armollinen, että olette sekauntumatta asiaan, sillä muuten en perille pääse".

* * * * *

Kahdeksan päivää ei vielä ollut kulunut, kun Ferdinand Harter oli Pesth'issä.

Kirjuri, joka oli saanut tiedon hänen tulostaan, odotti häntä hotellissa hänen huoneissansa. Tälle selitti Harter syyt tuloonsa. Hänen täytyi kohta ryhtyä keskusteluun vallanpitäjien kanssa. Theiss haaravirtoineen uhkasi tulvata yli reunojensa ja sulut olivat vaarassa. Tämä on asia, joka koskee yhteistä hyvää, ja puolue-asiat saavat sentähden vaipua unohduksiin. Kiireinen apu on tarpeellinen, ja tätä apua voivat ainoastaan vallanpitäjät antaa; olkoot meidän mielipiteet mitkä hyvänänsä nykyisen hallituksen laittomuudesta; tällaisissa tapauksissa täytyy meidän lähimmäistemme tähden ryhtyä toimiin heidän kanssansa. Kirjurin täytyi sentähden kiiruusti lähteä asianomaisten luo, pyytämään yksityistä vastaan-ottoa Ferdinand Harter'ille.

Andjaldy toimitti tämän, pyytäen että aika määrättäisiin, jolloin hänen herransa voisi tulla vastaan-otetuksi.

"Hm! Perhanan mies te olettekin", sanoi moderatori, "te olette todellakin pitäneet sananne. No mikä saattaa tuon jalon miehen tänne?"

"Theiss on viisi päivää sitten ruvennut tulvailemaan yli reunojensa. Sulut ovat vaarassa".

"Mutta kuinka te siitä tiesitte kahdeksan päivää sitte?"

Hän luuli saavansa Andjaldyn näyttämään korttinsa. Mutta tämä vastasi aivan tynnosti:

"Minä ennustan jo kaukaa vedentulvaa, niinkuin abbé Richard".

"En rakasta leikkiä. Minun sopisi leikkiä laskea, vaan teidän ei sovi. Puhukaa suoraan, kuinka taisitte tietää kahdeksan päivää sitten, että Ferdinand Harter tästä syystä tulisi luokseni?"

"Hyvä; minä tahdon olla suora. Minä en usko, että hän vedentulvan tähden on tänne tullut. Hän kyllä siitä huutaa toittotaa, kunnes pääsee tämän kynnyksen yli; mutta tämän kynnyksen sisäpuolella on hän puhuva muista asioista".

"Mistä?"

"Teidän ylhäisyytenne armollisella luvalla olen siitä aivan tietämätön".

"Minä tarvitsisin teidän kaltaista henkilöä".

"Nöyrin palvelijanne — jos teidän ylhäisyytenne suvaitsi vaan olla minua käskemättä — — —"

"— — — Mikä siis on voinut saattaa Ferdinand Harter'in tänne?"

* * * * *

Vastaanotto-aika lykättiin iltapäivään asti, ja Ferdinand Harter oli määräjalla moderatorin luona, ei tosin kansallisessa juhlapuvussaan, vaan mustissa vaatteissa, seurassaan kirjuri, joka jäi etuhuoneesen puhumaan virkaveljensä kanssa.

Keskustelu kesti täydelleen neljänneksen toista tuntia, mutta etuhuoneesen ei kuultu paljon siitä, sillä noilla ylimyksillä oli tapana olla huolimatta siitä josko se, jolle puhuttiin, kuunteli tai puhui yht'aikaa. Kun molemmat nyt tällä tavoin menettelivät, oli sangen vaikea oven kautta tajuta mitä he puhuivat.

Kun ovi avattiin, oli kuitenkin huomattava, että tuo mahtava herra moderatori varsin armollisesti saattoi vieraansa ovelle ja että vieras oli vähän kuuman näköinen.

"Tervetullut takaisin!" sanoi tuo mahtava herra Ferdinand Harter'ille, ja sitten, alentaen itsensä, tuttavasti Andjaldylle: "Hyvä, nyt tekin voitte lähteä kotia".

Tämän Andjaldykin käsitti.

"Mitähän ukot niin kauan siellä sisällä keskustelivat?" kuiskasi moderatorin kirjuri virkaveljelleen.

"Sitä me emme voi tietää", oli Andjaldyn viisas vastaus.

Saiko moderatorin kirjuri koskaan asiasta selkoa, voimme jättää sikseen, vaan että se Andjaldylle oli sangen helppoa, tiedämme me, jotka tunnemme jutun salkun avaimista.

Ferdinand Harter oli tarkka ihminen; hän teki tiliä jokaisesta päivästä. Hän pani paperille tärkeämmät elämänvaiheensa ja hänen päiväkirjansa oli kokoelma näistä kertomuksista.

Andjaldyn ei tarvinnut muuta kuin pitää varalla jotakin iltaa, jolloin hänen herransa huvitteli Kasinossa, avataksensa hänen salaisuuksiensa portin ja lukeaksensa päiväkirjan viimeisistä lehdistä seuraavaa:

Sen sijaan, että maa-elämän yksinäisyyden pitäisi johdattaa ajatukseni pois hänestä, täyttää se yhä sieluni hänen kuvallansa. Minä en voi nähdä pensasta puutarhassani enkä kukkasta kasvihuoneessani, muistamatta että tuo pensas ja tämä kukkanen olivat hänen lemmikkinsä. Tuossa paikassa olin nähnyt hänen istuvan, täällä olin riidellyt hänen kanssansa. Miksi en silloin vielä tietänyt rakastavani häntä niin sanomattomasti?

Käydessäni huoneissani, tuntuu minusta aina ikäänkuin hänen pitäisi olla jossakin niistä; ja kun kaikki ympärilläni on ääneti, kummastelen mihinkä hänen äänensä helinä on haihtunut. Ja kuitenkin, kuinka katkerasti kerran tätä ääntä vihasin? Minä suljin oven hänen ja minun huoneitteni välillä! — Ja nyt, kun 60 peninkulmaa meidät erottaa, olen alati hänen luonansa. Jos voisin lyhentää meidän välistä matkaa edes puoleksi! Jos asuisimme edes samassa kaupungissa ja voisimme joskus toinen toistamme tavata!

* * * * *

Mitä minulle on tänään tapahtunut? Minä sain häneltä kirjeen. Päällekirjoituksen tunsin hänen käsi-alakseen. Kerran kammoin tätä käsi-alaa; kun hän poissa ollessani kirjoitti minulle, saivat hänen kirjeensä päiväkausia maata avaamatta pöydälläni. Nyt vapisin kuin rakastunut runoilija. Se oli kummallinen kirje; Madonna kääntyy pyynnöllä puoleheni.

Ja mitä hän pyytää? Jotakin sangen prosallista.

Ja kenenkä hyväksi? Mieheensä hyväksi.

Hän pyytää, että minä mahtavuuteni kantta hallitsevien piirissä vaikuttaisin siihen suuntaan, että Lemming'ille, hänen miehellensä, uskottaisiin muonan hankkiminen sotaväelle Pesth'issä.

Eikö ole narrimaista tehdä minulle semmoinen esitys? Voinko minä vastata hänelle muuta kuin: Rouvani, minulla ei ole vähintäkään vaikutusvoimaa nykyisissä hallitus-piireissä; minä olen epäsuosioon joutunut henkilö. Sillä se ei ole minun asioitani, kuinka sotamiehiä ruokitaan, eikä koske minuun, josko herra Lemming taikka joku muu leipoo kommissi-leipää? Mitä tekemistä minulla on hallituksen kanssa, tai herra Lemming'in, teidän aviomiehenne, tai herra Lemming'in rouvan, minusta eroitettun vieraan naisen kanssa?

Tämä olisi luonnollisin vastaus Malvinan kirjeeseen.

Mutta minä en vastaa näin, vaan sanon muistavani menneitä onnellisia päiviä, ja että näiden suloisten muistojen tähden otan askeleen, jota maailman aarteet eivät olisi saaneet minun ottamaan; minä lähden itse vaikuttamaan tuon Lemming'in hyväksi.

Päätarkoitus on kuitenkin, että Malvina tulisi Pesth'iin, ja silloin on hän minua puolta likempänä.

Tämähän on sallittu! Eikö se ole sallimus, joka taas tuo hänet minun läheisyyteeni?

* * * * *

Tänään tein, mitä hän oli minulta pyytänyt. Otin askeleen, joka saattaa ihmisen sangen liukkaalle mäelle, missä kompastuminen helposti tapahtuu, eikä pääse nousemaan ennenkuin on luistanut mäkeä alas. Minä keksin syyn päästäkseni korkeain asianomaisten luo, ilmoittamatta toivoani tulla hänen läheisyyteensä: tavaton vedentulva, pikaisen avun tarpeellisuus.

Sitten puhuttiin muista asioista.

Ikäänkuin sattumalta mainitsin siitä vääryydestä, jota hallituksen nimessä tehdään, vaikk'ei se ole siihen syypää, nimittäin sotaväen muonavarain hankkimisessa.

Lukiessansa armeijan kulunkiarvion voisi luulla että sotamiehet uivat kahvissa ja tokayerviinissä. Niin kyllä kai he uivat, nimittäin muonakauppiat. Minä puolestani sanoin tuntevani kunnan miehen, joka ei ole muiden kauppiasten kaltainen; ei minulla ollut mitään syytä erittäin häntä suositella, koska hän oli ottanut vaimokseen minun eroitettun puolisoni. Minä kartoin maailman edessä tätä ihmistä täydestä syystä; kuitenkin täytyi minun tunnustaa, että hän olisi luotettava, ja sulkiessani hänet hallituksen suosioon Pesth'issä, oli minulla päämääränä ainoastaan valtion etu.

Mutta nytpä jouduin kauniisti kiikkiin.

Jos valtion etu oli minulle niin tärkeä, niin minunkin pitäisi hyvillä avuillani hyödyttää valtiota, sanottiin. Sillä jos jokainen olisi rehellinen alhaisimmasta miehestä ylhäisimpään, niin tähän sarjaan ei voisi jäädä yhtään epärehellistä; mutta jos joku osa siinä on epärehellinen, niin tämä pakoittaa muitakin epärehellisyyteen. Minä esittelin Lemming'in, se oli varsin hyvä; mutta minun pitäisi ruveta hänen tarkastajakseen ja vastaanottaa se korkea valtiotvirka, joka johtaa tätä hallitus-osastoa, siis keisarillisen neuvoksen virka.

Kaikella vakavuudella annoin kieltävän vastauksen. Tämmöinen käänös ei soveltuisi entisyyteeni.

En ymmärrä mitä kasvoissani on huomattavaa, joka ilmaisee ajatukseni.

Näytti siltä kuin minun kieltoni ainoastaan olisi loihtinut esiin uusia tarjomuksia. Kävikö silmistäni lukeminen, että vapisin ajatellessani, että kerrassaan pääsisin semmoiseen asemaan, jossa joka päivä saisin olla hänen läheisyydessänsä, hänen, jota hartahin toivoni oli saada niin lähestyä, ett'emme ainoastaan asuisi samassa kaupungissa, vaan että hänen etunsa olisi minun vallassani.

Ja se mies, jonka hän on valinnut, tulisi olemaan nöyrin palvelijani, käskyjeni toimittaja, jonka tuli kiittää minua kaikesta, jotta oma etunsa liittäisi hänet minuun.

Tämä ajatus minun hurmasi.

En tiedä mitä muuta sanoin. Varmaankin puolustin itseäni huonosti, sillä mennessäni soivat sanat 'tervetullut takaisin' minun jälkeeni.

Suuren isänmaallisen miehen päiväkirja jatkui näin:

Tosiaankin, kaikki on jo hukassa; odottamattomia seikkoja ei kukaan voi lukuun ottaa.

Tosiasiat kääntyvät meitä vastaan toinen toisensa perästä. Kun ei isänmaa itse puoltansa pidä, miksi pitää minun kaikki sen puolesta tekemän?

Yleinen kunnioitus on kuitenkin jotakin suurta.

Nuo toiset pitävät minua nyt johtajanansa. Mitähän sanoisivat jos erkanisin heistä?

Seuraisivatkohan minua?

Entäs jos petyit, jos jättävät minut yksikseni!

En pelkää kenenkään moitteita enemmän kuin Bilágoschin. Tuo ihminen näyttää olevan syntynyt ilmi kaivamaan ikävän asian, joka on ollut haudattu, sekä sen uudestaan asettamaan maailman eteen.

Kun minä 21 vuotta sitten jätin Marian, tuon hupakkoraukan, joka uskoi kaikkia loruja, mitä nuorelle tytölle kuiskataan, arvelin minä että hän joko kuolisi suruun tai hakisi yksinäisyyttä jossakin syrjäisessä paikkakunnassa, jossa en enää saisi häntä nähdä eikä hänestä enää puhuttaisi. Silloin tämä ihminen hänen armahtaa ja ottaa hylätyn tytön vaimoksensa. Ja sitten olen ollut pakoitettu tapaamaan Mariaa joka askeleella. Hän oli rouva, jota yleisesti kunnioitettiin, eikä hän luonut silmäystääkään minuun, ja siitä ajasta kaikki tiesivät että hän ylenkatsoi minua yhtä paljon kuin hän miestänsä kunnioitti; minä olen turhaan taistellut tätä tietoa vastaan.

Luulenpa että Bilágoschi myös on syyppää toisen avioni onnettomuuteen. Malvina sai tietää minun entisestä liitostani, ja tämä teki hänet kylmäkiskoiseksi minua kohtaan. Bilágoschista kerrottiin kuinka kaikki häntä kunnioittivat, hänen vaimostansa alkaen.

Tehdessäni sen ehdoituksen, että komitatin virkamiehet luopuisivat viroistaan, olisin todellakin suonut, että tuo ihminen olisi jäänyt paikallensa eikä seurannut esimerkkiäni.

Jos olisin voinut häntä edes päiväksikään alentaa vaimonsa silmissä! Jos tämä vaimo vaan olisi saanut huomata eroituksen hänen ja minun välillä! Minä kansan suosion pyhyydenloisteessa, hän ylenkatseen ryysyissä ja repaleissa — tarpeeksi hyvät sille, joka vilua kärsii.

Ja nytkö minun pitäisi riisua lämpönen vaippa päältäni ja jättää pyhyyden-loiste tuolle toiselle?

Jos tuo toinen ei löytyisi maailmassa, olisi minun helpompi tehdä päätös.

Tästä maasta paitsi sitä ei enää voi mitään tehdä.

Vaan kaikissa tapauksissa entisyyteni on minulle esteeksi.

Minun on sääli kaivaa maahan se toiminnan voima, joka rinnassani on; mutta minä tiedän myös, että velvollisuuteni on olla kuollut. Minä olisinkin aivan kuollut, jos ei tuo vaimo muistuttaisi minua että uneksin.

Hänestä uneksin aina!

Nyt olisin tilaisuudessa käydä uneen käsin kiinni ja sanoa: valveellakin pidän sua kädessäni.

Järjettömät houreet!

Hän oli mun, minä sysäsin hänet luotani enkä tahtonut tietää hänestä. Ja nyt huomaan, että hän on valloittanut mieleni, niinkuin nuo loistavat mielikuvitukset kunniasta ja korkeasta arvosta.

Harter tulee olemaan kuin karhu, joka leskeksi jäi. Talvea ja huonoa tuulta hänelle kyllä piisaa.

Tämä oli viimeinen lehti.

Andjaldy huomasi että myrkkyy ei vielä ollut tunkeunut luuhun ja ytimeen asti. "Antakaamme enemmän sitä ainetta!"

Muutamia päiviä sen jälkeen sai Harter Pesth'istä kirjeen tunnetulla käsi-alalla.

Malvina lausui hänelle kiitoksensa hänen ystävällisestä välityksestään, joka jo oli vaikuttanut paljon. Hän toivoi joskus voivansa osoittaa Harter'ille kiitollisuuttansa. Samalla lähetti hän muutamia muotokuvia itsestään ainoastaan sen tähden, että nämä olivat paremmat, kuin ne, jotka fotografit tuolla maaseuduilla huonoilla koneillaan ennen tekivät. Vaikka kaikki siteet heidän välillensä nyt olivat poikki, toivoi hän että ystävällinen väli kuitenkin tulisi jatketuksi eronneitten puolisojen välillä.

Oi! nämä valokuvat olivat tosiaankin toisenlaiset kuin ne, joita talonpoikais-fotografit ennen auringon

avulla olivat paperille polttaneet.

Toisessa valokuvassa Malvina oli amazonina hevosen selässä ja puettuna pitkään ratsuhameeseen, joka selvästi ilmaisi hänen sorean vartalonsa. Toisessa oli hän kuvattuna valkoisessa kudotussa kotipuvussa, joka oli tarkasti ruumiin mukainen, istuessaan nojatuolissa ja käännellen valokuva-albumin lehtiä. Pikku jalka somassa tohvelissaan lepäsi samettipallilla ja hennon hameenhelman alta näkyi kaunis nilkka.

Albumin lehdillä nähtiin pari sanomattoman pientä muotokuvaa. Ferdinand Harter otti esille vahvan suurennuslasin, jonka avulla hän tavallisesti kartalla etsi pienempäin paikkakuntain nimiä. Hän katsoa tarkasteli, nähdäkseen mitä kuvaa tuo toinen kuva katseli. Kasvojen muotoja ei voitu erottaa, mutta hän päätti sentään dolman napeista ja vaipan kaavasta, että puku oli aivan ummelleen erään puvun näköinen, jossa hän kerran oli antanut kuvata itsensä.

Tässä hauskassa tarkastuksessa hänen kirjurinsa tuli häntä häiritsemään.

Herra Andjaldy tuli puhumaan esimiehellensä sangen jokapäiväisestä asiasta.

"Täällä on pari kirjettä, joiden tekijät muistuttavat vekseleistä, jotka joutuvat maksettaviksi ja joita heidän ei tee mieli jälleen uudistaa, koska heillä on toivo saada rahansa suuremmalla voitolla käytetyksi".

"Vai niin, vai niin! vai minäkö en kelpaa enää? Niin kauan kuin olin vallanpitäjien joukossa, tulivat itse tarjoomaan minulle pitennys-aikaa, vaikk'en sitä pyytänyt. Ehkä vielä kerran tulevat tekemään sellaisia tarjouksia".

Andjaldy kohotti olkapäitensä.

"Täällä on myös joukko toisia kirjeitä".

Ulkomaille lähteneet siirtolaiset vuodelta 1849 ja pääkirjoitusten tekijät ulkomaan sanomissa vaativat apurahojansa, joiden lähteet aikoja sitten ovat kuivuneet Harter'illa.

"Kummallisia! Eikö tästä ikinä loppua tule?"

"Noo, teille se maksaa sanasen vaan, ja tuo on kaikki lopussa".

Hänen ei tarvinnut muuta kuin muuttaa yks'ainoa sana arvonimessään, niin tällaiset kirjeet lakkaisivat tulemasta.

"Ja vielä muutakin. Joukko rätinkejä".

"Teidän ylhäisyytenne suvaitsee kenties muistella? Vanhoja suku-rätinkejä".

Nämä ovat oikeastaan muistoja eronneesta armollisesta rouvasta; rehelliset silkki- ja muoti-kauppiat eivät ole säästäneet vaivaa säilyttäessään tällaisia papereita vetääksensä ne esille pitkän ajan perästä ja lähettääksensä ne eroitetulle miehelle. Tavallinen ihminen olisi kai, saadessansa tällaisia muistoja, päästänyt suustansa "tuhat tulimmaista" tai kysynyt kaikilta "pommeilta ja kranateilta" eivätkö tahtoneet iskeä alas velkojiin, jotka työntävät puolison rätingit ihmisen niskoille sitten kun tämä puoliso jo aikoja on ollut toisen miehen omana; mutta sen sijaan kysyi Ferdinand Harter ainoastaan:

"Suuriko summa on?"

"Se on parin tuhannen guldenin suuruinen".

"Onko meidän kassassa rahoja?"

"Siinä täytyy aina olla, mutta onko rahaa tähän tarpeeseen, sitä en tiedä?"

"Siinä täytyy olla tähän tarpeeseen. Lunastakaa kaikki rätingit siitä ajasta, jolloin Malvina oli puolisoni".

Tämähän on mainiota. Nuo kauppiat olisivat aika pääsinpäitä, jos huomaamatta kenties jättäisivät rätinkejä lähettämättä, koska on niin helppo saada rahoja tältä herralta ja sitä vastoin niin vaikea saada ne herra Lemming'iltä.

Ferdinand Harter otti kirjoituspöydän laatikosta esille ne valtio-arvopaperit, joidenka avulla nämä asiat voitaisiin selvittää ja sulki mainittuun laatikkoon sen sijaan sangen huolellisesti molemmat muotokuvat.

* * * * *

Kolme päivää sen jälkeen viralliset sanomat ilmoittivat että Ferdinand Harter oli nimitetty keisarilliseksi neuvokseksi.

6 Luku.

Daami ja nainen.

Kuukautta myöhemmin olemme taas yhdessä Pesth'issä.

Seura-elämässä tunnetaan jo Lemming'ia.

Malvina on se nainen, josta enimmin puhutaan, loistava kaunotar. Kaikki ihailevat häntä.

Hänen kasvoistansa näkyy jo kaukaa tuo omituinen loiste, josta onnellinen puoliso tunnetaan.

Kun tämä nainen vielä seisoi miehen rinnalla, joka itse oli komea ja loistava, tuskin häntä huomattiinkaan, yhtä vähän kuin kuuta huomataan, kun se kääntää varjopuolensa maahan päin.

Vaan ken on tuo uusi aurinko, tuo Lemming? Tarkastakaamme häntä likemmin.

Mitä hänen toimiinsa tulee, on hän keinottelija ja rahamies, joka jo ruumiinsa ko'on kautta aloitti asioitsija-toimensa niin onnellisesti, että oli kolmea tuumaa lyhyempi lyhyintä rekryytti-mittaa ja sen kautta säästi 1,500 guldenia, jonka summan hänen pitemmät yhtä-ikäiset toverinsa saivat maksaa vapauttamisestaan sotapalveluksesta. Hänen kasvonsa muistuttavat vanhamaista poikaa. Muuten on hän ulkomuodoltaan varsin komea ja uusimman muodin mukainen.

Mutta ehkä meidän pitäisi tietää mikä ominaisuus se on, joka on tehnyt Malvinan hänen onnelliseksi puolisoikseen. Minua vähän peloittaa tämän salaisuuden ilmaiseminen ja katson ensin ympärilleni, löytyykö läheisyydessäni joku viaton sielu, jonka ei pitäisi saada tietää semmoisia asioita.

Tuo herra Lemming'in salainen ansio, jonka avulla hän lumoo ja onnistuttaa vaimoansa on — ett'ei hän ole kotona koko päivänä. Aina hän on matkoilla, aina hän juoksee asioissa; joka kerta, kun hän näkee Malvinan, joko jättää hän hyvästi taikka tervehtii.

Tuolla tavoin Kolumbuksenkin onnistui asettaa muna seisomaan; vahinko vaan, ett'ei se silloin enää ollut mikään muna.

Mitä iloa herra Lemming'illä siis on tuosta ihanasta vaimostaan?

Mikäkö ilo? Se ilo, että hän on liikkuva ilmoitus hra Lemming'in firmasta. Ihana nainen, josta koko maailma puhuu, ja hänestä puhuessaan tietysti mainitsee miehenkin nimen samalla — voiko ajatella parempaa pöyhkäystä? Kaiken maailman sanomalehtien kirjoittajat eivät voisi hyödyttää asioitsijaa niin paljon kuin kaunis vaimo sen voi.

Käykää, armollinen rouva, kaikissa tanssipidoissa, näytelmissä, soittajaisissa ja kilpa-ajoissa, pitäkää tukkanne milloin tornintapaisesti ylöspantuna, milloin kierrettynä näkinkengän muotoiseksi, milloin pörrötettynä kuin Medusan pää, milloin kiilanmuotoiseksi kammattuna ja milloin hajallaan kuni Vellamon neitosen, pitäkää sitä tänään punaiseksi värjättyinä, huomenna puuderoittuna kultapuuderilla; puukekaa itsenne riikinkukoksi, riikinkukon diadeemi päässä ja pitkä häntä; näyttäkää plastillisen kauniit käsivartenne, viehättävät olkapäanne, sametin-hieno rintanne; antakaa timantti-koristeiden kimeltää taivaan kaaren kaikissa väreissä käsivarsillanne; ilmestykää tänään yö-perhosena, huomenna idän kuningattarena; miellyttäkää yleisöä; valloittakaa, lumotkaa, viehättäkää! Kaikki tämä hyödyttää asioitamme. Sillä kaikki, jotka ihastuneena matelevat jalkojenne juuressa, kaikki, jotka kilpailevat kanssanne, kaikki, jotka teitä kadehtivat ja panettelevat, niinkuin myöskin ne, jotka ovat teihin suuttuneet, rypistävät nenänsä teidän tähden ja teitä moittivat, kaikki nämä toittovat maailmalle, että kauppahuone Lemming on suurenmoinen, erinomainen ja verraton. Tämä tuottaa varmat prosentit.

Kauniin vaimon omistaminen on aina edullista. Löytyy semmoista, josta miehet saavat maksaa suuret rahat, vaan jota naiset saavat erittäin halvalla hinnalla. Jotta ei kenenkään päähän juolahtaisi siivottomia ajatuksia, tahdon heti ilmoittaa mitä se on.

Tämä asia esim., jonka vuoksi kauppahuone Lemming katsoo edulliseksi muuttaa Wien'istä Pesth'iin, tämä erittäin tuottava yritys olisi maksanut herra Lemming'ille kuka tiesi kuinka paljon. Ihmisiä on, jotka ovat kokeneet tällaista.

Vaan rouva Lemming osti 50 kreuzerin valokuvan. Tällä valokuvalla hän osti mainion miehen, ja tällä

mainiolla miehellä hän osti yllämainitun kauppa-asian. — On maailmassa paljon tuommoista pientä rahaa.

Kaksi kuukautta sen jälkeen kuin Ferdinand Harter päätti tehdä tuon askeleen, joka saattoi hänet aivan uusiin oloihin, kävi herra Andjaldy eräänä päivänä k:lo 12 rouva Lemming'in luona.

Tällä rouvalla oli komea huoneisto kauniimman kadun varrella Leopoldstadt'issa, ja hänen salongeissaan kävi koko ylhäinen maailma. Andjaldy tapasi etuhuoneessa kamaripalvelijan ja jätti tälle visiti-korttinsa; kamaripalvelija meni häntä ilmoittamaan, palasi, avasi ovet ja käski hänen tekemään hyvin ja astumaan sisään, niinkuin on tapa vastaan-ottaa ylhäistä väkeä.

Rouva Lemming oli puettu paksuun kultakirja-vaatteeseen, puoli-sormikkaat käsissä. Hän istui silkki-damastilla päällystetyssä sohvassa ja osoitti viehättävällä liikunnolla herra Andjaldylle sijan nojatuolissa.

Herra Andjaldy ei näyttänyt olevan noita ylhäisiä, joita hymyten vastaan-otetaan. Nainen puhutteli häntä äänellä, joka osoitti armollista alentavaisuutta, Olihan hän vaan kirjuri.

Vähän syrjempänä istui eräs nuori nainen silkipuvussa, arvattavasti seuran-pitäjä. — Huone oli koristettu öljy-maalauksilla. Messinki-häkissä istui papukaija; flyygeli-piano oli myös, vaikk'ei rouva Lemming pianoa soittanut. Ehkä hän nyt opetteli.

"On pitkä aika siitä kun viimein kohtasin teitä, herra Andjaldy", sanoi rouva Lemming kylmällä, huolimattomalla äänellä.

"Niin, sangen pitkä. Minua ilahduttaa, että rouva vielä muistaa nimeni. Nyt täytyy minun esimieheni puolesta vaivata teitä muutama minuutti".

"Vai niin, esimiehenne lähetti teidät? Ja missä toimessa, sanokaa! Minä olen hänelle kiittollisuuden velassa — en ole sitä unhoittanut — hänen hyväntahtoisesta vaivastansa".

"Siitä minä en tiedä mitään", sanoi Andjaldy viattoman näköisenä. "On sangen jokapäiväinen asia, joka saattaa minut tänne".

"Olen utelias saamaan siitä tietoa".

Andjaldy katseli epäillen toista naista.

Rouva Lemming ymmärsi häntä.

"Tämän naisen tähden voitte vapaasti puhua, hän ymmärtää ainoastaan Ranskan kieltä. Minä harjoittelen nyt Ranskan kieltä; minun oloissani ei voi olla sitä taitamatta".

"Mutta minun asiaani seuraa osoitus, jota umpi-ranskalainenkin ymmärtää. Se on siis — tässä".

Herra Andjaldy otti esille myttyyn kokoonkääryityä paperilippuja ja jätti ne kohteliaasti rouvalle.

"Mitä se on?" kysyi rouva Lemming, katselematta papereita.

"Olen tilaisuudessa ilmoittamaan teille, armollinen rouva, jos ette tahdo vaivata itseänne tutkimalla niitä. Ne ovat rätinkejä siitä ajasta, jolloin teidän armonne vielä kantoi herra Harter'in nimeä. Vaikka tämä liitto jo puolitoista vuotta sitten purkautui, ei herra Harter kuitenkaan tahtonut olla näitä rätinkejä maksamatta. Hän lähetti ne sentähden, että samat rätingit kenties tuodaan teillekin".

Rouva Lemming ei vastannut sanaakaan tähän, vaan nousi ylpeästi sohvastaan ja soitti. Kamaripalvelija astui sisään.

"Sano armolliselle herralle, että minä pyydän saadakseni sanoa hänelle sanasen nyt kohta".

Sitten istuutui hän taas paikalleen ja rupesi haastamaan ranskaa seuranpitäjän kanssa.

Herra Andjaldyn oli sill'aikaa tilaisuus katsella öljymaalauksia ja miettiä mitä ne olivat maksaneet.

Herra Lemming tuli kohta sisään käskyn johdosta.

Hänen oli jo kunnia tuntea herra Andjaldy; esittelemistä ei tarvittu.

Rouva Lemming osoitti papereita, jotka olivat pienellä muinais-aikuisella kultajalkaisella pöydällä, ja ilmoitti mitä ne sisälsivät.

"Siinä on muutamia minun vanhoja rätinkejäni, jotka erehdyksestä on lähetetty herra Harter'ille ja

jotka hän, noudattaen liiallista kohteliaisuutta, on maksanut".

Herra Lemming tarkasti paperit asioitsijan silmäyksellä, ensin paljaalla silmällä ja sitten kultaisen lorgnettinsa kautta. Tätä tarkastelua hän pitkitti kauan kyllä, voidaksensa sill'aikaa tutkia herra Andjaldyn kasvoja. Mutta ne olivat suljetun kirjan kaltaiset, ei päästy selville sen nimestä eikä sisällyksestä.

"Kunnioitettu herra kirjuri", sanoi herra Lemming viimein hävyttömällä honoäänellä. "Te ymmärrätte arvattavasti, ett'ei Rudolf Lemming voi sallia kenenkään muun maksaa hänen puolisonsa rätinkejä. Rudolf Lemming tietää mitä hänen on tekeminen, kuin gentleman ainakin".

Herra Lemming teki niin paljon melua omasta rakkaasta itsestänsä, että hän aina puhui itsestään kolmannessa personassa.

"Rudolf Lemming on maksava nämä 2,000 guldenia Ferdinand Harter'ille yhden kuukauden korolla, koska maksut tehtiin jo kuukausi sitten".

Rouva Lemming viittasi puolisolleen ja kuiskasi jotakin hänen korvaansa.

"Anna minun hoitaa tuota asiaa, armaani! Rudolf Lemming ei suinkaan tahdo loukata Ferdinand Harter'ia, joka on ritarillinen mies kireestä kantapähän, jota tämäkin teko osoittaa. Lemming on osoittava, että hän gentleman'ina, rahamiehenä ja puolisona osaa menetellä samalla tarkkuudella. Tämä summa on maksettava pankki-osoitteilla, joidenka korot joutuivat maksettaviksi kuukausi sitten ja sentähden lunastetaan jokaisen pankkiirin luona".

Kirjuri näytti varsin hämmästyneeltä herra Lemming'in esityksen johdosta.

Tuommoinen oikea asioitsija on kuitenkin paljoo etevämpi kuin tavallisella järjellä varustettu ihminen. Hän voi osoittaa, että kauppa on ainoa tiede maailmassa, jota hän ymmärtää ja tunnustaa.

Kaikki muu on vaan houretta, tämä on todellista. Ja tämä todellisuus olikin nyt kahden 1,000 guldenin pankki-setelin muodossa tullut herra Andjaldyn käteen, ennenkuin hän oli ehtinyt tehdä mitään vastaväitöstä.

Herra Ferdinand Harter oli saanut korvauksen jalomielisellä tavalla.

Annettuansa tuon komean vastauksen, tarttui herra Lemming, voittoriemusta kirkastuneena, puolisonsa käteen, nosti sen huulillensa ja suuteli kunnioituksella rannetta hansikkaan ja pitsihihan välillä, jossa näkyi vähän ihon valkoista samettia.

Herra Andjaldy teki samaten, hänkin suuteli armollisen rouvan kättä, vaan ainoastaan hansikan päälle. Tämä oli hänelle tarpeeksi hyvä.

Kokous oli siis päättynyt. Herra kirjuri sai mennä kotiin. Maksun hän oli saanut.

Vaan tähän asia ei päättynyt.

"Armollinen herra, meille on annettu rahamme takaisin", sanoi herra Andjaldy, astuessaan Ferdinand Harter'in työhuoneeseen. Hän kertoi asian laidan.

Korkeasukuinen herra suuttui tästä julmasti.

"Ihmisen parahimmat aikeet käsitetään kaikin tavoin väärin. Mitä on minun nyt tekeminen noilla rahoilla? Minun tekisi mieli heittää ne ulos ikkunasta".

"Minä voisin esittää hyvän keinon", kiiruhti kirjuri sanoman. "Ja minkä?"

"Täällä Pesth'issä on useita hienoja nais-yhdistyksiä hyviä tarkoituksia varten, jos jättäisimme nämä rahat, jotka kaikissa tapauksissa olisivat hukkaan menneet, jollekin semmoiselle nais-yhdistykselle ja nimittäisimme ne rouva Lemming'in rahastoksi, niin peli vielä kerran olisi voitettu. Se, joka olisi meille kiitollisuuden velassa, olisi yhtä kaikki rouva Lemming, eikä hän voisi kieltää tällaisista kunnian-osoitusta".

"Se oli hyvä tuuma", vastasi Harter. "Jätän sen toimen teille".

"Mutta meidän täytyy edeltäpäin ilmoittaa asia heille, ett'emme epäkohteliaisuuden tähden saa kieltoa".

"Hyvä, mene siis takaisin Lemming'ille ja kysy heiltä, onko lahjoitus heidän nimessään heille

mieluisin".

Andjaldy meni siis taas iltapäivällä herrasväki Lemming'in luo.

Kamari-palvelija vastaan-otti taas hänen korttinsa, kysyen:

"Tahdotteko tavata armollista rouvaa?"

"En, armollista herraa".

Hän saatettiin siis armollisen herran puheille.

"Mitenkä voin minä palvella teitä?"

"Minä tulen herra Harter'in luota, samassa asiassa kuin viimeinkin".

"Tehkää hyvin ja kääntykää vaimoni puoleen".

"Anteeksi, vaan sitä en tahdo tehdä. Armollinen rouva on antanut minulle pari tuntia sitten selvän viittauksen siitä, että olin eksynyt oikealta ovelta; enkä enää ai'o olla niin rohkea, että astun hänen salonkinsa kynnykselle".

"Ohoo, ystäväiseni, ei hän teitä tarkoittanut, vaan erästä toista".

"Se on ymmärrettävä, sillä minä olen tietysti herra 'ei kukaan'. Ainoastaan toisen lähettämänä kuljen sinne ja tänne. Tahdon puhua lyhyeltä. Tämä toinen tahtoo, jos te ja rouva Lemming sen sallitte, saada jättää takaisin-lähetetyt rahat jollekin täällä olevalle nais-yhdistykselle hyvää tarkoitusta varten, rouva Lemming'in perustaman rahaston nimellä".

"Vai niin, siis meidän kuitenkin on kääntyminen vaimoni puoleen".

"Se on teidän vallassanne. Minä olen ainoastaan kääntynyt teidän puoleenne".

"Tuhat tulimmaista! te olette itsepäinen, saatuanne jotakin päähänne. Te arvelette siis, että minun itse pitää kysyä vaimoltani?"

"Koska ei kukaan muu ole siihen oikeutettu, niin —"

"Hyvä! Tehkää hyvin ja kuluttakaa hetken aika kirjastossani".

Herra Lemming vei Andjaldyn kirjastoon, joka parhaasta päästä sisälsi kuvilla varustettuja koruteoksia, joissa vaskipiirroksissa ja kirjansitojan työllä oli kalliimpi arvo kuin nerokkaalla sisällyksellä, ja siellä antoi hän Andjaldyn viettää aikansa, kunnes hän oli ratkaissut asian rouvansa kanssa.

Tosiaankin oiva kirjasto.

Andjaldy ei edes katsellutkaan noita komeita kirjoja. Isäntä, joka neljännestunnin kuluttua palasi, näki hänet samassa asemassa kuin mennessänsäkin, samaan tuoliin nojautuneena, hattu kainalossa.

"No mitä arvelette, mitä vastausta luulette minun saaneeni?"

Andjaldy nostahutti olkapäitensä kääntäen kasvot sivulle päin.

"Se on minulle aivan yhdentekevä; eihän asia minua koske".

"Te saatte kuulla vastauksen häneltä itseltään".

Lemming avasi oven ja Malvina astui sisään.

Tuo ihana nainen oli jo ratsupukuun puettuna. Hänellä oli pitkä ruumiinmukainen silkkihame, kapea pitsikaulus, punanen kaularosetti, päässä kurjensulalla koristettu hattu ja kädessä kepeä ratsuraippa. Toisessa kädessä piti hän ratsuraippaa ja kannatti toisella pitkät liepeet, jotta alushameen hienot ommellukset pääsivät näkyviin. Rinnassa oli hänellä vihkonen orvokkia ja hiukset valuivat kiharina alas hartioille.

Hän oli tavattoman kaunis. Mutta vielä kauniimpaa oli se häneltä, että hän niin ystävällisesti puhutteli herra Andjaldya.

"Hyvä Andjaldy, tehkää hyvin ja viekää terveiset herra Harter'ille, että ilolla myönnyn hänen jaloon esitykseensä".

Hän sanoi vaan nämä sanat kirjurille ja riensi taas pois.

"Hyvästi, hyvästi".

Ja hän ojensi Andjaldylle toisen kätensä suudeltavaksi toista kertaa. Tällä kertaa oli se hansikkaa vailla. Sen oli hän tahallansa pois jättänyt.

Nämä lempeyden osoitukset maksaa vaivaa mieleen panna.

Herra Andjaldy näytti tuskin niitä huomaavan. Tarjottua kättä suuteli hän noin ilmassa, koskematta siihen huulillaan, ja kun pois rientävä amatsoni kynnyksellä pudotti ratsuraippansa, niin herra Andjaldy varsin tyvenesti katseli kuinka hänen puolisonsa kiirehti sitä nostamaan. Saatettuansa vaimonsa ulkokuoneesta, tuli hän takaisin ja vei herra Andjaldyn ikkunalle katsomaan kuinka Malvina ratsasti portista ulos.

Herra Lemming'in kasvot loistivat ylpeydestä, kun hänen ihana puolisonsa ratsasti katua alas. Hän olisi mielellään tahtonut lukea Andjaldyn kasvoista mitä hän tällä hetkellä tunsi.

Ei mitään!

"Tuo täplikäs hevonen on kaiketi mesohegijillistä rotua?" kysyi hän herra Lemming'iltä.

"En ole vielä mokomaa kuullut!" mutisi herra Lemming hampaissaan, pudistaen päätään kummastellen. "Ihminen näkee kauniin naisen hevosen selässä, eikä huomaa muuta kuin että hevonen, jolla hän ratsastaa, on täplikäs kimo! Kummallista!"

"Mutta mitäpä hyödyttäisi, että tämmöinen jalkapatukkaa marssiva henkilö katselisi ihanaa naista?" sanoi Andjaldy. "Saanko pyytää teitä sanomaan minulle, kuinka tämä lahjoituskirja on kirjoitettava!"

Herra Lemming arveli, että Andjaldy oli kun olikin oikeassa. Mikä älykäs, ymmärtäväinen, vaatimaton nuori mies!

Rouva Lemming'in lahjoituskirja nais-yhdistykselle kirjoitettiin. Tästälähin herra Lemming voi olla varma siitä, että naispuolinenkin yleisö, eikä ainoastaan miespuolinen, hartaasti ylistäisi hänen kävelevää ja ratsastavaa kylttiänsä, puhumatta lukemattomista imartelevista sanomalehti-kirjoituksista, jotka asiaan kuuluvat.

Hänen korkeasukuisuutensa Ferdinand Harter puolestaan juurtui vielä enemmän siihen luuloon, että herra Andjaldy oli tuommoinen verraton ja uskollinen palvelija, joka teki kaikki, arvataksensa esimiehensä salaisimmatkin ajatukset ja täyttääksensä hänen tahtonsa ennenkuin se on lausuttukaan.

* * * * *

Kevään alkupuolella Andjaldy ilmoitti esimiehellensä, että hän oli sairas ja että hänen lääkärinsä oli neuvonut häntä lähtemään Osen'in vuoristoon uusia voimia kokoomaan raittiista ilmasta siellä.

Andjaldy lähti siis hakemaan asuntoa itselleen vuoristossa. Mutta ei noissa lehdiköissä, joissa rikkaat porvari-rouvat lakaisevat teitä liepeillään, eikä Kenralin-vuorella, jossa joka ilta positivin soitannolla tanssitaan 11 kapakassa; ei myöskään "Jumalan-vuorella", jossa edistynyt viljelys on istuttanut joka rotkoon perunoita ja papuja; ei "Martin-vuorella", jossa saapi käyttää sateenvarjoansa aurinkoa vastaan, jos varjoa tahtoo; ei "Kauniin paimentytön" luona, missä sunnuntai-metsästäjät tikkoja ampuvat ja vanhat akat astuvat kulkijan tielle tarjoamaan sieniä kaupaksi; ei, tuolla "Sudenluolassa" on pieni talo, sen hän valitsi.

Ainoastaan harva tuntee tätä sudenluolaa ja vielä harvempi on nähnyt tuon pienen talon, ja kuitenkin on tämä talo hyvin sovelias erakolle — tai rakastavalle pariskunnalle.

Laakso on pitkä, syvä ja ahdas kahden vuoririnteen välillä, jonka tuuheat tammi- ja pyökkipuut muodostavat katon tien yli. Jos luopi silmänsä alas tämän varjoisan laakson läpi, niin pilkoittaa tuolla alhaalla esille sininen Tonava, jota Raczkeveer-saari jakaa kahteen haaraan, ja vielä etempänä yhtyy taivaanrannan sumuihin unkarilaisen alankomaan ääretön aro, jota poppeli-puilla reunustetut maantiet jakavat ristin ristin. Tasangolla virran toisella puolella on vilkas liike ja elämä, täällä vuorien välillä vallitsee erämaan rauha. Tielle, joka laaksoon vie, on kasvanut ruohoja ja kukkaset peittävät viime vuoden heinävaunujen jäljet. Tien molemmilla puolilla lyövät sinikellot tahtia heinäsirkköjen soitannolle; pyöreät champignonit tarjoovat hauskaa lepopaikkaa lentäville hyönteisille, ja kukkivissa pensastoissa kaikuvat rastaitten ja satakielien kilpalaulut.

Päivän yleisö ei kävele täällä, siinä tapauksessa ei täällä enää olisi sinikelloja, linnunpesiä eikä sieniä. Ne olisivat aikoja sitten pois noukitut ja hävitetyt.

Kaukana laakson perukassa, tien varrella on kuitenkin pieni talo.

Kenenkä päähän on juolahtanut rakentaa taloa sinne? Jonkun yksinäisen jörön varmaankin.

Tämä talo on varsin pieni; siinä on yksi huone ja kyökki. Takapuolella taloa on ulkokuone, jota sopii käyttää talliksikin. Etupuolella on katto rakennettu niin esiinristäväksi, että se suojaa ikkunata kuin sairasta silmää. Kerran oli täällä aituuksia, mutta se ei voinut kestää iankaikkisesti. Sen sijalle on aikaa myöten kasvanut metsäruusuja, joiden pensaat ovat miehen korkuiset ja nyt peitetyt äsken puhjenneilla ruusuilla, valkoisilla, lihavärisillä, punaisilla, kokonainen kukkasmetsä, joka tuoksuu kuin lumottu yrttitarha.

Joukko kukoistavia selja-pensaita antaa aavistuksen siitä, että täällä muinoin on ollut kasvitarha. Pihalla kasvaa kynnärän korkuista ruohoa, josta keltaisia voikukkia hohtaa.

Tämä asunto miellytti Andjalda ja hän rupesi sen asukkaaksi. Ihmiselle, joka rauhassa tahtoo seurustella kirjojen kanssa, taikka rakastavalle pariskunnalle on tämä erittäin hauska olopaikka. Andjaldy ei nähnyt suurta vaivaa asunnon järjestämisessä, vaikka se tietysti oli ilman huonekaluja. Lehmuksista sänkyä, pöytää, kirjoitusneuvoja — näitä ei kukaan varasta, vaikkapa ikkunat ja ovet ovat selällänsä. Palvelijaa hän ei tarvitse, hän harjaa itse vaatteitansa ja siivoa huonettaan. Hän aterioitsee pienessä ravintolassa, joka on puolen tunnin matkan päässä, ja vettä hän tuo pienessä matkapullossa. Hänellä on kaksi lasia, toisesta hän juo ja toisessa seisoo kukkasia.

Kuka luulisi hänen huolivan kukkasista? Oppineet käyttävät niitä ainoastaan botanillisia tutkimuksia varten, jos luovat silmänsä niihin, mutta hän asettaa ne raittiisen veteen, joka ei juuri ole miesten tapana, ja ikkunaa, joka on tielle päin, hän koristaa viheriöillä köynnöksillä.

Byrokrateillakin on romantillisia puuskia!

Eräänä kauniina iltapäivänä Kesäkuulla tulee eräs kaunis nainen ratsastaen tuota viheriäistä polkua myöten, joka vie Suden-luolalle. Tuuli on vienyt hunnun kasvojen eteen, mutta tuo ruumiinmukainen puku ilmoittaa, että vartalo on solakka ja jäsenet plastilliset, että hän on nuori ja kaunis. Hän ratsastaa yksinänsä, ilman saattajaa, ja kun tie käy yhä huonommaksi ja siellä täällä on suuria kivi-lohkareita, astuu nainen alas satulasta, kiipee rotkotien reunalle ja kävelee kauniissa pehmoisessa ruohikossa, taluttaen hevostansa suitsista.

Hän poimii kevätkukkia tieltä. Löydettyänsä ne, pistää hän ne rintaansa sekä jatkaa laulaen tietänsä. Kenties hän ei muuta etsikään täältä?

Ehdittyänsä tuolle pienelle asunnolle laaksossa, seisauttaa hän hevosen ja sitoo sen kiinni nuoreen pyökkipuuhun.

Hän rientää itse taloa kohti.

Talon ainoa asukas tulee ruohoisella pihalla häntä vastaan. Ruusupensaat tarttuvat kiinni naisen silkkihameeseen, ikäänkuin sanoakseen: "jäähänne, älä mene edemmäksi!" Vaan hän ei huoli okaista, vaikka repisivätkin hänen hamettansa, hän ottaa joutuisasti hunnun pois kasvojensa edestä, ett'ei se poistaisi suudelman lemua.

"Siis sinä todellakin viimeinkin olet täällä!" huusi tuo nuori mies.

Kuinka paljon hurjuutta, kuinka paljon autuutta ja tuskaa nämä muutamat sanat ilmaisivat!

"Viimeinkin!" ja hän suuteli suutelemistaan tuon valkosen käden sormenpäitä ja sitten jokaista sormenpäätä erikseen ja sitten koko ruumista hameenhelmaan asti, kunnes makasi polvillaan naisen edessä, syleillen hänen jalkojansa, innoissaan huo'aten: "viimeinkin!"

"Oletko odottanut minua?"

"Oi, kauan olen sinua odottanut!"

"Joko nyt uskot, että olen täällä?"

"Minusta on kuin näkisin unta".

Nainen naurahti. "Ha ha ha, mikä ihana uni! Metsiä, pensastoja, kukkia, yksinäisyyttä, kaikki uni on esiin tuonut, sinä minun rinnallani, minä sinun; eikä kukaan meidän unennäöstämme tiedä".

"Ainoastaan metsä ja pensastot, mutta nuo todistajat ovat niin hiljaiset".

"Kaikki hengittää rakkautta: puut ja kukkaset tuoksuvat rakkautta, perhoset ja mehiläiset surisevat

rakkautta, kaikki lintuset laulavat rakkautta ja tuulokset hengittävät rakkautta".

"Kuinka kaunis sinä olet, jumaloittu! kuinka ihana! Älä katsele minua, sinä tapat minut!"

"Jos se olisi vallassani, niin minä tappaisin sinut joka päivä ja herättäisin sinut kuolemasta jälleen, että olisit kuollut milloin en sinua näe".

"Oi, minä vannon että olen kuollut kun et näe minua. Minä olen kuin hengetön kuvapatsas. Sinä viet sieluni mukaasi. Oi anna se takaisin minulle, anna se minulle takaisin!"

Ja nainen tiesi kuinka hänen oli antaminen tuo ryöstetty sielu takaisin.

Käsillään kannattaen taaksepäin kallistettua päätänsä, nojaten rakastetun käsivarteen, katseli hän autuaana sinitaivasta.

"Oi kuinka ihana maailma olisi jos ei siinä olisi muuta kuin puita, kukkasia — ja me kaksi!"

"Oi, me kaksi!"

"Nyt tuo kirottava maailma on meidän välillämme".

"Mutta me kostamme maailmalle".

"Ihanin kosto! Sen nimi on: rakkaus".

Nuori mies kuiskaa suloisia sanoja naisen korvaan, hän hymyilee, jokainen säije hänessä kuulee näitä sanoja, jokainen säije tuntee niiden suloutta; sormensa nyppivät rikki vuohensulan: "hän lempii, hän ei lemmi". Kun kukkanen on oikeassa, täytyy nuorukaisen vahvistaa sen lausunto suudelmalla, kun se on väärässä, täytyy hänen kahdella suudelmalla sitä vakuuttaa valheeksi.

Mitä hän kuiskailee?

"Minä olen suuttunut sinuun, kun näen sinua muualla ja sinä aina olet kaukana minusta, paitsi kun olemme yksinämme. Muut puhuvat kanssasi ja uskaltavat lausua sinulle sanoja, jotka houkuttelevat hymyn huulillesi; he seuraavat sinua tarjoten sinulle käsivartta, enkä minä voi huutaa noille: 'Pois tieltä siellä! Hän on minun, eikä kenenkään muun!'"

"Siinä kyllä, että sinä tiedät sen todeksi!" vastasi nainen, katsellen nuorta miestä suurin, säteilevin, lumoavin silmin.

"Niin, mutta kuinka pitkälle on se totta?"

Nainen hymyili ja vastasi:

"Oi mikä hupsu se, joka on saanut vastauksen edeltäpäin ja kuitenkin kysyy".

"Tiedän olevani tuommoinen suuri narri. Vaan sinun ei sovi sitä ihmetellä; ehkä joskus tullessasi tänne näet minun riippuvan tuossa kauniissa puussa — — sillä ajattellessani sinua ja kohdatessani sinua ulkona maailmassa riehuu sydämessäni koko legionan paholaisia".

Nainen rankaisi ja palkitsi tämän ilmoituksen hänen tunteistansa veitikkamaisella hymyllä.

"Miksi et anna sydäntäsi minulle? Jos antaisit sen minulle, niin minä vartioisin sitä paremmin".

"Se syttyisi tuleen, jos olisi sun luonasi".

"Ja etkö näe, että minä jo olen ilmitulessa?" huudahti nainen ja lakkasi nauramasta; hänen kasvonsa olivat noiden hohtavien ruusujen kaltaiset, jotka kätkevät itsensä auringon säteiltäkin. — "Sielu ja ruumis ovat ilmitulessa sun tähtesi. Ikäänkuin perhonen syöksee tietämättänsä tuleen, niin minäkin liekkiin syökseen".

Näin sanoen hän taittoi kaksi metsäruusua, pisti toisen rakastettunsa liiviin ja toisen kiharoihinsa ja kallisti sitten päätään hänen rintaansa vasten. Eroitetut ruusut tahtoivat tietysti yhtyä jälleen.

"Kuinka kaunis äsken puhjennut ruusu on sun kiharoissasi!" sanoi hän hellästi. "Se antaa kasvoillesi aivan tyttömäisen luonteen".

"Miellyttääkö se sinua enemmän?"

"Ainoastaan sellaisena voin sinua katsella ilman että sieluni vimmaan joutuu. Jos tietäisit mitä kärsin nähdessäni sinua rouvan päähineessä, niin sinä et koskaan panisi sellaista päähäsi. Se on helvetillinen

ajatus, että rouvilla pitää olla erilainen päähine, josta jokainen voipi lukea: 'tässä on paratiisi, josta sinä olet karkoitettu!' Oi, älä koskaan pane myssyä päähäsi kun luulet tapaavasi minua. Eikö ole siinä kylliksi, että olet niin kaunis ja lumoavainen? Pitääkö sinun myöskin olla julma?"

"Hyvä, sinun ei tarvitse enää nähdä minua semmoisena! Hu, mikä tämä on?"

Nainen päästi kauhistuksen huudon ja hypähti nurmikosta kuin säikähtynyt metsävuohi.

"Mikä on?"

"Käärme!"

Hän oli niin pelästynyt, että vapisi koko ruumiissaan. Tuskissaan hän heittäysi nuoren miehen kaulaan verettömin kasvoin.

"Käärme luikerteli päälleni ruohistosta, tunsin sen kädelläni ... apua Tihamér! — minä pyörryn!"

"Leona, rauhoitu! Täällä ei ole mitään käärmettä. Mitä sinä pelkää?"

Kuulemme nyt ensi kerran rakastavaisten nimet: Tihamér, Leona. Vaan kenpä tietää, ovatko nämä nimet todelliset vaiko ainoastaan valenimet, varovaisuudesta otetut?

"Tiedäthän kuinka pelkään käärmeitä, katso kuinka käteni vapisee. Kuule kuinka sydämeni sykkii!"

Olihan nyt aivan luonnollista, että joku otti vapisevan käden omaan käteensä ja rauhoitti sykkivää sydäntä, pusertaen sitä toista sykkivää sydäntä vasten.

"Vaan katso kuinka lapsellinen olet! Oma ratsuraippasi sinua peloitti", sanoi Tihamér, nostaen tuon peloittavan esineen ruohikosta.

Leona (nimittäkäämme mekin häntä näin tuttavasti) purskahti nyt nauruun ja ilo luonnon ihanuudesta palasi hänen sydämeensä.

Mutta nurmikolle hän ei uskaltanut enää istahtaa.

"Katsokaamme mitenkä sinä asut täällä erakko-majassasi!" sanoi hän, luoden uteliaan silmäyksen rakastettunsa suojaan.

Siinä oli todellakin paljon katsomista. Vuode tuoreista ruohoista; pöytä kukilla peitetty; tuoreita mansikoita viheriäisellä lehdellä, pieni maljallinen piimää ja karheata leipää.

"Ah, sinä olet valmistanut minulle atrian!" sanoi ylhäinen nainen iloisesti ja istui pöydän ääreen kutsumusta odottamatta, taittoi puolet leipäpalasesta, pisti sen piimään, jota hän söi puulusikalla, ikäänkuin se olisi ollut parhain atria hänen elämässään.

Tihamér oli istunut vuoteelle ja nautti täysin määrin tätä näkyä.

Kuinka ihanata katsella naista, joka näin mielellään syö rakastettunsa karheata leipää!

"Ja nämä mainiot mansikat! Sinä olet kai itse poiminut ne metsästä?"

Odottamatta vastausta rupesi hän jakamaan marjat Tihamér'in kanssa, vaan ei: "Toinen sinulle, toinen minulle"; jokaisen marjan hän jakoi kahteen osaan, koskematta niihin sormillaan, s.o. samalla tavalla kuin kyyhkynen ruokkii poikiensa!

Sitten istui hän Tihamér'in viereen, pani kätensä hänen kaulaansa ja lauloi hänelle erään kansanlaulun, joka ei juuri viehättänyt äänen kauneuden, vaan sitä enemmän suloisen lemмен sopertamisen kautta.

"Oi, miksi ei tätä kestä ijankaikkisesti?" huokasi Tihamér.

"Kestäähän se, jos kestää, yhtä kauan kuin me elämme".

"Niin, minun puolestani kyllä; vaan sinä olet nainen, sinä olet muuttuvainen".

"Kuka sen sanoo?"

"Kaksi silmääni; sinä et ole niin kaunis, olematta petollinen".

"Ken minut petolliseksi tekisi? Hän kenties, jota näen joka päivä, vaan jota en koskaan rakasta?"

"Oh ei, ei hän".

"Vai hänkö, joka minua jumaloitsee, vaan jota minä en koskaan näe?"

"Ei hänkään, vaan joku, jota itse kerran olet rakastava".

"Ken hän on?"

"En tiedä, mutta minä tunnen sen. Minä tunnen, että joko sinä tapat minut taikka minä sinut".

Nainen nauroi sydämen pohjasta näille sanoille.

"Sinäkö tappaisit minut! Ha, ha, ha! Murhaaja! Apua! ha, ha, ha! Ja kuinka sinä tapat minut? Aiotko leikata kurkkuni poikki ja asettaa sen muistoksi kirjoituspöydällesi? Vai ai'otko pistää tikarin sydämeeni, tähän rintaan ja katsella kuinka punanen veri siitä ruiskuu? Sano minulle, millä keinoin sinä ai'ot minua surmata?"

"Älä naura, äläkä laske leikkiä! Sinä tiedät, että aina kannan myrkkyä luonani ja että olen hyvin jyrkkä ihminen".

"Myrkkyäkö? Oikeatako myrkkyä, joka kuolettaa? Oi, näytä se minulle. En koskaan ole myrkkyä nähnyt. Miksi pidät semmoista luonasi?"

"Se on hyödyllistä ihmisille, jotka mielellään ovat äänettömät ja, jos niin tarvitaan, ijäksi vaikenevat".

"Oi, anna minun nähdä!"

Tihamér otti povestansa pikkusen kulta-kotelon, joka oli nauhaan kiinnitetty, ja otti tästä kotelosta ohuen kokoonkäännetyn paperin.

"Ja tämäkö on todellista myrkkyä?" kysyi nainen ihmetellen; hän katsoa tuijotti suurin silmin, sulki muhkeat huulensa niinkuin se, joka ensikerran näkee sen salakähmäisen loitsukeinon, jonka nimi on — kuolema.

"Kuolettavaa myrkkyä".

"Ja sinä surmaisit minut tällä, jos se aika koittaa, jolloin minua vihaat?"

"Aivan varmaan".

"No tapa minut siis niin kauan kuin minua lemmit!" sanoi hän ja tempasi salaman nopeudella paperin nuoren miehen kädestä ja pisti sen suuhunsa.

Tihamér ei ehtinyt estää sitä, vaan kun se oli tapahtunut huusi hän kauhistuneena:

"Jumalan tähden, Leona, mitä teet? Se on kuolettavaa myrkkyä, anna se pian takaisin! Jos se tulee tuoreeksi ja tarttuu suun lakeen, niin sinä olet kuoleman oma!"

Hän heittäysi polvilleen Leonan eteen, tarttui hänen käsiinsä ja repäisi epätoivossaan hiuksiansa, vääntäen itseänsä kuin mato.

Mutta Leona katseli häneen ylpeästi hymyten ja näyttäen kuinka valkoiset hammasrivinsä olivat yhteen pinnistetyt paperi-kotelon eteen, ja nauttien nuorukaisen tuskista ja epätoivosta, ja tyydyttyänsä tätä paholais-haluansa, otti hän viimein myrkyn suustansa ja antoi sen Tihamér'ille.

"Kas tässä, ota se takaisin! Ja älä uhkaa enää minua surmata sillä, sitä sinä kadut".

Tihamér riensi noutamaan lasillisen vettä tuolle kevytmieliselle, että hän saisi suutansa puhdistaa.

"Suutaniko? pelkäätkö että se on myrkyllinen? No, jos huulillani on myrkkyä, niin kuole sinäkin siitä!"

Ja hän opetti rakastettuansa kuolemaan.

"Hiljaa nyt! Nyt olet kuollut! Älä puhu sanaakaan enää, murhaaja; sinä olet minut surmannut, sinua siitä syytetään. Katsos nyt kuinka pidän huolta siitä, ett'ei sinua rangaista".

Kevytmielisellä uhkamielisyydellä tarttui nainen kynään ja kirjoitti paperiliuskalle seuraavat sanat:

"Olen väsynyt elämään; — maailma minua ilettää. Jumala olkoon sielulleni armollinen!"

"Kun kerran minut surmaat, niin pistä tuo paperipalanen poveeni, tänne liivien alle. Ymmärrätkö?"

Mitä nuorukainen taisi tehdä muuta kuin heittäytyä kasvoilleen, kiitollisena tästä äärettömän rakkauden osoituksesta, tästä rajattomasta lemmeestä, joka voitti hänenkin rajut tunteensa, samaten kuin henget "Tuhat ja yksi yö" nimisessä sadussa toinen toisensa voittivat.

"Oi, mun aarteeni! Mun elämäni! Minäkö sinut tappaisin, minäkö, joka en kykene poistamaan jälkeäkään, jonka sinä olet maahan jättänyt. Kaikki mitä sinä pitelet täällä minun luonani, olkoon vaikka kynä, paperi tai mitä hyvänänsä, on elävä kauemmin kuin minä itse. Olenko koskaan pyytänyt, että muistoksi antaisit minulle kiharan hiuksistasi? En ole koskaan sitä tehnyt, sillä melkein murhan kaltaista olisi minusta yhden ainoankin hiuskarvan ryöstäminen tuosta komeasta kihara-rikkaudesta, jonka varjoon usein piilotin kasvoni kun eivät silmäni enää kestäneet paratiisin loistetta. Ja kuitenkin käyn milt'ei mielettömäksi, ajatellessani, että toinen käsi samoin kuin minun saa kätkyä noihin sähköisiin silkki-hiuksiin. Nuo hiukset ovat minusta ikäänkuin tuhansia kieliä lumotusta kanteleesta, josta taivaallisia säveleitä soi; ja kuitenkin pidät tukkaasi kiharoissa, etkö arvaa mitä tuskia sytytät sen rinnassa, joka sinua rakastaa, kun hänen täytyy ajatella, että yhtä monta hiuskarvaa kuin sinulla on päässä, yhtä monta ihmistä sinua lähestyy, muukalaisia, rakastuneita, narreja, inhoittavia ihmisiä? Oi älä pidä hiuksiasi kiharoissa!"

"Oi mikä suuri hupsu sinä olet!" kuiskasi nainen ja hypähtäen Tihamér'in vierestä, riensi hän ikkunalle ja katseli ulos tuon vihriäisen verhon läpi. "Kah! hevoseni on valloillaan ja voi juosta tiehensä; kuinka minä sitten pääsisin kotia ratsupuvussa. Tahdotko tehdä hyvin ja ottaa hevoseni kiinni?"

"Tuon sen kohta pihalle".

"Älä sitä tee. Hevosen kengistä jää syviä jälkiä; ne eivät saa pihalle johdattaa. Kun lähden, niin menen kävelemällä pihan yli".

"Oi kuinka viisas sinä olet!"

"Kavala kuin käärme, eikö niin?"

Andjaldy meni ulos ottamaan kiinni lemmittynsä hevosta. Kun palatessaan aikoi ilmoittaa, ett'ei hevonen ollutkaan valloillaan, jäi hän hämmästyksissään seisomaan kynnykselle, sillä tuo kaunis rouva oli leikannut kiharansa poikki. Nuo sähköiset silkkihiukat, joita hänen sormensa hetki sitten olivat silitelleet, olivat nyt katkaistuina pöydällä. Nainen oli hänen poissa ollessaan luopunut tuosta viehättävästä koristuksestaan ja pani juuri sakset pois.

Hymyten viittasi hän Andjaldylle.

"Kas tuossa se nyt on. Älä nyt enää kadehdi hiuksiani. Ne ovat nyt sinun eikä kenenkään muun."

"Leona, mitä olet tehnyt?"

"Mitäkö olen tehnyt? Olen kostanut sen, että olet sanonut minua 'viisaaksi'; nyt voit nähdä kuinka hurmautunut minä olen. Ja kun tavataan, saat joko minua jumaloida taikka paeta, sillä minä olen mieleton ajatellessani sinua."

Tihamér ei huolinut pötkiä pakoon. Hänen silmänsä sietivät katsella naista, joka on lemmen raivoissa.

"No", jatkoi hän, "ymmärrätkö nyt että sinulla on lumous-voima, jommoista sadun haltiatar suo ainoastaan lemmikillensä? Jokainen toivotus, joka pääsee huuliesi yli, käy toteen. Sentähden ole varoillasi kun minulle puhut, sillä sinä ei voi puhua mitään niin suurta ja kauheata, jota minä en olisi valmis tekemään. Sinä sen käsket — se tapahtuu".

"En pyydä muuta kuin että palajat".

"Sen tekisin vaikka kieltäisitkin. Pidä vaari tuosta *avonaisesta akkunasta*".

Päivä oli laskemaisillaan. Erohetki oli tullut. Vaikka nopeastikin ratsastaa, on tie pitkä kotia, sillä polku vie alas Dersch'iin ja sentähden täytyy tehdä pitkä mutka. Mutta eroaminen on niin vaikea! "Jää tänne, älä saata minua. Joku voi meidät nähdä. Mene ruusupensaaseen taakse ja katso minun jälkeeni niin kauan kuin voit minua nähdä. Hyvästi!"

Nainen riensi ulos, löysi hevonsensa, asetti suitset reilaan ja nousi satulaan, ratsasti pienen talon ohitse, tervehtien ratsuraipallaan ruusupensasta kohti.

Hän katseli takaisin ainakin kymmenen kertaa kunnes tuli erään tien mutkaan laaksossa, missä kaikki hävisi kallion ja pienen talon pensaitten taakse.

Täällä käänsi hän hevosen, koski sitä kepeästi ratsuraipallansa ja riensi täyttä laukkaa takaisin talolle. Hän ratsasti suoraan ruusupensaaseen. Vähätpä siitä jos joku keksisi hevosen jäljet.

Hänen lemmittynsä seisoj vielä paikallaan.

"Minä palajan ainoastaan katsomaan vieläkö seisot siinä ja vieläkö katselet jälkeeni".

Niin, hän seisoj tietysti siinä ja katseli hänen jälkeensä.

Sitten molemmat ojensivat toisillensa kättä ruusupensaajan läpi. Okaat pistivät heitä ankarasti. He eivät huolineet siitä.

Sitten vasta amatsoni todenteolla pyrki kotia päin. Ilta jo hämärsi.

Nuori mies katseli hänen jälkeensä siksi kun sumu peitti metsän ja laakson.

Nyt vasta hän palasi asuntoonsa.

Kun hän siellä näki nuo leikatut hiukset pöydällä — mikä ihmeellinen saalis — tuli hän järkeensä jälleen ja hämmästyi.

"Hohaa, tämä on kiusallinen seikka, joku varmaankin huomaa vajavuuden. Tämä vaimo on auttamattomasti ilmaissut itsensä. Mitähän tästä tulee?"

Tämä ajatus ei antanut Andjaldylle mitään rauhaa. Hän lähti kohta matkalle kaupunkiin.

Joka häntä kohtasi, hän tuskin aavisti että tämä oli rintatautinen, joka juoksi näin mäkeä ylös toista alas. Hän meni suoraa tietä teateriin, siellä hänen oli tapana kaukaa katsella lemmittyänsä; hän katseli parketilta — rouva Lemming loosistaan.

Kun hän tuli parketille, oli Lemming'in loosi vielä tyhjä. Tämä ei häntä kummastuttanut.

Mutta kolmannen näytöksen aikana loosin ovi avattiin ja tuo odotettu astui sisään erään tuttavansa kanssa.

Andjaldy aivan ällistyi. Rouva Lemming'in valkoisille hartioille, hänen, jonka tähden Andjaldy oli semmoisessa tuskassa, valuivat tummat kiharat alas yhtä kauniisti kuin kaksi tuntia sitte.

Andjaldy painoi kätensä rintaa vasten. Oikeat hiukset olivat varmaankin samassa paikassa, mihin hän oli ne kätkenyt. Ja kuitenkin ei hän voinut huomata mitään muutosta tuon ihanan rouvan päässä. Se oli yhtäläinen tänään kuin eilen.

— — — Se nainen ei ilmaise itseänsä koskaan. Näytelmän jälkeen Andjaldy jäi teaterin porstupaan ottamaan osaa siihen miesten huvitukseen, jota sanotaan "naistarkasteluksi".

Ollessaan tässä toimesta ei hän huomannut, että hän, selkä loosiin päin käännettynä, niinkuin moni muu, seisoj herra Lemming'in tiellä, joka tuli portaita alas, taluttaen vaimoansa, ja oli pakoitettu pyytämään herroilta sijaa.

"Ohoo, ette näe meitä ollenkaan, herra Andjaldy!" sanoi tuo suuri rahamies puoleksi moittivalla äänellä, puoleksi tuttavasti.

"Anteeksi, hyvä herra! — Hyvää iltaa, armollinen rouva!" sanoi Andjaldy katsomatta heihin ja jättäen herrasväelle tietä.

7 Luku.

Kauhistuksen vuosi.

Toinen kevät on jo käsissä siitä vuodesta, jolloin Bilágoschin perhe kaupungin elämän vaihtoi maan elämään, siis kevät 1863.

Ken ei ole lukenut Robinson Crusoën historiaa.

Se on kauhea kertomus.

Askel askeleelta kerrotaan siinä ne vaikeudet, joita vastaan unkarilainen maamies saa taistella haaksirikosta alkaen ja aina siihen asti, jolloin uhkaa vaara joutua verenhimoisien villi-ihmisten suupalaksi.

Kutka ne villit ovat, jotka tulevat meren yli nielemään Robinson'ia karvoineen pävineen, saapi lukija

tietää tämän luvun lopussa.

Täällä aromaallakin, niinkuin Robinson'in saarella, on kaikki alusta aloitettava.

Maan-ala on hedelmällinen, eikä muuta mitään.

Jos on hyvä vuosi, niin saadaan 20:nes jyvä; toisessa tapauksessa kuollaan nälkään.

Robinsonina meidän vuokratussa saarella on nuori tyttö, joka tuskin on päässyt lapsen kengistä. Ensimmäisenä vuokravuonna hän vasta täytti viisitoista vuotta. Muut tytöt hänen iällään leikkivät vielä nukeilla taikka korkeintaan käyvät tanssikoulua, mutta Ilonka hoitaa jo kaikki asiat.

Paitsi hyvää tahtoa ja säästäväisyyttä on isä vailla kaikkia näitä ominaisuuksia, jotka maamieheltä kysytään; äiti ei ymmärrä maatalon hoidosta mitään, kaikki on tuon tyttölapsen hoidettavana.

Ja hän osoittikin siihen kelpaavansa.

Hän on jokapaikassa järjestämässä aamusta varhain iltaan myöhään, voittaen väsymykset, ja päättäen päivänsä sillä tunnolla, että se on ollut liian lyhyt.

Huomataan että hän on innostunut työhönsä ja tämä innostuttaa muitakin.

Saamattomalla isännällä on saamattomat palvelijat jopa laiskatkin.

Toimelias tekee muutkin toimeliaiksi.

Mutta kaikki pitivätkin hänestä. Ei sata hävytöntä miestä voisi saada väkeensä semmoiseen vauhtiin kuin tuo pieni tyttö vilkkaan ja hilpeän luontonsa kautta.

Kaikki hänen ympärillensä olivat kuin yksi sielu, eläimetkin rakastivat häntä. Sillä niilläkin on sydän ja ne ymmärtävät pitää arvossa hyvää käytöstä heitä kohtaan; joka niitä rakastaa, sille osoittavat nekin rakkauttaan.

Kanat ja lehmät kuuntelivat hänen ääntänsä ikäänkuin ymmärtäisivät hänen sanojansa.

Ilonkalla oli pony-hevonen. Tällä hän ratsasti aavain tilusten ympäri. Tämä pony oli jo liittynyt häneen aivan kuin leikkikumppaniin. Kun hallitsija tahtoi nousta satulaan, piti hevonen sill'aikaa ratsuraippaa hampaissaan, seisoi oven edessä kuunnellen minne päin oli mentävä ja juoksi sitten minne käsketty oli. Keväisin oli se kukkia poimimassa ratsastajansa kanssa; missä kukkia näkyi, siihen se seisahtui. Ilonkan poimiessa kukkia söi hevonen ruohoja, mutta niin varovasti ett'ei pieninkään kukkanen hukkaan mennyt. Kun pikku neiti kuumina kesäpäivinä kävi peltoja katsomassa, kuljeskeli pony nolona katsellen yhä sivulle; jos sitä silloin uhattiin ratsuraipalla, piti se tätä leikkinä ja nousi pystyyn kävellen yhä hitaammin, vaikka sitte olisi mitä puhunut, se odotti korkeintaan kunnes oli päästy jonkun heinäkuorman ohitse heittäytyäkseen pitkällensä, ja pakoittaen ratsastajansa nousemaan pois satulasta, siten ilmoittaen että neiti tekisi paremmin jos lepäisi eikä kuleksisi ympäri päivän paisteessa, jossa voisi saada auringonpistoksen ja hänen valkoinen kaulansa vaan päivettyisi. Ja jos pieni hallitsija silloin oli järjellinen ja astui alas nurmelle, ojensi pony kaulansa hänelle pään-aluiseksi. Jos Ilonka kallisti päätänsä tuon uskollisen eläimen niskalle, niin se valvoi eikä liikahtanut paikasta tytön nukkuessa, heilutti vaan häntäänsä poistaakseen kärpäset nukkuvasta. Jos hevosta aavisti että rajuilma oli tulossa, varoitti se hallitsijaansa kaikuvalla hirnumisella, kun Ilonka käveli eloväen luona pellolla, jätettyään hevosensa pellon paulalle syömään. Jos Ilonka ei huolinut ponyn varoituksesta, juoksi se hänen luo ja otti maahan heitettyt suitset suuhunsa, tullakseen suitsetetuksi; jos rajuilma oli ihan likellä ja Ilonka vaan oli ehtinyt satulaan, niin ei tarvittu ratsuraippaa eikä kehoitusta, sillä pony riensi silloin niin nopeasti kotia päin, ett'ei rajuilmakaan heitä saavuttanut. Tschilla meni kyökkiinkin ja sai tarkastaa kaikki avaimet, oliko pieni hallitsijansa jättänyt niihin jotain ponylle riippumaan. Ajuria se myöskin piti kurissa; jos tämä oli unohtanut antaa sille kuroja, puri se hänen takinhihaansa eikä hellittänyt ennenkuin mies oli tunnustanut Ilonkalle, ettei Tschilla todellakaan ollut saanut mitään kuroja tänään.

Ilonkan palatessa pelloilta odotti häntä kotona pieni kukkas-tarha, täynnä kukkia, joita hän itse hoiti, niitä hän ei koskaan jättänyt muiden hoidettavaksi.

Näillä kukkasillakin oli historia.

Aina siitä asti kuin Bilágoschi oli aromaalle muuttanut, tuli joka kuukausi kirje, milloin pohjois-, milloin etelä-Italiasta, myöhemmin Kreikanmaalta ja viimein Espanjasta.

Näissä kirjeissä ei ollut ainoatakaan kirjoitettua sanaa, ei lähettäjän nimeäkään, ainoastaan pieniä paketteja täynnä kukkasiemeniä, vieraiden etelämaiden kukkien siemeniä, joita ei täällä tunnettu nimeksikään. Näitä Ilonka istutti ruukkuihin ja kukkas-tarhaan, kasteli, hoiti ja kasvatti niitä. Niistä

nousi outoja, loistavia kukkia, joiden nimiä ei kukaan tuntenut; eikä kukaan kysynyt keltä olivat tulleet tai mistä, vaan hän, joka niin uskollisesti niitä hoiti, hän olisi voinut sanoa: tämä on Florensista, tämä Neapelista, tämä Palermosta ja jokaisesta kukkasesta hän olisi voinut kertoa, mitä istuttaja ajatteli siitä asti kun punertava taimi nousi maasta ja kunnes salakähmäiset ummut näkyivät lehtien välistä ja ummusta kukkanen puhkesi, levittäen lehtiänsä.

Hänen vallassaan oli selittää kukkain ajatukset.

Joka näitä siemeniä lähettää vierailta mailta, hän antaa Ilonkalle vaan arvoituksia.

* * * * *

Ensimmäinen vuosi oli lopussa.

Mitään erinomaisia seurauksia siitä ei ollut. Töin tuskin tultiin toimeen.

Noloja ihmisiä oli, jotka sanoivat että oli ollut niin huono vuosi, ett'ei sen huonompaa voinut olla.

Sallimus otti väittääkseen tätä valheeksi.

Oi mikä kurja olento sinä olet, tomun lapsi, kaikessa ylpeydessäsi.

Saattaakseen sinut häpeään taivas ei tarvitse muuta, kuin kieltää sinulta sadetta kuuden kuukauden aikana.

Me unkarilaiset olemme kokeneet tällaiset kuusi kuukautta, jotka saattoivat meidät apua huutamaan langenneiltakin enkeleiltä.

Niin talvi alkoi ja kesä päättyi. Edellinenkin vuosi oli ollut niukka. Me valitimme silloin kuivuutta ikäänkuin tietämättöminä siitä, mitä tämä sana merkitsi kaikessa pirullisessa mahtavuudessaan.

Lyhyen talven kuluttua oli syys-sato huono, toukoviiljaa ei näkynytäkään.

Maaliskuulla tulivat ihmiset vielä kokoon valtiollisia asioita keskustelemaan, mutta jokainen kokous ja jokaiset tanssipidot loppuivat aina valituksella: ei vielääkään sadetta! No, ehkä ensi vuonna sataa.

Huhtikuulla tämä keskustelu-aine jo oli yleinen, mutta meidän lohdutuksenamme oli silloinkin vielä ensi viikko; viimein jäivät sekä valtiolliset keskustelut että rakkauden lorut sillensä. Ei kukaan enää puhunut muusta kuin tuosta kamalan kirkkaasta sinisestä taivaasta ja sen armottomista säteistä; ja niin kävi yhä edelleen aina tomuseen toivottomuuteen asti.

Ilonkan etelämaisiet kukkasat hohtivat vielä pienessä tarhassaan. Jokainen tiesi kuinka suuresti hän näitä kukkia rakasti. Eivät vallattomat lapsetkaan ainoatakaan niistä varastaneet. Kaikki täällä kuuntelivat hänen käskyjensä ja tottelivat niitä sekä rakastivat niitä sydämellisesti.

Ilonka kasteli itse kukkiensa kahdesti päivässä. Eräänä aamuna, kun hän meni kaivolle kannu käsivarrella, sanoi isäntärenki hänelle:

"Neiti! Te ette saa ottaa enempää vettä kukillenne!"

Ilonka katseli häntä kummastellen.

"Mitä sanotte, Andrasch?"

"Vesi-ämpäri ottaa jo kaivon pohjaan; vettä on tuskin korttelin korkealla, hevoset tarvitsevat mitä siinä on. Härät ajetaan Berettyo-joelle juomaan. Jos neiti ottaa veden kukkia varten, niin hevoset jäävät ilman".

Ilonka käsitti, että renki oli oikeassa ja kääntyi alakuloisena takaisin kannullaan.

Päivällisellä jätti hän vesilasinsa koskematta; hän pani sen erilleen kukkiensa varren. Illallisestakin varasti hän veden itseltänsä kukilleen, eikä juonut pisaraakaan. Oi! kuinka paljon tytöt voivat kärsiä!

Palvelustyttö huomasi tämän ja siitä hetkestä Ilonkan kukkasat joka aamu olivat kastetut, kun hän tarhaan tuli. Piika toi veden Berettyolta, puolen tunnin matkan päästä.

Vähän ajan kuluttua tallirenki ilmoitti, että kaivo oli aivan kuivunut. Siitä lähin oli jokainen ämpärillinen vettä tuotava Berettyolta.

Viimein Berettyokin oli kuivunut. Se ei juossut. Siellä täällä pohjassa oli lätäköitä, joista ihmiset ja eläimet keskenään veden jakoivat. Viimein lätäkötkin kuivuivat. Virran pohja oli kivikadun kaltainen.

Täytyi siihen kaivoja kaivaa.

Ja tämän ajan kuluessa oli ilma päivällä paahtava, yöllä kuiva, ei koskaan sadetta eikä kastetta. Oi, kauhea oli elää siihen aikaan.

Bilágoschi mittasi nyt joka päivä pihaansa askeleillaan. Hän ei antanut Ilonkan mennä talosta. Se ei sovi heikolle tytölle.

Hävitys levisi pykälä pykälältä joka päivä. Kauhea maisemataulu, autio ja toivoton. Ei likellä eikä kaukana ollut yhtään vihriäistä ruohon kortta.

Tuolla, jossa kerran oli niitty ja pelto, oli nyt vaaleankeltainen nälänpeite levitettynä, johon ei ollut jäänyt yhtään ainoata jyvää. Vehnä ei ollut korttelin mittaista, tähkäpäitä se ei tehnyt, eikä mitään toivoa ollut saada siitä satoa. Nälkäinen karja ajettiin vehnäpellolle, ja ett'ei mitään juuria maahan jäänyt, siitä auringon synnyttämät miljardit itikat huolta pitivät; päivällä ne kerinä peittivät maan ja öisin suurissa laumoissa lensivät kattojen yli edemmäksi; vinkuvia joukkoja heinäsiirkkoja istui puissa ja pensaissa, — joista kaikki lehdet olivat poissa, niinkuin talvella, — täyttäen yön surinallaan ja ikäänkuin vaatien maamieheltä, mitä eivät enää maasta saaneet.

Jos kohtaloa vastaan taisteleva ihminen tahtoi uudestaan alkaa turhaa työtänsä ja laskee auran peltoonsa, satoa turhaan odotettuansa siitä, ja kylvi siihen uudestaan, toivoen parempaa menestystä — silloin tuli, ei kukaan tietänyt mistä tai kenen lähettämänä, legiona hamstereja syömään peltoihin kylvetyt siemenet.

Ei mikään vainoominen auttanut niitä vastaan, niitä oli mahdoton poistaa. Kun olivat yhden pellon tyhjentäneet, muuttivat ne toiseen suurina joukkoina, uiden Theiss-virran yli ja tutustuen Unkariin, joka ei ennen nimeksikään niitä tuntenut.

Ei vielääkään sadetta.

Yhä alakuloisempana Bilágoschi päivä päivältä palasi tiluksien tarkastamisesta. Illallispöydässä hän ei enää puhunut sanaakaan perheellensä, vaan istui tuijoittaen etehensä. Ruoat ja juomat jäivät koskematta ja öisin hän tuntikausia kuljeskeli pihalla, katsellen niitä raskaita pilviä, jotka joka ilta nousivat taivaan rannalta, herättäen maamiehessä toivoa runsaasta sateesta. Vaan armottomina kulkivat pilvet hänen päänsä yli toiselle taivaan rannalle, ja aamulla oli taivas yhtä kirkas kuin ainakin. Ainoastaan kangastus näytti etäällä vähän vettä.

Kun Bilágoschi luuli olevansa yksinään yöllä ulkona, lankesi hän polvilleen äänetönnä koroittaen kätensä taivasta kohti. Hän luuli, ett'ei kukaan häntä nähnyt. Mutta hänen vaimonsa ja tyttärensä katselivat häntä sykkivin sydämin makuukamarin ikkunasta.

Vaan sadetta ei tullut.

Tukehduttavan kuumaa kesää kesti, ja kuumeisuus oli usein tropillinen.

Niin kauas kuin silmä kannatti ei muuta näkynyt kuin erämaa, tuhaksi poltettu paratiisi. Tästä tuuli vei mustan tomun mukanaan suurina pylväinä armottomalle taivaalle, jonka alla ei muita lintuja enää lentänyt kuin korppikotka — kalman vieras.

Taivas oli muuttumaton. Toivoa ei se enää nostanut ihmisten rintaan.

Tuomio oli langennut. Tämä vuosi oli kuollut vuosi. Jokainen pyyhkiköön sen pois elämästään, sillä se ei siihen kuulu.

Mutta mitä on sanottava siitä, jota tämän vuoden aikana menetti henkensä?

Bilágoschin herkkätuntoinen hermoton luonto tuli myrkytetyksi tästä vuodesta. Turha taistelu kohtaloa vastaan, rau'ennut toivo, nälkää kärsivät eläimet, valittava palvelusväki, kerjäläisjoukot, jotka seisovat ovissa —, tämä kaikki piti hänen mieltänsä alituisessa jännityksessä. Ja edellä kaikkea: kunnia! Millä talon vuokra oli maksettava?

Hänen vaimonsa luki kasvoista hänen ajatuksensa.

Oi, vaimolle miehen kasvot ovat avonainen kirja.

"Älä sure armaani", sanoi hän miehelleen. "Huonon vuoden tuhotyöt hyvä vuosi korvaa. Tärkeimmät rahat — talon vuokran — olen minä säästänyt kokoon. Ennen sinä aina syntymäpäivänäni lahjoitit minulle kultarahoja; kosiessa annoit minulle niitä morsiuslahjaksikin. Nämät rahat ovat kaikki säästössä. Minä olen säästänyt ne tämmöisiä huonoja päiviä varten. Ne kyllä riittävät yhden vuoden vuokra-maksuksi. Kunniasi ei ole vaarassa. Jumalan avulla kyllä saamme mitä tarvitsemme muihin

tarpeisin."

Muihinko tarpeisin? Jos on kauheata ajatella tätä ajatusta loppuun asti, niin kuinka kauhea tila on siinä maassa, missä kymmenestä ihmisestä yhdeksän kerjää eikä kymmenennellä ole mitään antaa! Ajatellessa tulevaisuutta masentui meidän vuokraajamme mieli aivan maahan asti. Joka ilta kävivät hänen silmänsä kummallisiksi, lasin tapaisiksi ja katsantonsa oli niin hajamielinen, että koski kipeästi sitä katsellessa. Hän unohti joka päivä uudestaan millä arenti oli maksettava. Ja kuitenkin hänen vaimonsa oli luetellut hänelle säästetyt tukaatit, ne riittivät juuri ummelleen. Ne jätettiin Bilágoschin käteen, että hän rauhottuisi.

Se onnistuikin hetkeksi, mutta seuraavana päivänä palasi hänen levottomuutensa jälleen. Hän unohti taas millä vuokra oli maksettava, ja kun hänen vaimonsa muistutti tukaateista, oli se hänestä aivan uutta.

Rouva Bilágoschi sanoi eräänä päivänä murheissaan tyttärelleen:

"Ilonkani, minä pelkään, että isäsi käy heikkomieliseksi".

"Älkäämme heittäytykö epätoivoon, äitini. Vielä Herra taivaassa hallitsee".

"Se on totta!"

Hän antaa meidän odottaa emmekä tunne hänen teitänsä.

"Kun hätä on suurin, on apu lähellä", sanoo sananlasku.

Mutta ne, jotka hallitsevat maailmassa, arvelevat:

Kun hätä on suurin — on veron ryöstö lähellä.

8 Luku.

Mannermaa-polypi.

Oclopius Schmerlingianus. Mannermaa-polypi. Medusa officialis. Gorgoe bureaucraticus. Hydra executor.

Miksi emme sekoittaisi vähän luonnonhistoriaa tähän kertomukseen?

Cuvier, Lamarque, Mense ja muut luonnontutkijat kuvaavat polypia eli vedessä olevaa kasvi-eläintä seuraavalla tavalla:

Sen haarat ovat pitkät ja jokainen haara on aivan täynnä imu-nystermiä. Näitä haaroja se käyttää uidessaan ja ryömiessään sekä saalista saavuttaakseen. Mihin se kerran on kiinni iskenyt — sanoo Cuvier — sitä ei se päästä ennen kuin on siitä viimeisen veripisaran imenyt. S. F. Voigt'in tutkimuksien mukaan on toteen näytetty, että tämä eläin-kasvi muuttaa väriänsä mustankeltaisesta punaseksi ilman muutosten mukaan. Jokapäiväisessä puheessa sitä nimitetään "Läkkikalaksi" (tavallinen Läkkikalala).

Aina Herodotuksen päivistä Cuvier'n päiviin asti ei tunnettu muita, kuin vedessä elävät polypit. Vasta meidän aikakautemme on ollut niin onnellinen, että on keksinyt niitä, jotka elävät mannermaalla, erään lajin, joka keksijän kunniaksi, ritari von Schmerling'in (1863 Itävallan ministeri presidentti lauselmalla: "me voimme odottaa"), on tämän nimellä otettu luonnonhistorian Cephalopodien joukkoon.

* * * * *

Bilágoschi oli juuri maksanut viimeiset sataguldenit karjan ruo'asta. Hänen oma varastonsa oli lopussa, mutta naapurilta saatiin vielä ostaa vähän kalliista hinnasta. Tarpeelliset rahat oli hän saanut siten, että eräs ystävällinen nahkakauppias osti häneltä nahkoja, joka tänä vuonna oli monen unkarilaisen maamiehen ainoa myöntitavara. Kun nimittäin nuo hyvät koti-eläimet tulivat siihen päätökseen, ett'ei enää löytynyt mitään syötävää, niin puolet niistä kilvan antoivat viimeisen, jolla jotakin arvoa oli — nahkansa. Nahasta saadut rahat maamies sitten käytti karjan ruo'an ostamiseen jällelle jääneille elukoille. Näin toinen toistansa auttoivat. Naapuri, joka oli heinänsä myynyt, sai antaa katto-oljet karjalleen. Hän oli pakoitettu myömään seinänsä syystä että viikko sitten kuusitoista miestä ratsuväkeä oli majoitettuna hänen luonansa veronryöstöä toimittamaan, ja ensi viikoksi hänelle luvattiin kolmekymmentäkaksi. Nämä kuluttavat heinätkin ja rahoja ei ole.

Niin pian kuin naapuri oli heinänsä myynyt, ryöstön toimittaja tietysti seurasi heiniä ja muutti

pääkortterinsa sinne, mihin heinät olivat joutuneet.

Samana päivänä kun Bilágoschi oli pielestänyt kalliit heinänsä, ratsasti hänen pihaansa kuusitoista kyrassieria erään ratsumestarin johdossa.

Tällä herralla oli kyllä enemmän väkeä, mutta he olivat kaikki eri haaroilla yhtäläisissä sotatoimissa.

Ratsumestarin tunnemme samaksi mieheksi, joka niin odottamattomasti oli myöhästynyt kun komitati-kokous erkani ja silloin jätti tien vapaaksi hymninlaulajille.

Upseri oli pitkä, harteava mies. Arpi kaunisti hänen päivettyneitä kasvojansa, hänen hiuksensa olivat hyvin vaaleaväriset, samoin viikset, kulmakarvat ja ripset. Vaan tämä ei tehnyt hänen äreitä kasvojansa paljon lempeämmiksi.

"Oletteko talon herra?" sanoi hän astuen alas hevosen selästä Bilágoschille, joka tuli vastaan.

"Mitä te tahdotte?" kysyi Bilágoschi hämmästyneenä.

"Herraseni, minä olen ratsumestari Föhnwald ja olen majoitettu tänne kuudentoista miehen kanssa. Piakkoin toinen tulee jällessäni, joka on sanova teille mistä syystä olen täällä ja kuinka kauan".

"Minä arvaan, maksamattomasta verosta".

"Se ei koske minuun. Siitä saatte sopia keskenänne".

"Herraseni", sanoi Bilágoschi lyhyesti, "te näette, ett'ei täällä tänä vuonna ole kasvanut mitään, millä voisi veroja maksaa".

"Minä en näe mitään muuta kuin päivä-käskyni".

"Ottakaa siinä tapauksessa huoneeni haltuunne; vaimoni, lapseni ja minä sillä aikaa muutamme toiseen rakennukseen. Eläimet annan ajaa ulos tallista. Olkaa hyvä ja pankaa hevosenne sinne. Ruokakamarin avaimen annan teille, että saatte ottaa tarpeenne siitä — minä en kiellä mitään".

"Herraseni!" sanoi upseri raa'alla ylpeällä äänellä, "minä en ai'o pistää sotomiehiäni teidän huoneisinne, enkä minäkään puolestani tahdo karkoittaa pois rouvaanne eikä lapsianne. Jos teillä on joku nurkka minulle, missä voi levätä kirottuna yö-aikana, niin näyttäkää missä se on, muussa tapauksessa makaan porstuassa. Teidän ei tarvitse ajaa hevosiinne tallista, me voimme puun-oksista laittaa meidän hevosille väli-aikaisia talleja. Sotamiehet makaavat hevosten luona. Päivälliseksi pitää jokaisen miehen saaman puoli naulaa leipää ja neljännes lihaa; minä syön miesten kanssa. Tähän sopimukseen heidän täytyy tyytyä. Jättäkää minut nyt rauhaan, sillä sen lisäksi, mitä nyt olen puhunut, en ai'o enää vaihtaa sanoja kanssanne, vaikkapa saisin maata täällä koko vuoden".

Nämä sanat kummastuttivat Bilágoschia. Niissä ilmauntui samalla sotilaan äreys, joka asemaansa kiroo, jalo, hyvä sydän, yksinkertaiset tavat ja suuri ylpeys.

Upseri jakeli sitten käskyjensä väelle.

Sill'aikaa käski Bilágoschi naispalvelijainsa toimittaa päivällistä, ja kun kumpasenkin käskyt olivat noudatetut, käski talon herra kohteliaasti ratsumestarin päivälliselle.

"Tahdotteko olla hyvä ja astua sisään?"

"En!"

Ratsumestari istui lehmus-puiselle pallille, joka seisoi porstuan edustalla, ja otti esille sikarrin.

"Miksi ei?"

"Minä tahdon polttaa".

"Sitä voitte sisälläkin tehdä".

Vastaukseksi tähän teki hän vaon äreän liikunnon päällensä.

Bilágoschi meni sisään, mutta tuli hetken perästä ulos taas.

"Vaimoni toivoo saavansa nähdä teitä päivällisellä".

"Kiitoksia! Sanokaa terveisiä armolliselle rouvalle, ett'en tahdo tulla hänen vieraakseen. Niin pian

kuin sotamiesten ruoka on valmis, istun minä pöytään".

Näin sanoen pani hän pitkäkseen puuvuoteelleen ja asetti sapelinsa nurkkaan. Mutta tämä kaatui kun kaatuikin. Bilágoschi aikoi nostaa sitä.

"Älkää vaivatko itseänne; se makaa varsin hyvin missä makaa".

Ratsumestari ei todellakaan liikahtanut paikasta, ennenkuin sotamiesten päivällinen oli valmis. Emäntä ja nuori neiti eivät voineet parhaimmallaakaan tahdollansa joskus olla menemättä porstuan kautta. Upseri ei heitä katsellut, ei tervehtinytkään ja käänsi pois päänsä niin pian kuin kuuli heidän askeleitansa.

Kun höyryävä "Gulyasch-liha" oli valmis, jota väki oli valmistanut sotamiehille, tuli upseri pöydän luo, joka oli myllynkivestä tehty; siihen iso vati pantiin, ja nyt hän söi hyvällä ruokahalulla kunnes oli ravittu. Viimein käski hän palvelijansa ottaa esille kenttäpullon, otti siitä hyvän kulauksen ja oli nyt lopettanut atriansa.

Sitten istuutui hän taas portaille leposijalleen, sytytti uuden sikarrin, laski päänsä käden nojaan ja katsoa töllisteli seutua.

Sotamiehet olivat juuri tyhjentämässä vadin sisällystä pohjaa myöten suuhunsa, kun vaunuin ratina kuului ulkona ja viiden hevosen vetämät vaunut ajoivat pihalle. — Vaunuissa varmaankin tuo "toinen" istui.

Mannermaan polypi!

Oi, tämä ei suinkaan ollut mikään inhoittava luonnonilmiö, niinkuin se, joka meressä oleskelee! Läckikala mannermaalla on hieno herra, ranskalaisen muodin mukaan puettu, timanttinappeja paidassa ja kiiltonahkaiset saappaat jalassa. Hänen sikarinsa haisi hienoimmalta Havannan tupakalta eli Kuba-Flor'ilta. Hän ei myöskään ole mikään irvikuva. Jos Lavaterin lausetta hänen pää-rakennuksestaan olisi pyydetty, olisi se arvattavasti kuulunut näin: hän on ansioistaan ylpeä kansalainen, jonka suorassa katsannossa inhimillinen hyväntahtoisuus kuvautuu ja joka kantaa sen omantunnon-tunnustuksen huulillaan, että kaikki, jotka häntä tuntevat, siunaavat häntä. Hänen avosydämiset siniset silmänsä katselevat tuttavien ja tuntemattomien yhtä ystävällisesti.

Niin todellakin! Ystävällisyys ja hyvänsävyisyys loistaa läkkikalan kasvoista!

Mutta Sokrates sanoi kerran eräälle pääkallon-tutkijalle: "sinä olet oikeassa, minä olisin todellakin nyt semmoinen konna, joksi sinä luulet minulla olevan taipumusta kasvojeni ja pääkalloni muodosta päättäen, jos ei kasvatus olisi tehnyt minua konnan vastakohtaksi". — — On olemassa vastakohtainenkin sokratismi. Tässäpä todistus siitä.

Ajurin vieressä istuu hänen saattajansa, rahan-vartija.

No, häntä on luonto ainakin siunannut ulkomuodolla, joka vastaa hänen arvoansa.

Hän katsoo ristiin silmillään, voidaksensa tarkastaa kahta henkilöä yht'aikaa, ja voidaksensa tarkastaa kahden henkilön käsiä kenenkään tietämättä minne hän oikeastaan katsoo. Hänen nenällänsä on sama oiva ominaisuus kuin tapirin, nimittäin notkeus. Se on verraton nenä, kaikenlaisilla täydellisyyksillä varustettu, tupakan tuntemisesta ihmistuntemiseen asti. Hänen avonainen kitansa, kahdella hammasrivillä varustettu, suuri kuin metsäsian, ilmoittaa jo edeltäkäsille onnettomalle, jolla on hänen kanssansa tekemistä, että hän heti paikalla aikoo hänet niellä, ja että on paras jättää maailmalle hyvästi.

Koska nämä herrat eivät tarvinneet mitään erityistä esittelemistä, sillä heidän kohteliaisuutensa esineenä eivät suinkaan talon isäntä eikä hänen emäntänsä olleet, niin tahdomme me — päästöksemme nimittämistä heitä luonnonopillisilla nimillä: vesi-kyykksi ja hai-kalaksi — hakea heidän tavalliset nimensä matrikkelistä. Vesi-kyyn nimi on "Saituri" ja hai-kalan "Konyecz", suomeksi roisto.

Kun mainitut herrat olivat astuneet vaunuista, menivät he suoraa tietä taloon.

Herra Saituri huomasi sikarria polttavan ratsumestarin portailla ja tervehti häntä ystävällisesti ja kovalla äänellä:

"No hyvää päivää, hyvää päivää, herra ratsumestari!"

Ratsumestari löi vaan kannukset yhteen ja oli olevinaan kuuro. Juuri sentähden tahtoi herra Saituri näyttää, että hän oli mies saamaan hänen puhumaan.

"Oletteko jo täällä? Aina tulette ennen meitä ja me olemme kuitenkin kiirehtineet niin paljon kuin

mahdollista!"

Ratsumestari Föhnwald loi häneen silmäyksen, ja nuo vaaleat kulmakarvat sanoivat herra Saiturille: "sinäkö uskaltaisit astua sisälle siellä, missä emme me ole edeltäkäsini!"

"No, miltä täällä talossa näyttää?"

Vastauksen sijasta puhaltti ratsumestari savupilven suustansa.

"Onko täällä hienot huonekalut, tarpeetonta komeutta? Vai onko kaikki jo poiskätketty?"

"En tiedä, en ole ollut huoneissa".

"Kuinka? Siis ette vielä ole syönyt päivällistä?"

"Varsin oivallisen päivällisen. Sotamiesten kanssa".

"Oo!"

Ivallisesti hymyillen katseli komisarius ratsumestaria. Alkaako hän nyt taas tuolla tavalla!

"Onko naista talossa? Nuoria tyttöjä? Hienoja naisia? Hermottomia hupakoita?"

"Luulenpa että täällä on rouva ja tytär talossa."

"Hyvä; astukaamme sisään!"

Tehdäkseen sisään-astumisensa vielä siistimmäksi, otti hän sikarrin esille, puri siitä pään poikki ja kääntyi tuttavasti ratsumestarin puoleen.

"Saanko pyytää tulta!"

"Minun sikarrini on sammunut".

"Vast'ikään se paloi".

"Se sammui juuri nyt!" vastasi Föhnwald ja heitti pois koko sikarrin.

Konyecz riensi tulta ottamaan, hän oli iloissaan kun taisi esimiestänsä palvella. Hän viritti tulta ja piti tulitikkua taitavasti käden suojassa, ett'ei se sammuisi, ja sai sillä lailla tulta sikarriin.

Tirkistellen esimiestään, teki hän liikunnon kädellensä rintaa kohti; ehkä aikoi ottaa esille noita kirotuita tupakan-oksia, joita korkea verotuomari antoi valmistaa sitä pyhää tarkoitusta varten, että herra Konyecz, missä oli itsepäisiä veronalaisia, *con amore* suitsuttaisi rouvan sänkykamaria semmoisilla sikarreilla, pitkänänsä ollessaan silkipäällyksessä varastetulla sohvalla.

Herra Saituri pudisti päätään. "Myöhemmin!"

Konyecz ymmärsi viittauksen ja pisti sikarrikotelon takaisin rinta-taskuunsa. Sen jälkeen menivät he kyökkiin ja sitten saliin.

Bilágoschi otti heitä vastaan.

Hän, kuten tiedämme, ei ollut äkäinen, vaan hyvin hyvänluontoinen ihminen. Hän kysyi armollisilta herroilta mikä synnä oli siihen, että he kunnioittivat häntä käynnillensä.

"Näyttää siltä kuin olisitte unhoittaneet, että olette rästiluetelossa kolmesta maksamattomasta vuosineljänneksestä".

"Sitä en ole unhoittanut, herraseni! Tähän asti olen aina säännöllisesti maksanut. Tiedän mitä olen velvollinen valtiolle ja kuinka paljon on maksamatta. Niin pian kuin voin olen heti maksava, mutta nyt minulla ei ole millä maksaa. Olittehan tänne tullessanne tilaisuudessa näkemään ett'ei näillä seuduilla tule mitään satoa tänä vuonna".

"Siitä saatte sopia Herra Jumalan kanssa! Valtiokone ei saa seisattua huonon vuoden tähden. Teidän asianne on keksiä keino millä maksaa. Teidän olisi pitänyt säästää mitä viime vuodelta jäi".

"Anteeksi, mutta minä olen uusi vuokraaja. Aloitin viime vuonna ja sekin oli huono".

"Se on ikävä seikka, mutta me emme voi mitään poikkeuksia tehdä. Kaikista velvollisuuksista ovat velvollisuudet valtiota kohtaan ensimmäiset. Jos herrat pitäisivät vähemmän pitoja eivätkä panisi niin paljon nyöri-koristuksia dolmoihiinsa eivätkä tuhlaisi rahoja kirjoihin, eikä sanomalehtiin, ei hevosiin

eikä vintti-koiriin, niin eivät herrat koskaan olisi rahoista ahdingossa! Valtio vaatii mitä valtiolle tulee, ja me olemme täällä valtion puolesta sitä vaatimassa. Teidän velkanne tekee yhteensä 500 guldenia".

"Herraseni, tässä ovat avaimet minun kätköihini. Tutkikaa joka paikkaa talossani, ja jos jossakin löydätte rahoja taikka niiden arvoista — niin ottakaa se".

Kuullessaan nämä sanat purskahti läkkikala nauruun.

"Oho, ystäväni! tuota virttä tunnemme: tässä ovat avaimet, saatte, hyvä herra, itse hakea rahat. Kiitoksia siitä armosta. Me emme aio leikkiä 'sana ja haukka' leikkiä rahojenne kanssa. Kyllä te saatte etsiä ne meille itse!"

"Puhun teille täyttä totta, herrani, minulla ei ole äyriäkään".

"Tuon osaan minä ulkoa. Olkaa varmat siitä, ett'en voi mitään uutta oppia siihen suuntaan. Tämmöiset herrat ovat muuallakin minulle sanoneet: Minulla ei ole äyriäkään. Tosi kyllä, sillä rahat olivat he jättäneet rouvilleen ja tyttärilleen; siihen suuntaan se käy. He arvelevat, että vaikkapa heidän personaansa tarkastellaankin, ei heidän luonansa kumminkaan rahoja löydy. Mutta minä vakuutan ettei semmoinen leikinteko auta minun suhteeni. Minä tiedän keinot, millä voidaan saattaa salatut aarteet ilmi. Ja jos minun kärsivällisyyteni loppuu ennenkuin herrojen uppiniskaisuus, niin en aio ujustella, vaan annan tarkastaa naiset paljaasen ruumiiseen asti. Sen sanon teille edeltäpäin. Sillä tavalla on ennenkin paljon rahoja tullut ilmi".

Bilágoschi painoi kädet päätänsä vasten ja änkytti epätoivoissaan: "minä tulen hulluksi, minun täytyy tulla hulluksi".

"Kas! kas! mitä tämä on?" sanoi herra Konyecz, ottaen kolme tupakan-lehteä sohvan päällyksen alta. "Onhan täällä tupakkaa kätkettynä".

Hämmästyneenä arveli Bilágoschi: "Ne on vaimoni varmaankin sinne pannut, poistaakseen koita".

Molemmat herrat purskahtivat nauruun.

"Pane tämä pöytäkirjaan", sanoi herra Saituri ylevästi rahan-vartijalle. Tämä istui heti ja pani sen seikan paperille.

"Mutta, hyvät herrat", sanoi Bilágoschi hämmennyksissään, "voittehan uskoa kun vakuutan, ett'en tiedä mitään noista tupakan-lehdistä. En ole polttanut tupakkaa koko elinaikanani".

Herra Saituri nauroi vielä kovemmin.

"Herra Konyecz, kirjoittakaa: 163. Herrani, te olette tietääkseni 163:s, joka omistaa tupakkaa ja vakuuttaa ett'ei hän polta".

"Mutta minä vakuutan teille kunniani kautta, että — — —"

"No, no, no, hyvä herra, parin guldenin tähden ei maksa vaivaa panna kunniaansa alttiiksi. Teidän pitäisi hävetä! Näettekö, semmoiset ne ovat".

"Minä tulen hulluksi, minä en voi muuta kuin tulla hulluksi", änkytti Bilágoschi ja koetti jäähdyttää kuumaa otsaansa ikkunan ruutua vasten.

"No, kyllä me saatamme teidät paremmille ajatuksille, herrani. Jolle minä kerran olen antanut läksyn, se ei tahdo sitä kerrotuksi uudelleen. Teidän luvallanne annan nyt käskyjäni kyökissä päivällisestä. Ehkä te jo olette syöneet. No, se ei haittaa, joku jäsen perheestänne kyllä tehnee meille seuraa pöydässä. Ei kohteliaisuudesta, ei suinkaan, vaan ainoastaan sentähden, ett'ei meidän tee mieli tulla myrkytetyksi joltakin pahanilkiseltä ihmiseltä. Pyydän tuhannesti anteeksi, herrani, vaan toisin ei käy laatuun — te syötte meidän kanssamme tai rouva puolisonne, tai neiti tyttärenne. Siitä ei tule mikään *casus belli*. Jos joku pakoitetaan syömään kaksi päivällistä yhdessä päivässä, niin ei se ole ikävämpää kuin että sen voi kärsiä. Hahaha!"

Herra Konyecz auttoi esimiestänsä nauramisessa.

"Ja nyt katsokaamme mitä sotamiehemme toimittavat".

Molemmat herrat menivät pihalle. Kaikki kuusitoista miestä seisivat kaivon ympärillä. Siinä isäntärenki kertoi heille niin että hiukset pystyyn nousivat, ett'ei tästä talosta kahden viikon kuluessa oltu yhtään vedenpisaraa saatu, vaan että oli ollut pakko tuoda vettä Berettyolta puolen tunnin matkan päästä. Siellä oli kaivettu kolme kaivoa virran juovaan, ja yhdestä saataisiin kentiesi vielä vettä aamusin.

"No, kuinka laitanne on, pojat?" sanoi herra Saituri, astuessaan joukkoon. "Oletteko jo syöneet päivällistä ja saaneet viiniä? Heiniä ja kuroja hevosille? Pehmoset sänkyvaatteet itsellenne? Ne teidän pitää saada, herrasväen huoneet ovat nyt teitä varten. Aamiaiseksi kahvia sokurin ja korppujen kanssa; useita ruokalajia päivälliseksi, kolme illaksi. Joka päivä neljä maljallista viintä ja niin monta ryyppyä kuin tahdotte. Salon herra on velvollinen antamaan teille sen. Jos ei hän anna, niin pitää teidän kuitenkin uhalla sitä vaatia. Teidän ei ole tyytyminen mihinkään, vaikka teille kuinka paljon annettaisiin. Nyt te olette herroja talossa. Tehkää vaan vuoteenne illoin maalattuihin huoneisiin. Maatkaa sohvilla. Satulat ja ohjakset voitte ripustaa tauluille; jos taulun naula ei kannata, niin lyökää omat naulanne seinään. Jos taulu on tiellä, niin lyökää naula sen läpi. Älkää olko millännekään. Eläkää niinkuin vihollisen maassa. Heisa! veitikat! nyt olette joutuneet hyvään paikkaan. Talossa on kaunis tyttö ja rouvakin paikkansa pitää. Arvaanpa mitä leikkiä te tulette pitämään täällä päiväkaudet, te vekkulit! Kuinka vaimoväki teitä pelkää! Ja kuinka vapisevat teidän edessänne! Ottakaa nyt eteenne! Nyt teille velliä jakaa. Muistakaa, minä kerron sen, älkää tyytykö mihinkään".

Tämän puheen aikana oli ratsumestari Föhnwald kiinnittänyt sapelin vyöhönsä ja kun komisarius oli lopettanut lorunsa, lisäsi hän rappusilta aivan lyhyesti:

"Mutta minä sanon että joka tekee muuta kuin mitä minä olen käskenyt, joka rohkenee olla hävytön talon asukkaita vastaan, hänen selkäänsä annan minä luetella 50 lyöntiä, kunnes on tyytyväinen".

Tällä lupaavalla vakuutuksella jätti Föhnwald porstuvan ja meni saliin. Hän arvasi että kohta oli tuleva ottelu, jossa miehistö ja palvelusväki olivat liikana.

Etuhuoneessa tapasi hän Bilágoschin, joka ikkunan läpi oli kuullut keskustelun pihalla. Hän tuli kyynelisin Föhnwaldia vastaan, kiittäen häntä hänen loppulauseestansa.

"Ei, jättäkää minut rauhaan", huusi upseri ja otti suuttuneena kätensä toisen kädestä. "Minä vihaan teitäkin. Miksi ette maksa? Miksi saatatte meitä tähän pirulliseen asemaan? Miksi ette hanki noita joutavia rahoja?"

"Kuulkaa minua, herra ratsumestari. Tahdon puhua suoraan teille. Nahat, joilla voisin veron maksaa, löytyvät talossani, vaan minä en voi antaa niitä pois. Minulla on kaksinkertainen syy sanoa ett'eivät ne ole minun, sillä ne ovat vaimoni morsiuslahja ja kokoon säästetyt rahoista, joita hän on saanut nimipäivinänsä. Ja toiseksi nämä rahat vastaavat juuri sitä summaa, mitä olen velkaa talon omistajalle. Minulle ne ovat vieraita rahoja, joita ei saa koskea. Te tunnette sananlaskun: ruokarahat — hätärahat — kunniarahat. — Ensimmäiset eli ruokarahat on aikoja sitten syöty. Samaten hätärahat. Ja kunniarahat ovat vaimollani. Ainoastaan väkivalta voi ne häneltä ottaa. Sen tahdon teille sanoa, herrani".

Näin sanoen meni hän kamariin vaimonsa luo. Hän seisautui ovesta ja sanoi: "tämä on vaimoni huone".

Ratsumestari Föhnwald ei ehtinyt miettiä mitä hänelle oli lausuttu, sillä hänen takanansa tuli ylpeänä komisarius ja hänen kilvenkantajansa.

"Mutta, herra ratsumestari, mitä te uskallatte?" sanot komisarius äreällä hallitsijan-äänellä upserille.

"Minä olen tehnyt mitä jo aikoja olisi ollut tehtävä", sanoi Föhnwald.
"Minä pidän mieskuria voimassa".

"Päin vastoin olette itse antaneet esimerkin laimeudesta työhne toimittamisessa. Käskyssänne sanotaan, että te ja teidän miehenne ovat minun käskyni alaiset. Se on käsky, minkä saitte esimieheltänne".

"Ja minä noudatan sitä myöskin. Minä menen sinne, mihinkä minut lähetetään, siihen olen tottunut. Custozza'ssa minut vietiin kartessi-tuleen; minä menin sinne. Olin sen vannonut lipulleni. Nyt olen lähetetty likalätäkköön, jossa saan käydä li'assa leukaan asti joka päivä. Siihen valani ei minua sido. Minä olen tullut tänne sotamiehenä, vaan en polisimiehenä. Minä johdan sotamiehiä, vaan en rosvoja".

Herra Saituri vastasi tähän ystävällisimmällä hymyllä. Joka ei ymmärtänyt hänen sanojansa, hän olisi voinut luulla hänen laskevan leikkiä kaptenin kanssa.

"Tuosta kaikesta, hyvä herra, saatte sopia sotaministerin kanssa. Jos tämä paikka ei ole teille mieleen, niin saatte jättää sen; mutta tämä on nyt juuri tämän päivän tehtävä. Nytkin me seisomme vihollisen edessä, vihollisen auttaminen on nytkin kavaltamista".

"Minä en auta ketään. Mitä huolin minä näistä ihmisistä? Jos he ovat valtiolle velkaa eivätkä tahdo maksaa, niin te mätätte vaunuihin kaikki mitä voidaan irti saada ja viette sen pois. Mitä se minuun koskee? Jos vedätte saappaat isännän jaloista, en tuhlaa minä sanaakaan siihen. Mutta kun joku minun

läsnä ollessani loukkaa naissiveyttä, niin loukkaa hän minuakin, enkä ai'o sitä sallia. Jos joku minun sotamiehistäni uskaltaa jotakin siihen suuntaan tehdä, niin hän saa selkäänsä; jos joku muu sitä uskaltaa, niin kaatuu hän minun ylitseni".

"Ahaa, krinolini siis!"

"Ei mitään krinolinia! En tiedä ovatko naiset tässä talossa kauniita tahi nuoria. En ole niitä katsellutkaan. Tiedän vaan että ovat naisia. Ja vaikkapa olisivat hottentottejakin, jos minun läsnäollessani niitä loukattaisiin, niin se, joka tämän uskaltaisi tehdä, saisi tietää että minä olen mies".

"Mutta herra ratsumestari", sanoi komisarius suloisella äänellä, "teidän sopimaton ritarillisuutenne pilaa koko järjestelmäni. Ja tämä järjestelmä on suoranaudessa yhteydessä valtion politikin kanssa. Tässä ei ainoastaan ole kysymys niin tai noin monesta groschenista. Tässä on kysymys laillisen järjestyksen palauttamisesta".

"Sekä teidän prosentti-rahoistanne!"

Tämä armoton viittaus nosti veren polypin kasvoihin. Hän hymyili nytkin, mutta vihan puna oli hänen kasvoissaan, ja mitä hän nyt sanoi, sen hän sanoi nousten varpailleen. Herra Konyecz astui hänen rinnallensa, säistäen tuimalla katsannollaan esimiestänsä, vakaana oman moittimattomuutensa tunnossa.

"Herra ratsumestari! Teidän seuranne ei ole minulle annettu sitä varten, että teidän pitäisi tarkastaa minun käskyjäni, vaan sitä varten, että teidän pitää niitä noudattaa. Tässä toimessa olen minä määrääjä ja te olette määräyksen toimeenpanija. Jos minä en tee tehtävääni loppuun asti leppymättömällä ankaruudella, niin minä sillä saan nuhteita korkealta esivallalta".

Föhnwald käänsi puoleksi selkäänsä heille, sanoen varsin tynnosti:

"Uskokaa pois, herra komisarius, jos te saatte hallitukselta nuhteita, niin saatte pistää ne mihin tahdotte, mutta jos minä sattumalta sivallan korvanne pois, niin en tiedä antaako korkea hallitus teille uuden".

Tämä vastaus tyydytti noita herroja siihen määrään että molemmat yht'äkkiä peräytyivät. Herra Saituri ei jatkanut taistelua ennenkuin oli mennyt suuren tammisen ruokapöydän taakse. Vasta kun tämä mainio kapine oli heidän välillänsä puhutteli hän jälleen ratsumestaria:

"Te suvaitsette ruveta ritarilliseksi ja esiintyä jalomielisenä. Se on teidän vallassanne. Käskekää te sotamiehiänne suutelemaan neidin kättä, minä en heitä tarvitse. Älkää huoliko asiasta; kyllä minä herra Konyecz'in avulla voin pitää asianomaisia lämpiminä, jotta minun järjestelmäni voiton saa".

Kun herra Konyecz kuuli nimensä mainittavan katsoi hän välttämättömän tarpeelliseksi valaista näitä yleisiä mieli-perusteita tarkasti ilmoittamalla ohjelmansa.

Vaikka herra Konyecz rahan-vartijana ainoastaan oli vältväpelin arvoinen, oli hän kuitenkin täydellisesti vakuutettu siitä, että hän nykyisen viisaan järjestelmän kautta oli ratsumestarin päällikkö.

"Hohoo! herra Konyecz kyllä ymmärtää kävellä suurissa saappaissa naisten huoneissa ja polttaa pahanhajuista tupakkaa heille makeaksi tuoksuksi, huvitella armollista neitiä puheella, joka on vähän niin ja näin, olla olevinaan juovuksissa ja kauhistuttaa naispalvelijoita, sekä öisin käydä kiroilemassa ja meluamassa lukittujen ovien ulkopuolella. Herra Konyecz on kokenut veitikka senlaisissa toimissa. Herra Konyecz tietää mistä kärpäset tulevat. Ja lopullisesti jos tämä kaikki ei auta, niin hän myöskin tietää missä rahat löytyvät naisten luona kun sanotaan ett'ei niitä ole".

Tämän kaiken lausui herra Konyecz ylpeydestä loistavalla katsannolla, ja puhuen itsestään kolmannessa persoonassa. Puheen kestäessä heilutti Föhnwald ratsuraippaansa ilmassa. Kun puheenvirta lakkasi juoksemasta, pani hän ratsuraipan naisten huoneen kynnyksen eteen.

"Ja minä sanon teille että joka uskaltaa astua minun ratsuraippani yli, sen pääkallon minä murskaksi muserran".

Sitten istui hän tynnosti sen pöydän ääreen, jota äsken huoneesen tullut palvelustyttö rupesi kattamaan herra Saituria ja herra Konyecz'ia varten. Hän voi kattaa ainoastaan toisen puolen pöydästä, sillä herra Föhnwald ei näyttänyt aikovan jättää toista puolta vapaaksi.

Pii'an tulo katkaisi riidan, ja lyhyt rauha syntyi. Mutta niin kuin tämmöisten kyökkipiikain yleensä, niinpä Böschenkin mieli hehkui näkemään herrat toinen toisensa tukassa. Melusta päättäen, joka kyökkiin saakka oli tunkeunut, hän ymmärsi ett'eivät he juuri olleet leikkiä laskeneet keskenänsä; Böschenkellä oli sentähden olevinaan hirveän paljon tekemistä siellä sisällä, hän pyyhki astioita, pani

esille veitsiä ja kahveleja, josta herra Saituri, joka mielellään olisi jatkanut riitaa, siitä tuli aivan hermottomaksi.

Hän kuiskasi sill'aikaa kuitenkin jotakin herra Konyecz'in korvaan, ja tämä oli kyllin epäkohtelias vastaamaan ääneensä kuiskutukseen:

"Kuinka, pitääkö minun nyt kohta lähteä matkaan ennenkuin olen saanut mitään lämmintä ruumiiseen?"

Tämä oli juuri sopiva tilaisuus herra Saiturille saada huutaa Böschkelle, joka askarteli joka paikassa:

"Kuules piika, koska ai'ot antaa meille ruokaa?"

Nyt "Aspis" heräsi Böschkessä.

"Mikä piika? Vaikka olenkin piika, niin en ainakaan ole teidän. Luuleeko herra että päivällinen vispataan kokoon yhtä pian kuin rotokolla? Tämä ei ole mikään ravintola eikä täällä ole ruokaluetteloita. Täällä on odottaminen kunnes ruoka valmistuu; kun se on valmis kannan sen pöydälle, ja kun se on syöty, sanon minä: olkoon se terveydeksenne".

Ennenkuin herra Saituri ehti antaa nuhteita nenäkkäälle tytölle, sanoi ratsumestari:

"Sisar! Näillä herroilla on hirveä nälkä, toisen pitää tehdä erinomaisen tärkeä matka. Jos vielä on jotakin jälellä Gulyasch-lihasta, jota söimme päivälliseksi, niin tuo sitä pöydälle; he eivät parempaa toivo".

"Kyllä sitä vielä on jälellä, kohta tuon sitä pöydälle".

Ymmärsikö Böschke leikinteon vai ei, on epätietoista, mutta varma on että hän kohta tarjosi herroille lopun lihasta, jota oli illaksi säästännyt.

Herra Saituri pärisi vihasta ja käveli edes takaisin laattialla, kädet selässä, pyyhki hien otsaltaan eikä katsellutkaan tuota kummallista Gulyasch-lihaa. Herra Konyecz ei pitänyt samaa mieltä, hän ajatteli itsekseen: Saituri on ystäväni, niinpä ministerikin, mutta vatsani on kuitenkin paras ystäväni. Käskyä odottamatta istui hän pöytään, ja herra Saiturin täytyi, estääkseen ystävän syömästä kaikki, noudattaa hänen esimerkkiänsä ja ryhtyä hänkin tuohon ainoaan ruokalajiin. Tämä oli kyllä hyvä itsessään, vaan sekä etu- että jälkiruokaa puuttui, joka oli paha vika.

Pöydässä oli vielä jotakin, jonka vieraat mielellään olisivat suuhunsa syöneet, jos vaan olisivat tietäneet mistä päästä oli aloittaminen, nimittäin ratsumestari. Tämä oli atrian kestäessä istunut pöydän toisessa päässä selkä vieraita kohti.

Herra Saituri tuskin malttoi mieltänsä siksi kun viimeinen lihapala oli vatsassa. — "Ota nyt esille kirjoitustarpeet".

Herra Konyecz otti matkalaukusta tarpeelliset kalut.

"Kirjoita niinkuin minä lausun:"

"Herra översti! Ratsumestari Föhnwald, jonka olette määränneet minun käytettäväkseni — — —"

"Ei!" sanoi Föhnwald. "Teidän pitää kirjoittaa minun lausumiseni mukaan:"

"Ratsumestari Föhnwald ei tahdo noudattaa määräyksiäni. Minä pyydän että hän siitä vedetään edesvastaukseen!' Piste. Ei sanaakaan sen enempää".

Herra Konyecz ällistyi aivan. Nyt lausuttiin kahdelta haaralta! se ei käy laatuun.

Julius Caesar lausui yht'aikaa kuudelle hengelle, mutta että kaksi ihmistä lausuu *yhdelle*, sitä ei Caesarkaan kokenut. Herra Konyecz pani sentähden kynän poikkipäin suuhunsa ja katseli milloin toista, milloin toista, mitä tästä tulisi.

"Tahdotteko kirjoittaa mitä olen sanonut?" huusi ratsumestari Föhnwald hänelle, lyöden nyrkkinsä pöytään niin että läkkipullo lensi alas siitä ja herra Konyecz peloissaan ylös tuoilta.

"Kirjoita mitä ratsumestari on sanonut", myönsi herra Saituri. "Loput voitte sanoa suullisesti". Tämän jälkeen raapaisi hän nimensä tuon lyhyisen kirjeen alle, pani sen kuverttiin ja varusti sen sinetillä. Herra Konyecz pani siihen tuon tunnetun päällekirjoituksen ja pisti kirjeen punaseen nahkalaukkuunsa.

Herra Saituri antoi hänelle taskustaan kourallisen matkarahoja. Valtio maksaa kestii.

"Ja nyt, herrani, ehkä asetatte joukkonne taloon kunnes sanansaattaja palajaa".

"Sen teen!"

"No kenties te nyt pääsette tästä ikävästä toimesta, mutta te ette koskaan tule *majuriksi*, sen voin teille vakuuttaa, herra *ratsumestari!*"

"Ei tällä tappelu-tantereella!"

Ratsumestari astui nyt alas pöydältä ja käski palvelijansa leikata hänelle ratsuraippaa jostakin pajunoksasta, sillä hänen piiskansa toimitti nyt toista virkaa. Sitten ratsasti hän ulos arolle ja palasi vasta myöhään illalla.

Kun astui maahan kohtasi hän hetkeksi Bilágoschin. Tämä lausui hänelle ainoastaan tuon ainoan sanan: "kauheata!"

Bilágoschi oli matkapuvussa.

"Herra kapteni", sanoi hän Föhnwald'ille, "teidän jalon käytöksenne johdosta olen tehnyt päätöksen, johon ei mikään olisi voinut minua saattaa. Minä lähden pikimältä kaupunkiin, tunnen nimeksi erään koronkiskojan siellä, joka lainaa rahoja 100 prosenttia vastaan. Hänelle annan minä pantiksi ruumiini ja sieluni ynnä tulevan vuoden sadon. Lainaan rahoja millä ehdoilla hyvänsä, vaikka joudunkin rappiolle joksikuksi ajaksi; mutta maksaa minun pitää. Kunnes palajan jätän vaimoni ja lapseni teidän suojaanne".

"Hyvä! kunniasanani: ei kukaan ole uskaltava heitä vahingoittaa".

Bilágoschi lähti myöhään yöllä,

Föhnwald piti sanansa. Kahden päivän kuluessa oli tuleva rauha. Sotamiesten läsnäolo tuskin huomattiinkaan, heidän käytöksensä palvelusväkeä kohtaan oli siivo ja he olivat avullisna veden kantamisessa kaukaisesta kaivosta. Sotilaat säästivät muonatavavoita, niinhyvin ihmisten kuin elukoidenkin.

Föhnwald ei kohdannut naisia ainoatakaan kertaa, hän vältti heitä.

Herra Saiturikin pysyi siivosti vierashuoneessa eikä häirinyt ketään hävyttömyyksillään.

Kolmantena päivänä odotti jokainen tuskallisena Bilágoschin palaamista. Tänään hän varmaankin palajaa kaupungista.

Föhnwald ratsasti itse kaksi kertaa päivässä tilusten rajalle katsomaan eikö herra Bilágoschia vielä kuulunut.

Viimeinkin eräänä iltapäivänä kuului vaunujen ratina pihalta. Naiset riensivät ikkunoiden luo, Föhnwald portaille.

Mikä katkera erehdys!

Bilágoschi ei tullutkaan, vaan rahan-vartija. Hänen kanssansa istui vaunuissa kaksi santarmia pajonetit taivasta kohti.

Herra Konyecz oli ylpeästi pistänyt suuren kirjeen rintataskuunsa, ja nousten vaunuista sanoi hän esimiehen käskevällä äänellä santarmeille, että hekin saivat astua alas ja portaille odottaa uusia käskyjä.

Nyt meni hän juhlallisesti, jalkojansa laahaten, eteenpäin. Föhnwald seurasi häntä.

Herra Saiturikin riensi piilopaikastaan. Molemmat heimolais-sielut loistivat niin suloisesti toinen toistansa vastaan.

Herra Konyecz veti esille tuon suuren kirjeen rintataskustansa ja ojensi sen voittosaaliina herra Saiturille.

Föhnwald nojautui käsivarret ristissä pöydän syrjään ja odotti hyvää uutista.

Herra Saituri avasi kirjeen, katseli sitä ja astui sitten ylpeästi herra Föhnwald'in eteen seisomaan.

"Herra ratsumestari, minä olen valtuutettu lukemaan teille tämän kirjeen."

"Minä kuuntelen".

"Herra översti kirjoittaa minulle:

"Jalosukuinen herra ylikomisarius. Minä valtuutan teitä selittämään ratsumestari Föhnwald'ille, että hänen kaikissa on noudattaminen teidän määräyksiänne. Jos hän ei ole siihen suostuvainen, tulee hänen heti järjestää yksityiset asiansa parhaimman käsityksensä mukaan" j.n.e.

"Olen ymmärtänyt", sanoi Föhnwald. "Kuinka määräyksenne siis kuuluvat?"

"Että te, herra ratsumestari, olette estämättä ryöstöä tässä talossa."

"Sitä olen jo noudattanut. Yksi sananen minulta talon herralle on aikaansaanut enemmän kuin väkivalta. Hän on lähtenyt kaupunkiin lainaamaan rahoja. Hän on pian saapuva kotia maksamaan".

"Sillä hän vaan peijasi teitä! Lähti pakoon ett'ei talossa olisi miestä, johonka voitaisiin puuttua. Luuli tietysti että säälisimme naisia. Mutta siinäpä hän pettyy kun pettyykin. Kyllä me ymmärrämme mitenkä naistenkin kanssa menetellään. Kaksi päivää olemme täällä maanneet toimettomina, ja kolmantena on meillä oikeus ryhtyä toimeen. Me aloitamme naisista".

"Minä olen luvannut, että naiset saavat olla häiritsemättä kunnes hän palajaa".

"Tämä tietää siis: ett'ette noudata käskyäni".

"Aivan niin".

"Siinä tapauksessa kysyn teiltä oletteko ymmärtäneet toisen osan esimiehenne kirjeestä?"

"Sen olen ymmärtänyt", sanoi Föhnwald, ja riisuttuansa miekan vyöltänsä, heitti hän sen pöydälle. "Minua voidaan pakoittaa olemaan tästälähin vetämättä miekkaani, vaan minua ei voida pakoittaa syömään sanaani".

"Hyvä, herra Föhnwald, siitä hetkestä kun te riisutte miekan vyöltänne, ette minusta enää ole olemassa".

Näin sanoen kääntyi hän herra Konyecz'in puoleen ja osoitti ovea naisten huoneeseen.

"Tuo ovi on avattava!"

Tämä ovi oli sama, jonka edessä Föhnwald'in ratsuraippa makasi.

Herra Konyecz riensi ovelle, mutta Föhnwald ehti sinne ennen, otti ylös ratsuraippansa ja sanoi:

"Olkoon ett'ei ratsumestari enää ole olemassa; mutta 'herra Föhnwald' on kuitenkin olemassa, ja vaikka tuo miekka olisi la'annut olemasta minun, niin tässä vielä on ratsuraippani, ja mitä ratsumestari Föhnwald lupasi kolme päivää sitten, sen on herra Föhnwald pitävä; hän on musertava sen pääkallon, joka pyrkii astumaan tämän kynnyksen yli".

"Ah! Tämähän on suoraa kapinaa! Santarmit tänne!" ärjäsi herra Saituri vimmoissaan. Hänen huudostaan syöksivät santarmit sisään pajonetit tanassa, ja herra Konyecz veti sapelinsa hankin ja juoksi pöydän luo, jolla Föhnwald'in miekka makasi, peläten että Föhnwald tarttuisi aseeseen tehdäkseen vastarintaa. Vaan Föhnwald seisoi kylmäkiskoisena ja tyyneenä oven edessä käsivarret ristissä ja ratsuraippa kainalossa.

"Herra Föhnwald!" huusi nyt herra Saituri hänelle, "menkää kohta pois oven edestä!"

"Koettakaapas vaan liikuttaa minua paikasta!"

"Herra Föhnwald! Minä annan ampua teidät!"

"Tehkää niin!"

Samassa ovi aukesi ja Ilonka juoksi ulos. Hän meni suoraan komisariuksen luo.

"Herrani, väkivaltaa ei tarvita. Me maksamme".

Avonaisen oven kautta nähtiin kuinka rouva Bilágoschi, pää pöytään kallistuneena, itki. Hänellä ei ollut voimaa tehdä sitä, mihin hänen tyttärensä nyt ryhtyi.

"No, se on toinen asia", vastasi herra Saituri. "Olkaa niin hyvä ja puhukaa, neitini!"

Herra Saituri katseli epäillen milloin omaa apujoukkoansa, milloin hra Föhnwald'ia ja milloin miekkaa pöydällä. — Tässä on miettimistä.

— Ajatteles jos herra Föhnwald yht'äkkiä tarttuu aseeseen ja hakkaa mäsäksi kaiken sivililihan?

Ilonka arvasi syyn epäilykseen. Hän otti miekan pöydältä ennenkuin kukaan ehti estää tuota rohkeutta, ja kantoi sen Föhnwald'ille.

"Herrani, tehkää hyvin ja pankaa miekka vyölle. Meidän onnettomuutemme kukkuraksi ette te saa panna omaanne. Me tyydytämme komisariuksen, eikä teidän tarvitse kärsiä meidän tähtemme. Minä rukoilen teitä!"

Nyt Föhnwald ei voinut olla katsomatta Ilonkaan, ja kun tuo nuori tyttö hehkuvien poskien ja kirkkaalla tyynellä katsannolla katsahti häneen, tunsikin Föhnwald sydämessään että oli tehnyt oikein puolustaessaan ja suojellessaan ventovierasta henkilöä.

"Kiitän teitä, neitini, hyvästä neuvostanne, mutta jos minä otankin miekkani takaisin tänään, niin minut huomenna pannaan toiseen taloon, jossa taas saan riisua sen vyöltäni; sillä minä olen *saanut tarpeeksi* tästä palveluksesta".

"Herra ratsumestari", sanoi herra Saituri, "tehkaa nyt mitä pikku neiti niin kauniisti pyytää. Överstin kirjeessä on vielä lisäys, jossa hän minulle ilmoittaa että, kun tämä ryöstö on lopetettu, niin te ja teidän ratsujoukkonne siirretään seutuun, joka on ryöstöistä vapaa, ja että minä saan uutta raitista väkeä käytettäväkseni".

Föhnwald hengitti helpommin kuullessansa nämät sanat.

"Siinä tapauksessa otan miekkani takaisin. Minä kiitän teitä, neitini".

"Me olemme teille hyvin kiitolliset".

Ilonka kumarsi kohteliaasti upserille ja kääntyi taas komisariuksen puoleen. Herra Saituri viittasi santarmeille poistumaan; sitten antoi hän herra Konyecz'in vetää asiakirjat esille ja levitti ne pöydälle.

"Onko neitillä tarpeelliset rahat käsillä?"

"On", vastasi Ilonka ja veti taskustaan kudotun kukkaron, jonka silkki-lankojen välistä kiilsivät äidin säästämät tukatit — muistoja niin monesta onnellisesta päivästä.

"Ehkä jätämme tilinteon siksi kun isänne tulee kotia!"

"Ei hetkenkään viivytystä, herra!"

"Neiti on oikeassa. Hänkin tahtoo mielellään päästä meistä. Se on luonnollista. Mutta tässä laskussa tarvitaan kuitenkin vähän asian-tuntemusta".

"Ei haittaa. Minä olen varoillani".

"No, minulle on yhdentekevä".

Sitten alkoi hän Ilonkalle selittää laskun perusteet — maa- ja henki-verosta, kuinka suuri sotaveronlisäys siihen tulee rauhan aikana, kuinka korkealle palkka yleisistä töistä nousee, kuinka isännän tulee maksaa veroa palvelijainkin puolesta ja kuinka hän sitten puolestaan saa ottaa sen summan heidän palkoistaan, kuinka pitkästä ajasta korkoa on maksettava, kuinka suuret ryöstökustannukset ovat, jotka tulevat tämän kaiken lisäksi, ja kuinka suuri summa sitten on kokonaisuudessaan. Ilonka ymmärsi tämän kaiken hyvin helposti ja hänen laskunsa olivat herra Saiturin laskujen mukaiset.

Nyt kaasi hän kukkaron sisällyksen pöydälle ja luki tukatit. Sitten laski hän eroituksen metalli- ja paperirahan välillä. Vaihto-palkkiosta oli vähäinen kiista herra Saiturin kanssa ja se määrättiin viimeisten pörssi-sanomien mukaan.

Herra Saituri antoi suoritettusta maksusta tarpeellisen kuitin.

Ratsumestari Föhnwald seisoi ikkunanpieleen nojautuneena ja kummasteli sitä suloutta ja vakavuutta, jolla tämä lapsi toimitti ikävän tehtävänsä.

Kun tämä oli suoritettu, s.o. kun kuitti oli Ilonkan kädessä ja tukatit herra Saiturin kukkarossa, astui herra Konyecz esille. Hän oli nojautunut esimiehensä tuolin selkäpuuhun ja tarkastanut laskuja, ett'ei erehdyksiä tapahtuisi. Nyt hän astui lähemmäksi ja veti esille jotakin, joka tähän asti oli ollut piiloitettuna hänen selkänsä takana. Hymyllen ja kulmiansa kohottaen, ikäänkuin olisi vakuutettu siitä, että hänen leikintekonsa oli hyvin onnistunut, vaikk'ei hän tahtonut ensimmäiseksi nauraa, hän lähestyi.

"Ja sitten pieni sakko, pieni neitini!" sanoi hän ojentaen Ilonkalle jonkinmoisen setelin.

"Mitä tämä on?"

"Olkaa niin hyvä ja katsokaa".

Ja hän tuli nyt asian perille. Nuo tupakkalehdet, joita hänen äitinsä oli pistänyt sohvan päällyksen alle, varjellakseen kangasta koilta, olivat nostaneet isällisen valtion vihaa. Rangaistus oli viisi gulden'ia ja muutamia kreutzeriä.

Tämäkin oli maksettava.

Ilonka käsitti varsin hyvästi, että olisi ollut turha sanoa, ett'ei löytynyt talossa enempää rahoja. Vastaus olisi ollut: "No me odotamme kunnes tulee".

Herra Konyecz seiso ikkuen tytön edessä nauttien hänen hämmästyksensä.

Ilonka pisti käden taskuunsa ja otti siitä veitsen.

"Hohoo", ajatteli herra Konyecz, "tämä ei tiedä hyvää".

Vaan veitsellä rupesi Ilonka rikkomaan erästä rannerengasta, jota hän käytti ja johon oli pantu 12 unkarilaista hopearahaa ynnä yksi unkarilaisella päällekirjoituksella varustettu tukati. Tämän kaltaiset rannerenkaat olivat siihen aikaan hyvin tavalliset. Tukatin Ilonka irroitti veitsen avulla ja viskasi sen herra Konyecz'ille. Nyt sekin oli maksettu.

"Totta kai nyt olemme kuitit?"

"Olemme kyllä tätä nykyä!" vastasi herra Saituri ja kumarsi syvään. Nyt hän aikoi ruveta rakastettavaksi. "Katsokaa ihana, armollinen neiti, miksi ette kohta alussa suorittaneet tätä velkaa? Tiesinhän minä että loppu tulisi tällainen. Eikö olisi ollut parempi välttää ikävyyksiä? Miksi pakottaa valtiota ryhtymään tällaisiin toimiin alamaisia kohtaan?"

"Herra komisarius!" aloitti ratsumestari, "olkaa lyhytpuheinen hyväntahtoisissa opetuksissanne, sillä nyt minä käsken satuloimaan".

Ja hänen oli lopettaminen, sillä Ilonka antoi hänen seisoa siinä ja juoksi ulos kyökkiin ilmoittamaan Böschkelle, ett'ei mitään valmistuksia vieraita varten tarvitsisi tehdä enään.

"No, näettekö, herra ratsumestari, että minä aina olen oikeassa", sanoi herra Saituri. "Ihminen älköön olko herkkätuntoinen. Me puolestamme olemme kaikki koneita, jotka eivät saa tuntoa eikä ajatella. Tuota saamme tehdä ainoastaan kun valtiokoneen hallitsijat sitä suvaitsevat ja siihen suuntaan kuin he määräävät".

Föhnwald ei kuullut puoltakaan tästä puheesta, hän riensi ulos hevosensa luo ja käski sotamiehet ratsuille.

Herra Konyecz'ille tuli kiiru, ja komisariukselle samaten, käskeä valjastamaan. Hullua olisi ollut jäädä sotamiesten lähdettyä.

Tyytyväisenä ja hymyilevänä seiso herra Saituri portailla, niinkuin rakas talon-ystävä ainakin, jota ei mielellään pois päästetä, mutta joka kuitenkin lähtee matkalle unohtamattomilla muistoilla menneistä ihanista päivistä.

9 Luku.

Pajazzo.

Mutta ennenkuin hra Saituri sai oikein valjastetuksi ja kaikki silat reilaan, tuli eräs pieni tapaus vielä lisäksi päivän huvituksiin.

Tiellä syntyi yht'äkkiä aika melske. Työväen juoksentelevat lapset, jotka eivät ensinkään huoli siitä mitä talossa tapahtuu, rupesivat huutamaan kuin mielipuolet:

"Heisaa, tuossa tulee Pajazzo! Eläköön Pajazzo!"

Ja nyt tuli pihalle koko joukkokunta. Sen etupäässä oli rattaat. Rattaila oli ryysykasa ja ryysyissä istui pieni nälkään menehtynyt lapsi, josta ei selville saatu oliko se tyttö vai poika. Rattaiden vieressä kulki

vähän isompi lapsi, tamburini kädessä. Molemmat olivat puetut likaisiin trikooteihin ja koristetut hohtavilla punaisilla tilkuilla, ja pörröiset tukat olivat sidotut vanhoilla korunauhoilla. Rattaiden edessä on herra Pajazzo itse, sillä hän niitä vetää. Hän on kolmenkymmenen vuoden vaiheilla oleva mies, kuljeksiva komediantti, arokapakkojen huvittelija, sen raukan narri, joka käy hänen jälessänsä ja huutaa: "hopsan Pajazzo!" Päässä hänellä on kulkusilla varustettu huippulakki; hänen pukunsa on muuten kokoonpantu tilkuista, joista huomaa että ovat tottuneet tulemaan sateesta pestyiksi ja tuulesta kuivatuuksi. Sekä Pajazzon että hänen lapsensa kasvot ovat paksulta maalatut liidulla ja huonolla punasella värillä. Hänen kulmakarvansa ovat mustatut limröökillä puolenkuun muotoisiksi.

Tuolla takana hyppi pieni tatarilainen hevonen, joka on sidottu rattaisiin. Ei se kuitenkaan vedä niitä, sen tekee hänen herransa. Tuo pikku hevonen on itse taiteilija, ja enemmän sääli olisi hevosta kuin sen omistajaa. Sillä jos herra omistaja vahingoittuu, niin hevonen kyllä toimeentulee ilman häntä, mutta jos hevonen vahingoittuu, niin tämä olisi ääretön vahinko sen herralle.

Tämä joukkokunta tuli, kuten sanottiin, ryöstetyn talon pihalle, huvittaakseen talonväkeä hullunkurisilla tempuillaan.

Sopimattomampaan aikaan ei olisi voinut tulla.

"Menkää pois täältä Herran nimessä, ihmisparat. Täällä ei sovi pelata komediaa!" Näillä sanoilla lähetti Böschke ne pois ennenkuin ehtivät aloittaakaan.

Böschke ajatteli itsekseen että herra komisarius tänään oli erittäin hyvällä tuulella ja että nuo köyhät raukat ehkä hänen kunniakseen voisivat panna jotain toimeen. *Siltä* herralta ehkä saisivat pari kreuzeriä, jotka kaiketi tulisivat hyvin otolliseen aikaan.

Joku kenties saattaa katsoa sitä kummalliseksi oikuksi että annetaan pelata komediaa talossa, josta viimeinenkin ropo on viety. Mutta herra Saituri oli mies saamaan semmoisen oikun.

Vaan pysykäämme totuudessa. Lökkikala ei ole pahansuopa. Hän tarttuu saaliisen ja imee veren siitä kaikin voimin, vaan tätä hän ei tee peritystä vihasta toiseen tai toiseen uhriin, vaan ainoastaan sentähden että hän on senluontoiseksi luotu. Hän vainoo kylpevää imeä yhtä paljon kuin merihämähäkkiä. Krapu tai ihminen, hänestä se on yhdentekevä. Hänellä on vatsalaukku, joka on täytettävä; siinä kaikki muuttuu läkiksi, olkoonpa lämmintä verta tai verettömiä itikoita.

Herra Saituri kallistui yli verandan aidan ja katseli sikarri hampaissa Pajazzon konstitemppuja.

Tämä teki kaikkia niitä ihmeellisiä konsteja, joilla tämmöiset matkustavat taiteilijat ihastuttavat rahvasta ja houkuttelevat itselleen heidän rahojansa. Hän levitti likaista mattoa, jossa hän sekä elävät nukkensa seisoivat pääläella ja väänsivät selkäpiinsä vääräksi käsillä kävelemisellä. Hän kannatti jalan anturoilla lapsensa, jotka seisoivat pääläella tallukset taivasta kohti. Hän söi rohtimia, oksensi tulta ja veti pitkiä nauhoja nenästään ja suustansa ja väänsi kasvojansa kaikin tavoin niin paljon kuin vilkkaat kasvonsa jaksoivat. Sen ohessa puhua määkkyi hän kaiken maailman kielillä ja nauraa hohotti omille sukkeluuksilleen. Herra Saituri katseli näytelmää suurella uteliaisuudella.

Viimeiseksi talutti pajazzo esille tuon pienen hevosen ja näytti kunnioitetulle yleisölle sen taiteilija-ominaisuudet. Pieni hevonen osasi kantaa suussansa kapinetta niinkuin jahtikoira; polkemalla etujaloillaan antoi se vastauksia luvunlasku-kysymyksiin, joita herransa sille teki; käskystä se polvistui ja tanssi galoppia sekä valssia rummun tahdin mukaan, Hevonen osoitti olevansa sangen oppinut.

Kun pajazzo oli tehnyt kaikki konstinsa ja herrojen hymyilevistä naamoista luuli näkevänsä, että hän oli korkeita asianomaisia huvittanut, otti hän päästänsä kulkusilla koristetun lakkinsa ja kävi ympäri saadakseen palkinnon taidostansa.

"Bravo, pajazzo, bravo!" huusi herra Saituri, taputtaen käsiänsä. "Sinä olet aika mestari ja olisit oiva jäsen Renz'in sirkissä. Mutta nyt tulee kai kysymys maksusta. Kuinka suuri on sinun pääsymaksusi?"

"Se on aivan ihmisten aseman mukaan. Talonpojat antavat kreuzerin ja herrat antavat herruutensa mukaan yhden sechserin tai yhden guldenin".

"Oh, etpä olekkaan vaativa. Tavalliset ihmiset maksavat niin paljon kuin voivat, herrat mitä tahtovat. Kaikkiansa saat luultavasti noin yhden guldenin päivässä?"

Narri mitään vaaraa aavistamatta luuli että tuo leikkisä mies oli talon isäntä, joka tiedusteli kuinka paljon hänen pitäisi ottaa omasta taskustansa, palkitakseen taiteilijaa.

"Hyvä herra, saanhan välistä kaksikin päivässä ylhäisiltä herroilta".

"Otaksukaamme ainoastaan yhden guldenin", sanoi herra Saituri, "ja otaksukaamme että on 65

päivää vuodessa, jolloin ei mitään ansaitse, niin sinulle jääpi vuotuista tuloa 300 guldenia. Niin paljon sinä ansaitset, pajazzo, eikö niin?"

Tuo köyhä raukka kiiruhti myöntämään.

"Ja kuinka suuren veron sinä tästä maksat, pajazzo?"

Komediantti luuli tavanneensa oikein hupaisen herran.

"Sangen paljon, herrani", vastasi hän leikillisesti. "Joka vuosi kuluu minulta yksi bulbani-takki, ryysyt viepi ryysy-kauppias ja siitä hän voi tehdä vaikka 100 guldenin pankki-setelin".

Herra Saituri nauroi tälle vastaukselle.

"Hyvin vastattu, pajazzo, mutta tällä hetkellä olet kuitenkin rästiluetelossa. 300 guldenin vuositulosta tulee sinun maksaa III:n tabellin mukaan vuosittain 21 guldenin vero. Se on velvollisuutesi". Hän kääntyi herra Konyecz'in puoleen.

"Kirjoita nyt tälle herralle kuitti 21 guldenin verosta III:n tabellin mukaan".

Herra Konyecz ryhtyi todenteolla toimeen. Mutta komediantti väänsi surkeasti apinankasvojansa ynnä nokisia kulmiansa.

"Semmoisella rahalla ei Hans Katzenbuckel koskaan ole tullut maksetuksi".

Herra Saituri lausui Konyecz'ille: "Veron-alaisen nimi on Hans Katzenbuckel".

Pajazzo rupesi nyt tarkastamaan katselijoita ja hänen talonpoikainen järkensä ilmoitti hänelle, että hän oli joutunut hyvin huonoon paikkaan. Täällä on ryöstö tapahtumaisillaan ja nämä vieraat ovat sen toimeenpanijat. Ei ole leikkiä tämä.

Liikuttamatta toista suupieltänsä sanoi pajazzo muutamia sanoja lapsilleen. Nämä yht'äkkiä kiertämään mattoa kokoon ja täyttä laukkaa juoksemaan hevosineen päivineen porttia kohti. Mutta herra Saituri ajoi ne santarmilla takaisin.

"Kas niin, Hans Katzenbuckel, sinä tahdot pötkiä tiehesi keskellä keskustelua; se oli huono leikki sinun puoleltasi. Tahdoit jättää minun tänne seisomaan kuitti kourassa, vaikka olen niin kauan sinua etsinyt sen kanssa. Täällä se on. Ota se pois ja maksa 21 guldenia".

Pajazzo luuli nyt todellakin, että hänestä laskettiin leikkiä. Ei hän koskaan suurilla markkinoillakaan ollut nähnyt 21 guldenia yht'aikaa. Yhtä monta groschenia oli usein hänen suurin aarteensa.

"Jos te maksatte 22 guldenia näytelmästä, niin voimme kuitata", sanoi pajazzo leikillisesti.

"Herra taiteilija", sanoi herra Saituri, "minulla ei ole aikaa laskea leikkiä. Tämä on totta eikä leikkiä. Maksamaton veronne tältä vuodelta tekee 21 guldenia, ja teidän velvollisuutenne on maksaa se".

"Mutta minulla ei ole ropoakaan".

"Siinä tapauksessa teidän pitää pantiksi antaa irtain omaisuutenne taikka joku muu ulos-ottoon sopiva esine".

Pajazzo nauroi:

"Ho, hoo, vai ulos-ottoon sopiva esine! Tahdotteko valita toisen lapsista takavarikkoon otettavaksi?"

"Ei ole kysymys lapsista. Onhan sinulla muutakin. Hevonen tuossa!"

Pajazzo ällistyi. Että hevonenkin oli lukuun otettava, sitä hän ei odottanut.

"Mutta, hyvä herra, tuo hevonen ei ole samanlainen kuin muut hevoset. Se on minulle yhtä tarpeellinen kuin kirves salvomiehelle, naskali suutarille ja sakset räätätille. Sitä ei voi minulta ryöstää velasta. Hevonen on minulle niin tuiki tarpeellinen kuin käsi tai jalka".

"Lörpötyksiä!" sanoi läkkikala käskevällä äänellä. "Sinä ja kakarat kyllä voitte komediaa pelata ilman hevosta, voitte rumpua lyödä, purra poikki kengän saumaa ja tanssittaa nenällänne oljen korsia. Joko sinä paikalla kauniisti maksat mitä olet velkaa valtiolle, taikka minä otan hevosesi".

Hans Katzenbuckel ei tahtonut uskoa noita uskottavia tietoja, joita herra Saiturin kieli lausui.

Epätoivoissaan kääntyi hän sentähden santarmin puoleen, joka piti hänen hevostansa suitsista ja puhutteli häntä tschechiläisellä murteella, tiedustaakseen oliko tämä leikkiä vaiko kamala totuus.

Rehellinen santarmi tietysti ei voinut muuta vastata kuin että asia ei ollut naurettava, ja että se, joka oli joutunut herra Saiturin kynsiin, ei minkään almanakassa olevan pyhimyksen avulla irti pääse. — Tämän selityksen johdosta pajazzo viimein hyrskähti itkuun; hän heitti pois lakkinsa kulkusineen pävineen, juoksi ylös verandalle, polvistui herra Saiturin eteen ja alkoi rukoilla ja vaikeroida.

"Herra! jalo herra, olkaa armollinen! Minulla ei ole rahoja eikä keinoa ansaita niitä edes sen verran, että saisin lapsilleni leipää. On monta viikkoa siitä kuin viimein keittoruokaa söimme. Olkaa meille armollinen. Lapset, tulkaa tekin rukoilemaan hänen armoansa, hänen ylhäisyyttänsä, hänen eksellensiänsä!"

Herra Konyecz oli pakahtua nauruun, katsellessansa tätä näytelmää. Hän olikin naurettava. Valkoiseksi ja punaiseksi maalattu pajazzo, joka ulvoi ääneensä, ja kaksi pientä pajazzoja, jotka takertuivat ankaran herran käsihin ja jalkoihin sill'aikaa kuin sama ankara herra jaloin ja käsin ponnisti päästäksensä irti näistä syleilyksistä, joka oli sangen vaikea, sillä pienillä pajazzoilla oli väkevät käsivarret. Toinen huutaa herjaussanoja, toiset rukoilevat ja valittavat. Herra Konyecz'in olisi todellakin pitänyt suorittaa pääsymaksu, sillä hänellä oli erittäin hauska, ja hän maksoikin miekan lappeella, kun herransa käskystä ajoi pois nuo hävyttömät roistot.

"Hävytön komediantti-joukko", huutaa puhalsi herra Saituri raivoissaan, "kylläpä minä teille veron anteeksiannan! Nämä maankiertäjät ansaitsevat rahoja joka paikassa, vaan eivät maksa veroa. Toinen köyhä raukka saa syödä kynsiänsä, voidaksensa täyttää velvollisuutensa valtiota kohtaan. Nämä vaan kiertävät maata syöden ja juoden, mutta kun vero-seteli tulee, niin silloin — joukko pakoon. Kyllä minulla on ennenkin ollut tekemistä tuommoisten petturien kanssa. Ett'eivät minua unohda, sen tiedän. Kahdentoista pitkän vuoden kuluessa eivät he olleet veroa maksaneet. Luuletteko, että semmoiset, jotka eivät veroa maksa, saavat kuljeskella ympäri maata? Minusta on sangen hupaista pyytää tuommoisia lintuja, sillä niissä on oiva kepponen pettää valtiota. Maksa pois vaan mitä olet velkaa tahi saat olla hevosta vailla!"

Pajazzo oli jo heittänyt sikseen armon rukoilemisen läkkikalalta. Hän riisui nöyrästi huippulakkinsa ja rupesi kerjäämään.

Olihan talossa niin monta, jotka taisivat auttaa.

Ensimmäinen, jonka puoleen hän kääntyi, oli ratsumestari.

"Hyvä ystävä", sanoi Föhnwald, "ei täällä maksa vaivaa kerjätä. Taaton viimeinen ropo on jo mennyt tuon herran taskuihin; täällä eivät siis voi sinulle mitään antaa. Mitä minuun tulee, en olisi antanut sinun ryömiä maassa näin kauan, jos minulla olisi rahoja ollut: mutta minun viimeinen groschen on jo lopussa, eikä sotilailla ole ainoatakaan eksynyttä äyriä. Jos tapaat niitä, jotka ovat vielä pahemmassa pulassa kuin sinä, niin kysy niiltä, miksi sotilaat, jotka olivat heidän taloonsa majoitetut, ovat ilman rahoja. Älä voitele itseäsi maalilla ja kyynelillä, vaan sano hyvästi hevosellesi ja ryhdy kupperi-keikkoihin. Niin saavat kaikki muutkin tehdä".

Herra Saiturin oli kunnian-asia pysyä päätöksessään. Hänen vaununsa ajoivat esille, hän antoi santarmille käskyn sitoa pajazzon hevosen vaunuhevosten rinnalle.

Ylhäisille herroille oli naurettava näky, kun, kuultuansa käskyn, pajazzo halaili hevostansa, suuteli sen kuonoa ja hyväili sitä tuhannella tavalla.

"Rakas hevoseni, hyvä, armas ystäväni, ainoa leipätoverini, — jonka kanssa olen jakanut jok'ainoan palasen, jota olet auttanut minua ansaitsemaan. Vaimoparkani on sinua kasvattanut ja sinä kannat hänen nimeänsä. Nyt menet sinä pois, niinkuin hän, sinä kuolet niinkuin hän. Oi rakas, rakas hevoseni, kuka nyt on ansaitseva lapsilleni leipää?"

Hetkeksi juolahti hänen mieleensä ampua santarmin hänen omalla kivärillään, hypähtää hevosen selkään ja lähteä täyttä laukkaa ulos avaraan maailmaan, mutta sen ajatuksen heitti hän pian; "mihinkä sinä ihmis-parka pääsisit kurjalla hevoskaakillasi niin monesta ratsumiehestä pakoon!"

Ja sitten hevonen todellakin sidottiin herra Saiturin vaunuhevosten rinnalle. Tämä herra oli nyt lopettanut tehtävänsä täällä ja kiirehti ehtiäkseen vielä samana päivänä toiseen paikkaan. Hänen täytyi tehtävänsä toimittaa, yksityistä huvitusta varten hän ei saanut kauan jäädä samaan paikkaan.

Pajazzo äänetönnä koroitti ristiin pannut kätensä herra Saiturille vielä kerran, armeliaisuutta anoen, kun armollinen herra astui vaunuihin.

"Laittakaa tuo ihminen pois!" käski läkkikala alamaisiansa.

Herra Konyecz hyppäsi ajurin istuimelle ja molemmat santarmit talonpojan rattaille. Herra Saituri sanoi kohteliaasti jäähyväiset ratsumestarille, lausuen: "iloiseen näkemään saakka, herra ratsumestari!" Föhnwald mutisi jotakin hampaittensa välissä, jota voipi selittää sanoiksi: "en pidä väliä siitä!" Ja molemmat vaunut pyörivät pois.

Pajazzo juoksi heidän jälessään ja katseli sieltä kauan eteneviä vaunuja. Hänellä oli vielä kipinä toivoa siitä, että tämä lopultakin olisi leikkiä, että tuo korkea herra ainoastaan oli tehnyt kuria hänelle ja aikoi päästää hevosen irti kun oli ajanut kappaleen matkaa. Mutta nähtyään, että he todellakin lähtivät pois ja ett'ei hevonen palannut, astui hän horjuen takaisin pihalle.

Ratsumestari ja hänen väkensä olivat hevosten selässä.

"Herrani!" kysyi pajazzo, "onko se totta että hevoseni on poisviety?"

"Se on toden totta".

"Mitä aikovat tehdä sen kanssa?"

"Myydä sen torilla".

Miehen silmät kävivät verisiksi kun hän sanoi:

"Mitä se nyt hyödyttää että minä ja lapseni elämme? Minä tapan ne ensin ja sitten itseni".

Näin sanoen veti hän taskustaan linkkuveitsen, viritti sen ja syöksi epätoivoissaan ja raivoissaan lastensa päälle.

Lapsiparat juoksivat hädissään pakoon ja hakivat suojaa hevosten alla, minne isä heitä takaa ajoi veitsi kädessä; sotamiehet koettivat pidättää häntä, vaan hän kiertyi irti heidän käsistään ja juoksi lasten jälkeen, jotka viimein pääsivät kyökkiin, minkä ovi oli auki, ja pajazzo seiso i yht'äkkiä neiti Ilonkan edessä.

"Seis!" huusi hän käskien. "Mitä te tahdotte?"

"Tappaa ja tulla tapetuksi; tappaa sekä itseni että lapseni. Siitä ei kukaan minua estäne".

"Rauhoittukaa!" sanoi nuori tyttö ja otti veitsen hänen kädestänsä, niinkuin hänellä olisi ollut tekemistä vallattoman lapsen kanssa. "Mitä ai'otte tehdä veitsellä?"

Pajazzo rupesi itkemään eikä saanut sanaakaan sanotuksi.

"Tule minun kanssani!" sanoi Ilonka. "Minä annan teille toisen hevosen sen sijaan, joka teiltä ryöstettiin. Ei teidän vielä tarvitse epätoivoon joutua".

Hän otti pajazzon kädestä kiinni ja vei hänet mukaansa talliin.

"Tschillah, tänne!" huusi tyttö tallin ovesta.

Tätä huutoa totellen tuli hänen pieni ponynsa esille. Se oli viehättävä pieni isabella-kiplo, harja ja häntä lumen valkoinen. Ovella kumarsi hevonen hallitsijalleen ja sysäsi kaulansa hänen olkapäätänsä vasten.

"Katsokaa, tämä on yhtä viisas ja kaunis ratsu kuin teidän oli. Ette usko kuinka paljon minä tästä pidän. Se noudattaa käskyjäni ja oppii vaikka mitä. Ottakaa se korvaukseksi siitä, minkä olette kadottaneet, älkääkä vahingoittako lapsianne ja älkää joutuko epätoivoon. Menkää Jumalan nimessä!"

Ilonka jätti hevosen suitset pajazzon käteen. Tämä laskeutui polvilleen hänen eteensä.

"Neiti! Minä en tiedä mitä sanoa. Kuuleeko taivas minuakin? Onko köyhän saatanankin siunauksilla jotain arvoa? Te pelastitte minut helvetistä. Olin menossa suorinta tietä sinne. Olin epätoivossa, olin kuollut; te olette minut henkiin herättänyt, olette tehnyt minut ihmiseksi. Olen köyhä saatana, Katzenbuckel on nimeni; mutta en ole sitäkään isältäni perinyt, vaan olen saanut sen pilkkanimeksi. Olen narri ja pajazzo, matonen, jota jalkojen alla poljetaan. Kuinka minä koskaan elämässäni vois in teille palkita tämän hyvän työn? Mutta jos taivaassa on Jumala, niin tämä kurja pajazzo kuitenkin on kerran teitä palkitseva! Neiti, sallikaa minun suudella kauniita käsiänne!"

Ilonka ei kieltänyt häntä suutelemasta käsiänsä ja kastamasta niitä kyneleillä, ja sill'aikaa kuin Pajazzo riensi syleilemään lapsiansa, pani Ilonka kätensä uskollisen pienen hevosen kaulaan ja suuteli sitä salaa otsalle. Ehk'ei kukaan sitä nähnyt.

"Marsch!" kuului ratsumestarin komento-huuto, ja nuo kuusitoista kyrassieria ratsastivat pois.

Ilonka meni takaisin huoneisiin. Komediantti-joukko lähti eteenpäin. Pihalla oli äänetöntä. Aurinko oli laskemaisillaan ja pian seutu peittyi hämärään.

10 Luku.

Tappolyönti — vaan ei viimeinen.

Myöhään illalla Bilágoschi palasi. Että hänen matkansa oli ollut turha, sen näkivät vaimo ja tytär, jotka riensivät häntä vastaan-ottamaan, hänen kasvoistansa.

Tuskin olivat häneltä matkavaipan riisuneet, kun hän ilmoitti huonot uutiset.

"Olen tehnyt turhia ponnistuksia. Kaupungissa ei ole enää rahoja saatavissa korkeintakaan korkoa vastaan. Kuuluisimmat koronkiskoajat eivät enää ryhdy raha-asioihin ihmisten kanssa, joilla ei ole omaisuutta enempi kutu meillä, he kun ovat tilaisuudessa lainaamaan rahojansa sadankertaista korkoa vastaan rikkahimmille tilanomistajille. Niitäkin ahdistetaan veroista".

Sitten katsahti hän ympärillensä ja kysyi kummastellen: "mutta minne meidän vieraamme ovat joutuneet?"

Naiset katselivat toisiansa kysyvin silmin, epäillen kummanko heistä piti ilmoittaa tuo masentava uutinen.

Ilonka ryhtyi nyt tähänkin, jotta, jos isä pahastuisi, hänen vihansa ei kohtaisi äitiä.

"He ovat jo poissa. Tänään iltapäivällä eivät tahtoneet enää odottaa, vaan aikoivat väkivallalla tulla äitin huoneeseen. Ratsumestari meitä suojeli ja he käänsivät sitten aseensa häntä vastaan. Minä en tahtonut että meidän tähtemme toinen joutuisi onnettomuuteen, vaan annoin heille ne rahat, jotka olivat vuokramaksoksi säästetyt, ja maksoin kaikkityyni".

Kuultuansa tämän Bilágoschi ei pikastunut eikä moittinut ketään, hän vaipui vaan eräälle tuolille ja laski kädet polvilleen. Pää vaipui alas rinnalle ja kolkko äänettömyys syntyi.

Tämä äänettömyys oli kauhistuttavan kamala. Naiset eivät uskaltaneet liikahtaa paikastaan. Oli oikein huojentavaa kun joku ulkoa avasi oven ja katkaisi tämän äänettömyyden.

Palvelusväki tuli huoneeseen, ajuri, isäntä-renki, renkipoika ja paimen. Heidän kasvonsa ilmoittivat tavatonta alakuloisuutta. He astuivat hiljaa sisään, eivätkä koroillansa kopisseet, jättäen tilaa sille, jonka olivat valinneet puheenjohtajaksi. Paimen astui esille.

"Armollinen herra, mekin tulemme sanomaan ajatuksemme teidän luvallanne. Minä en voi puhua kauniisti, vaan sanon juuri niinkuin ajattelen".

Bilágoschi liikutti päätänsä ikäänkuin suostumukseksi.

"Jumala on meitä masentanut maan mustaan multa", sanoi paimen, "katso me tulemme tomuksi vielä elävinäkin. Me tunnemme ett'emme ole mitään ja ett'ei meillä ole mitään. Hyvinä päivinä olimme ylpeitä ja nurisimme siitä, ettei ollut vielä parempi. Me teimme pilkkaa isännästä, emme pitäneet huolta hänen omaisuudestaan, emmekä huolineet siitä tuliko hänelle vahinkoa. Mutta nyt olemme toisia ihmisiä. Meidän opettajina ovat olleet myöskin maan mahtavat herrat, eikä ainoastaan kaikkivaltias Jumala. Oi, minä olen syntinen työmiesraukka, murhapoltto vaivasi sieluani, mutta verrattuna niihin, joita olemme täällä nähneet kolmen päivän kuluessa, olen mielestäni kuin viaton lapsi. Minun syntini on keveä kuin höyhen, mutta niiden sentnerin painoinen. Ottakaa kymmenekset Jumalan lahjoista, sitä raamattu ei kiellä; mutta raamatussa emme ole koskaan lukeneet että, kun taivas lyö kymmenellä iskulla ihmis-raukkaa, muut ihmiset saavat antaa hänelle yhdennentoista iskun. Isäntä, me tiedämme ettei tässä talossa ole rahoja eikä tule olemaan pitkään aikaan. Mutta älköön sentähden päänne huolista alas painuko. Onnettomuudessa ihmiset oppivat toinen toistansa tuntemaan. Me olemme sopineet keskenämme ja tahdomme tämän kautta ilmoittaa, että me tulevaan kesään saakka tahdomme teitä palkatta palvella. Emme pyydä äyriäkään ennenkuin tuleva sato on korjattu. Me tyydymme kuivaan leipään niin kauan kuin sitä on, kun se on lopussa, yksi meistä menee päivätyöhön hankkimaan toisille elatusta, mutta me emme jätä toinen toistamme emmekä isäntäämme tämmöisessä hädässä. Jos isännältä viedään kaikki, niin nämä karkeat kourat ovat vielä jälellä ja ehkä nekin ovat jonkun arvokset. Älkää joutuko epätoivoon, herra! Tulee toinen vuosi ja toiset ilmat. Maa on levännyt ja ollut kesantona tänä vuonna. Tulevana vuonna satelee jyviä niin tiheään kuin rakeita, niin runsas tulee sato olemaan.

Me saamme korvauksen siitä, mitä olemme kadottaneet ja kärsineet. Ja sentähden, herra, älkää epäilkö!"

Rouva Bilágoschi ei voinut kuulla tätä loppuun kallistumatta itkien miehensä tuolia vasten. Onnen kyynleitä ne olivat, sillä ne salasivat häneltä, mitä hänen tyttärensä täytyi nähdä.

Ilonkan silmät olivat koko tämän ajan olleet hänen isänsä kasvoihin luodut. Hän näki kuinka isänsä vähitellen vaaleni, kunnes hänen kasvonsa olivat kamalasti lyijyn-väriset, ja tummat syvät silmäkuopat tekivät ne vieläkin kauheammiksi. Noista kuopista tuijottivat silmät tylsinä. Sinertävät huulet olivat erittäin niinkuin sillä ihmisellä, joka näkee unta, ja rypyt otsasta hävisivät. Sitten hänen ruumiinsa vähitellen vaipui kokoon, ikäänkuin elon voima olisi siitä paennut, ja pää painui painumistaan. Kun tuo karkeakourainen palvelija viimein kehoitti häntä toivomaan ja kielsi vaipumasta epätoivoon, kävi hän yht'äkkiä voimattomaksi ja olisi pudonnut tuoilta, jos ei tytär olisi ottanut häntä syliinsä.

"Isäni kuolee!" huusi Ilonka, joka kauhistuksella ja hämmästyksellä oli katsellut tuota kamalaa muutosta hänen kasvoissaan.

Mutta Bilágoschin silmät näkivät vielä ja hänen huulensa liikkuiivat, mutta hänen kätensä vapisivat voimattomina eikä hän voinut puhua selvästi, vaan ännkäksi ilman merkitystä:

Ta-ta-ta, te-te-te.

Tämä oli kaikki mitä hänen kielensä taisi lausua.

Ja tuo tuijottava katse!

Hän on saanut halvauksen tai käynyt mielipuoleksi?

Kenpä tietää mitä hänen sydämessänsä tapahtuu?

(Ensimmäisen osan loppu.)

TOINEN OSA

11 Luku.

Mitä etelän kukkasista tuli.

Ferdinand Harter oli päässyt vaan muutaman kukonaskelen likemmäksi päämääräänsä. Hän sai nyt silloin tällöin tavata Malvinaa. Virkansa puolesta täytyi hänen myöskin valvoa niitä toimia, joihin Lemming'in kontrahti valtion kanssa häntä velvoitti. Semmoisen herran luona ei säästetä muutamia kuppeja teetä, kenties ei muutakaan.

Malvinan entisellä ja nykyisellä puolisollla oli paljon tekemistä toinen toisensa kanssa. Toinen käsi pesee toista. (En tahdo sentään sanoa että tätä nykyä peseminen oli tarpeellinen.)

Ferdinand Harter'illa oli myös yksityisiä asioita, joita varten hän tarvitsi Lemming'in apua.

Niin oli esim. laita kaikessa, mikä koski nuorta Elemér herraa, joka alinomaa tarvitsi rahaa, ensin Italiaan, sitten Ranskaan ja viimein Englantiin. Rahoja hänellä ei tietysti koskaan piisannut. Kaikkialla hän teki velkoja, suuria kuin valtiovelat. Jokaisessa kaupungissa oli hän pelastettava velkavankeudesta, teeskenneltyjen sopimusten kautta ja näissä sopimuksissa tarvittiin aina herra Lemming'in välitystä.

Kaikki nämä seikat antoivat Ferdinand Harter'ille yhtä monta hauskaa tee-iltaa, joiden kuluessa hän antoi anteeksi tuhlaaja-pojalleen Malvinan ihanien silmien tähden. Tuo kaunis rouva ymmärsi niin liikuttavalta tavalla pyytää anteeksi vallattoman pojan puolesta, jota hän nyt niinkuin muinoin nimitti omaksi pieneksi pojakseen. Herra Harter'ista tämä oli niin suloista kuulla.

Eräänä iltana tuli taas sana Lemming'iltä, että hänen jalosukuisuutensa tekisi niin hyvin ja tulisi herra Lemming'in luo, joka oli sairaana eikä voinut jättää huoneitansa, mutta jolla olisi tärkeitä ja kiireellisiä uutisia herra Elemér'istä. Suuri onnettomuus oli tapahtunut.

Herra Harter tunsu kokemuksesta näitä onnettomuuksia. Hiljakkoin oli hän saanut kaivaa poikansa ylös Lontoon koronkiskojain lietyynäis-mudasta ja käskenyt hänen viipymättä astua laivaan ja olla asettamatta jalkansa maahan ennenkuin Triest'issä, missä Andjaldy häntä odottaisi ja veisi hänet kotiin. Nuori Elemér oli myös sähkösanomalla ilmoittanut Southamptonista että hän samana päivänä astuisi "Atlantic" laivaan ja kahden viikon kuluttua olisi kotona.

Jospa tämä vaan olisi totta? Hänen sanaansa ei koskaan ollut luottamista.

Lemming odotti Harter'ia kamini-huoneessa. Hänen päänsä oli varustettu useilla lämpöisillä siteillä. Rouva istui hänen vieressään häntä hoitamassa niinkuin uskollisen puolison sopii.

"Te olette sairaana, kunnioitettu ystävä, olkaa vakuutettu siitä että surkuttelen —"

"Älkää minua surkutelko", katkaisi herra Lemming puheen vakavuudella, jota paisuneet kasvot saattoivat vielä ankarammalle näyttämään — "tässä sähkösanoma Elemér'iltä".

Nyt Harterkin sai päänkivistyksen.

"Mutta tämähän on ilkeätä. Enkö ole häntä käskenyt olla astumatta maalle? Mitä tuo kelvoton Toulon'issa toimittaa? Minä en lähetä hänelle rahoja enää".

"Voi, voi, mun hampaitani!" valitti Lemming; "mutta antakaa minun puhua loppuun. Teidän poikanne ei ole Toulon'issa eikä teidän tarvitse enää lähettää hänelle rahoja. Tässä on sähkösanoma: Atlantic on hukkunut myrskyssä; ei yksikään ihmishenki ole pelastunut".

Ferdinand Harter katseli epäillen vuorottain miestä ja vaimoa, tiedustaaksensa laskivatko leikkiä hänen kanssansa.

Mitä Lemming'iin tuli, ei nyt parhaimmallakaan tahdolla voitu luulla hänen olevan leikillisellä tuulella toisen kustannuksella. Hän seiso i suu auki, niinkuin se ihminen, joka pelkää että kaksi kolme hammasta kasvaa liian pitkäksi juuri tätä juhlallista tilaisuutta varten. Ja kun Harter katseli Malvinaa, huomasi hän että se liikutus, joka hänessä heti oli havaittava, oli yltyne syväksi murheeksi ja hänen mustat silmäripsensä musersivat kaksi kyynelhelmeä. Mutta viimein tuo ihana nainen ei enää voinut kätkeä tunteitansa; hän nosti hienon batisti-nenäliinan silmille ja rupesi hiljaa nyyhkyttämään.

Nyt Ferdinand Harter ymmärsi että tämä oli totinen toimi ja rupesi miettimään mikä asema hänen puoleltansa olisi sopiva tällaisessa tilassa.

Otaksukaamme että plastillisin asema surusta muserretulle isälle tämmöisessä hetkessä on nojatuoliin alas vaipuminen, kasvojensa kätkeminen käsihin; sitten seuraa esim. pitempi äänettömyys, jonka jälkeen se hetki tulee, milloin onneton mies voittaa tunteensa; hän pidättää muka väkisin kyynelensä, hän pusertaa kovasti kätensä yhteen, rypistää kulmiansa ja lausuu katkonaisia lauseita ikäänkuin hänen surusta puristunut kurkkunsa töin tuskin antaisi ääntä sanoille.

"Tämä on kauhea isku — — herrani — — minä en tiedä kuinka elää tämän jälkeen — — koko elämäni toivo!"

Ja tämä ajatus pakoittaa hänen puremaan huuleensa. Jatkaminen oli liian tuskallinen.

Mutta herra Lemming, joka oli huonolla tuulella jäsentaudistaan, heitti hänelle seuraavan lohdutuksen:

"Nyt, herra valtioneuvos, ei teidän enää tarvitse rahoja lähettää".

Malvinan tunteilaisuus koetti kohta parantaa tätä törkeyttä.

Hän ojensi kätensä Ferdinand Harter'ille.

"Elemér raukka! Hän oli kuitenkin hyvä poika".

Ja kun hän tällä tavalla ojensi hänelle kättä kyynelsilmin, teki hän Harter'in vielä hullummaksi kuin ennestään olikaan. Hän siunasi sydämessään merta ja myrskyä, jotka hänelle hankkivat tämän kädenpuserruksen ja hellän katseen.

Hän koettikin niin paljon kuin mahdollista kääntää tilaisuuden hyödykseen.

"Te olette aina niin paljon pitäneet hänestä, armollinen rouva", sanoi hän tarttuen Malvinan käteen, "— — ja hän oli ainoa lapseni — — perheeni ainoa jälkeinen".

Kuka voisi pahaksua sitä, että murheellinen isän sydän saattoi hänet molemmin käsin pusertamaan hienoa naisen kättä vasten poveansa, kun hän lausui nämät sanat? Ei läsnä-oleva aviomieskään voinut sitä paheksua. Olihan Malvina kerran ollut Elemér'in emintimä.

Ferdinand Harter tahtoi näyttää tuolle asioitsijalle miten ritarillinen mies osoittaa tunteitansa kun hänen ainoa poikansa on mereen hukkunut.

"Oi, rouvani, te sen kyllä tiedätte, vaikk'ei maailma sitä kenties usko, kuinka suuresti rakastin onnetonta poikaani. Mutta nyt olen sen osoittava, niin että koko maailma on sen tietävä. En aio kammoksua rahan menekkiä. Vaikka tuhansia maksaisi, aion kunnioittaa hänen muistoaan. Minä pyydän, minä rukoilen teitä — sillä naisilla on tällaisissa asioissa niin hieno kekseliäisyys — toimittakaa tätä minun puolestani. Mitä pitää minun tehdä viettääkseni surujuhlaa, joka on Harter'in nimen arvoinen ja joka on osoittava taivaalle ja maalle suruni suuruuden? Istukaa pöydän ääreen, tässä on lyijyskynä; kirjoittakaa mitä katsotte tarpeelliseksi surujuhlaa varten Elemér'in muistoksi".

Kuinka Malvina voi kieltäytyä noudattamasta tätä pyyntöä? Ei ole tapana kieltää semmoista, ja naisia suuresti huvittaa kustannus-ehdoitusten tekeminen. Hän otti siis lyijyskynän sekä kirjoitustaulun ja kirjoitti omakätisesti mitä tarvittaisiin.

"Ensiksi ilmoitus kuoleman tapauksesta Bristolin paperille painettuna kaikille tuttaville lähetettäväksi kuverteissa eikä ristisiteissä, 300 guldenia. Juhlallinen requiem katafalkilla ja suurella valaistuksella 1,000 guldenia. Hauta Karapescher-kadun varrella olevalla kirkkomaalla 100 guldenia. Komea muistopatsas granitista tai marmorista, pitääkö olla granitia vai marmoriako?"

"Kallis-arvoisin", määräsi Harter.

"Herra Lemming, kumpiko on kalliimpi, granitiko vai marmori?" kysyi Malvina.

"Sen tietäköön hiisi!" mörisi Lemming. "Paitsi sitä ei ole sairaan ja kärsivän ihmisen erittäin hauska kuulla luetteloita siitä, mitä hautajaismenoja varten tarvitaan".

"Määrätkäämme granitia!" päätti Ferdinand Harter.

Malvina kirjoitti 2,000 guldenia. Sitten tuli muutamia pieniä lahjoja, suruharjoja, kukkia, vahakynttilöitä, valkoisia ja mustia hansikkaita, soittoniekkoja, seppeleiden sitoja, haudankaivajia y.m. kelpo väkeä, joita mainittaissa herra Lemming'in toistakin hammasta rupesi särkemään — ja viimein komea öljymaalaus, jota eräs maalari Wien'issä saapi maalata Elemér'in valokuvan mukaan; vieläkin 1,000 guldenia. Summa summarum 5,000 guldenia.

Ferdinand Harter kiitti Malvinaa hellällä katseella hänen hyvydestänsä, mutta herra Lemming mutisi särkevien hampaittensa välistä: "viisi prosenttia".

"Minulla on vielä yksi tuuma", sanoi Harter surumielisesti. "Tahdon tehdä lahjoituksen poikani Elemér'in nimessä, korot tästä summasta ovat annettavat semmoisille nuorille miehille, jotka kovasydämiset isät jättävät satunnaiseen rahapulaan".

(Semmoinen rahasto on todellakin jo kauan ollut surkeasti tarpeellinen.)

"Tähän tarpeeseen olen määrännyt 5,000 guldenia".

Herra Lemming'in särkevien hampaitten välistä kuului: "kymmenen prosenttia".

"Armollinen rouva", sanoi Harter ja nousi tuoilta, "olen teille suuresti kiitollinen teidän jalosta myötätuntoisuudestanne; sallikaa minun nyt vaan pyytää että te minun puolestani otatte toimet tehtäväksenne — minä en nyt sitä voisi. Poikaparkani on kerran nimittänyt teitä äidikseen, ja hänen eläessään olitte aina hyvä häntä kohtaan".

Malvina suostui tähänkin.

"Huomenna jätän herra Lemming'ille tätä kaikkea varten 5,000 guldenia".

"Anteeksi, ainoastaan vaimolleni. Minua eivät hautajaismenot huvita, ja jos voisin siitä päästä, niin en tahtoisi olla läsnä omissa hautajaisissani".

"Pitäköön taivas ne vielä kaukana!" sanoi Harter, ja toivoi sitten että arvoisa herra pian tulisi terveeksi, pusersi rouvan kättä vielä kerran ja meni.

Kun mies ja vaimo olivat yksinään ahdisti Malvina häntä kysymyksillä mitä hän tarkoitti noilla sanoilla: "viisi prosenttia" ja "kymmenen prosenttia".

"Tarkoitin", änkytti jäsentautinen puoliso, "että Elemér'in äidin myötäjäiset tekevät 100,000 guldenia, jotka testamentin mukaan joutuvat isän omaksi siinä tapauksessa että Elemér kuolee; tästä minä laskin prosentin".

Seuraavana aamuna olivat nuo 5,000 guldenia todellakin Malvinan käsissä. Tuo ihana nainen toimitti sopimuksen mukaan kaikki.

Surusanomat Bristolin paperilla lensivät ympäri maan; palvelijat puettiin mustiin kiireestä kantapäähän; hurskaat isätkin tekivät kaikki, mitä katsottiin tarpeelliseksi vainajan sielun rauhaa varten; ruumiin kokoinen kuva oli valmis ja makasi Wienissä odottaen vaan lähettämistä; granitipatsas oli myöskin valmistumaisillaan, ainoastaan kirjoitus puuttui siitä; tätä varten Andjaldy ja oli tehnyt kolme ehdoitusta, mutta Harter oli ne hylännyt, koska siinä ei ollut selvästi lausuttu, mitä ihailevan jälkimaailman pitäisi löytämän erään Harter'in muistopatsaasta. Harter päätti itse tehdä kirjoituksen hautapatsasta varten. Hän syytytti lampun, sillä jo rupesi hämärtämään.

Tavatonta mielen lujutta vaaditaan ihmiseltä, jonka itse pitää tehdä kirjoitus lapsensa hautapatsasta varten, ja Ferdinand Harter'illa oli tällainen mielen lujuus. Hän näytti kirjurillensa kuinka se olisi kirjoitettava.

Elemér von Harter'in
Muistoksi
Pystytti
Surevan Isän Murhe
Tämän Muistopatsaan.
Hänen Luunsa Valtameri Peittää.

Näin pitkälle hän oli ehtinyt, kun kuuli askeleita takanansa. Eihän se voinut olla kukaan muu kuin hänen kirjurinsa, jolle hän juuri tahtoi näyttää oman ehdoituksensa. Ei kukaan muu olisi uskaltanut tulla sisään itseänsä ilmoittamatta. Sentähden Harter ei edes kääntänyt päätänsä, vaan jatkoi epitaphium'in kirjoittamista.

Yht'äkkiä joku taputtaa hiljaa hänen olkapäätänsä ja tuttu ääni huutaa:

"Palvelijanne, isäni! Minä en todellakaan ole uponnut mereen".

Harter pudotti lyijykynänsä paperille, josko hämmästyksestä tai ilosta, olkoon sanomatta.

Mutta junkkeri Elemér veti puolehensa tuolin ja istui aivan niinkuin vaan olisi palannut ketun-ajosta tai joltakin samantapaiselta retkeltä ja aikoi kertoa siitä. Tähän supistui molemmin puolin jälleennäkemisen ilo.

"Niin, tuommoinen tyhmä pikinuttu on onkinut minut merestä ja uudestaan antanut minut isänmaalle ja elämälle".

Ferdinand Harter oli todellakin suutuksissaan, ei sentähden ett'ei hänen poikansa maannut meren pohjassa, sillä kuka Herran nimessä voisi uskoa isällä olevan semmoinen tiikerin-sydän, vaan sentähden että hän suotta oli menettänyt 5,000 guldenia, osoittaakseen tälle huilivilille viimeistä kunnioitusta — ja sitten tämä elki elävänä astuu huoneesen ilmoittamaan ett'ei hänellä voi olla kunnia olla kuollut!

Turhemmalla tavalla ei voisi viskata rahoja ulos ikkunasta. Ja nyt tulee isä päälliseksi pilkan alaiseksi! Harmillisinta on kuitenkin että junkkeri Elemér on sanova: "Isäni, nuo kustannukset saat kirjoittaa omaan tiliisi, minä en ole käskenyt sinua suremaan minua niin kalliisti".

Ei ole helppo tietää mitä on sanottava tällaisessa tilaisuudessa. Mutta pian ollaan tunteellisia taas ja annetaan kättä kotiin palaavalle.

"Minä sanon sinua tervetulleeksi kotia, poikani! Minua ilahuttaa nähdä sinua hengissä. Luulimme sinun hukkuneen".

"Niinpä olisinkin, jos eivät olisi saaneet minusta kiinni. Mutta sinä tiedät kuinka on huonon rahan laita. Se ei niinkään pian huku".

"Toivon että se palajaa hyvänä rahana".

"Se riippuu arvo-aineesta, isäni, ja varsinkin teidän luonanne on se sangen vaihettelevaa. Olen kuullut että sinäkin olet antanut vaihettaa itsesi uudeksi pankinseteliksi vanhasta hyvästä hopeasta".

"Ei mitään lörpötyksiä".

"Silti olet menetellyt hyvin viisaasti, isäni. Kun agio on suuri, niin pitää kauppoja tehdä. Täällä sinulla on paljoo kauniimpi huoneisto kuin sinulla oli komitatirakennuksessa. Minä jo silloin kehoitin sinua luopumaan noista lapsellisuuksista. Isänmaanrakkaus ei tuota muuta kuin tulisoihtu-serenadeja. Minun lapsen-sydäntäni miellyttää että olet neuvoani noudattanut".

Ferdinand Harter'illa oli pistoksia kaikissa jäsenissään; kuullessaan tätä kiitosta olisi hän tahtonut aivastaa kiukusta.

"Ja minusta olisi sangen hyvä jos noudattaisit minun isällistä neuvoani!" huusi hän kovalla äänellä, ankarasti punastuen.

"Hei kuinka sinä pikastut! Enkö ole noudattanut neuvoasi ja lähtenyt suoraa tietä kotia? Tie oli tosin vähän mutkainen, sillä tuo kirottu höyrylaiva, joka onki minut aalloista, vei minut ensin Kersel'iin ennenkuin kotimatkalle, mutta olenhan nyt täällä, niinkuin olet käskenyt, eikä minulla vielä ole ollut tilaisuutta saavuttaa suosiotasi".

"No, siihen kyllä tulee olemaan tilaisuutta. En voi sanoa muuta kuin että olen sangen tyytymätön käytökseesi tähän asti".

"Sen annan sinulle anteeksi".

"Tämä ei ole leikin asia. Minä lähetin sinut ulkomaille, jotta sinusta tulisi mies, ja sinä olet oppinut ainoastaan mitä oli huonoa".

"Niin, sinä olet oikeassa! Kuinka paljon hyvää enkö olisi oppinut täällä kotona — sinun esimerkistäsi!"

"Siinä puhut oikein tahtomattasikin. Minun esimerkistäni olisit oppinut, että todellisella isänmaanystävällä aina on velvollisuuksia ja että jos ala ja ajat muuttuvat, tämä ei päästä häntä velvollisuudesta muuttuneella ajalla ja alalla tehdä tehtävänsä isänmaan hyväksi — —"

"Vuotuisesta palkasta ja arvosta, joka vastaa isänmaallisuutemme suuruutta".

"Kuule mitä sanon, äläkä puhu mikä ei asiaan kuulu. Isänmaa ei kärsi korottomia pääomia".

"Eikä laiskoja kapaturskia".

"Mitä puhetapaa — —"

"No no, isäni, jatka sinä vaan!"

"Isänmaa ei kärsi niitä, jotka syövät leipäänsä laiskuudessa niinkuin sinä teet. Jokainen laiskuri on kadotettu pääoma isänmaalle".

"Mieleeni muistuu Lemouton'in ranskalainen kieli-oppi, jossa ensimmäiseksi lu'in että sinä olet oikeassa. Sinun mielestäsi pitäisi minun siis nyt jo ryhtyä työhön. Mutta eikö meillä ole uuden-aikuinen virasto, jonka toimenä on se, että *korkeasti-vapaasukuinen* esimies, koko päivän laiskoteltuansa, illalla kirjoittaa nimensä sen alle, mitä alhaisempi virkamies ahkerasti on päivän kuluessa hänelle kokoon kirjoittanut?"

"Se ei enää kelpaa, itsensä täytyy työskennellä ja lukea".

"Mutta tuota kokoelmaa miljoneja pykäleitä, jota sanotaan la'iksi, sitä minä en voi sulattaa. Asianajajaa minusta ei tule, sillä minä en rakasta oikeuden-käyntiä. Tuomariksi en sovi, sillä minä pitäisin aina velan-alaisen puolta ja tuomitsisin velkojat. Hovikansliassa minua ei voitaisi käyttää, sillä minä juttelin kaikki salaisuudet kahviloissa. Lähettiläskuntaan en tohtisi ruveta, sillä silloin joutuisin taas ulkomaille, missä on huonoja esimerkkejä nähtävänä. Lainopillisiin ja valtiollisiin toimiin minulla ei ole taipumusta. Kirjurina ei minua kärsittäisi, sinä tunnet käsi-alani; joka sillä tavalla kirjoittaa, hän kelpaa ehkä hänen ylhäisydeksensä, vaan ei muuksi".

"Valitse sitten toinen elämän ura".

"On tosiaan valitsemisen varaa. Insinööri-toimista ymmärrän juuri niin paljon ja sen verran kuin opettajani kallooni tulppasi, nimittäin Pythagoraan lauseen. Lääkärinä minua voitaisiin käyttää ainoastaan siinä maassa, missä väkiluku on niin suureksi karttunut, että viisas hallitus on päättänyt jälleen saattaa tasapainoon sadon ja sen kuluttajat. Pappi voisi minusta tulla, katolilainen kun olen, niin olisin perheeni viimeinen uskonheittäjä. Suoraan sanoen, minun tekisi enimmin mieli ruveta kauppiaksi. Suuria herroja kauppiat ovat ulkomaille, hattu päästä pois vaan niiden edessä! Kauppias siellä on paljoo mahtavampi eläin kuin kuvernööri täällä. Ja mitä elämää viettävät! Jokainen tekee työtä

itseksseen. — Ei siellä ole presidenttejä eikä kuvernörejä, joidenka suosiosta kauppiaas riippuu, ei vaalijohtajia eikä vaalikokouksia, joidenka ääniä hänen täytyy hankkia, hän ei suosittele ketään eikä kiitä ketään, maksaa vaan, siinä kaikki. Hänestä on yhdentekevä onko maassa tasavalta vaiko provisoriumi, vallitsevatko punaset vaiko valkoiset, hän on aina virassaan eikä hänen tarvitse heittää pois leipäänsä isänmaanrakkaudesta eikä ottaa sitä muilta — isänmaanrakkaudesta. Kauppiaaksi tahtoisin ruveta jos ei tuo kirottu seikka olisi, että rahat aina polttavat taskussani. Paitsi sitä kunniarikas perhe Harter ei koskaan sallisi, että heidän ainoa laillinen perillisensä seisoi kaupapöydän takana ja mittaisi silkki- ja moaree-kangasta entisille tanssijattarilleen tai selittäisi vanhoille tovereille paljonko naula maksaa tuota tai tätä juustolajia. Kaikkein Harterein ruumiit kääntyisivät haudoissaan semmoisesta julkihäpeästä".

"Silloin sanon sulle jotain", lausui Ferdinand Harter, nousi ja kävi poikansa luo —; "rupee sotilaaksi ja kuukauden kuluttua olet upseri".

Elemér purskahti nauruun. "*Ars brevis, vita longa!* On kai kenraaleja, jotka kuukaudessa ovat oppineet sen konstin, josta ovat eläneet 80 vuotta. Minä en puhu mielipiteistäni. Tahdon vaan huomauttaa että kuollut pääoma on parempi kuin velka. Mutta nuori herra armeijassa vaatii suuria korkoja, s.o. hän menettää hyvästi isä-ukon rahoja".

"Mutta miksi sitten aiot ruveta?" huusi tuo suuri mies pojalleen.

Elemér kallisti päätänsä toiselle puolelle ja pisti kädet syviin tyhjiin taskuihinsa, sanoen:

"Miksikö? En miksikään".

"Etkö miksikään!"

"Onkohan maailmassa parempaa virkaa kuin tyhjäntoimittajan? Ja eikö meitä ole monta? Eikö tämä ole onnellisin ihmisluokka?"

"Olkoon. Mutta herra Tyhjäntoimittaja arvattavasti ei elä tyhjystä".

"Elänhän minä",

"Ja mistä?"

"Mitä se minuun koskee, se on sinun asiasi".

"Vai minunko?"

"Tietysti. Olisihan tuo tarpeettoman mutkallista jos kohtalo, antaessaan minulle mainion miehen isäksi, vielä päälliseksi olisi antanut minulle hyvät luonnonlahjat? Minä olen varsin tyytyväinen molemmipuoliseen tehtäväämme. Sinä toimitat viisauden työt, minä hulluuden".

"Sinun työsi ovat pahemmat kuin hulluuden, ne osoittavat huonoa luonnetta. Vai luuletko että petetyt velkojat, vietellyt tytöt ja rouvat ovat kunniaksi ihmiselle, joka sanoo itsestensä että hän on herra 'Tyhjäntoimittaja'? Semmoinen ei toimita ainoastaan mitä on tyhjää ja turhaa, vaan mitä on huonoa".

Junkkeri Elemér katseli aivan kylmäkiskoisesti julmistunutta isäänsä ja istua keikutti tuolilla polvi käsissään.

"No, no, isä kulta, älä tuomitse niin ankarasti. Sinäkin voit vielä tulla yhtä nuoreksi kuin minä olen".

"Siinä olet taas puhunut totta vasten tahtoasi. Niin nuoruutta vailla kuin sinä en minä koskaan tule olemaan. Sinä olet jo ukko minun rinnallani, pilkkaa kun teet kaikesta mitä on muille pyhää, etkä huoli työstä, joka jalostuttaa miehen sydäntä. Kun minut viedään kirkkomaalle, on minulla oleva jommoinenkin saattojoukko ja sinä et eläissäsikään löydä ketään, joka muistaisi sinua kauemmin kuin sinua näkee".

"Ehkä et sinäkään sitä tee?"

"Minä puhun sinulle suoraan. Kun sain sanoman sinun kuolemastasi, suretti minua ajatus: 'kas tuossa loppu hyödyttömästä elämästä'. Ja kun pelastuneena astuit silmiäni eteen, ei jälleennäkemisen ilo kestänyt sekuntiakaan, ennenkuin sen poisti ajatus: 'kas tuossa hyödytön elämä uudestaan pitkitettyä!'"

"Toinen, uusilla painovirheillä enennetty painos".

Ferdinand Harter lakkasi jo toivomasta että voisi puhua mielensä mukaan tämän nuorukaisen kanssa. Hänen kanssansa ei päästä mihinkään.

"Sinä olet täydellinen narri, rakas poikani. Ja kentiesi se on onneksesi".

"Niin, onhan saksalainen näytelmäkappale, jonka nimi on: 'Tyhmän hyvin käy'."

"Vai sekö on *sinun* sananpartesi. Miehenä ei sinulla ole suuri arvo, vaan kenties sinua voitaisiin aviomiehenä lukuun ottaa. Mene naimiseen, niin ehkä sillä voit tehdä onnen kaupan".

"Ehkä olet unessa nähnyt sen numeron, jolla minä voisin voittaa pelin?"

"Jotain sinnepäin. Muistatko Danváryn perheen?"

"Tuonko kolipää-herran ja hänen lihavan rouvansa ja verettömän tyttärensä?"

"Herra on kuollut, mutta rouva on perinyt puolen miljoonaa sedältänsä, joka oli rikas kauppias. Hän asuu täällä Pesth'issä ja elää loistavasti. Minä olen usein häntä tavannut ja hän huomauttaa aina kuinka suotava yhdistys lastemme välillä olisi. Sinä tunnet tytön. Sinä voit sen valloittaa".

"Isä, sinä olet todellakin uneksinut ternosta minulle. Jotta en olisi kiittämätöin, annan sinulle qvinternin sijaan. Mene itse naimiseen äidin kanssa".

Elemér nousi tuoilta ja isä sekä poika koettivat saavuttaa semmoista asemaa huoneessa, että seisovat selin toinen toista vastaan. Hetken aikaa ei kumpikaan katsonut hyväksi sanoin ilmoittaa ajatuksiansa. Viimein Elemér katkaisi äänettömyyden.

"Tiedätkö, isä, mitä sinun pitäisi tehdä? Anna minulle vihdoin viimeinkin matkapassi".

"Kyllä, kun vaan tietäisin mitenkä".

"Heitä minut ulos ovesta ja perintöni perässä".

Kuullessaan nämä sanat, kuvautui Ferdinand Harter'in kasvoissa hänen todellinen luonteensa, hänen kylmä, ylpeä, tunnoton itsekkäisyytensä.

"Rakas herra poikani", sanoi hän ylpeästi, "kuuden kuukauden perästä olette te laillisessa iässä. Siihen asti olette minun holhottini. Sitten voitte haastattaa minut oikeuteen ja oikeuden-käynnin päätyttyä sopii meidän tehdä tili siitä, mitä olemme toinen toisellemme velkaa. Mutta siihen asti saatte hankkia itsellenne jonkun, joka teitä mieluummin näkee kuin minä".

"Kuitataan kiitollisuudella isällinen siunaus, isäni", sanoi Elemér katkeralla hymyllä. "Ja nyt minä pyydän, että teet minut perinnöttömäksi kaikesta mitä on sinun omaasi, sillä niitä kasvoja, joita tänään olet minulle näyttänyt, en tahdo periä kaiken maailman kunnian edestä".

Hän otti hattunsa ja meni. Hänen astuessaan rappusia alas, tuli Andjaldy alas ylikerrasta, jossa hänen huoneensa oli. He kohtasivat toinen toistansa porstuassa.

"Hyvää iltaa, Andjaldy".

"Ah — hyvää iltaa!"

"Te ette tunnustele, että vielä olen hengissä".

"Minä katson sitä luonnolliseksi. Oletteko jo puhutellut isäanne?"

"Olen senkin tehnyt. Ukko arveli että minun pitäisi palata valaskalan kitaan, joka minut rannalle purskaisi".

"Mitä nyt aiotte tehdä?"

"Jatkaa elämätä".

"Mutta mitenkä?"

"Kuinka minä sen tiedän? Italialainen sanoo ett'ei kukaan vielä ole kuollutta aasia nähnyt".

Herra Andjaldya huvitti tämä sananparsa; hän hymyili.

"Oletteko kuulleet mitään talonvuokraajasta Nadasch-arolla?" kysyi Elemér.

"Ainoastaan että he ovat suurimmassa hädässä".

"Vai niin, hyvää yötä".

Nuori herra meni portaita alas ja Andjaldy Ferdinand Harter'in luo.

Tuo suuri mies käveli kiihoissaan edes takaisin huoneessa. Herra Andjaldy ei katsonut tarpeelliseksi huomata tätä kiihtynyttä mielentilaa.

"Pyydän saada jättää tämän jälkirätingin. Kaksi sataa guldenia".

"Mitä se on?" kysyi Harter äreästi.

"Muotokuva on tullut".

"Mikä muotokuva?"

"Se, jonka olette Wienistä tilanneet, öljymaalaus, Elemér'in kuva".

"Olkaa hyvä ja menkää helvettiin sen kanssa!" huusi Harter raivoissaan ja heitti kynän laattialle.

Andjaldy näytti kummastuneelta ikäänkuin ei hän ymmärtäisi tätä pikaisuutta. Harter maltoi mielensä. Hän katseli tarkasti kirjurin silmiin. Hän sai katsella niin paljon kuin mielensä teki. Esirippu oli laskettu.

"Kohtasitteko portailla ketään, joka äsken meni luotani?"

"Tulen huoneestani".

"Ette siis ole nähneet ketään?"

Andjaldy osasi vastata kysymyksiin välttäen.

"Näin postimiehen, joka jätti tämän paperin. Asia on suoritettu ja on maksettava".

Harter tarkasteli vielä minutin aikaa kirjurin kasvoja, kunnes oli varma siitä, ett'ei tämä tahtonut laskea leikkiä hänen kanssansa; sitten otti hän toisen kynän kirjoituspöydältä ja kirjoittaa rapisteli nimensä posti-seteliin.

"Kas siinä, maksakaa pois. Kuvan viette rouva Lemming'ille ja sanotte että se on lahja hänelle".

Andjaldy otti postilipun ja meni tiehensä. Hän ei ollenkaan kysynyt esimieheltänsä miksi tämä suvaitsi olla niin raivoissaan ja kiukkuinen.

Postista hän toi suuren lautalaatikkoon suljetun kuvan ja vei sen Lemming'in herrasväelle.

Herra Lemming'in kasvojen puolikasta ei enää särkenyt, mutta hänen täytyi kuitenkin istua sisällä.

Herra ja rouva olivat yhdessä kun herra Andjaldy ilmoitti tulonsa.

"Mitä hyviä uutisia te tuotte?" kysyi Malvina, osoittaen hänelle sijaa.

"Herra Harter tahtoi tehdä teille mieliksi. Hän lahjoittaa teille poikansa kuvan".

"Oi, se on jalosti tehty. Joko maalaus on täällä?"

"Olen antanut tuoda sen tänne. Laatikko puretaan juuri".

Malvina soitti kamaripalvelijaa ja käski hänen tuoda kuva sisään. Hän määräsi mille pöydälle se oli asetettava, jotta joutuisi hyvään valoon; kun se oli asetettu, otti hän lorgnettinsa, koska, niinkuin tiedetään, maalauskuvaa ei voida käsittää paljaalla silmällä.

Herra Lemmingkin oli taiteenharrastaja ja kiirehti selittämään oman käsityksensä kuvasta:

"Sangen kaunis, hieno työ; toinen käsi olisi voinut olla paremmin piirustettu! Tuo vaalea pohja tekee kasvojen värin melkein tummaksi, Rahl'in koulun on tapana tehdä kasvot tummiksi; se on valokuvan syy, että nenä on leveämpi ja silmät pienemmät kuin olivat, vaan tämä ei estä näkemästä yhtäläisyyksiä. Vai kuinka, herra Andjaldy?"

Herra Andjaldyllä ei ollut mitään mielipiteitä tässä asiassa.

"Minä en ymmärrä arvostella maalauskuvia".

Sitä paremmin Andjaldy ymmärsi eläviä kasvoja. Hänen huomionsa oli kiintynyt Malvinan kasvoihin ja tämän raittiista huulista hän huomasi, ett'ei lorgnetti ainoastaan auta paremmin näkemään, vaan

myöskin kätkemään kaksi petollista kyyneltä, jotka nousevat silmiin nähdessään kuvan hänestä, joka kaikkinen vikoineen kuitenkin oli hyvä poika, ja joka nuoruuden kukoistuksessa sai niin surkean surman.

Tämän tarkastelun ja äänettömän katselemisen kestäessä astui huoneeseen Wienistä tuotettu kamaripalvelija, joka ei vielä tuntenut ketään kaupungissa. Ilman mutkitta huusi hän kohta:

"Jesus, Maria! tuo herra on täällä!"

"Mikä herra?" kysyi Lemming.

"Joka on maalattu tuossa".

"Missä on herra?"

"Ulkona etuhuoneessa. Minä pyysin hänen korttiansa, mutta hän sanoi, että se oli meren vahingoittama; kysyin sitten hänen nimeänsä ja tähän hän vastasi, että minä vaan menisin sisään pyytämään, että hän pääsisi 'emintimänsä' puheille".

Malvina huudahti ja piti tuolin selästä kiinni, jott'ei kaatuisi.

Hetken kuluttua ovi lensi selälleen ja kuolleeksi luultu poika astui sisään.

Täällä ei häntä vastaanotettu niinkuin isän katon alla.

Malvina juoksi ilohuudolla häntä vastaan ja sulki hänet rajusti iloiten sylihinsä. Hän suuteli nuorukaisen päätä, kasvoja, silmiä; itki ja nauroi vuorottain, kallistaen päätänsä hänen olkapäätänsä vasten! Ne eivät olleet sanoja, inhimillisiä ääniä, joita Malvina puhui hänelle; se oli riemulaulua linnun, joka poikasensa löytää.

Herra Lemming, puoliso, ja herra Andjaldy, kirjuri, katselivat toinen toistansa kummastellen. Molemmat näyttivät etsivän syytä, jonka nojalla sopii näin vastaanottaa haaksirikkoja kärsinyttä poikaa.

Elemér salli itseänsä suudella ja syleillä, ja kun se oli päättynyt, purskahti hän nauruun.

"Niin, täällä olen nyt taas, emintimäni!"

"Yhdeksänkymmentä prosenttia", mutisi Lemming itsekseen, silittäen leukaansa. Hänen huulillansa oli melkein kysymys: "kuinka uskalsitte olla kuolematta?"

"Paha, ilkeä poika!" huusi Malvina, pyyhkien pois kyneleet batisti-nenälinallaan. "Tuolla tavalta saattaa meidät epätoivoon! Näettekö tämän mustan puvun? Te olette pukeneet minut tähän pukuun. Ja kuinka itkinkään teidän requiem'issä".

"Minunko requiem'issä?"

"Niin juuri teidän; se oli suurenmoinen. Me maksoimme siitä kymmenen tuhatta guldenia".

"Tuhat tulimmaista! Eikö niitä voi saada takaisin pappi-roistoilta?"

"Aina sama narri kuin ennenkin. Te olette pässinpää".

"Me täällä juuri katselimme teidän muotokuvaanne, jonka teidän hyvä isänne on maalauttanut Wienissä. No älkää nyt naurako yhtä mittaa. Teidän isänne on sen minulle lahjoittanut. Herra Andjaldy on juuri sen tuonut".

Elemér huomasi nyt vasta Andjaldyn.

"Ah me tapamme toisemme jo toisen kerran, kunnon ystävä!"

"Te olette siis jo nähneet herra Elemér'in?" kysyi Lemming, katsoen terävästi Andjaldyyn.

"Me kohtasimme toinen toistamme —"

"Ettekä sanoneet meille mitään?"

"Ei kukaan ole minulta kysellyt".

"No se on omituista! Tämä Andjaldy on peijakkaan hidas ihminen. Kuuletteko armaani!"

Malvina ei kiinnittänyt huomiotansa siihen.

Herra Andjaldy tarttui hattuunsa ja jätti hyvästi.

"Minun täytyy mennä; hyvää yötä!"

Mitään käden suutelemista ei tällä kertaa tapahtunut.

Herra Lemming katseli kelloansa ja huomasi että sen oli aika panna maata, joka äsken oli parantunut sairaudesta.

Hän sanoi olevansa pahoillaan siitä, ettei saanut olla kuulemassa kaikkia niitä merkillisiä seikkoja, jotka pelasivat herra Elemér'in niin merkillisellä tavalla. Vaan huomenna hän kuulustelee niitä rouvaltansa. Nyt oli tohtoria totteleminen. Lääkärin määräys on pyhä käsky. Hän pyysi sentähden saadakseen toivottaa itsellensä hyvää yötä.

Vaan oikeastaan hän ajatteli itsekseen: "on paljoa viisaampi, että tämä nuori mies on yksinään rouvan kanssa, joka on hänelle äidin sijassa, kuin että olemme kaikki kolme yhdessä. Tämä nuori mies tarvitsee nyt epäilemättä rahoja; matkapassin on hän saanut isältänsä ja jos Lemming jää, niin hänen kukkaronsa kaula varmaankin pitenee. Puhukoon siis rouvan kanssa, minä olen nukkuvinani".

"Te olette siis jo olleet isänne luona?" kysyi Malvina, kun olivat kahden kesken.

"Kävin siellä; hän ajoi kuin ajoikin minut jo ulos".

"Voi teitä huliviliä, nyt olette varmaankin taas käyttänyt sopimattomasti ja uudestaan ärsyttänyt isäännä".

"Entäs sitten?"

"Mitä olette tehnyt?"

"Olen ollut niin hävytön, ett'en uponnutkaan mereen".

"Mitä nyt taas lörpötätte?"

"Tietysti sulaa panettelemista. Se on parantumaton tauti minussa; minä myönnän sen. Isäni on itse hyvyys ja rakkaus, sen sinä paraiten tiedät, emintimäni. Mutta minä ai'on olla yhtä kovasydäminen ja kiittämätön häntä kohtaan, kuin sinä olit. Minäkin ha'en eroa hänestä".

"Mutta, hyväinen aika, malttakaa toki mieltänne!"

"Enkö minä rukoillut sinua, kun ai'oit erota meistä? Ja enkö tänään myönnä että kuitenkin teit oikein? Jos olisit häntä vihannut, niin sovinto kenties olisi voinut tapahtua, mutta sinä ylenkatsoit häntä, ja se teki asian auttamattomaksi. Minä olen käyvä oikeudessa äidinperinnöstäni. Mutta puhukaamme hauskeimmista asioista".

"Hyvä, Elemér, sangen hyvä; mutta ensimmäinen kysymys on: kunnes oikeuden-käynti on päättynyt — ja sitä voi kestää kauan kyllä, sillä isänne on mahtava herra — mistä aiotte elää?"

"Hahahaha! Voinhan ostaa itselleni ruukun ja tulla teidän luo joka päivä, päivällisen jälkeen, saamaan vähän tähteitä".

"Älkää puhuko niin, muuten tukistan teitä. Suuri veitikka kun olette, tiedätte varsin hyvin, että niin kauan kuin minulla on leipäpalanen, ei teiltä tule puuttumaan puolta siitä. Mutta asua minun luonani ette voi, sillä te olette jo pitkä poika ja maailma voisi ruveta puhumaan asiasta; sitä paitsi on Lemming'in ja Harter'in väli semmoinen, jotta ei olisi viisasta menetellä aivan suorasti häntä kohtaan. Me emme anna teidän nälkää kärsiä, mutta tähän asti olette ollut kavaljeri ja tottunut kuluttamaan ainakin sata guldenia kuukaudessa. Että näytätte renttumaiselta ei käy laatuun. Siis on jotakin keksittävä".

"No, minä arvaan että pian jotakin keksitte".

"Vai minäkö?" huusi Malvina, sydämellisesti nauraen. "Kas kuinka tuo veitikka minun tuntee. Minun pitää hänelle jotakin keksiä. Ajatelkaamme. Mistä kivistä hänelle voitaisiin öljyruukkuja tehdä?"

Malvina pani toisen kätensä ruusunvärisen sormenpään huulillensa ja mietti. "No, yksi keino minulla on!" sanoi hän ja hänen etsivä silmänsä kiintyi muotokuvaan. "Tuo muotokuva".

"Tämä muotokuvako?"

"Niin, teidän muotokuvanne".

"Pitääkö minun ottaa se selkääni ja mennä tarjoamaan sitä kaupaksi?"

"Kuva on minun, ymmärrättehän! Minä olen sen tilannut. Se tuli maksamaan kolme sataa guldenia. Ne täytyy sekä Lemming'in että Harter'in maksaa. Minä otan sen hinnan molemmilta, ja siitä tulee sentään jotakin teille. Kuva jää tänne. Aivan luonnollista on siis että Lemmingkin maksaa maalauksesta, joka hänen salonkiansa kaunistaa. 200 guldenia annan teille kohta, enempiä ei ole piirongissani. Jos ei Lemming olisi pannut maata, saisi hän maksaa kolmannen sadan. Nämä kaksi sataa riittäkööt siis huomiseksi, s.o. kaksi kuukautta".

Elemér suuteli Malvinan kättä.

"Olenhan sanonut, että sinä olet rakastettavin emintimä maailmassa".

"Kas niin, ei mitään imartelemista, mieltikäämme mitä muuta voidaan tehdä. Kuolemanne kautta olette saattaneet meidät hyvin turhiin kustannuksiin. Tiedättekö että me teidän muistoksenne olemme teettäneet suuren graniti-patsaan, joka maksoi 2,400 guldenia?"

"Kauheata! Kuolleethan tuhlaavat rahoja aivan hulluuteen asti".

"Osoitus jälkeinjääneitten surun suuruudesta. Mutta päähäni pistää jotakin. Lemming'illä on monta tuttavaa raha-maailmassa. Ehkä voitaisiin myydä hauta ja patsas jollekin, joka tarvitsee sitä paremmin".

"Hahahaha!" nauroi Elemér. "Tämä kosto *non plus ultra* kekseliäisyyttä tuhlaajapojalta. Kelvoton nousee kuolleista ainoastaan myymään hautansa ja hautakivensä ja elääksensä vielä vähän aikaa isänmaassansa niin kauan kuin hautakivestä saadut rahat riittävät. Tätä temppua ei kukaan ole tehnyt ennen minua".

Malvina itse nauroi sydämen pohjasta tuhlaajapojan kevytmieliselle puheelle.

"Vähäksi aikaa olette pelastunut; sanokaa nyt kauniisti emintimällemme hyvää yötä ja menkää kotia. Missä teidän kapineenne ovat?"

"Kapineeniko? Atlantic'in majassa kuusi syltä meren pinnan alla".

"Ette siis saaneet mitään pelastetuksi?"

"Ei edes kaulaliinaakaan".

Elemér'illä ei todellakaan ollut mitään kaulaliinaa. Hänen paidankauluksensa oli napitsematta leveillään molemmille puolin.

"Ette siis voi mennä siistiin ravintolaan illallista syömään. Odottakaa":

Malvinalla oli kaulassa ohut musta kaulavaate, hienoilla pitseillä reunustettu. Sen hän riisui kaulastansa ja pani Elemér'in kaulaan.

"Herra maankuleksija, te olette niinkuin puusta pudonnut hirtehin; nyt näytätte ainakin ihmiseltä. Suudelkaa kättäni ja menkää tiehenne. Minä odotan teitä huomenna päivälliseksi ja silloin saamme jatkaa keskusteluumme teidän asioistanne".

"Tuosta suuresta taakasta, joka on pudonnut sydämeltäni".

Elemér suuteli hellästi Malvinan kättä ja meni.

Ovessa Malvina huusi hänen jälkeensä:

"Tulkaa takaisin, niin saatte vielä jotakin".

Hän tuli ja sai suutelon poskelleen. Malvina juoksi sitten sisään makuuhuoneeseensa.

Mutta junkkeri Elemér juoksi täyttä laukkaa rappusia alas ja suoraan ulos kadulle niin pian kuin nuori ihminen voipi, jolla ei pitkään aikaan ole ollut äyriäkään ja jonka taskussa 200 guldenia nyt polttaa.

Asunnon hankkimista hän kaikkein vähimmin ajatteli. Hän seisatti ensimmäisen ajurin, minkä vaan löysi, ja käski tämän ajaa niinkuin hengen kaupalla. Lupaus juomarahasta lisäsi vieläkin vauhtia.

Elemér tuli asemahuoneelle oikeaan aikaan.

Hän lunasti kohta pääsylipun ja hän hyppäsi junaan kun kolmas kerta soitettiin. Minnekä nyt? Hänellä oli vaan yksi ajatus.

Olikohan kukkia kasvanut niistä siemenistä, jotka hän oli etelästä lähettänyt?

"Kuinka vuokraajain käy Nadasch-arolla?" oli hänen ainoa kysymyksensä ollut Andjaldylle, joka oli toimittanut hänen kirjeensä perille.

"He elävät suuressa kurjuudessa".

Tämä sana karkoitti kaikki muut ajatukset hänen mielestään.

Matkaravoja oli hänellä juuri sen verran että sai ajurin ja rautatiematkan maksetuksi. Noita kahta sataa ei saatu koskea. Hän tyydyttää sentähden ruokahaluansa ainoastaan pienellä vehnäleivällä. Kentiesi heillä ei ole sitäkään.

Rautatie-vaunuissa uni hänet valloitti; hän heräsi vasta jokseenkin myöhään aamulla konduktöriin huutaessa hänen korvaansa sen aseman nimen, jossa hänen oli pois astuminen. Se oli eräässä pikkukaupungissa Unkarin aromaalla.

Elemér katsoi kohta ympärilleen, hakien kyytimiestä.

Asemahuoneella seisoa ainoastaan yhdet rattaat, joidenka omistajan kanssa hän pian sopi. Ajuri pyysi vähän ja lupasi vielä vähemmän. Hän lupasi ajaa lähimpään kylään, armollinen herra saisi sitten pitää huolta siitä, kuinka sieltä pääsisi.

Vaunuissa oli ainoastaan lauta istuimeksi.

"Kuules, toveri, eikö sopisi panna vähän olkia vaunuihin?" kysyi Elemér.

"Olkiako?" kertoi ajomies, "niitä me söisimme, jos vaan olisi".

Elemér ei tätä vastausta ymmärtänyt. Hän tuli kaukomailla, minne huuto isänmaan hädästä ei ollut kuulunut.

Selittääkseen asiaa näytti ajuri hevosen pääkopsan. Siinä oli hienoksi hakatuuta poppeli-vesoja.

"Tässä on kauroja".

Eväspussistaan otti mies kiilan-muotoisen kummallisen esineen, saman-värisen kuin maa.

"Tämä on leipää".

"Mistä se on leivottu?"

"Hienonnetuista ja liisillä sekoitetuista mais-oljista".

Elemér rupesi nyt katsomaan ympärillensä. Vasta nyt hän huomasi mikä erämaa hänen eteensä levisi.

Se seutu, jonka kautta hän eilen matkusti, oli vielä paratisin kuvana. Tonavan toisella puolella oli vielä vihannuutta ja peltoja, riihissä puitiin, vaan täällä oli kaikki autiota, paljasta ja tyhjää.

Hevoset olivat kurjia ja jaksoivat tuskin liikkua. Edistyminen oli niin muodoin sangen surkeata, vaikka ajomies ahkerasti piiskaa heilutti. Toinen kummallinen seikka esti kulkua. Karjalaumoja ajettiin tomuista tietä myöten ajajia vastaan niin paljon että Elemér'in kiusaksi täytyi seisahtua; sillä eläimet eivät väistyneet pois tieltä, ei silloinkaan kun väliaika tunkesi ruumiisen.

"Onko täällä markkinat?" kysyi Elemér.

"Ei suinkaan, armollinen herra, ajavat vaan karjoja talveksi Tonavan toiselle puolelle. Täällä ei enää ole oljenkorttakaan, jota voisivat syödä".

Elemér käsitti nyt tuon surkean ammonnan, jolla nuo tuhannet laihat elukat ilmaa täyttivät.

Jaksaisivatko todellakin kulkea Tonavan toiselle puolelle?

Ihmiset, kohdatessaan toinen toistansa tiellä, eivät enää tervehtineet. Se oli voitettu joukko, joka teki pyhiinvaellusta.

Siellä täällä oli kaatunut elukka tiellä. Se jäi sinne.

"Eikö voisi käyttää lihaa?" kysyi Elemér.

"Miksikä liha kelpaa kun ei ole suoloja?"

"Eikö ole suoloja?" sanoi hämmästynyt Elemér.

"Ei ole".

Tie oli jotensakin pitkä. Väsyneet hevoiskaakit kulkivat suurella vaivalla.

Jo kaukaa näkyi sen kylän kirkon torni, johonka oli lähettävä. Vaan oli ikäänkuin se itse olisi ollut mutkalla, eikä tahtonut lähemmäksi tulla. Oli jotensakin myöhäistä, kun saapuivat tien varrella olevaan ravintolaan, jonka edustalle ajuri pysähtyi, antaakseen hevostensa levätä.

Nyt eivät enää olleet kaukana periltä. Elemér maksoi ajurin eikä malttanut odottaa hevosten tointumista, vaan jatkoi matkaa kylään päin jalkasin. Sinne tultuansa hän kysyi kylänvoutia. Tälle hän ilmoitti olevansa matkalla Nadasch-arolle ja tahtoi hevosta rehellistä rahapalkkiota vastaan.

Kylänvouti oli huonolla tuulella. "Vaikka tukatin maksaisitte, ette täältä voi saada hevosia".

"Miksi ei?"

"Siksi ett'ei niitä ole".

"Minne ne ovat lähteneet?"

"Me olemme tänään tappaneet ne kaikki".

"Miksi sen teitte?"

"Päästäksemme näkemästä niiden tuskia. Kolmekymmentä viikkoa olemme turhaan odottaneet saavamme nähdä ruohon kortta maassa".

Elemér alensi vaatimuksiansa yhä enemmän.

"Onko täällä mitään ravintolaa, jossa voisi saada pikarillisen vettä ja leipäpalasen?"

"Jos meillä olisi vettä ja leipää, niin olisimmekin suuria herroja. Täällä ei asu mitään ylimyksiä".

"Sitä, jolla on leipää, pidetään siis ylimyksenä?"

Elemér'ia ravistutti vilu, vaikka aurinko paahtoi palavasti.

"Oletteko kuulleet mitään talonvuokraajista Nadasch-arolla, kuinka heidän käy?"

"Nyt ei kukaan tiedä uutisia naapureistaan, ei kukaan käy kylässä. Ehkä te aiotte lähteä sinne?"

"Ai'on. Onko pitkä matka?"

"Ainakin kolmen tunnin matka. Menkää vaan oikealle, itään päin; ette voi eksyä tieltä; korkea savutorvi osoittaa kaukaa missä Nadasch-aron polttimo on. Luulen sen seisovan, niinkuin kaikki muutkin polttimot, kun ei ole mitään poltettavaa".

"No, voitteko antaa minulle edes keppiä matkatoveriksi?"

"Siinä voin teitä palvella; kerjäläissauvoja täällä vielä löytyy".

Elemér rupesi kulkemaan autiota seutua myöten, joka kaikkialla oli kamalan näköinen.

Oli vallan hämärä kun hän saapui taloon. Portti näytti jo olevan suljettu. Hän huusi pihalle päin, että tultaisiin avaamaan; kun ei kukaan tullut, avasi hän itse portin ja meni pihalle.

Ei mikään koiranhaukunta häntä vastaan-ottanut, ja se häntä kummastutti. Mutta vielä kummempi hänestä oli että kyökin ovi oli suljettu. Eivät suinkaan vielä olleet levolle menneet?

Tarkemmin ympärillensä katseltuaan, havaitsi hän ett'ei mitään jälkiä näkynyt portaitten hienossa tomussa. Täällä ei siis asunut ketään.

Hän katsoi ikkunoista sisään; ei missään kynttilän valoa näkynyt. Hän meni työväen asunnoille; nämäkin olivat suljetut. Hän kävi tallissa ja läävässä; kaikki tyhjinä.

Koko talo, koko talo tyhjänä; ei oljen-korttakaan näkynyt. Ladolla oli olkikatto; tämä oli puoleksi revitty. Silppukone ja oljen tähteet osoittivat mihin tarpeesen katto oli tullut käytetyksi.

Hän meni alas puutarhaan. Puissa ei ollut lehtiä eikä hedelmiä. Viisikymmen-vuotiset hedelmäpuut oli

kuivuus halaissut latvasta juureen asti ja tarhamaa oli täynnä halkeemia ja loukkoja, niin kuin hyytynyt laava-virta.

Hän tuli pieneen, paju-oksilla aidattuun tarhaan; siellä löysi hän etsimänsä.

Siellä olivat nuo etelän kukkaset, joiden siemenet olivat tulleet kaukomailta. Hän tunsi ne. Siinä ne ovat.

Kuihtuneet olivat, tomuksi poltetut, kuolon seppeleeksi muuttuneet.

Mutta niitä oli kuitenkin ollut; ovat kasvaneet ja kukoistaneet hellän käden hoitamina.

Missä hän on, joka niitä on hoitanut? Mihin koko perhe on joutunut? Ei kukaan voi hänelle tietoa antaa. Ei ole elävää olentoa, joka voisi kaikin puolin vastata hänen kysyvänsä ääneensä; ei kuulu linnun liverrystä eikä mehiläisten surinaa. Kukut yksistänsä puhuivat.

Pienen puutarhan keskikohdalla on hiekkakumpu, joka ennen oli ollut turvepenkinä, mutta nyt oli ihan paljas. Siihen nuorukainen istuu ja rupeaa puhumaan kukkasille, noille kuihtuneille kukkasille. Kaikki on äänetöntä, autiota hänen ympärillensä.

Tämä nuorukainen, joka nauroi kun hän karkoitettiin isän kodista ja teki pilkkaa omasta hautauksestaan, rupesi nyt pää kuihtuneelle turvepenkereelle kallistuneena, kenenkään näkemättä ja kuulematta, katkerasti itkemään.

Tällä vuotehella kului yö. Siinä hän uneksi valveilla yön pitkät hiljaiset tunnit, yksinänsä tässä suuressa avarassa haudassa, jonka pohjana oli koko maa ja seininä neljä ilmansuuntaa. Aamu tuli, hän valvoi vielä. Silloin taittoi hän yhden noista kuihtuneista kukkasista, jotka olivat hänelle niin tutut ja jotka olivat niin eroavia Unkarin kukista. Sen hän pani lompakkoonsa ja meni samaa tietä mitä tullut oli.

Tuo nuori herra sai mennä jalkasin rautatielle asti, vaikk'ei ollut tottunut semmoisiin marsseihin. Hän ei voinut saada vaunuja mistään hinnasta, vaan sai kulkea jalkapatikkaa niinkuin muutkin köyhät raukat.

Matkalla maistoi hän maisin-oljista tehtyä leipää; muuta ei ollut saatavissa, eikä hän ollut syönyt mitään 36 tunnin kuluessa. Tästä leivästä oppi hän paljon muutakin, jota ei ollut ennen tietänyt.

Rautatien asemalle tuli hän keski-yöllä, jotta juuri ennätti astua junaan. Siinä olisi hän levännyt, jos olisi saanut aromaani autiokuvaa mielestään poistetuksi. Yön pimeydessäkin näki hän yhä vaan tuota mustaa aromaisemaa, joka olisi ollut paratisi, ellei taivaan kirous olisi sitä polttanut.

Hän ajatteli: tuon maiseman kaltainen minun sieluni on.

* * * * *

Kaksi päivää Elemér oli meno- ja tulo-matkalla. Myöhään iltapäivällä hän taas oli Pesth'issä.

Hän riensi heti Lemming'ille; jo eilen päivällisellä hänen olisi pitänyt olla siellä. Hän pudisti tomun vaatteistansa, ett'ei huomattaisi mitään tuosta kummallisesta jalkapatikasta. Hänen jalkansa olivatkin niin väsyneet, että tuskin jaksoivat toinen toistansa seurata.

Kamaripalvelija, joka oli ilmoittava hänen tulonsa, sanoi hänelle edeltäkäs: että herrasväki juuri oli menossa sirkukseen. Pyydettyänsä saada puhua muutaman sanan, pääsi hän kuitenkin sisään.

Malvina oli täydessä teateripuvussa ja herra Lemming veti juuri glacé-hansikkaat käsiinsä.

Levottomalla mielellä vastaan-otti hän tuon nuoren herran.

"Kylläpä te tulitte kauniisti!"

"Minä satuin hiukan viipymään".

"Hiukan, sanotte. Jos olisimme eilen odottaneet teitä päivälliselle, niin ruoka olisi tullut jotensakin kylmäksi. Missä olette te oleskelleet?"

"Saat kysyä, minä en kuitenkaan sitä tunnusta".

"Olette kaikesti olleet juomatoverien seurassa paikoissa, joita ei sovi mainita siistille ihmisille. Näen silmistänne, ett'ette ole nukkuneet ollenkaan. Näytätte siltä kuin olisitte korttia lyöneet ja olleet juomatiellä kaksi päivää ja kaksi yötä; tuosta yöllisestä ilosta nyt tuskin jaloillanne pysytte, näyttää siltä kuin olisitte tanssineet kaksi yötä".

"Toru vahvasti, rakas emintimäni, minä ansaitseen kaikki moitteesi. Kaikki mitä huonoa sinä voit ajatella ei ole niin huonoa kuin se, mitä minä olen tehnyt. Olen kelvoton, kunnoton raukka, tiedäthän sen".

"Se on paha kyllä teille. Minä ponnistan voimiani teidän hyväksenne ja te ette huoli minusta edes sen verran, että annatte minun tietää missä oleskelette. Panen vetoa siitä, että jo olette tuhlanneet rahanne kaikki".

"Oi kuinka verrattoman hyvin te minua tunnette".

"Menkää nyt, minä suutun teihin. En huoli teistä enää tänään. Hankkikaa itsellenne asunto ja nukkukaa tarpeeksi. Minä olen todellakin suutuksissani".

Herra Lemming katsoi nyt sopivaksi säestää julmistunutta puolisoansa ja kääntyi hänkin Elemér'iä vastaan.

"Jaha, mon cher, tämä ei kelpaa ajan pitkään. Te ette ymmärrä sitä tilaa, johon olette itsenne saattaneet. Te väärinkäytätte heikkouttamme sentähden että liaksi teitä hyväilemme. Te vietätte huonoa elämää, mon cher, muiden kustannuksella alinomaa eläen, olette kevytmielinen muiden kustannuksella ja pilkkaatte sitten omaa häpeäänne — niin ei siveä ihminen tee".

Elemér punastui ankarasti, vaan hän ei sanallakaan vastustanut, pusersi vaan huulensa yhteen ja loi silmänsä maahan. Torukoot!

Vaan Lemmingin lausuessa tuon loppulauseen ja kun hän oikein oli vauhtiin pääsemäisillään saarnassansa, tuuppasi Malvina häntä hiljaa kylkeen, mennen hänen ja Elemér'in väliin, ja katkaisi hänen puheensa.

"Hyvä Lemming, ei kukaan ole käskenyt sinua sekauntumaan tähän asiaan. Elemér on kyllä kevytmielinen, mutta mitään huonoa ei hän ole tehnyt; sitä ei kukaan sanoko minun kuullen. Jos hän on tuhlanut, niin on hän omia rahojansa tuhlanut, ja mitä hänen edestänsä on maksettu, se on otettu hänen omaisuudestansa. Ja nyt hän kadottaa senkin, mitä ymmärtäväisemmät hänen omaisuudestansa heittävät ulos ikkunasta. Älä ollenkaan häntä moiti. Minä voin sitä tehdä, sillä minä tarkoitan hänen parastansa. Mutta te muut saatte olla sekauntumatta tähän. Tämä asia on aivan meidän kesken".

Malvina napitsi kauniin valkoisen hansikkaansa ja kääntyi Elemér'in puoleen.

"Te herra tuhlaaja-poika, minä annan teille tiedoksi että olemme myyneet hautapaikkanne 1,000:stä guldenista. 10:ksi kuukaudeksi olette siis turvattu; mukautukaa siihen. Sill'aikaa ehkä jotakin keksitään. Oletteko tyytyväinen minuun?"

Elemér nyökkäytti päätään.

"Hän ei kiitäkään!" mörisi Lemming itsekseen, tarjoten Malvinalle käsivartta.

Elemér hiipi hitaasti ja hiljaa heidän jäljissään.

Ennenkuin Malvina astui vaunuihin, jotka olivat portilla, katsoi hän vielä kerran taakseen ja, antaen tuolle kevytmielisellä nuorukaiselle kättä, sanoi hän:

"Kas niin, nyt en ole suuttunut enään".

12 Luku.

Katkeraa leipää.

Mutta mihin aro-talon asukkaat ovat joutuneet?

Tuon kovan koetuksen jälkeen, joka oli kohdannut Bilágoschin perhettä, oli ensimmäisenä ja tärkeinnä toimenä se, että sairas perheen-isä oli vietävä Pesth'iin ja kysyttävä lääkärein neuvoa hänen suhteensa.

Eihän varmaan tietty oliko hän halvautunut vaiko mielettömäksi käynyt. Kysymys oli vaan kuka häntä saattaisi ja kuka kotiin jäisi.

Rouva Bilágoschi oli itse niin hermoton, että näytti mahdottomalta lähettää hänet yksinänsä hänen tylsämielisen puolisonsa kanssa matkalle. Eikä myöskään käynyt jättäminen sairasta yksistään Ilonkan

hoitoon; vaan jos molemmat häntä seuraisivat, kuka silloin hoitaisi toista onnetonta perheessä, tuota kuuromykkää lasta?

Tästä oltiin hyvin huolissaan. Sen Bösckhe kuuli ja hänellä oli kohta neuvo käsillä.

"Lähtekää molemmat Pesth'iin sairaan herran kanssa. Pientä kuuromykkää minä kyllä hoidan. Uskokaa koko talo minulle. Ei höyhensulkakaan ole katoava teidän poissa ollessanne".

Tähän ei ollut mitään sanomista; talo ja lapsi oli jätettävät Bösckhen huostaan.

He hiipivät pois tuon pienen raukan luota aamulla kun hän vielä nukkui. He eivät häntä herättäneet jäähyväissuutelolla, ett'ei hän itkisi heidän lähdistänsä. Bösckhe vannoi kaiken pyhän kautta suojellakseen pienokaista yöt päivät.

Sairaana tähden oli heillä monta vastusta tiellä.

Hän ei tahtonut liikahtaa paikasta, mihin kerran oli istunut. Hän ei syönyt jos ei häntä suorastaan ruokittu; hän oli kuin pieni lapsi, joka ei vielä osaa käyttää jäseniänsä.

Pääkaupungissa neuvoteltiin taitavimpien lääkärien kanssa. Nämä antoivat sangen vähän lohdutusta. Tämä tauti on pitkäkallinen, sanottiin, ainoastaan kuolema sen lopettaa. Paras neuvo, mitä he taisivat antaa, oli se, että lähdetäisiin takaisin maalle sairaan kanssa viheriöivän luonnon helmaan! —

Siellä hän oli käynyt mielettömäksi.

Vaan ei löydy rohtoja tätä tautia vastaan pääkaupungin seitsemässä aptekissa.

Eräänä aamupäivänä, kun lääkäriä odotettiin, näki Ilonka alhaalla kadulla erään talonpoikais-naisen pienen pojan kanssa. Nainen kantoi suurta vaatemyttyä selässään.

"Katso äiti", sanoi Ilonka, "jos en tietäisi että Bösckhe ja pikku veli ovat siellä kotona, niin sanoisin: katso tuossa he ovat".

"Kuinka sinä niin arvelet", sanoi rouva Bilágoschi, "eiväthän nuo ole heidän näköisiä".

Talonpoikaisnainen seisahtui ulkopuolelle sitä ravintolaa, jossa Bilágoschi asui, ja teki kysymyksiä. Muutama hetki sen jälkeen aukeni ovi ja he astuivat sisään.

Nyt he kohta tunnettiin. Päivettyneitä, pölyisiä kiireestä kantapäähän olivat molemmat, sekä Bösckhe että tuo kuuromykkä lapsi.

"Mitä Jumalan nimessä on tapahtunut?" huusi rouva sill'aikaa kuin Ilonka riensi syliinsä sulkemaan pienen veljensä. Lapsi vaipui uupuneena ja itkien hänen syliinsä.

"Mitäkö on tapahtunut, mitäkö on hätänä?" kertoi Bösckhe laskien suuren myttynsä lähimmälle pöydälle, niinkuin se olisi ollut sopivin paikka. "No kyllä minä kerron kaikki järjestyksessä niinkuin se tapahtui. Mutta jos saan luvan, niin nyt käyn istumaan, sillä me olemme kävelleet tänne ja minä olen kantanut pikku herraa käsivarrellani kun hän oli väsynyt".

Näin sanoen kävi hän istumaan ja, vedettyänsä jalkaan kengät, joita hän tähän asti oli kädessään pitänyt, jaksoi hän ruveta kertomaan asiat alusta asti.

"Niin, neljä päivää armollisen herrasväen lähdettyä tulee vaunut ajaen sekä vaunuissa punatukkainen viskaali ja laamauni. Paitsi niitä kirjuri ja heitukka, Päästyänsä sisään nämä herrat eivät tehneet mitään kysymyksiä eivätkä odottaneet semmoisia, käskivät vaan kirjurin istumaan. Tämä rupesi kirjoittamaan montako peiliä huoneessa oli, montako tuolia, montako piironkia! 'Hm', ajattelin minä, 'mitähän tästä tullee?' Sitten kysyivät minulta oliko minulla piirongin avaimet. Minä myönsin, sillä minkätähden valehtelisin? Sitten piti minun jättää ne heille, sanoivat, mutta minä vastasin: enpä anna, en itse perkeleellekään! No se oli yhdentekevää. He syyttivät kynttilää, ottivat esille lakkaa ja rupesivat lakkaamaan pieniä papereja lukonläpien eteen. 'Kuulkaa herrat, tuota en suvaitse, että tuolla lailla lakkaatte huonekalujamme. Täällä on kaikki uskottu minun huostaani, enkä minä salli mitään koskettaman isännän poissa ollessa'. Nain sanoin minä. Silloin huusi punatukkanen viskaali: 'miksi ei hän ole kotona? Juuri sentähden kirjoitamme kapineet, että hän on karannut perheensä kanssa'."

"Karannut!" huudahti rouva Bilágoschi ja peitti häpeästä hehkuvat kasvonsa. "Mekö olisimme karanneet!"

"No, no, älkää olko millännekään; minä hankin teille paikalla hyvitystä. 'Jos te rohkenette sanoa että isäntäni on karannut, niin saatte itse karata tavallista pikemmin, sama se, josko oven tai ikkunan kautta!' Punatukka käski minun olla vaiti, muuten saisoin korvapuustin. 'Koettakaa vaan', sanoin minä,

'mutta samassa te, hyvä herra, menetätte puolet punasesta parrastanne'. Toinen herra kuiskasi hänelle jotakin latinaksi, arvattavasti häntä rauhoittaaksensa. Hän kääntyi sitten minun puoleeni, luullen minua niin tyhmäksi, että uskoisin kaikki mitä hän sanoi. 'Kuules, sisar, tilan-omistaja tahtoo vuokraa talostansa ja me olemme tänne lähetetyt ottamaan takavarikkoon irtaimen omaisuuden. Me emme vie täältä mitään, me kirjoitamme vaan luettelon kaikesta, ett'ei kukaan muu sitä tekisi. Sentähden on parasta, että sinä annat avaimet, muuten minun täytyy avata lukot väkivallalla'. Noin hän saarnasi kunnes sai minut avaamaan lukon toisen perästä. Sitten vetivät esille kaikki mitä löytyi, vaippoja, hameita, pöytäliinoja, serviettejä, ja kirjuri pani kirjaan jok'ainoan kapineen. Minä katselin. Mutta kun kajosivat neidin vaatteisin, sanoin minä heille: 'älkää koskeko sitä, se on neidin'. He nauroivat minulle ja rupesivat niitakin esille repimään, niinkuin kaikkea muutakin. Se oli synti ja häpeä! Veri nousi kasvoihini nähdessäni ett'ei tuommoiset vieraat herrat hävenneet nyppiä esille siveän neitosen valkoisia liinavaatteita ja lukea niitä kappaleittain. Mutta kun tarttuivat kauniisin kudottuihin kauluksiin, niin en voinut enää maltaa mieltäni. 'Mutta kuulkaa, hyvät herrat, tuota ette ota luetteloon muun joukkoon. Neiti on ne omakätisesti kutonut; hän ei käytä muita koristuksia kuin näitä hienoja kutimia, suurin hävyttömyys olisi näitä ryöstää kun eivät ole isännän, vaan neidin'. Kirjuri käski minun olla 'haukkumatta'. Se oli törkeätä, mutta minä rauhoituin enkä tokaissut mitään törkeätä vastaukseksi, en sanaakaan, otin vaan läkkitolpon ja kaasin sen sisällyksen sille paperille, johon hän kirjoitti, ja maalailin sitä sitten kämmeneltäni. Nyt yritti hän lyömään minua, mutta minä hieroin hänen naamaansakin samalla kämmenellä, jott'ei erittäin kauniilta näyttänyt".

"Mutta teithän sinä suuren tyhmyyden", sanoi Ilonka kummastellen.

"Niin itselleni kyllä, vaan vähätpä siitä! Nyt tulee paras juttu. Lakimies joutui raivoon ja huusi pandurillensa, että toisi käsipuut minua varten ja vangitsisi minut. Mutta minä en ollut ikävissäni tästä, vaan huusin ulos ikkunasta: 'Marcz, Pischta, Fautschi, tulkaa sisään seipäillä ja kirveiltä varustettuina. On ryövärejä talossa! Apua, apua!' Teidän olisi pitänyt nähdä kuinka nyt lähteä tassuttivat ulos takaoven kautta. Pelästyksissään panduri jätti kivärinsäkin minun käsihini, kun minä vetäisin hänen kaulaliinansa hieman kireemmälle kuin häntä miellytti. Joka ensimmäiseksi vaunuihin pääsi, hän oli onnellinen. He hävisivät tietämättömiin ikäänkuin ei heitä olisi ollutkaan. Kun yksin jäimme, rupesimme pelkäämään että kuitenkin olimme tehneet jotakin hullunkurista. Arvattavasti nuo herrat palajaisivat voimakkaampina meidät rautoihin panemaan ja viemään meidät pois. Vaan minä en voi siihen mitään, että sydäntäni särki kun panivat luetteloon neiti Ilonkan koruommellut paidat".

Tuo hyvä sielu ei voinut olla kyyneleitä vuodattamatta näitä sanoja lausueessaan.

"Ja sitten? Mitä sitten tapahtui?" kysyi rouva.

Böschke pyyhki hihallaan silmiänsä ja rupesi taas reippaasti kertomaan.

"Me ymmärsimme ett'ei siellä enää voitu mitään tehdä. Kaikki kalut ottaa tilan-omistaja maksamattoman talonvuokran edestä, eivätkä ne enää ole meidän isäntämme omia; joka ottaa ne haltuunsa, hän kyllä niistä huolta pitää. — Maailma on suuri, jokainen saa hakea siinä soppensa. Me emme jääneet taloon yöksi, minä otin ensimmäisen lakanan, mikä käsiini sattui, sain tämän mytyn kokoon, heitin sen selkääni, otin pojan käsivarrelleni ja menin ulos avaraan maailmaan, ja nyt me olemme täällä".

"Onneton", huusi Ilonka säikähtyneenä. "Etkö tiedä että tämä on varkaus? Sinä olet varastanut meille, mitä on takavarikkoon otettu".

"Älkää olko millännekään, neitiseni, minä tunnen tuota paremmin. Kolmen herrasväen luona, joita olen palvellut, on ryöstö tapahtunut, ja he ovat talosta pois joutuneet, sen jälkeen kuin minä arolle tulini, sillä siellä on mahdotoin toimeen tulla. Silloin olen nähnyt ett'ei saa koskea herran eikä rouvan eikä talonväen vaatteita. Sitä laki ei salli, sen tiedän minä yhtä hyvin kuin parahin lakimies. Sentähden maalasini tuon ahneen kirjurin kasvot, koska hän otti mitä ei hänelle kuulunut. Olkaa hyvä ja olkaa huolehti minun puolestani; Böschke kyllä vastaa tyhmyyksiin. Minä otin ainoastaan mitä eivät saa ryöstää isännältäni, ja sitten tämän rakkaan pienen aarteen".

Näin sanoen meni hän pienen mykän pojan luo, joka uupuneena oli vaipunut äitinsä syliin, ja polvistuen pojan eteen suuteli hän suutelemistansa hänen käsiänsä, kysyen oliko hän pahasti väsynyt. Ja kuitenkin oli Böschke käsivarrellensa kantanut häntä tänne.

Rouva Bilágoschin suru ilmauntui nyt haikealla tavalla. Hän painoi mykkää lasta sydäntänsä vasten ja itkeä nyyhkytti.

"Me olemme kerjäläisiä, lapseni, kerjäläisiä, kodistamme karkoitettut!"

Tuo rouva parka ei voinut enää hillitä murhettansa. Ilonka ei itkenyt äidin kanssa. Hän pusersi huulensa yhteen, tarkasti ainoastaan ympärillä olevia, ikäänkuin laivan perämies myrskyssä.

Sill'aikaa kuin rouva Bilágoschi itkeä nyhkytti, istui perheen-isä nojatuolissa eikä näyttänyt kuulevan eikä ymmärtävän mitään siitä, mitä tapahtui ja puhuttiin. Taikka hän kuuli ja ymmärsi kaikki ja oli tuskissaan siitä, vaan hänen sielunsa ei hallinnut hermoja eikä voinut ilmoittaa mitä tunsu. Tyksästi tuijotti hän eteensä ilmaan.

Ilonka viittasi palvelijalle, että hän tahtoi olla yksinänsä. Böschke ymmärsi viittauksen.

"Minä en mene ulos, neiti, tahdon jäädä luoksenne kurjuuteen. Sanokaa minusta mitä tahdotte. Ehkä minäkin voin antaa jonkun hyvän neuvon. Ette saa lähettää minua pois, antakaa minunkin kuulua teihin".

Ilonka nyhkytti äänetönnä päätänsä, pusertaen uskollisen palvelijan karheaa kättä, ja meni sitten äitinsä luo ja pyyhki pois hänen kyyneleensä.

"Älä itke, äiti, vaan rauhoitu! Emme saa joutua epätoivoon. Katsele isää ja tätä pientä mykkää lasta. Jumala on uskonut ne meille, meidän täytyy pitää huolta heistä, jotka eivät voi itsestään huolta pitää. Mutta voidaksemme sitä tehdä, täytyy meidän olla voimakkaat".

"Olemmehan hukassa! Koko omaisuutemme on hukassa, kaikki toiveemme ovat rauenneet. Jumala on ryöstänyt meiltä kaikki".

"Älä sano niin, äiti. Juuri mitä Jumala on meille antanut, on meillä vielä jällellä".

"Mitä?"

"Voima ja halu rehelliseen työhön".

"Mitä tarkoitat?"

"Juuri sitä minäkin ai'on sanoa!" keskeytti Böschke; "neiti osaa tehdä hienoa kutoma- ja neulomistyötä ja siitä kaiketi maksetaan hyvästi tässä rikkaassa kaupungissa. Minä voin ruveta pesijäksi. Jäätä myöten kulkekaamme".

"Tiedänpä parempaakin ja tuottavampaa tointa!" sanoi Ilonka, hiipien lempeästi äidin luo. "Monta vuotta olen saanut opetusta kaikenlaisissa aineissa. Osaan Ranskan ja Englannin kielet. Tässä suuressa kaupungissa moni elää kieli-opetuksesta. Se opettaja, joka minua opetti, ansaitsi jotensakin paljon, jotta tuli toimeen perheineen".

"Hän ei ollut nainen", änkytti äiti.

"Mutta luulenpa että naiset ja pienet lapset mieluummin oppivat nais-opettajalta".

"Itsehän vielä olet lapsi; tuskin seitsemännellätoista".

"Mutta minä osaan kieli-oppini niin perin pohjin, että voin toisiakin opettaa".

Rouva Bilágoschi pudisti epäillen päätänsä.

"Sinä et tiedä mitä on käydä yksinään vieraissa taloissa äitisi seuratta".

Sitä Ilonka ei todellakaan tietänyt, hän vaan hymyili sitä ajatellessaan. Ei vienoinkaan puna nousut hänen puhtaille poskillensa.

"Se on ikävää, mutta siihen täytyy tottua".

Rouva Bilágoschi tarttui tyttärensä käteen ikäänkuin peläten häntä kadottavansa.

"Lapsi — mieti kumminkin; sinä et arvaakaan kaikkia niitä vaaroja ja kiusauksia, jotka kohtaavat nuorta tyttöä, joka yksinänsä kulkee maailmassa! Ken on sinua suojaava?"

"Minä itse!"

Mahtava on todellakin se, joka maailman kysymyksiin voi vastata: "minä itse". Minulla ei ole kukaan takanani eikä edessäni turvana: suojelen itseäni.

Rouva Bilágoschi ei voinut sanoin enää tytärtänsä vastustaa. Hän kietoi vaan Ilonkan kädet kaulansa ympäri, antoi pienen pojan halailla Ilonkaa ja kuiskasi kyynel-sumuisella äänellä:

"Tee siis meidän kanssamme mitä tahdot! Ota isäsi, äitisi ja veliraukkasi kohtalot huostaasi, ja Jumala sinua auttakoon, armas rakas tyttäreni".

Ilonka innokkaasti suuteli äitinsä kättä, iloisena kuin se, joka on saanut kalliin perinnön anteliaasta kädestä; sitten meni hän isän luo ikäänkuin pyytääkseen hänen suostumustansa, niinkuin ennenkin; hän kallistui yli isän olkapään, suuteli kivikylmää otsaa ja katseli tarkastaen elävän kuolleen kasvoja. Silloin oli hänestä niinkuin nuo liikkumattomat silmät hetkeksi olisivat lempeiltä näyttäneet ja palaavan sielun huomio olisi kiintynyt hänen muotoonsa. Huuliltansa kuului pari kertaa äänet:

"To to to, ta ta ta".

Siinä kaikki mitä hän sanoi.

* * * * *

Ilonka ilmoitti vielä samana päivänä sanomissa, että eräs nuori tyttö halusi opettaa Ranskan ja Englannin kieliä naisille ja nuorille tytöille.

Seuraavana päivänä hän kutsuttiin eräisen mahtavaan taloon Pesth'issä ja palasi sillä iloisella uutisella, että ensimmäinen oppilaansa oli eräs rakastettava nainen, joka yhdestä opetustunnista päivässä maksaa hänelle kolmekymmentä guldenia kuukaudessa.

"Siis emme enää ole kerjäläisiä!"

Tosi on että 30 guldenin suuruinen kuukaustulo mannermaan kalliimmassa kaupungissa, Pesth'issä, juuri on niin suuri, että asianomainen henkilö voi sanoa ett'ei hän ole kerjäläinen, s.o. hänen ei tarvitse seisoa katukulmissa almuja anomassa ohitse kulkevilta; mutta kotona neljän seinän sisällä voi hän oppia tuntemaan köyhyyden kurjuutta yhtä likeltä kuin kurjin kerjäläinen. Ja kun näillä kolmellakymmenellä guldenilla on elätettävä isä, äiti ja veli, jotka kaikki ovat kykenemättömät pitämään itsestensä huolta, kun osa tulosta on menevä aptekiin sekä lääkärille ja puku kuitenkin pitää olla siisti, niin jokainen käsittänee mitä sen on kestäminen, joka ansaitsee nämä kolmekymmentä guldenia.

Ilonka kertoi äidilleen että ensimmäinen oppilaansa oli rikas porvaris-nainen. Hän odotti kauan että äiti kysyisi tämän rouvan nimeä, mutta sitä ei hän tehnyt. Ei Ilonkallakaan ollut kiirettä tätä nimeä mainitsemaan, ja mitäpä se olisi hyödyttänytkään? Rouva Bilágoschi ei tuntenut ketään ihmistä Pesth'issä, hänestä oli ihan yhtä oliko naisen nimi tämä tai tuo. Hän oli vaan mielissään siitä, että oli se porvarillinen perhe, johon tyttärensä joutui. Hän arveli tätä perhettä semmoiseksi, johon maailman houkutukset eivät vielä ole tunkeuneet.

Sekin oli hänelle mieleen, että rouva tahtoi saada tuntinsa k:lo 7 aamusin. Joka nousee aikasin, sillä on paljon työtä, ja se rouva, jolla on paljon työtä, on kelpo talonemäntä. Siis perheen elämä lienee hyvä.

Vaan tämä ei ollut syynä tuohon aikaiseen opetustuntiin; syynä oli se, että tuo rikas nainen lähti ratsastamaan jo k:lo 5 aamulla ja arveli että kielitunti oli sopiva ajanvietto palaamisen ja uudestaan pukeumisen välillä. Siten oli koko muu päivä vapaana. Ilonkalle tämä järjestys myös oli sangen mukava, hän kun sai olla päivällä kotona kutomassa ja ompelemassa, joka ainakin tuotti hänelle pari guldenia lisää kyökki-tarpeisin.

Ja sitten, joka oli pääasia: k:lo 7 nukkuvat ihmiset eivätkä käyxsentele kaduilla. Ilonkan ei tarvinnut pelätä tapaavansa tuttaviam, joidenka edessä tarvitsisi hävetä nykyistä köyhyyttä. Oi mikä suuri ja häpeällinen synty köyhyys kuitenkin on! Joka joutuu tämän synnin valtaan, hän karttaa tuttaviansa ja kääntää kasvonsa pois, niinkuin olisi suuren rikoksen tehnyt. Hän rukoilee ihmiskuntaa olemaan häntä näkemättä ja häntä unhottamaan. Sitä enemmän on tämä laita jos köyhistyntä on tyttö.

Näin kului ainakin kuukauden aika ennenkuin Ilonka tapasi Elemér'in, Ja kuitenkin oli hän jo päässyt selville siitä että Bilágoschin perhe oli muuttanut Pesth'iin. Mihinkä siellä olivat hävinneet? Hän käyskenteli katuja myöten päiväkaudet ja meni teateriin siinä toivossa, että jossakin tapaisi etsittävänsä. Niin hänen päähänsä juolahti kysyä polisissakin, vaan mitään selkoa saamatta.

Ja kuitenkin Elemér kävi joka päivä samassa talossa, missä Ilonkakin; hän istui joka päivä nojatuolissa, jossa Ilonka juuri äsken istunut oli, vaan luonnollista oli että Elemér, joka aloitti päivänsä k:lo 9, ei millään muotoa voinut kohdata sitä, joka jo k:lo 8 oli lopettanut päivätyönsä.

Tuo hieno porvaris-rouva, joka sai Ilonkalta opetusta Englannin kielessä, oli — niinkuin lukija on arvannut — rouva Lemming.

Ett'ei Malvina itse koskaan tullut puhuneeksi Elemér'ille Ilonkasta, siihen oli eri syitä. Ja miksi hän ei herra Lemming'illekään ollut puhunut hänestä, siihen hänellä myöskin oli eri syitä.

Asioitsija kun oli, herra Lemmingin elämän-järjestys ei ollut erittäin säännöllinen. Jos hänen oli matkustaminen pois, nousi hän ennen päivän koittoa; jos hänellä ei ollut matkoja, ei hän jättänyt huonettansa ennen päivällistä. Vaimonsa huoneesen ei hän koskaan tullut ennen päivällistä.

Työhuoneesensa oli hänellä eri käytävä.

Eräänä päivänä, kun herra Lemming palasi rautatien asemahuoneelta, kohtasi hän portailla Ilonkan.

Ilonka ei vielä ollut vetänyt hattuaan silmien eteen, sillä hän tuli suoraan Malvinan luota. Lemmingin huomio kiintyi tuohon kauniiseen tuntemattomaan lapseen, jonka täällä-olo näin oudolla ajalla oli hänestä selittämätön.

"Hyvää huomenta, neitini, ketä te etsitte?"

"Hyvää huomenta, herrani, minä opetan täällä Englannin kieltä".

"Tekö?" huudahti rahamies epäillen. "Ken täällä opettelisi Englannin kieltä?"

"Hänen armonsä, rouva Lemming".

"Minun vaimoniko? Sitä en tiennyt."

"Minun on kunnia jättää hyvästi", sanoi Ilonka ja meni, kuultuansa tämän ja päästäkseen jatkamasta tämmöistä keskustelua portailla.

Herra Lemming seisoj portailla ja katseli tytön jälkeen kunnes tämä oli ehtinyt alas. Ilonka ei katsahanut taakseen.

Herra Lemming pudisti päätänsä ja palasi huoneesensa. Siellä kuulusteli hän kamaripalvelijalta kauanko tuo nuori neiti oli käynyt talossa.

Tästä päivästä alkaen otti hän pois pöydän-laatikon avaimen, jossa säilytti englantilaisen kirjeenvaihtonsa.

Tämän jälkeen kysyi hän tarkasti joka päivä kamaripalvelijalta, oliko armollinen rouva palannut ratsureteltänsä. Hän palasi säännöllisesti k:lo 7.

Mutta eräänä päivänä tapahtui että Malvina viipyi tavallista kauemmin ja että Englannin kielen opettaja, joka oli tullut juuri k:lo 7, vietiin vastaanottohuoneeseen odottamaan armollista rouvaa. Kohteliaisuus vaatii että talon isäntä emännän poissa ollessa vastaanottaa opettajan, ja herra Lemmingkin meni vaimonsa vastaanottosaliin.

"Anteeksi, neitini; vaimoni antaa teidän odottaa, mutta saapuu luultavasti kohta. Tehkää hyvin ja istukaa niinkuin kotonanne".

"Kiitän, herrani".

Ilonka istuutui ja herra Lemming vastapäättää.

"Kauanko olette opettaneet vaimoani?"

"Yhden kuukauden".

"No, ja kuinka hän edistyy?"

"Sangen hyvästi".

"Eikö ole hän uppiniskainen ja itsepäinen, ettekö välistä saa ryhtyä vitsaan?"

Herra Lemming koetti olla hauska.

"En".

Herra Lemming ajatteli itsekseen: ohoo, kyllä minä pakoitan hänen puhumaan. Niin kauan kuin Unkarin kieltä puhutaan, voi hän myöntää ja kieltää jos ei tahdo sanoa muuta, mutta Englannin kielen opettaja ei saa pahaksi panna jos käytännöllinen perheen-isä tahtoo tietää osaako se, joka saa yhden guldenin tunnista, sanoa muuta kuin "Yes sir!" Lemming rupesi puhumaan Englannin kieltä.

"Oletteko syntyperäinen englantilainen, miss?"

Ilonka punastui vähän. Hän luuli rehellisen pankirin tahtovan tietää mimmoinen englantilainen se oli, jolle hän maksoi niin paljon rahaa.

Sujuvalla Englannin kielellä ilmoitti hän nyt kaikki, mitä soveliaaksi katsoi, uusia kysymyksiä odottamatta.

"Minä en ole englantilainen, herrani; vanhempani ovat unkarilaisia. Isäni on ollut virkamies, hänen nimensä on Bilágoschi. Viime aikoina on hän ollut virastansa eronneena. Sitten koetimme maanviljelystä ja kadotimme katovuoden kautta kaiken omaisuutemme. Isäni sairastui kovasti ja meidän täytyi tuoda hänet tänne. Nyt minun on käyttäminen mitä olen oppinut ja palkitseminen mitä olen maksanut".

"Ah, tämä on jaloa, liikuttavaa. Te osoitatte jaloutta ja minä pyydän saada lausua teille kunnioitukseni. Luulisinpa että minulla on hiukan valtaa maailmassa. Tahdon miettiä, mitä voitaisiin tehdä perheenne huolten lieventämiseksi. Olen ennenkin auttanut ihmisiä semmoisessa tilassa. Onnen tähti on johdattanut teidät tähän taloon. Muutaman päivän perästä on minulla oleva kunnia puhua teille enemmän tästä. Jos voin tehdä jotakin perheenne hyväksi, niin sanokaa suoraan".

Ilonka ei vastannut mitään, mutta punastui sitä enemmän. Hän ei ollut almuihin tottunut.

"No no, minä en sano mitään; kaikki jää meidän kesken", jatkoi Lemming suojelijan äänellä. "Sanassani pysyn. Onnen tähti on johdattanut teidät tähän taloon. Lemming'in talossa on Jumalan siunaus. Good-bye miss! Kuulen rouvani tulevan, enkä tahdo häiritä opetusta. Hyvästi!"

Hän nousi ojentaen Ilonkalle kättä. Ilonka unhotti ottaa sen vastaan. Kenties ei hän sitä huomannutkaan. Tai ehkä oli hänellä tärkeä keskustelu jonkun kanssa, jolta hänen oli tapa kysyä neuvoa arveluttavina hetkinä. Tämä joku oli "minä itse".

Herra Lemming oli muutaman päivän perästä taas tilaisuudessa puhutella Ilonkaa ennen opetuksen alkua.

"Kunnioitettu neiti! Voin teille ilmoittaa, että rouvani on aivan ihastunut teihin. Hän ei voi kyllin kiittää teidän jaloja ominaisuuksianne; hän pitää teitä omana lapsenansa. Olen keksinyt jotain, jonka kautta saavutamme kaksi asiaa yht'aikaa. Vaimoni on kaivannut seura-naista nyt jonkun aikaa; hyvin harvoin hän löytää soveliasta henkilöä, mutta teihin on hän mieltynyt. Tiedän, mikä uhraus teistä olisi jättää vanhempanne ja muuttaa vieraasen taloon; mutta minä en tee tarjousta ajattelematta soveliasta korvausta. Lupaam teille vaivastanne rouvani luona summan, joka voipi tuottaa vanhemmillenne tarpeelliset mukavuudet — 2,000 guldenia vuodessa".

Kaksituhatta guldenia on kaunis summa kyllä! Ja ainoastaan siitä, että opetetaan rouvaa sammaltelemaan tuota englantilaista th-ääntä ja että kärsitään vähän kiukkuisuutta, kun hänellä on migraini, *ainoastaan tästä* on korvaus loistava.

Vaan tämä ajatus ei Ilonkan mieleen juolahtanut. Hänen viattomassa sydämessään ei vähintäkään epäluuloa herännyt. Hän oli toisella lailla turvattu.

"Minä kiitän teitä, herrani, jalosta tarjomuksestanne, mutta minä en voi jättää perhettäni. Isäni huononee huononemistansa, usein on hän raivoisakin. Äitini pelkää häntä silloin. Ei kukaan muu talossa voi hallita häntä sellaisessa tilassa, kuin minä. Kun minä häntä puhuttelen, hän tyyntyy".

"Viisainta olisi lähettää hänet johonkin sairashuoneeseen".

"Oi, herrani! se olisi hirveätä. En voi ajatella mitään kauheampaa kuin heikkomielisen karkoittamista perheen piiristä kylmäkiskoisten vieraitten ihmisten keskelle kuumeentapaisessa mielentilassa. Olen varma siitä, että hän tulisi auttamattomasti hulluksi. Kenties hänen parantumisensa olisi mahdollinen, mutta minä itse kävisin mielettömäksi, jos minun yöt päivät olisi ajatteleminen, mitä hän nyt kaukana minusta kenties kärsii, rääkäten itseänsä, kuolon kylmänä, enkä minä saisi olla hänen luonansa, minä, joka voin häntä rauhoittaa painamalla kättäni hänen otsallensa, minä, joka puhutellessani häntä kutsun hänet elämään jälleen. Minä en voi erota isästäni tässä hänen onnettomassa tilassaan. Niinäkin hetkinä jotka täällä vietän, huolettavat minua tuhannet surut. Sentähden en ole ottanut muita opetustuntia antaakseni. Mitä täällä ansaitsen, riittää hyvin meidän pieniin tarpeisiin. Me tyydymme vähään, kun vaan saamme olla yhdessä".

"Pyydän anteeksi. Minä tarkoitin hyvää".

"Kiitän teitä, herrani, hyväntahtoisuudestanne".

Herra Lemming jätti sitten tämän asian.

Ilonkan mieleen ei koskaan tullut miettiä, mistä syystä tuo numeroihminen niin jalosti tarjosi hänelle vähästä vaivasta niin suuren rahasumman. Hänellä ei ollut mielikuvituksia sielussaan sellaisia, jotka olisivat johdattaneet hänen ajatuksensa oikealle uralle, toisten kanssa ei hän puhunut asiasta.

Hän pelkäsi äitinsä taipuvan tuumaan, jos hän mainitsisi tuon suuren rahasumman. Hänen pelkonsa oli kuitenkin turha; sillä jos hän olisi maininnut siitä äidillensä, olisi tämä paikalla hänelle opettanut

että nuorten kauniitten tyttöjen suojelijat eivät kuulu mesenatien luokkaan, ja että hänen oli tästä hetkestä luopuminen tunnistaan herra Lemming'in talossa.

Oliko herra Lemming siis mokoma veitikka? Tuo kuolleen-naamainen mies, tasku-painos luonnon herrasta?

Niin, senlainen herra Lemming todellakin on, ei rahtuakaan parempi noita ilkeitä apinoita, jotka eläintarhoissa ottavat kiinni nuorten tyttöjen vaatteista, purrakseen heidän valkoisiin kätösiinsä tai repiäkseen kappaleita heidän puvustansa. Nämä apinat ovat kostonhimoisiakin.

Herra Lemming ei enää etsinyt tilaisuutta saada puhutella Ilonkaa. Hedelmä on vielä kova; täytyy odottaa kunnes se kypsyy ja joku ravistaa sen puusta; sillä herra Lemming tiesi että niin kävi tavallisesti. Vanhan metsästäjän jalat ovat kankeat; nuorella metsävuohella on nopeat jalat, mutta jahtikoiralla vieläkin nopeammat, ja sen avulla metsävuohi vielä joutuu pyssymiehen tielle. — Herra Lemming käski usein nuorta herraa Elemér'iä atrioitsemaan kanssansa. Atrian jälkeen menivät tupakkahuoneeseen juttelemaan mokka-kahvin ja Curacaon ääressä, ja silloin kaikenlaiset hupaiset seikat tulivat puheeksi. Tietysti nämä jutut koskivat nuoria tyttöjä ja rouvia.

"No oletteko kohdanneet tuota tuntematonta sinihuntuista naista?" kysyi Lemming nieltyänsä suullisen kahvia ja huvitettuna ystävän sydämen asiasta.

"Kaksi kertaa olen häntä kohdannut, mutta kasvonsa olivat taas niin kätkeyt, että oli mahdotonta niitä tuntea. Mutta vartalo on epäilemättä hänen, niin myös astunto, jotta voin vannoa että se on hän. Minun kävi nyt niin kuin viimein, tervehdin, hän ei vastannut tervehdykseen. Minä puhuttelin häntä, hän ei kuullut. Kävin sitten hänen jälessänsä saadakseni tietää, missä hän asui. Vaan samassapa hän oli kadonnut kuin noita ainakin. Ja kuitenkin olen vakuutettu siitä, että se on hän".

"Eikö kukaan teidän hienommista tuttavistanne tunne häntä?"

"Ei kukaan voi antaa hänestä tietoja; ja kuitenkin sen on mahdoton häntä unhottaa, joka kerran on häntä nähnyt. Hän nostaa huomiota jo senkin kautta, ett'ei koskaan käytä tuota ilkeätä krinolinia, jota naiset julkisesti suosivat ikäänkuin valkoisten muurahaisten kuningatar. Kädessään kantaa hän päivänvarjoa milloin viritettynä, milloin laskettuna, ja hatussa on sininen huntu".

"Ja hän katoa, jos hänen jälessänsä käy?"

"Niin, hän katoa".

Herra Lemming kyllä olisi voinut Elemér'ille tietoja antaa, sillä rouvaltansa oli hän usein kuullut, että sama nuori tyttö, joka opettajana käy heidän talossansa, oli junkkerin ihanne. Malvina oli kuitenkin käskenyt puolisonsa olla ilmoittamatta nuorelle herralle mitään. Hän sanoi, ett'ei Ilonka enää tahtonut tavata Elemér'iä. Hän häpesi köyhyyttänsä. Eikö tämä tunne ollut oikeutettu?

Malvina kielsi sentähden miestänsä puhumasta Elemér'ille Ilonkasta. Tämä ilmoitus pakoittaisi köyhää tyttöä jättämään heidän talonsa, sanalla sanoen ottaisi leivän hänen suustansa. Sattumalta tavata Ilonkaa herra Lemming'in talossa oli Elemér'ille vallan mahdotonta, sillä hän nukkui vanhurskaan unta siihen aikaan kuin Ilonka oli lopettanut päivätyönsä. Kaupungissa kohtasi hän Ilonkaa usein hänen mennessänsä lääkärin luo, mutta huntu teki hänet tuntemattomaksi.

"Rakas ystäväni", sanoi Lemming, "minusta on vähän arveluttavaa, kun tyttönen ei tunne vanhaa tuttavaansa jonkun ajan kuluttua".

"Niin minustakin".

"Kun te viljelitte hänen tuttavuuttansa, onhan hän silloin vielä aivan siveä tyttö".

"Hän oli vielä lapsi eikä mennyt mihinkään, ellei äitinsä seurannut".

"Mutta nyt käy hän yksinänsä ulkona, ja kun te häntä kohtaatte, ei hän tahdo teitä tuntea. Se on huono merkki, minä tunnen monta semmoista seikkaa". Elemér väänsi naamaansa. Ehkäpä vaan tuo väkevä tupakansavu väänsi hänen suunsa vinoon.

"No", jatkoi Lemming, "kun asia tarkoin punnitaan, on tuo yhdentekevää; voihan pähkinä hyvälle maistua, vaikka toisen hampaat ovat sen särkeneet. Usein on todellisuus parempi kuin unelmat. En pelkää teidän puolestanne. Hitto vieköön. Murheissaan Elemér'istä ja kauniin tytön tähden! Jos asian laita on *sellainen*, sitä parempi!"

Hän ei selittänyt tarkemmin "millainen".

Elemér'in oli usein sylkeminen karvaan papyrossin tähden.

"Apropos", sanoi Lemming, "minä ostin tänään kauniin ratsun. Aioin kerran huvittaa Malvinaa, lähtemällä hänen jälkeensä hänen aavistamattansa. Otin tuntia ratsastuskoulussa, mutta ne tulivat kalliiksi minulle. Luulin ettei ratsastamiseen tarvita muuta kuin että toinen jalka on pidettävä toisella ja toinen toisella puolella hevosta. Mutta äläpäs huoli! kun ratsu lähti liikkeelle ja minä tunsin perustuksen allani horjuvan, haparoin käsilläni, ikäänkuin pitäakseni ilmasta kiinni, ja vedin samassa suitsista; silloin hevonen nousi pystyyn ja rupesi kulkemaan kahdella jalalla taaksepäin. Kun sitä sitten kannustin, rupesi se juoksemaan, jotta luulin sielunikin musertuvan. Joka hetkellä ajattelin: pääni särky, jos ei ennen, niin toisella maannavalla. Hyvä Jumala, jos en olisi oikealla kädellä pitänyt satulasta kiinni takanani, niin olisin ollut hukassa! Mitä enemmän huusin: 'ohoo!' tuolle raivokkaalle eläimelle, sitä hurjemmaksi se tuli, vaan viimeinkin sain sen seisattamaan vetämällä harjasta. Minut nostettiin puolikuolleena satulasta. Vaan sen minä tiedän, ett'en nouse hevosen selkään enää eläissäni".

Herra Lemming tiesi että Elemér rakasti ratsuhevosia. Hänen korkeasukuinen herra pappansa piti häntä varten aina ratsuhevosta, kun heidän välinsä vielä oli hyvä, ja Elemér luuli olevansa erittäin reipas ratsastaja.

"Mitä nyt aiotte hevosella tehdä?" kysyi junkkeri Elemér, iskien kiinni tähän keskustelu-aineeseen ja heti paikalla luopuen keskustelusta syreni-värisestä immestä.

"Aion pitää sitä. Ennen tai myöhemmin tapaan ehkä tuttua kavaljeria, joka saattaa vaimoani 'kaupungin metsään'. Osaatteko te ratsastaa?"

"Sen luulisin toki osaavani! Enhän osaakaan muuta mitään!"

"Siis voitte ratsastaa ulos Malvinan kanssa joka ainoa päivä?"

"Varsin mielelläni!"

"Mutta siinä tapauksessa saatte nousta varhain aamusin; rouvani lähtee ratsastamaan ulos puistoon jo kello viisi".

"Kun minut kutsutaan metsästys- tai ratsastus-retkelle, ei koskaan ole liian varhaista. Jos tahdotte tulen vaikka päivän noustessa. Siis koska käskette?"

"Jo huomenna".

"Tässä käteni. Te olette ostaneet hevosen, nyt otatte minut tallinpäälliköksi".

"Kauppa on tehty. Ehdot ovat: vapaa murkina minun luonani — iltaan asti".

"Minä vastaan palveluksesta!"

Seuraavana aamuna kello viisi oli junkkeri Elemér todellakin paikalla. Lemming'in ajuri ilmoitti hänelle, että hänen armonsa oli ratsastanut ulos neljännestantia sitten.

"Ei haittaa, kyllä minä hänet saavutan".

Kahden tunnin kuluessa hän ratsasti pienessä puistossa ristin rastin, vaan rouva Lemming'iä ei hän tavannut missään. Koko tunnin hän viipyi lähellä turkkilaista huvihuonetta, jonka ohitse Malvinan välttämättömästi oli tuleminen, jos hän oli käynyt metsikössä; mutta siinäkään ei Elemér häntä tavannut. Viimein täytyi hänen palata ilman sitä amatsonia, joka oli uskottu hänen turviinsa.

Menessään ylös Lemming'in luo, kertoakseen hänelle, mitä oivallisia ominaisuuksia oli huomannut hänen hevosessaan — ihmiset, jotka eivät ennen ole omistaneet ratsuhevosta, kuulevat mielellään että heidän tuhannen markan hintaisella hevosellaan on etuja 5,000 markan edestä — silloin oli Malvina jo kotona.

Syötiin juuri aamiaista; kolmas sija oli tyhjänä Elemér'iä varten.

"Kylläpä te olette kaunis kavaljeri", huusi Lemming hänelle vastaan.
"Missä erositte rouvastani?"

Elemér silmäili ensin Lemming'iä, sitten Malvinaa, ja hän pääsi kohta asioista selville. Hän arveli: ystävä Lemming aikoo käyttää minua ja hevosta tiedustaaksensa, huvitteleeko hänen rouvansa todellakin ratsastamisella kaupungin puiston käytävillä; mutta emme ole niinkään hevosia me kaksi. — Kohta hänen hämmästynyt katseensa muuttui hymyksi ja hän sanoi:

"Vai niin, sinä olet pettänyt minua, emintimäni. Ja minäpä aioin uskottaa pappa Lemming'ille täällä kotona, ett'emme olleet tavanneet toinen toistamme!"

"Ahaa, viekas petturi!" sanoi herra Lemming hymyillen. "Sopiiko todellakin noin jättää daaminsa ja lentää ensimmäisen syreni-värisen hameen jälkeen?"

"Älkää väärinkäyttäkö tietoaanne heikkoudestani".

"Ahaa! te olette siisti hulivili! Te voitte unohtaa kohteliaisuudenkin vaatimukset, kun hulluus teidät valloittaa. Onnellinen nuoruus! Minäkin olin semmoinen nuoruudessani. Mutta Malvinan sijassa en koskaan lähtisi ulos enää teidän seurassanne. Voisihan teidän mieleenne juolahtaa hypähtää alas hevosen selästä ja antaen suitset daamillenne sanoa: odottakaa rouvani, niin kauan kuin minä ajelen metsävuolta".

Elemér nauroi itse enimmin Lemming'in sukkeluudelle. Malvina oli siinä avullisna.

Atrian aikana sai Elemér kuulla vielä enemmän turhasta ratsastamisesta.

"Onko kukaan mokomata kuullut: että hevosen selässä ajellaan metsävuolta katuja myöten, tietysti se taas on päässyt pakoon johonkin läpikäytävään taloon. Ja sitten ette enää löytäneet jälkeäkään. Katsokaa, teidän olisi siivosti pitänyt pysyä suoralla tiellä".

Sen pitemmälle ei hän saanut puhettansa jatkaa, sillä Malvina heitti sokeripalasen hänen päähänsä, muistuttaaksensa häntä olemaan sekautumatta asioihin, jotka eivät häntä koskeneet. Hän menetteli nyt niinkuin se, joka maltaa mieltänsä ja päättää korjata erehdyksensä.

"Ystäväni, karkoittakaa tuo syreni-värinen olento päästänne. Pesth'issä on arvattavasti monta semmoista kuin te, jotka juoksevat hänen jälkeensä. Joka häveten karttaa teitä, sillä on varmaankin syytä hävetä".

Nyt Malvina heitti vielä suuremman sokeripalasen hänen liivillensä. Jos se olisi sattunut nenään, olisipa nenäluu musertunut.

"No, minä vakuutan kunniani kautta ett'en koskaan enää puhu ihmiselle hänen sydämensä asioista. Mutta jos minulla olisi lemmitty, joka salaisi itsensä minulta, vaikkapa vaan tunniksikin, niin minusta tulisi murhaaja".

"Herra Lemming, muistakaa että olette nainut mies", sanoi Malvina, hymyillen veitikkamaisesti.

"Minä puhun suoraan. Lemmittyni on minun rouvani. Rouvani ilmoittaa minulle, missä hän on joka hetki ja minne hän menee. Mitä sanoisinkaan, jos hän kerran juoksisi pakoon, kohdatessani häntä: joko arvelisin hänen niin rumistuneen siitä kuin viimein näimme toinen toistamme taikka että hän on jonkun muun lemmitty, jota hän häpee".

Malvina nousi suuttuneena pöydästä.

"Elemér, olkaa hyvä ja menkää kotiin!"

"Niin aion juuri tehdä", sanoi Elemér.

Hänen mentyänsä rupesi myrsky riehumään Lemming'in yli.

"Miksi ärsyttätte tuota nuorta miestä tyttöä vastaan? Onko tyttö loukannut häntä?"

"Päinvastoin aion saattaa Elemér'in unhottamaan tytön tykkönään".

"Te ette tunne ihmisiä; tällä tavalla saa aikaan ihan vastakohtan. Te tiedätte varsin hyvin, ett'ei tyttö tahdo kohdata tuota nuorukaista enään ja siinä on hän oikeassa. Tyttö elää työstänsä, ja se on katkeraa leipää kyllä. Nuori mies elää armoleivästä, on kevytmielinen hulivili, joka ei osaa mitään eikä ole mitään oppinut ja jota minä elätän sukulaisuuden vuoksi. Hänen pitäisi hävetä enemmän kuin kenenkään muun kohdatessansa tyttöä, jos he toinen toistansa tapaavat. Hän saa sanoa itsellensä: 'siihen aikaan olin jotakin, nyt en ole enää mitään'. Tyttö parkaa hävettää tämä ajatus: siihen aikaan olin vallasnainen ja nyt kuulun palkollisten luokkaan. Jätä tyttö rauhaan!"

Lemming nauraa hohotti, kita ammollaan, näyttäen mustia hampaitansa.

"Hän, tai joku muu".

"Se on sydämetön periaate".

"Jos ei toinen, niin toinen".

Täysi syy kukan poimimiseen, "jos ei hän sitä tee, niin toinen sen tekee".

Herra Lemming jätti rouvansa, nauraen voittajan tavalla. Malvina rypisti silmäkulmiansa ja näytti sangen vihaiselle niin kauan kuin miehensä häntä näki. Sitten kasvonsa kirkastuivat.

Lemming otti parantaaksensa Elemér'iä hänen tarpeettomista tunteistansa. Herra Lemming'illä oli varoja siihen, sillä semmoinen parannuskeino maksaa rahaa. Saattamalla miestä ylenkatsomaan naisia parannetaan hän heitä rakastamasta.

Meidän kesken puhuen ei junkkeri Elemér paljoa sellaista opetusta tarvinnut. Hänellä oli hyvät taipumukset saavuttaakseen sellaisten perikuvan, jotka ikäkautensa pysyvät ylioppilaina. He tulevat harmaapäisiksi, jopa paljaspäisiksikin, ja ovat kumminkin vaan ylioppilaita. Varsinkin mitä tulee naispuolen sukuun, niin ei heiltä ylioppilas-aika koskaan lopu. He etsivät helppoja rakkauden valloituksia ja koska he helposti sellaisia saavat, koska ovat oppineet tuntemaan rakkauden ainoastaan palveluspiikana, eivät he usko sen kuninkaallista suuruutta eivätkä tunne sydämellisen luottamuksen taivaallista onnea.

Wienissä asuessaan oli herra Lemming aina ollut ylhäinen seura-ihminen. Sellaisen ihmisen nautinnonhimo ei suinkaan tarvitse kuolla nälkään Pesth'issä. Kun joku kulkeva seura ratsastustaiteilijoita Wienistä täällä levitti telttansa, löysivät seuran jäsenet aina joukossamme tuttavlia. Tässä kohden herra Elemér huomasi herra Lemming'in aina oivalliseksi opettajaksi, joka hänen johdatti oikeihin seuroihin.

Muutoin heidänkin joukostaan on seurue hyviä ja kunnioitettavia ihmisiä, mutta ne jätetään siivosti rauhaan. Sitä vastoin on toisia, jotka varmaan eivät anna kenenkään nääntyä. Täällä huomaa että kaikki naiset ovat yhtä syntiset ja eroitus vaan on siinä, että toinen on älykkäämpi sitä peittämään kuin toinen. Toinen saadaan jo hyvällä tunnustamaan itsensä syylliseksi, toinen odottaa kidutuspenkkiä. Moni kuoleekin kidutettaissa, mutta hänkin oli syntinen, vaikka hän osasi teeskennellä kuolemaan saakka.

Elemér tottui täydellisesti elämään irstaan tyhjäntoimittajan elämää; samat tunteet, jotka hän edellisenä kesänä oli kastellut kyynelillään maatalon ruohopenkillä, tulivat talvella hänen pilapuheittensa aineeksi ja hän kasti ne uudestaan viinissä herra Lemmingin seurassa.

"Lemmingillä on ystävällinen talo". Sitäpä hänestä tuskin olisi luullut.

Mutta sinipunertavaa haltijatarta ei Elemér ollenkaan saanut käsiinsä. Ja kuitenkin hän joka päivä istui samalla istuimella, josta hänen entinen lemmittynsä oli samana päivänä noussut, otti joka päivä käteensä saman kirjan, jonka hän vähää sitä ennen oli pannut kiinni, ja hänen sormensa koskettivat samoja paikkoja, joita toisen kädet olivat selailleet, ilman että ne taisivat mitään kertoa siitä salaisesta ihastuksesta, jota ne samalla tunsivat.

Tämä kuva täytti hänen sielunsa enemmän kuin maallinen ilmiö.

Elemér'ille tapahtui niinkuin arapialaisessa kertomuksessa mainitulle haltijalle, joka suljettiin sinetillä lukittuun astiaan ja upotettiin meren syvyyteen: ensimmäisenä vankeutensa vuonna hän lupasi pelastajalleen yltäkyllin rikkauksia; toisena vuonna hän lupasi sen tehdä kuninkaaksi; mutta kolmantena hän julmistui ja vannoi tappavansa sen, joka hänet nostaisi päivän valoon.

Ensimmäisenä kuukautena oli Elemér luvannut itselleen, että missä hyvänsä hän vaan tapaisi lemmittynsä, niin hän tunnustaisi hänelle lempensä ja pyytäisi häntä puolisoikseen; toisena kuukautena hän oli päättänyt ampua itsensä julman kaunottarensa jalkain edessä, kun hänet kohtaisi; kolmantena kuukautena hän lukitun haltijan tavalla vannoi: missä ikinä tapaan pettelevän kiusahenkeni, kadulla tai kävelyllä tai vieraassa talossa, niin minä häntä — suutelen.

Eihän tarinassa mainittua kostonhimoista haltijaakaan köyhä kalastaja merestä nostanut, ennenkuin se oli täynnä murhatuumia pelastajaansa vastaan.

Kylmemmän vuoden-ajan tultua täytyi Malvinan lopettaa aamu-ratsastuksensa ja siis lykättiin Englannin kielen oppitunti myöhempään aikaan aamulla. Siten tuli välttämättömäksi, että Elemér ja Ilonka tapaisivat toisensa.

Eräänä aamupäivänä meni junkkeri herra Lemming'in luona käymään:

Asioitsijalla ei sattumalta ollut aikaa jutella nuoren ystävänsä kanssa, vaan pyysi häntä menemään rouvan luo.

Herra Lemming tiesi varsin hyvin, että hänen rouvansa oli poissa kotoa ja oli ottanut mukaansa seuranaisensa, ostaaksensa jotakin muotikaupasta, ja että Ilonka oli yksin Malvinan huoneessa työskennellen englannin-kielisten kirjoitusten tarkastamisessa.

Nuori herra luisti eteenpäin aivan kuin hänellä olisi ollut luistimet jalassa ja hyräili jotakin laulua

kulkeissaan paksujen mattojen yli salissa. Malvinalla ei huoneissaan ollut mitään kaksois-ovia, vaan puoleksi taaksepäin vedetyt raskaat varjostimet, joiden aukkojen kautta oli tilaisuus luoda yleinen silmäys koko huoneistoon. Heti kun Elemér astui ensimmäiseen huoneeseen, huomasi hän kolmannessa sini-punertavan haltijattarensa istuvan pöydän ääressä syvissä mietteissä korjaellen jotakin kirjoitusta, joka veti koko hänen huomionsa puoleensa.

Jos tarinan haltijan ensimmäinen uhkaus nyt olisi tullut hänen mieleensä, niin olisi siitä syntynyt suuri onnettomuus — Ilonkalle; kun nyt vaan oli kolmas lupaus kysymyksessä, niin siitä seurasi pelkkää onnettomuutta Elemér'ille, kuten kohta saamme nähdä.

Astuessaan välissä olevien huoneiden mattoja myöten, tuli hänen mieleensä: tuohan on sama kieliopettaja, josta on puhetta ollut, ja joka täällä käy opetustunteja antamassa samaan aikaan kuin Elemér itse tavallisesti kotona venyi makaamassa. Hänestä oli melkein tahallaan tehty tepponen, että Ilonka joka päivä samassa talossa käy ulos ja sisään, jossa Elemér melkein asui. Luultavasti hänelle siitä nauretaan.

"Hei, viimeinkin sinun käsitan, pikku karannut haltijattareni!"

Näin sanoen syöksi Elemér huoneeseen ja meni avosylin sinipunertavaan pukuun puettua tyttöä kohti.

Säikähtynyt tyttö hyppäsi äkkiä työstänsä, mutta sen sijaan, että hän jollakin tyttöjen tavalla olisi osoittanut säikähdystään, sieppasi hän vaan kylmäkiskoisesti tuolilta vieressään olevan auringonvarjostimensa ja ojensi sen kärjen tanaan nuoren herran nenää kohti.

"Hoh hoo! nuori herraseni, älkää toki juosko silmiänne puhki!"

Sellaista vastustelemista vastaan ei herra Elemér'illä ollut "taskusanakirjassaan" muistissa minkäänlaista vastausta. Kuitenkin oli sen verran hänelle selvää, että jos hän ei tahtonut silmänsä puhkaista auringonvarjostinta vastaan, niin kepillä täytyi torjua.

"Hei! osaatteko miekkaillakin?" huusi tyttö, "katsokaammepa, mitä olette oppinut!"

Samalla hän asettui tarkasti miekkailu-asentoon ja antoi ystävällemme kelpo "sekundi-piston" kylkeen, niin että auringonvarjostimen varsi taipui, kuitenkaan katkeamatta, sillä se oli hyvää kalanluuta.

Ystävämme Elemér huomasi, että hänen täytyi vakaasti miettiä puolustaumista, sillä tämä ei maar ollut mitään leikintekoa, ja olipa hän itse kyllä kauan käynyt miekkailukoulussa.

Tehden ajattelemattomasti hyökkäystepun, sai hän kuitenkin sellaisen "terssi-piston" peukaloon ja kynteen, että hänen täytyi jättää kaikki hyökkäyskoetukset sikseen. Peljättävä tyttö hätyytti häntä niin murhaavasti vastustamattomilla hyökkäyksillään ja iski mestarillisella "kvartti-iskulla" kepin hänen kädestään, niin että se sinkosi kynttiläkruunuun ja jäi siihen riippumaan sen lasiprismojen joukkoon, sillä välin kun nuori herra Elemér, peräytyen sitä seuraavaa lujaa pistoa, töyttäsi Malvinan ompelupingoitinta vastaan niin kiivaasti, että hän repi keskentekoisen ompelutyön rikki.

Vaan että vastoinkäyminen tulisi täydelliseksi, kaikui vlereisestä huoneesta iso nauru. Malvina oli tullut kotiin samalla kun nuori herra oli tullut sisään, ja oli siis alusta alkaen nähnyt nuo sotaiset temput, jotka loppuivat poikapuolen noin perinpohjaisella tappiolla.

Elemér oli kuin täydellisesti kukistettu. Nyt hän näki mimmainen pelkuriraukka hän itse oli. Tyttökin häntä lyö jos vaan tahtoo.

Mutta Malvinasta tämä leikki oli äärettömän hupaisaa.

"Ohoo! Sepä oivallista, oikein jumalallista! Ha ha ha! uljas Ilonka! Hyvin tehty, tyttöseni! Vaikkapa miljonan saisin, niin en tahtois tapahtumattomaksi sitä, mitä ystäväni tässä tällä tavoin on saanut maistaa. Se on hänelle ihan parhaiksi!" Hän taputti käsiään riemuissaan.

Ilonkan kasvot hehkuivat. Hän häpesi itseänsä ja Elemér'ia. Hän oli hyvillään voitostaan ja punastui sen vuoksi samalla kertaa. Hän häpesi, että oli joutunut noin ilkeään asemaan, että hänen tällä tavoin täytyi kohdella nuorta miestä — jonka kukkia hän kerran oli niin paljon ihaellut — että hän oli tapellut tuon nuoren miehen kanssa sen liiallisen rohkean yrityksen tähden, jonka tämä oli tehnyt.

Elemér oli kalpea kuin valkoiseksi maalattu seinä. Hän otti hattunsa, joka oli pudonnut lattialle, ja sanoi Ilonkalle sortuneella äänellä:

"Te olette minut tappanut!"

Ilonka kääntyi pois ja toivoi täydestä sydämestään, että hänellä olisi ollut hiottu miekka kädessään, ja

että pisto tosiaan olisi mennyt Elemér'in sydämen kautta. Menköön hän mielellään, koska hän jo oli tapettu.

Ja Elemér menikin. Hän ei sanonut jäähyväisiäkään emintimällensä, joka sitäpaitse ei vielä ollut ennättänyt tointuakaan herkästä naurustaan.

Hän ei myöhemmälläkään palannut, vaan osasi kadota sillä tavoin, ett'ei kukaan tiennyt, mihin hän oli joutunut. Hänellä oli ulkomaalle otettu passi ja taisi siis lähteä avaraan maailmaan, mihin ikinä vaan tahtoi. Ett'ei hän ollut syössyt Tonavaan, sen taisi päättää siitä että hän samana päivänä, kuin hän katosi, oli asian-ajajallensa antanut valtakirjan jatkaa isää vastaan alotettua oikeudenkäyntiä ja samalla määräyksen maksaa takaisin herra Lemming'ille tältä saadut lainat, jos rahoja saataisiin ennen kuin hän palajaisi. Päätteeksi antoi hän asianajajalle testamenttinsa käytettäväksi siinä tapauksessa, ett'ei hän kahden vuoden kuluessa palajaisi tai että sitä ennen tulisi tieto hänen kuolemastansa.

Hän ei siis kuollut, sen verran näytti varmalta.

Malvina oli kuitenkin Ilonkan tähde riemuissaan.

"Rakkain ystäväni! Tehän olette oikea Amalazuntha. Niinhän te taistelitte kuin Orleans'in neitsyt. Sanokaapa, oletteko oppinut miekkailemaan?"

"Olen, jo lapsuudestani saakka, kun kävin turnauskoulussa".

"Oi, onpa se herttainen taito; arvattavasti on suuri nautinto saada leikitellä terävällä säilällä ja sanoa: ole varoillasi, muutoin kuolet! silmä silmää ja teräs terästä vastaan torjua tyhmänrohkea hyökkäys ja antaa sellainen isku takaisin, että rauta menee hänen sielunsa lävitse!"

Rouvaa tärisytti — ilosta, tätä lausuessaan.

"Oi, aina on ollut rakkain toivoni oppia miekkailua, kun vaan olisi joku, jolta saisin opetusta. Enhän minä voi miekkailu-opettajalta vastaan-ottaa opetusta, siitä puhuttaisiin liian paljon. Mutta, näettekös, voisittehan te mulle sitä opettaa tunnin päivässä".

"Mutta, armollinen rouva — —"

"Mutta, armollinen rouva, mitä se merkitsee? Enhän minä itsesään sitä paljon taida".

"Olenpa sen nähnyt. Niinhän te hätyytitte tuota nuorta herraa, kuin oikea tappelija".

"Hän tuli hämillensä ja unhotti, minkä oli oppinut".

"Noh, olisinpa minä varsin tyytyväinen, jos osaisin saman kuin te. Vastatkaa, suostutteko kauppaan. Joka päivä miekkailuharjoitus Englannin kielen opetustunnin jälkeen? Vähäinen liike ei haittaa tee. Sitte minä aina lähetän teidät vaunuissa kotianne, ettette vilustuisi jos olette lämmin. Ja vaivoistanne saatte 100 guldenia kuukaudessa".

Ilonka suostui ehdotukseen. Olihan tuo hyvä ansio melkein mitättömästä työstä, muutamasta hyppäyksestä vaan edestakaisin ja muutamista käsien liikunnoista; sen parempi kun tästä taidosta maksetaan enemmän kuin Englannin kielen osaamisesta. Tosin on tavatonta, että nuori ja kaunis tyttö ansaitsee rahaa sellaisella ammatilla, mutta olihan se kunniallista työtä; sitähan ei edeltäpäin tarvitse hävetä eikä jäljestäpäin katua.

"Olkoon menneeksi, hyvä rouva, minä opetan teille miekkailua".

"Tosiaankin, minä siitä riemuitsen jo edeltäpäin, kuin koulupoika kevätjuhlasta. Nyt saan täytetyksi vanhan toiveen. Milloin vaan olen nähnyt sapelin tahi miekan, olen aina toivonut osaavani lyödä ja pistää niinkuin miehetkin. Ettekö luule näitä käsivarsiani kyllin väkeviksi?"

Hän kääri hihansa ylös kyynäspään yläpuolelle ja ojensi ylpeänä kauniin käsivartensa, jonka jänteitä hän kaikin tavoin koki saada kiinteälle pingoitetuiksi.

"Aloitammeko heti, huomenna vai miten? Te saatte toimia kaikista tarpeista. Mitä kaikkea tarvitaan?"

"Muutamia harjoitusmiekkoja, sillä jotkut saattavat helposti taittua; kaksi hirvennahkaista rintahaarniskaa, kaksi paria miekkailukintaita ja kaksi teräslankaista naamaria, sekä sen lisäksi pitkä lauta pehmeästä puusta, sillä lattialla tahi matolla ei voi miekkailla".

"Oivallista, herttaista! Käskekää vaan mitä tarvitaan. Sininen sali on oleva miekkailusalimme ja sitte suljemme ovet, niin ett'ei meitä kukaan häiritse. Aivan oikein, varsin hankalaksi käy miekkailla näissä

pitkissä vaatteissa, varsinkin minulle, tämä suuri krinoliini ylläni".

"Epäilemättä. Kun minä opin miekkailemaan, olin vielä lapsen vaatteisin puettu".

"Siis teetämme itsellemme lyhyet pukimet niinkuin pikku-tytöille, koko amatson-puvut. Ei kukaan saa nähdä meitä niihin puettuina. Kuten jo sanoin, suljemme ovet ja laskemme alas akkunaverhot. Yksinämme seisomme vastatusten silmä silmää vastaan, emmekä kuitenkaan naura toisiamme. Siitäpä tulee hauskaa, vai kuinka?"

Ilonka myönsi.

Malvina oli jo tästä uudesta oikustaan niin innostunut, ett'ei hän laskenut Ilonkaa rauhaan, ennenkuin tämä oli kahdella ratsuraipalla näyttänyt ensimmäiset temput. Tosin hän parkasi kun raippa häntä kosketti, sillä hän ei kärsinyt kutkuamista, mutta huudahti kuitenkin yhä uudelleen: "oivallista, herttaista!"

Tästä päivästä lähtien hän ei enää lukenut Englannin kieltä. Kun miekkailuharjoitus oli loppunut, hyppäsi hän kirjoituspöytänsä ääreen, etsi siellä paperikasasta sata guldenia ja työnsi ne Ilonkalle maksuksi ensimmäisen kuukauden harjoitustunneista. Lapsi raukka — kuinka hän oli hyvillään näistä rahoista!

Hänellä ei ollut vähäinen kiire tulla kotiin jättämään ne huolestuneelle äidillensä. Nyt on hänellä jotakin, jolla ostaisi polttopuita talveksi, maksaisi lääkärin ja rohdot, hankkia vähän ravintoa sairaalle ja säästää hyyryä varten. Hänen ei enää tarvinnut taistella jokapäiväistä huolta vastaan elatuksen tähden eikä puutteita vastaan. Sadalla guldenilla voidaan hankkia sangen paljon.

Ja mistä hänellä oli tämä tulo? Ei sellaisista ominaisuuksista, joista naiset tavallisesti ylpeilevät: kauneutensa, neronsa tai hienon sivistyksen taikka muun sellaisen ominaisuuden ansioksi hän ei sitä voinut lukea; hänen oli siitä kiittäminen ainoastaan vähäpätöistä ruumiin taitavuutta, josta ominaisuudesta hän ei luullut koskaan saavansa hyötyä, mutta olipa se nyt kasvanut kultaisia hedelmiä kantavaksi puuksi, joka sattumalta oli eksynyt oikullisen naisen aivoissa syntyneihin puutarhoihin.

Luulisipa että Ilonka tästä vaan tunsu huvia ja virvoitusta. Asia ei kumminkaan ollutkaan niin, juuri sen vuoksi että se oli huvia ja virvoitusta.

Hänen kotonansa vallitsi suuri suru — unettomat yöt, joita mielipuolen isän raivonpuuskaukset häiritsivät, — heikkohermoisen äidin alituinen vapiseminen ja pelko, — kuuromykan veljen eläimen tapainen riippuvaisuus ainoassa olennessa, joka häntä ymmärsi; — kyyneliä päivällä, huokauksia yöllä — ja tätä surkeata elämää yhä lakkaamatta. Tästä oli poikkeuksena kaksi tuntia päivässä, jolloin hänen täytyi hymyillä, meluta ja riemuita — sillä hän sai siitä maksun.

Kun sitte leikki, pilapuheet ja riemu olivat tauonneet, — silloin hänen tuli aina mieleensä, miten kurja tila sill'aikaa oli kotona ollut!

Kun Ilonka otti päällysvaatteensa mennäkseen opetustuntiansa antamaan, saatuansa isänsä rauhoitetuksi, suudeltuaan pois kyneleet äitinsä kasvoilta, ja kun hän oli salaa päässyt hiipimään pienen veljensä luota — niin hän huokasi raskaasti. Ja nämä huokaukset sanoivat: menkäämme huvittelemaan!

Mutta koska se tuottaa leipää, niin — — — Tosin katkeraa leipää, mutta leipää kumminkin.

13 Luku.

Kaikellaisia rosvojuttuja.

Kuku mielellään kuuntelee rosvojuttuja? Hevosen selässä ja jalkaisin kulkevista ryöväreistä? No, minä kerron muutamia, joissa ei ole kumpaakaan laatua.

Herra Lemming sanoi eräänä päivänä rouvallensa: "Madame! Tunnetteko markiisi Montefioren? Kyllä! Ja myöskin paronessa Anselmin? Kyllä hänenkin. Ja kaikkien ylistämän paronessa von Radák'in? Miks'ette! Tietäkää siis, että nämä kaikki yhteensä eivät koko vuoden kuluessa kirjoita ulostekojensa joukkoon niin suuria summia hyväatekeväisiä tarkoituksia varten, kuin te pakoitatte minun kirjoittamaan omiini. Ei päivääkään mene ohitse, ilman että te olette pelastanut onnettoman perheen isän yhdeksän lapsensa kanssa nälkään kuolemasta, tai pelastanut hukkumasta sen onnettoman virkamiehen kunnian, joka on korttipelissä hävittänyt hänen huostaansa uskotut rahat, tai olette hankkinut jollekin kirjailija-vainalle hautaus-apua, tai teettänyt jollekin rammalle Honvéd-soturille

keinollisen jalan, tai on teidän täytynyt antaa morsius-apua jollekin isättömälle ja äidittömälle tytölle, puhumattakaan noista tuhansista julkisista keräyslistoista, joihin ette koskaan laiminlyö kirjoittaa. Luulenpa teidän maksavan veroa sekä paaville että Garibaldille".

Lemming luultavasti ajatteli salaa jotakin muuta, ett'ei Malvina lahjoittanut paaville eikä Garibaldillekaan mitään ja ett'ei näitä autettuja onnettomia missään ollutkaan, mutta hän ei uskaltanut antaa tämän ajatuksen tulla ilmi.

"Tietäkää, lemmittyäni", virkkoi Lemming viimein, "minä olen jo tähän kyllästynyt".

"No", vastasi kaunis rouva, olkapäitään kohauttaen, "tästä hetkestä lähtien voitte pääkirjastanne pyyhkiä pois sanat hyväntekeväiset tarkoitukset". — Ikäänkuin kauniilla rouvalla olisi vaan yksi avain miehensä raha-arkkuun, joka kaikkien sanomalehti-ilmoitusten mukaan on tulenkestävä ja mahdoton murtaa auki. Huoleti voi herra Lemming vaatia tehtailijan oikeuteen. Hänen arkkunsa ei ole mahdoton avata.

Puolen vuoden kuluttua sanoi herra Lemming taas rouvallensa: "Madame! oletteko kuullut kreivinna Persigny'ä mainittavan? Totta kai! Oletteko koskaan lukenut ruhtinatar Metternich'istä? Epäilemättä. Eikö teille ole joskus kerrottu paronitar Rothschild'ista? Aivan varmaan, luulen ma! — No niin, nämä kolme suurinta komeutta harrastavaa naista Europassa eivät lähetä miehille kiusaksi niin monta rätinkiä muotikauppiailta ja kultasepiltä, kuin te, armaani, yksinänne minulle lähetätte. Minun täytyy ajatella, että te uusiin silkkivaatteisiin ja pitseihin pukeutte kolmasti päivässä ja ett'ette käytä yhtäkään pukua useammin, kuin kerran".

Herra Lemming tosin ajatteli vallan toista, että hänen rakas puolisonsa ylipäänsä ei käyttänyt näitä kalliita tavaroita, vaan että hän niillä teki sellaista omituista kauppaa, että hän toisessa paikassa osti nämä tavarat mistä hinnasta hyvänsä, myydäkseen ne toisessa paikassa halpaan hintaan, siten hankkiaksensa rahaa. Rätingit hänen miehensä maksaa, joka näissä kaupoissa tuli sata prosenttia tappiolle. Herra Lemming'illä ei kuitenkaan ollut uskallusta sitä lausua.

Malvina vastasi tähän: "Eikö totta, tähän on käyttämätöntä, rakas ystävä?"

"Päinvastoin, minulla on omat aivan vakaat ajatukseni asiasta. Minä tiedän, että niin on oleva, ja jollette olisi laillinen vaimoni, sanoisin: te suvaitsette saattaa minut perin köyhäksi sen verrattoman onnen tähden, että saan sanoa teitä omakseni. Tämä on, kuten suurten sopii. Mutta koska me muodostamme laillisen perheellisen yhdistyksen, niin minun täytyy teille huomauttaa sellaista aikaa, jolloin 'talollemme' tulee elämän ehdoksi, että talon naiset joksikin aikaa lakkaavat menoja tekemästä".

"Sepä tosiaankin olisi merkillinen ajan vaihde! Aivan syksyn tullessa, säsongin alussa. Oletteko menettänyt järkenne? Onko missään maailmassa aviomiestä, joka puolisoansa hämmästyttäisi sellaisella pyynnöllä säsongin alussa? En puhuisi mitään, jos sen tekisitte paaston ajalla tai uuden vuoden aikaan. Maalla pidän kuusi viikkoa samaa crêpe-vaatteesta tehtyä hametta ja jos tahdotte, niin olen ilman lakeijaa. Mutta nyt minun on, rakas ystävä, vallan mahdoton noudattaa käskyänne".

"Ja kumminkin 'teidän täytyy', armaani. Käsittäkää minua oikein. 'Teidän täytyy'. Minä olen aivan ryhtymäisilläni ratkaisevaan toimeen, jossa minun täytyy heittää kaikki mahdollisesti käytettävissä olevat rahasumat vaakaan, että se kallistuisi minun puolelleni. Nyt ei ole sen vähemmästä kysymys kuin miljonan voittamisesta. Voisimme yht'äkkiä tulla suunnattoman rikkaiksi, mutta sitä varten tulee meidän ponnistaa kaikki voimamme. Tämä on taistelu, jossa rahamiesten rouvat tavallisesti panttaavat koristeensa, hopeansa, jolloin he myövät hevosensa, yksin ne pitsinsäkin, joita paitse he voivat olla, auttaaksensa siten miehiänsä voiton saantiin. Minä en tätä kaikkea teiltä vaadi, vaan ainoastaan sen, että kolmen kuukauden ajalla ette lähetä kassanhoitajalleni mitään rätinkiä, — ette ainoatakaan".

"No mihin minun siis tulee ne lähettää?"

"Olen jo teille antanut vastauksen, joka jotenkin vastaa tähän kysymykseen. Selvästi a järkähtämättä sanon nyt teille, että kassanhoitajani on saanut käskyn olla kolmen tulevan kuukauden ajalla maksamatta teidän tekemiänne rätinkejä ainoatakaan".

Malvina nauroi ääneensä.

"Hyvin! rakas Lemming. Siihen nähden olemme yhtä hyvät ystävät".

"Uskokaa minua, tämä on hartain toivoni. Minä kunnioitan teitä äärettömästi, ja omistan teille hartahimman rakkauteni. Juuri sen vuoksi minun täytyy teille huomauttaa, että Itävallan lakien mukaan rouva saattaa itsensä varsin ikävään asemaan, jos hänen miehensä ei maksa hänen velkojansa".

Malvina nauroi vielä enemmän.

"Hyvin, herra Lemming, älkää rouvanne tähden peljätkö minkään kansan lakia".

Epäilemättä tiesi Lemming varsin hyvin, ettei kukaan Itävallassa eikä Ranskassa eikä missään muussakaan maassa ole nähnyt naisen joutuvan velkavankeuteen, jos tällä naisella on — kauniit silmät. Hän tahtoi vaan Malvinalle lausua: ystäväiseni, tähän saakka olet osoittanut suunnattoman suurta sukkeluutta sotkiessasi minun asioitani; olisipa paha vahinko maailmalle, jollet tätä kaunista taitoasi näyttäisi muidenkin asioissa. Mene nyt saalista hakemaan muualtakin. — Tai kenties: "menkäämme yhdessä hankkimaan saalista".

— — On kysymys miljonasta!

Kuka siis täällä miljonaa jakelee ympärillensä?

Suo mulle anteeksi, ystäväni romaanin-kirjoittaja, että olemme itävaltalaisessa kruununmaassa, siinä maassa, jossa on kymmenen kreutzerin hintaisia valtion velkaseteleitä, jossa ministerikin lyö suutansa vasten jos siitä sattuu pääsemään sana "miljona!" jossa sellaisten maatilusten omistajalla, joiden arvo on miljona, ei ole kymmentä äyriä kovaa rahaa taskussa. Ja kumminkin kuulee puhuttavan miljonasta, joka on voitettava! Sehän on kaiken runoilijoille sallitun vapauden rajojen ulkopuolella. Pikemmin voisit puhua fröökinoista, joilla on kalanpyrstöt, tai muuttaa koko romaanisi näyttämöpaikka Belgiaan tai Amerikkaan.

Ompa tosiaankin kysymys miljonan voittamisesta, noin miljonan suuruisesta summasta, joka vaan on jonkun vastaanotettava, — sen, jonka eteen pelipallo seisattuu. Pelipöytänä on avara autio valtakunta, jonka laajuus on enemmän kuin kolmetuhatta neliöpeninkulmaa, jossa ei ole ainoatakaan viheriäistä paikkaa.

Tänä vuonna tällä summattoman laajalla alalla — ei kasvanut mitään. Tulevana vuonna se on oleva yhtä autio, sillä tänä vuonna siihen ei kylvetä mitään, koska ei ole ollenkaan siementä. Tälle maalle käy niinkuin Kivikko-Arapialle, niinkuin Kuuvuorien seudulle, niinkuin Palmyran kotomaalle, jotka kaikki ovat olleet kerran Edenin yrttitarhoja, vaan nyt ovat erämaita, monen päivämatkan laajuudelta ihmisten ja eläinten hylkäämät, soran peittämine komeine rakennuksineen tiettömällä aromaalla.

Kuitenkin käynee hallitseville vaikeaksi odottaa tällaista kohtaloa yhtä kylmäkiskoisesti kuin muita tässä maassa kasvavia onnettomuuksia. Sen vuoksi ylhäisemmissä piireissä päätettiin, että miljona mittaa jyviä jaettaisiin hätää kärsivälle väestölle — edeltäkäsikin, etteivät vainiot jäisi kesannoiksi.

Miljona mittaa jyviä piti siis niin pian kuin suinkin ja säntillensä hankittaman, kuljetettaman oikeaan seutuun ja paikkakuntaan ja siellä viipymättä jaettaman; syksy on aivan tulossa, joka päivä on kallisarvoinen ja sitä ei voi rahallakaan korvata. Sateinen aika on vast'ikään alkanut, maa on saanut kyllyksi mehua, aivan nyt tarvitaan siemen-ohria. Aikaa ei käy uhraaminen keskusteluihin. — Kuka tämän jyvämäärän hankkii? Tietysti otetaan se tavaran hankkijaksi, joka suostuu hankkimaan sen helpoimmilla ehdoilla.

Helpoimmilla ehdoilla, ha ha ha!

Huomaatkos nyt arvoisa lukija, minkä vuoksi Lemmingin täytyi haalia kokoon kaikki rahat, mitkä suinkin taisi, heittääkseen ne vaakaan, jonka kieli, jos se kallistuu hänen voitoksensa, lausuu: "miljona on sinun?" Joko nyt tajuat minkä vuoksi rahamiesten rouvat sellaisissa tilaisuuksissa jättävät kalleutensa panttiin ja miksi rahamiehet eivät sellaisina aikoina maksa puolisoittensa rätinkejä? Kohta sen huomaamme vielä paremmin. Silti voimme nyt jo olla vakuutetut, että miljona tosiaankin on olemassa; ettei se ole mikään kumma, eikä haaveksittu numero, vaan uusia rahoja, suorastaan rahapajasta tullutta, siis niin sanottua viheriäistä kultaa. Ei tarvita monia konstikkaita laskuja, vaan aivan yksinkertainen vähennyslasku. Neljä pois viidestä tekee yhden. Kuinka sitä valtio tietäisi, oliko se vilja, jonka rehellinen maamies kylvää ja multaa maahan, viisikertaisesti puhdistettua, vai oliko siihen kohtalaisesti sekoitettu rikkaruohoa, multaa ja torajyviä?

Äänetön maa sen tietää.

* * * * *

Mitä herra Andjaldy tähän aikaan luki esimiehensä salaisesta päiväkirjasta? Saakaamme tietoa siitäkin.

Tänään edellä puolen päivää oli Lemming luonani. Hän puhui paljon jyvälainasta. Luulempa, että hän haluaa saada jyvän hankkimista toimekseen,

Tosi on, että paljon riippuu minusta, mutta ei kaikki. Hallitsevissa piireissä minun lausumani sana voi kahden tasapainossa olevan vaakalaudan kesken ratkaista asian sille

suunnalle, mitä minä tahdon. Minun vaan tulee sovittaa niin, etteivät vaakalaudat ole yhden painoiset. Toisella urakkamiehellä on tarkempi omatunto kuin toisella. Lemmingillä mielestäni sitä on vähemmän.

Tämä asia on hyvin arveluttava. Koko tulevaisen vuoden siunaus, kokonaisen maan menestys on siitä riippuva.

Tämä ei ole sentapainen asia, kuin sotajoukon muonavarain hankkiminen. Jospa sotamies saisikin pelkkää myllyntomua jauhojen asemesta, niin ei hän kumminkaan siitä kärsi mitään vahinkoa. Kuta mustempi hänen leipänsä on, sitä paremmin se ravitsee. Eikä sotamiehellä olekkaan juuri valittamista hienomakuisesta suusta.

Mutta jos talonpojalle annamme huonompaa siemenviljaa, kuin kohtuullista on ja hallitus tahtoo, niin tulevan vuoden sato menee hukkaan; maamies nostaa hirveän melun, huutaa kohti kurkkuansa, lähettelee lähetyskuntia, soittaa hätäkelloa, saa toimeen ikäviä selkkauksia.

Tässä on suurin varovaisuus vaarinotettava. Lemmingille en luvannut mitään. Hänelle sanoin hyvästi lausuen, että annamme etusijan järjellisimmälle urakkamiehelle, jolla on parhaimmat takaukset.

Jälkeen puolen päivän hän lähetti luokseni kamaripalvelijansa, joka toi vähäisen arkun. Minä avasin sen ja huomasin sen olevan sikarilaatikon. Sen mukana oli kirje, jossa Lemming ilmoitti Malvinan lähettävän *syntymäpäivänänsä* tämän sikarilaatikon minulle lahjaksi. Varsin kummallinen ajatus, että joku omana syntymäpäivänänsä lähettää toiselle lahjan! Minusta oli kummallista, että se oli niin raskas, kun otin sen käteeni. Laatikko oli jaettu kahteenkymmeneen osastoon — eri osasto kullekin sikarille — ja niihin oli pistetty hienoon paperiin käärityt kääryt. Niistä otin esiin ja avasin yhden. Siinä löysin 250 kultarahaa. Jokaisessa kahdessakymmenessä osastossa oli samallinen kääry. Yhteensä siis 5,000 tukatia.

Kylmä väristys pudistutti minua. Olenko siis jo joutunut niin pitkälle. Ajatteleekohan maailma siis tosiaankin minusta, että vastaanottaisin lahjoja? Otsassani, rinnallani on siis kirjoitettuna: 'täydellinen loppuun myynti'. Ei, rahaihminen! Tässä ainoassa kohdassa olet toki vielä pettynyt.

Jos minua valtiomiehenä syytetään virheestä, niin voin itseäni puolustaa; mutta jos ihmisenä, kansalaisena yhteiskunnassa teen kelvottoman työn, niin ei minun ole odottaminen mitään puhdistusta syytöksistä.

Tuolle kauppiassielulle olen näyttävä, kuka asuu siinä kolossa, johon hän niin varomattomasti pistää jalkansa. Nyt on käsissäni valtti, jonka voin häntä vastaan lyödä esiin.

Kerran hän saatti minut siihen tilaan, että ne rahat, joilla olin aikonut toimeenpanna suuremmoisen työn, jätin hyväntekeväiseen tarkoitukseen, jota en ollenkaan ollut aikonut kannattaa. Nyt oion tehdä hänet kuuluisaksi. Nämä rahat minä jätän Unkarin tiedeakatemialle. Kerran pyysin myöskin Lemmingiä tekemään jotakin tämän isänmaallisen laitoksen hyväksi ja hän lupasi panna nimensä listaan. Nyt lähettämänsä summan tarkoituksesta hän ei maininnut mitään. Sen voin jättää jalomielisenä lahjotuksena 'häneltä'.

Jo tänä päivänä kirjoitan lahjoituskirjan. Hän saa sen lukea huomispäiväisissä sanomalehdissä. Hän saa oppia tuntemaan, kuka minä olen!

Päivää myöhemmin herra Andjaldy luki uudella lehdellä päiväkirjassa seuraavan:

En ole jättänyt asiaa sikseen. Mutta olisipa liian rohkeata, jos kirjoittaisi julkisen lahjoituskirjeen ilman että antaja siitä tietää. Kuitenkin olen lujasti päättänyt pysyä aikeessani. Nämä 5,000 tukatia on akatemia saapa.

Aion mennä Lemmingin luo, heittää ansan hänen kaulaansa ja sanoa: 'herrani, te lähetitte mulle 5,000 tukatia. Näillä voi olla ainoastaan yksi tarkoitus, joko kunnioittava tai loukkaava. Jos tarkoitus oli kunnioittava, niin ei se voinut olla muu kuin se, johon itse olen teitä kehoittanut, nimittäin että antaisitte lahjan isänmaalliselle yleishyödylliselle laitokselle. Vaan jos asian laita on päinvastoin, niin saatte minun kanssani tekemistä kahdessa suhteessa — ensiksikin teidän omana tuomarinanne, toiseksi rehellisenä miehenä. Molemmissa tapauksissa kyllä osaan hankkia itselleni korvauksen.

Tällä päätöksellä läksin tänään hänen luoksensa. Olin lujasti päättänyt, etten häntä

vähääkään säästäisi. Aikomukseni oli olla häntä vastaan röyhkeä kuin heitukka. Kun olin äkeissäni, niin satuin lähtemään hänen luoksensa sangen aikaisin. Tullessani hänen asuntoonsa vastaanotti kamaripalvelija minut sanoen, että hänen armonsä vielä makasi.

No sittepä täytyy herättää hänen armonsä, sillä minun vähäpätöisyyteni tahtoo häntä puhutella.

Kamaripalvelija oli armollinen, että vei minut herransa työhuoneeseen ja sieltä vastaanottosaliin, jossa hän pyysi minua odottamaan, kunnes hänen armonsä oli pukeutunut. No hyvä! ajattelin itsekseni, kyllä minä hänen otan pestäkseni!

Lemmingin vastaanottohuone oli aivan Malvinan huoneen vieressä. Lasiovi erottaa tämän viereisestä salista ja tämä on sen puolesta merkillinen, että venetialaiset peilit siinä muodostavat kokonaisen kaltevan seinän. Näihin kuvastuu koko viereinen sali, joka toisesta huoneesta on erotettu paksuilla uutimilla varjostetulla kaariholvilla.

Minä tunnen jo varsin hyvin nämä huoneet. Viimeksi mainitussa Lemming tavallisesti pitää juhlapäivällisensä.

Odottaessani kuulin äkkiä naisäänen kolmannesta salista. Hiljaisesta keskustelusta en voinut kuulla mitään.

Tuo hiljainen keskustelu muuttui sitten komentosanoiksi, joita tuntematon kaunis naisenääni lausui jalan polennan ja oudolta kuuluvan floretin-kalskeen säestäessä. Nauru katkaisi välistä sanat ja välistä taas kuuluivat naisten äänet suuttuneina, joka kuitenkin pian muuttui kaksiaääniseksi nauruksi — voiton nauruksi ja kummastuksen toiselta puolelta. Tuossa viimeisessä tunsin Malvinan äänen.

Tahdoin katsoa ovesta sisään, mutta tämä oli mahdotointa paksujen esirippujen tähden. Ovi oli myös toiselta puolelta eteen lykätty.

Silloin havaitsin yht'äkkiä, että vasemmanpuolisen esiripun syrjä oli tarttunut kiinni kullattuun ovihakaan. Tämä oli jäänyt huomaamatta, kun oikeanpuolisen syrjä oli oveen kiinnitetty. Sali, josta tuntemattoman ääni kuului, oli oikealla. Mutta juuri tuosta vasemmanpuolisesta ra'osta nähtiin koko viereinen sali avonaisena teaterina.

Minä näin.

Mitä näinkään.

Kohtauksen Olympin leikeistä. Vastapäätä toinen toistansa seisoi kaksi naista lyhyeissä vaatteissa, jotka polveen ulottuivat. Toisella oli persikan värinen hame ja ruusunväriset silkisukat, toisella tummansininen hame ja ruskeat sukat. Molempain rinnat peitti hirvennahkainen haarniska, joiden vasemmalla puolella oli ommeltuna punainen sydän. Rautalankaiset naamiot peittivät heidän kasvonsa. Malvinan tunsin vartalosta — hän se oli punaisessa hameessa.

Naiset harjoittelivat floretti-taistelua. Tuo hoikempi-vartaloinen — sinisessä puvussa — oli opettaja.

Ensin he läpikävivät kaikki temput järjestyksessä. Sinisessä puvussa oleva nainen komensi ääneensä ja antoi pistoksien kohdata tuota haarniskansa punasta sydäntä sekä naamiota korkealla terssillä tai kvartilla. Sitten näytti hän punapukuiselle kuinka näitä pistoksia torjutaan.

Molemmat naiset olivat hyvin ihanat tässä leikissä. Punapukuinen muistutti jokaisessa liikunnossaan amatsoni-kuningatarta, käsivarren hempeät linjat, pyöreät voimakkaat olkapäät, hoikka vartalo, plastillisen kauniit jalat ja sääret, jotka näkyivät polviin asti, tämä kaikki muistutti jotakin muinaistarujen sankaritarta. Hänen vastustajansa, tuo sinipukuinen, hieno ja nuori, jonka jäsenet vielä olivat ikäänkuin kypsymättömät, oli ulkomuodoltaan arkkienkeli Mikaelin näköinen.

Läpikäytyänsä kouluharjoitukset rupesivat he vapaasen miekkailuun. Punapukuisen liikunnot ilmaisivat tulusuutta, jommoista ainoastaan voipi olla rouvassa, joka on saanut aseensa kätteensä. Sinipukuinen oli täydessä työssä väistäessään ristin ristin lentäviä pistoksia. Vähittäin joutuivat niin likelle toinen toistansa, että polvi sattui polvea vastaan, rinta rintaa vastaan ja floretit ristiin kahvojen kohdalla; silloin otti silmänräpäyksessä sinipukuinen vasemmalla kädellään florettinsa kiinni kahvasta ja pani sen, kuin panikin, punapukuisen

rintaa vasten. Punapukuinen päästi huudon, sillä floretin kärki koski häneen — hän ei ollut tottunut siihen vielä — ja hän nauroi taas.

"Te olette jo monta kertaa minulle opettaneet tätä, vaan minä muistan sitä aina liian myöhään — levätkäämme hetken aikaa".

Hän otti teräsnaamion kasvoistaan ja haarniskan rinnaltaan. Hänen poskensa hehkuivat taistelusta, silmänsä loistivat salakähmäisestä tulesta, koko hänen olentonsa näytti olevan elävä sähkö-patteri. Joka tällä hetkellä olisi häntä koskettanut, hän olisi kenties saanut häntä säkenöimään. Hän säteili ihastuksen viehätyksestä ja taputti iloissaan käsiänsä. Ihastuksissaan hän heittäisi tuolille pianon eteen ja rupesi soittamaan erästä tunnettua espanjalaista säveltä, n.s. reguidillaa, täydellisellä mustalaisen taidolla. "Ettekö tanssi?" kysyi hän sinipukuiselta, heittäen päätänsä taaksepäin.

Tämäkin oli riisunut pois naamarinsa. Minusta oli kuin ennen olisin nähnyt nuo kasvot, en muista missä.

"En, rouvani, en tahdo tanssia", sanoi hän hymyillen.

"No, te saatte sitten istua soittamaan tätä säveltä, sillä minun täytyy tanssia".

Sinipukuinen istui heti paikalleen; Malvina juoksi keskelle salia ja rupesi tanssimaan tuota lumoavaa espanjalaista tanssia, jossa kaikki naisen viehättävät suloudet ilmaantuvat. Tämä oli näky, josta Faust lupasi sielunsa paholaiselle. Minun sydämessäni se iski tulta. Tämä kylmä-katsantoinen rouva tuhlassi kaikki sulouden lumousvoimansa, ainoastaan — houkutellaksensa hymyn eräältä nuorelta tytöltä. Vaan turha vaiva. Tuo nuori tyttö pianon ääressä katseli lumoavaa tanssia, jota nainen riehuvassa ilossa tanssi, itseksensä peilin edessä, hienoimmankaan punan nousematta hänen neitsyllisille kasvoilleen.

Yht'äkkiä Malvina tarttui florettiin, huutaen: "olkaa varoillanne, minä tapaan teidät!" — Sinipukuinen vastasi hymyillen: "minulla ei ole mitään, jonkatähden maksaisi vaivaa tappa minut".

"Minä murhaan sinut kalliin omaisuutesi, noiden viattomien kasvojen tähden".

"Mutta en annakaan murhata itseäni!" vastasi toinen, tarttuen hänkin florettiin, jonka oli pianolle laskenut.

Malvina ei antanut hänelle aikaa pukeutua harniskaan ja pakoitti häntä siten taistelemaan suojatta. Sinipukuinen piti puoltansa pakosta, omasta puolestansa hän ei pelännyt. Kun Malvina teki kvartin hyökkäyksen, ajaakseen tuon nuoren tytön pianoa vasten, teki sinipukuinen äkkiä mestarillisen tempun, hyökäten vasemmalla jalallaan, heittäen vasemmalla kädellään vastustajan floretin syrjään ja lyöden omalla floretillaan toisen pois kädestä. Malvina ei siihen tavannut. Hän oli vallaton kuin lapsi, juoksi noutamaan florettinsa, joka oli lentänyt huoneen nurkkaan, ja ryntäsi jälleen yhtä kiivaasti opettajaansa vastaan. Tämä ei tyyntä malttiansa vieläkään menettänyt. Hän näytti Malvinalle mitä 'teateripistoksella' tarkoitetaan. Kun Malvina teki rohkean sekundi-pistoksen sinipukuisen rintaa vastaan, juoksi sinipukuinen nopeasti esiin, tarttui Malvinan oikean käden ranteeseen, antoi hänen florettinsa liukua kainalonsa alitse ja painoi oman florettinsa kiertämällä vastustajan rintaa vasten, ja nyt oli vihollisen ase hänen vallassaan.

"Tätä sanotaan teateri-pistokseksi, rouvani".

Minä näin Malvinan yhteen-puserretuista huulista, punoittavista kasvoista ja kyyneltyneistä silmistä, että hän rupesi suuttumaan. Miehiensäkin parissa ei aseettomaksi tekeminä rakasteta.

"Päästäkää florettini!" hän sanoi.

"En päästä ennenkuin lupaatte pukeutua asuun ja miekkailla tyynesti".

"Päästäkää irti, sanon minä!"

"Jos ette ensin lupaa taistella ainoastaan asussa, niin katkaisen floretin enkä anna mitään tuntia enää teille".

"Hyvä, minä lupaan".

Nyt opettaja päästi irti Malvinan käden sekä floretin. Minä, joka tunsin Malvinan tiesin

edeltäpäin, ett'ei hän pitäisi sanaansa. Hän on todellinen vaimo, vallaton olento, joka ei mitään lakia kunniaassa pidä. Tiesin varsin hyvin, että hän uudelleen ahdistaisi sinipukuista niin pian kuin tämä tuntisi kätensä ja florettinsa olevan irti. Tästä petoksesta nuori tyttö itse tuli kärsimättömäksi, ja tällä kertaa osoitti hän oppilaalleen, mitä arrêt-pistos on. Niin pian kun Malvina ahdisti häntä primillä, veti sinipukuinen molemmat jalkansa aivan takaisin, kallisti päätänsä syrjään ja astui eteenpäin oikealla jalalla, tehden sekundi-hyökkäyksen. Kun Malvinan floretti luikahti hänen päänsä ohitse, kohtasi hänen aseensa Malvinaa oikeanpuoliseen kainaloon, ja rouvan syöstyessä tyttöä vastaan koko ruumiinsa painolla, notkistui tytön floretti, jotta muodosti kaaren.

Molemmat säikähtyivät siihen määrään, että viskasivat floretit pois. Sinipukuinen hyrskähti itkuun, Malvina kalpeni ja hengähti syvään muutaman minutin kuluessa. Pian hän tointui taas, ja nähdessään sinipukuisen kyyneleitä, rupesi hän ääneensä nauramaan.

"Siinä näette nyt", lausui sinipukuinen nyyhkyttäen ja moittivalla äänellä.

"Mikä teitä vaivaa?" kysyi Malvina, jonka kasvot milloin kirkastuivat, milloin synkistyivät.

"Nyt olen teitä haavoittanut", sanoi sinipukuinen.

"Mitä vielä — haavoitettu! onhan kaikki vaan leikkiä".

"Minä tiedän sen varmaan, että semmoinen leikinteko koskee kipeästi noin ohuen puvun läpi".

"Minä vakuutan, ett'ei se ensinkään koske! eihän paikkaa näykään. Vai näettekö mitään?"

Hän avasi äkkiä liivinsä ja paljasti olkapäänsä siihen asti, mihin floretin nappu oli koskenut. Siinä näkyi punainen ympyräinen pilkku, niinkuin ruusun lehti alabasterilla.

"No näetkö nyt, ett'ei se ole mitään. Katsokaa tänne, minä olen aivan terve".

Sinipukuinen rauhattui sen nähdessään. — Vaan minä en!

Malvina halaili hellästi tyttöä ja painoi poskensa vasten hänen poskeensa sovinnon merkiksi.

"Älä ole suuttunut enää minuun. En koskaan enää tule noin narrimaiseksi. Minä käsitän, ett'en osaa mitään. Olen oppiva järjellisesti, niinkuin pitää. Tämä viimeinen pistos oli hyvin kaunis — — miksi sitä nimitetään?"

"Coup d'arrêt! Me sanomme sitä Unkarin kielellä syöksemiseksi miekkaa vastaan".

"No, sitä tempua pitää meidän harjoittaa perinpohjin".

Malvinan oli hyvin kuuma. Pöydällä oli kylmää vettä kristalli-lasissa. Hän meni juomaan. Sinipukuinen tahtoi antaa hänelle hyvän neuvon.

"Älkää juoko nyt! Se on vaarallista. Te olette aivan kuuma".

Kuullessaan nämät sanat kävi Malvina yht'äkkiä totiseksi. Hän loi katkeran silmäyksen toiseen.

"Onnellinen lapsi, joka ei tiedä ett'ei koko elämä ole raittiin juoman arvoinen".

Näin sanoen hän tyhjensi lasin. Hänen sanansa kävivät suoraan sydämeeni. — Tämä katkera oman itsensä ylönkatsominen noin rajun ilon jälkeen! Tämän ihmeellisen magnetin vastakohtat vetävät minua yhtä voimakkaasti puolehensa. Jos hän on iloinen tai murheellinen, kärsin minä samat tuskat!

— — — Kuulin askeleita oven ulkopuolelta; Lemming tuli. Minun täytyi luopua paikasta, jossa olin istunut katselijana.

Ja nyt puhukaamme asioista, yleisistä seikoista aivan kylmäkiskoisesti — jos voimme.

Pankiri vastaan-otti minut, sanoi olevansa hyvin iloissaan tästä kunniaista, tarkoittaen käyntiäni hänen luonansa, ja kysyi mikä hänelle tuotti tämän onnen. Se oli noita hetkiä ihmiselämässä, jolloin henkemme hetkessä läpikulkee kokonaisen maailman päiväntasaajasta pohjoisnapaan asti. Ajatukseni sai tällä hetkellä lentää muutamassa minutissa näöstä, joka sen vangitsi, näköön, joka sitä iletti, elorikkaasta olennosta tähän kylmään irvistelevään mieheen; ihastuksesta inhoon, ja sitten taas tästä henkilöstä, joka ei toivo muuta kuin saada kaiken voiman minussa masennetuksi, siihen toiseen, joka keskellä nauruansa niin surullisesti sanoo: elämä ei ole sen arvoinen kuin lasillinen vettä; sitten vedetään minut taas vastakohtaan kunnes löydän tasapainon ainoastaan haluttomuuden tyynyydessä.

En tahdo panna tuota ihmistä kaakinpuuhun, ja siitä hän kiittääköön hyvää enkeliänsä. Minä sillä surettaisin Malvinaa. Se summa on koko omaisuus, joka Malvinalta ryöstettäisiin. Hyvä, hänen tapahtukoon armo eikä oikeus. Minä ai'on jättää pankirille takaisin ne rahat, joilla hän aikoi lahjoa minua, enkä tahdo saattaa häntä koko maailman edessä häpeemään! Tämän valtin olen hänelle velkaa.

Tätä kaikkea ajattelin samassa hetkessä kuin pankiri sanoi minua tervetulleeksi.

"Hyvä, Lemming!" vastasin minä hänelle, "te olette todellakin minua hämmästyttäneet tuolla hienolla kohteliaisuudellanne. Teidän kunnioitetun puolisonne syntymäpäivänä minun olisi pitänyt olla ensimmäinen toivottamassa hänelle onnea, eikä päinvastoin. Minä otan tuon kauniin sikarilaatikon kalliiksi muistoksi".

"No, ja kuinka sikarit miellyttävät teitä?" kysyi Lemming räpyttäen silmiänsä.

"Minä näytin kylmäkiskoiselta".

"En ole vielä koettanut niitä", vastasin minä.

Hän näytti hämmästyneeltä.

"Oi olkaa niin hyvä ja koettakaa niitä, sillä sikarit ovat erittäin hyviä, ja älkää lahjoittako pois niitä, sillä se olisi suuri vahinko".

"No minä koetan niitä kotiin tullessani ja sanon teille tänä iltana ajatukseni niistä. Toivon tänä iltana saavani luvan personallisesti toivottaa onnea hänen armollensa syntymäpäivänensä".

"Ai'oin juuri pyytää teitä juomaan teetä tuttavassa ystäväin piirissä; ja jos te, herra valtioneuvos, tahtoisitte tuoda mukanne ystäväni Andjaldy'n myöskin, niin whisti-seura olisi täydellinen".

Andjaldykin! sitä parempi; hän oli todistajana silloin kuin Lemming saattoi minut häpeään Malvinan edessä, lähettämällä rahani takaisin. Todistakoon nyt myös Lemming'in häpeätä. Tämän valtin olen velkaa meille kaikille.

Siis tervetulleet takaisin!

Ajatukseni oli seuraava. Otan mukaani minulle lähetetyt rahat ja, kun me neljä olemme ko'ossa, ai'on kohteliaalla tavalla lukea Lemmingille läksyn (joka olkoon suotu hänen rouvallensakin) ja annan hänelle rahat takaisin rouvansa nähden, viittaamalla, että hän ruvetkoon huokeampiin asioihin, kuin että ostaa isänmaallisia miehiä rahoillansa, sillä näiden hinta ei vielä ole määrätty. Jyvän-kauppaa emme aio jättää henkilöille, jotka aloittavat lahjoimisella.

Illalla me menimme, Andjaldy ja minä, Lemming'in luo. Kun tapasin Malvinan, näytti hän hyvin alakuloiselta. Hän oli alakuloisena koko illan, jonkatähden en voinut olla häneltä kysymättä vaivasiko päänkivistys häntä. Tähän hän vastasi kieltämällä ja yritti olla iloisena, joka ei suinkaan onnistunut; hän vaipui taas synkkämielisyyteen. Minusta oli ikäänkuin suuri suru olisi häntä painanut, niinkuin koko sielunsa olisi ollut sitä ajatusta täynnä, ett'ei elämä ole vesilasillisen arvoinen.

Illallisellakin oli hän harvapuheinen, nähtävästi alakuloinen ja huolissaan. Se tapakin, millä hän söi ja joi, näytti sanovan, että kaikki ei ollut sen arvoista kuin lasillinen vettä — semmoinen lasillinen, josta kuolemaa juodaan.

Minä en saanut soveliasta tilaisuutta esiintuomaan sitä asiaa, jonkatähden oikeastaan olin tänne tullut. Kuinka voisin sanoa näille surullisille kasvoille niin törkeitä asioita? Ken ei pelkäisi koskeakseen kovasti kirvelevään haavaan.

Malvinan alakuloisuus tarttui minuunkin; jokainen tietää, minkä vaikutuksen surumieliset hiljaiset naiskasvat tekevät. Sitä enemmän jos nämä kasvat ovat lemmityn kasvat, joista täytyy erota uskaltamatta kysyä: 'sano armaani, miten sinun on?' — jos meidän täytyy sanoa hänelle kylmästi hyvää yötä ja nähdä, kuinka hän yksinänsä menee huoneeseensa, kun ei ole toivoa tai oikeutta saada häntä seurata ja kysyä: 'sano minulle, miksi olet huolissasi?' — Minulla ei ollut rohkeutta loukata häntä. Ja kuitenkin olen seisonut kanunan edessä, mutta näiden murheellisten kasvojen häpäisemiseen olisi vaadittu enemmän rohkeutta kuin sen osaksi on tullut. Minun olisi pitänyt olla paholainen tai peto. — Huomenna ai'on lähettää rahat suoraan Lemming'ille ja kirjallisesti sanoa hänelle ajatukseni siitä. — Jospa tämä nainen vaan ei olisi istunut vastapäätä meitä!

Näin pitkälle Andjaldy luki esimiehensä päiväkirjasta, sill'aikaa kuin tämä yön aikana oli moderatorin luona. Moderatorilla oli nimittäin se rakastettava tapa, että kun hän ei voinut nukkua öisin, kutsutti luoksensa korkeimmat virkamiehet, raatimiehet, polisimiehet neuvotteluun. Jos hän oli huonolla tuulella, antoi hän yöllä valjastaa hevosesensa ja lähti paino-hallitukseen, jossa sitten kutsutti kokoon joukottain painoasiamiehet, joiden tuli tarkastaa sanontalehtiä ennen niiden ilmestymistä, ja nosti kauheaa melua niin pian kuin joku oli päästänyt läpi jonkun artikkelin vastustuspuolueen sanomalehdissä. — Harter, joka oli näin pitkälle ehtinyt päiväkirjassaan, sai siis lähteä moderatorin asuntoon. — Andjaldy tietysti ei odottanut hänen palaamistaan, vaan meni levolle niin pian kuin oli saanut tietää, mitä tahtoi. — Seuraavana aamuna tapasi hän taas esimiehensä, joka rupesi puhumaan eilispäivän illasta.

"Rouva Lemming näytti eilen olevan erittäin huonolla tuulella".

"Ja minä tiedän varmaan, että hän niin olikin".

"Mikä häntä vaivasi?"

"Minä tunnen syynkin tuohon huonoon tuuleen".

"Oho, sepä ei ole vähäinen, koska tekin, herra Andjaldy, sallitte vahvasti suljetun suunne lausua, mitä kysyjä ei itse tiedä".

"Minä sain sattumalta tietää sen Lemming'in asianajajalta, joka on hyvä ystäväni".

"Asia on siis asianajajienkin suussa?"

"Niin aivan, koska asia koskee rahoja ja oikeudenkäyntiä".

"No, minä ymmärrän, Malvina on taas tehnyt velkoja ja tuo hyvä Lemming tahtoo häntä parantaa hänen taudistansa".

"Mutta tällä kertaa hän käyttää perinpohjaista parannuskeinoa. Hän on antanut rahanvartijalleen käskyn olla maksamatta rouvansa velkoja".

"Ja nyt muotikauppiat rouvaa hätyyttävät?"

"He uhkaavat häntä oikeudenkäynnillä".

"Niin pitkälle Lemming ei antane asian mennä".

"Siitä en ole aivan varma. Hän on tuittupäinen roikale kun tahtoo".

"Paitsi sitä ei kukaan voi kadottaa personallista vapauttansa velkojen tähden täällä Unkarissa".

"Ei tänään, vaan kenties huomenna. Muistanette, herra valtioneuvos, että Pesth'in suuret asioitsijat valmistavat rynnäkkö-anomusta ministeriölle Wienissä, väittäen, että syy vararikkojen suureen määrään näinä aikoina on se seikka, että velkauntunutta ei voida vangita; ja antaissaan meille uuden lain, ei ministeriö nyt menetä muuta kuin yhden paperiarkin".

"Mahdollista, mutta sitä kestää vielä odottaa jotensakin kauan".

"Kauan sille, joka on niin flegmatillinen, ett'ei hän anna peloittaa itseänsä unestaan, vaan odottaa lainopillisen taistelun päätöstä. Mutta rouva Lemming on tätä tyyneyttä vailla ja pelästyi ensimmäisestä jyrkästä. Kun erään velkojan mieleen juolahti 'Perter-Lloydin' keskusteluhuoneessa tehdä tuo tunnettu muistutus: 'Rouva M. v. L. kehoitetaan täten maksamaan maksettaviksi joutuneet velkansa', niin rouva peläten häväistystä riensi tukkimaan velkojien suut, kaikkien yht'aikaa, ensimmäisellä rahasummalla, joka hänen käteensä sattui, sitoutuen vähin erin määrääaikoina maksamaan pois velat".

"No tuskat ovat siis lievennetyt, ainakin kuukaudeksi, ja sen ajan kuluessa asiat ehkä muuttuvat".

"Tämän kautta on hän joutunut vielä arveluttavampaan tilaan, sillä rahat, joiden avulla sai huutajat vaikenemaan, eivät olleet tähän tarkoitukseen määrätty. Hän oli ko'onnut ne köyhille nais-yhdistyksen puolesta, jonka toimikuntaan hän kuuluu".

"Se oli ikävä asia; kirottu kevytmielisyys".

"Rouva Lemming oli tietysti otaksunut, ett'ei yhdistys tarvitsisi rahojansa muutaman kuukauden kuluessa. Mutta yhdistys, joka huomaa, että kurjuus yltyy, ja nälkään näänntyviä makaa pitkin katuja, on päättänyt kohta ruveta jakamaan ruokaa ilmaiseksi ja vaatii sentähden rahat jäseniltään. Rouva Lemming kertoi miehensä asian-ajajalle, missä pulassa hän oli, mutta Lemming kohotti vaan olkapäitään, sanoen, ett'ei hän voinut sitä auttaa".

"Mutta jos nyt huhu pääsee leviämään siitä, että tämä nainen on tuhlanut ne rahat, jotka hyvää tarkoitusta varten on hänelle jätetty, nälkäisten avuksi annettu, niin hänen maineensa on pilattu ainiaksi".

"Sen asianajaja sanoikin herra Lemming'ille, vaan sai taas vastaukseksi, ett'ei hän voinut sitä auttaa. Herra Lemming näyttää olevan semmoisessa tilassa, että hän viisi välittää rouvansa maineesta".

Harter tiesi aivan hyvin, mikä hänen tilansa oli.

"Kuinka suuri tuo hävitetty rahasumma lieneekään ollut".

"Asianajajan kertomuksen mukaan toista tuhatta guldenia".

"Onko meillä mitään rahoja kassassa?"

"Kassamme on tyhjää tyhjempi. Muistanette, herra valtioneuvos, ett'eivät maatilat tänä vuonna ole mitään tuottaneet. Me olemme vielä velkaa kaiken sen mikä olisi ollut maksettava. Me voimme ainoastaan kiittää teidän korkeaa asemaanne siitä, ett'ei kansa vielä nurise. Koko vuotena meillä ei ole ollut muita tuloja kuin teidän palkkanne, ja meidän on ollut ylläpitäminen koko maanviljelystoimi ostoviljalla, osto-heinillä ja oljilla. Mistä rahoja siihen otetaan, se on minulle arvoitus".

"Mitä nyt! muutamasta joutavasta tuhat-guldenista ei mikään Harter ole koskaan hätään joutunut".

"Ei tähän asti, sillä meillä oli nuo valtiopaperit, Elemér'in perintö; mutta nyt kun käymme oikeutta nuoren herran kanssa, nämä paperit on otettu takavarikkoon, emmekä nyt niinkuin ennen voi jättää niitä vakuudeksi pienistä taskulainoista. Wien'in pankki ei enää lainaa kellekään Unkarissa, eikä anna uudistaa vekseleitä".

"Entäs pankirimme? Kuinka on hänen laitansa?"

"Ah, tuo herra, jolle maksamme 24 prosenttia vekseleistä? Siltä ei saatu hartahimmillakaan rukouksilla muuta, kuin että hän antaa vanhain lainojen pysyä 36 prosenttia vastaan; mutta uusista lainoista ei hän tahtonut kuulla puhuttavankaan, sillä hän sanoo tarvitsevansa jok'ainoan groschenin, kun on ryhtynyt suurenmoisiin asioihin erään kauppahuoneen kanssa Wien'issä".

"Mitä asioita ne lienevät?"

"Senkin tiedän. Useat kauppahuoneet Wien'issä kilpailevat saadakseen hankkia miljonan mittaa siemen-ohria".

"Vaan mitä rahoja hän siihen tarvitsee? Hallitushan rahat antaa sille, joka on toimen saanut".

"Hm, semmoisissa asioissa täytyy suorittaa ennakkomaksuja".

Harter ei ollenkaan voinut käsittää, mitä ennakkomaksuja ne olivat.

"Vaununvoidetta, juomarahaa".

"*Vaununvoidetta? Juomarahaa?*"

"No niin, joka voitelee vaununsa hyvin, se ajaa mukavasti, sanoo vanha, viisas saksalainen sananlasku. Mitä juomarahoihin tulee, niin niitä ei ainoastaan vastaanoteta palvelijain huoneessa, vaan myöskin salongissa, virkahuoneissa, boudoireissa ja — vastaanottohuoneissakin".

Ferdinand Harter'in suun ympärillä ilmauntui jotakin suonenedontapaista. Hänenkin vastaanottohuoneessaan oli summa juomarahoja. Andjaldy jatkoi:

"Nuo hyvät Wieniläiset ymmärtävät semmoisia asioita. Ja koska he niitä niin hyvin ymmärtävät, jyväkauppa epäilemättä heille annetaan".

"Niinkö luulette? Onpa muitakin, joilla on sananvuoroa!"

Andjaldy ei jatkanut keskustelua, vaan rupesi kirjeenvaihtonsa suorittamiseen.

Ei hänen juuri tarvitse lukea esimiehensä määräyksiä hänen päiväkirjastaan, hän voi itse sanoa, mitä siihen on kirjoitettu.

"Vai niin, vai Wieniläisetkö! vai ahneet Wieniläisetkö. Tässäkin tapauksessa aikovat he viedä Unkarilaisilta lihavan paistin. Meidän kauppamme vahingoksi Wieniläisiä pitäisi suositella. Sitä emme ai'o kärsiä. Tasan on jaettava. Isänmaani verihiestä eivät vieraat saa nauttia hedelmiä..."

Ferdinand Harter on näyttävä kelle tahansa, että hän toimii puhtaasta isänmaan-rakkaudesta, kun hän Unkarilaisella Lemmingillä voittaa Wien'in Lemmingit.

Seuraavana aamuna sanoi Harter Andjaldylle:

"Minulla on ollut parempi onni kuin teillä, olen saanut lainan. Tässä on tuhat tukatia, menkää vaihtamaan ne jonkun pankirin luona".

Kello 12 kävi Harter Malvinan luona.

"Olen kuullut, että armollinen rouva vastaanottaa lahjoja hätää kärsiville".

Malvina vaaleni kuullessaan nämä sanat.

"Sallikaa minunkin jättää roponi ja kirjoittakaa luetteloonne nämä 50 tukatia".

Malvina otti luettelon esille ja Harter kirjoitti viisikymmentä tukatia.

Nämä olivat paperiin käärityt. Hän pani ne pöydälle Malvinan eteen, jättäen hyvästi.

Malvina otti nopeasti tuon kääreen ja riensi nais-yhdistyksen rahanvartijan luo. Tämä summa tuli sopivaan aikaan. Siksi kun se on käytetty ehkä odottavat mitä puuttuu.

Hän näytti luettelon, jätti rahakääreen ja käski rahanvartijan ottaa ne siksi kun voi tuoda enemmän. Useat kirjoitetut summat olivat vielä maksamatta.

Rahanvartija avasi kääreen, vertasi sisällystä luetteloon ja antoi Malvinalle takaisin — viisi tuhatta.

Malvina kummasteli. Vaan yht'äkkiä hän hoksasi, ett'ei sopinut näyttää hämmästystään.

Se paperi, johon tukatit olivat suljetut, oli viidentuhannen florinin arvoinen.

Nyt vasta hän ymmärsi, mitä Harter oli hänelle antanut. Nyt olisi jo ollut myöhäistä antaa ne takaisin.

"Ah niin, nehän ovat omat rahani. En ollenkaan huomannut, että olin käärinyt toiset niihin".

Onnellinen rouva, joka ei huomaakaan, mihin viisituhatta joutuu!

Asiaa ei enää käy parantaminen. Se oli sangen ikävää, *un malheur!* Vaan täytyneehän jättää se siksensä.

Näytti siltä kuin hänen 27:stä syntymäpäivästään onnellinen vuosi olisi alkanut Malvinalle. Muutamia päiviä Harter'in käynnin jälkeen Lemming tuli puolisonsa luo jaloudesta loistavilla kasvoilla, rientäen hänelle ilmoittamaan, että tuo kova aika nyt oli ohitse, johon pakko oli syynä ollut. Rahanvartija sai kohta käskyn maksaa armollisen rouvan velat. Ja kuitenkin asia oli vaan kolmannenneksi onnistunut, sillä kaksi kolmattaosaa täytyi jättää kilpailijoille; "mutta tässäkin on tarpeeksi elääksemme suurellisesti".

Malvina ei voinut olla huvittamatta itseään vastaamalla herra Lemming'ille:

"Minä kiitän; mutta en ai'o enää vaivata teitä".

Tämä ilahutti herra Lemmingiä vielä enemmän.

Tuo suuri voitto, josta Lemming'in tuli kiittää asioitsijaneroansa, vietettiin loistavilla tanssipidoilla. Kaikki paikkakunnan lehdet kertoivat tanssipuvuista ja ranskalaisen ruokaluettelon sisällyksen.

Nazareno.

Kauhea talvi meitä odottaa. Se ei ole otettu mielikuvituksestamme, vaan muistostamme. Ei mikään inhimillinen mielikuvitus voisi mitään lisätä siihen kauhistuksen kuvaan, joka on syntynyt asiain suorasta kertomisesta kaikkiin yksityisseikkoihin osti. Minä kerron ainoastaan osan siitä paljoudesta, jota löytyy sen-aikuisista kertomuksista.

Oli enemmän kuin kaksi miljoonaa ihmistä, jotka talven alussa olivat leivän puutteessa. Koko Unkarin alankomaassa käytetään ainoastaan olkia polttoaineeksi; siis ei mitään polttoaineita löytynyt. Työjuhdat olivat aikoja sitten myydyt, velaksi ei voitu mitään saada.

Saadaksensa leipää, myytiin sänkyvaatteet, taloustarpeet, vaatteetkin. Joka sai ostajan, myi talonsa ja tiluksensa hinnasta, joka töin tuskin pelasti perheen nälkään nääntymästä.

Muutamain kyläin kaikki asukkaat tarttuivat kerjäläissauvaan, vaeltaen 30, 40, 50 peninkulmaa Theiss-virralta Siebenbürgiin tai Kroatiaan. Talot kotona siveltiin savella, ovet ja ikkunat suljettiin.

Kun luette tuon kauhean ruokaluettelon, "nälkä-kuolon" ruokaluettelon, jommoista voipi saada jokaisesta sen-aikuisesta sanomalehdestä, niin luulette näkevänne unta. Jauhoja mais-oljista, ohdakkeita kasvaksiksi, metsänauriin lehtiä, nälkäkasvin juuria, sahajauhoja, mäskiä, ilettäviä tähteitä, tautia synnyttäviä ruoka-aineita, jotka toivat mukanansa paiseita ja ruttotautia. Temesch-komitatista kirjoitettiin, että siellä oli ruvettu koiria syömään; toisesta paikasta kerrottiin, että ihmiset söivät savea. Valtion lehdissä luettiin välistä kertomus jostakin herkkuroasta, esim. kuinka vanhoista luista ja akanoista saadaan sangen maukasta lientä j.n.e. Tämmöisiä ruokasetelejä tuo kauhea talvi meille tarjosi, peittäessään maan valkoisella pöytäliinallansa. Onnellinen se, joka hyvään aikaan sai tuon valkoisen pöytäliinan ruumiin-peitteeksi!

No niin, vaan tästäkin sanottiin Osen'in linnoituksessa: "Ei onnettomuus ole niin suuri. Uppiniskainen kansa pehmenee, eikä se ole haitaksi. Kas kuinka nyt rukoillen ryömivät ristin juurelle! Ei kukaan vielä nälkään kuole, sillä jos ei toisella mitään ole, niin on toisella, ja jos tämä ei anna hyvällä, niin häneltä varastetaan. Herrat käyvät mieltäväsiksi, nuo ylpeät tilan-omistajat, jotka eivät tahdo tunnustaa valtion kaikkivaltaisuutta, he vapisevat nyt! Jos eivät anna viimeistä ropoansa nälkää-kärsiville, niin he syödään elävältä. Vapiskoot vaan, syötäköön he vaan!"

Ja he antoivatkin, mitä heillä oli. Joka paikassa, jossa oli herrastalo tai maatila, jota hengelliset omistivat, siellä kansaa virtana juoksi sisään ja ulos. Nälkään nääntyvä Unkarilainen kansa oli niin sävyisä, osoitti niin liikuttavaa alttiiksi-antamusta, ettei se tullut kapinalliseksi eikä ryöstäväiseksi. Kahdessa miljoonassa kerjäläisessä ei ollut ainoatakaan varasta.

Vaan yht'äkkiä olivatkin herrastalojen tähdekasat lopussa, luostari-kellarissa ei enää löytynyt mitään; nälkäisessä maassa ei enää ollut herroja.

Vaan sitä ei tahdottu uskoa, ei ainakaan korkeissa piireissä.

"Lörpötyksiä! Ei vielä ole nähty kenenkään ihmisen Unkarissa nälkään kuolevan".

Silloin tapahtui, että sitäkin saatiin nähdä.

Joka sai nähdä tämän, hän ei ollut mikään kapinallinen roisto, joka mielellään puhui pahaa vallanpitäjistä, vaan eräs jumalallinen luostarin-esimies, joka sävyisimmässä valtion äänenkannattajassa kirjoitti sen uutisen, että Szolnakassa eräs perheen-isä oli nälkään kuollut. Kolme päivää sen jälkeen sama hurskas isä kirjoitti, että kolme ihmistä taas oli joutunut nälän uhriksi, nimittäin eräs äiti, joka aina oli antanut kokoon kerjättyt palaset lapsillensa ja itse nälkään kuollut; ahkera työmies, joka häpesi kerjäämistä ja sen tähden kuusi päivää nälkää kärsittyänsä seitsemäntenä kuoli; vielä toinenkin perheen-isä työväen luokasta, jolla ei enää ollut leipää antaa lapsillensa ja hirtti itsensä päästäksensä näkemästä pienokaisten kärsimyksiä. Kansa jo näkee, ett'ei ole enää mitään saatavaa keneltäkään; se ei vaikeroi eikä nurise, kuolee vaan ovien eteen tai hoipertelee pitkin katuja tai vaeltaa joukoissa sielunpaimenten luo saamaan pyhää sakramenttia ja kulkee sitten kaduilla kuolon virsiä laulaen!

Tämän mielialan painon alle hallitusmiehet viimein joutuivat, ja sen johdosta Ferdinand Harter sai käskyn antaa ankarasti tarkastella näitä seikkoja. Tämän tarkastuksen päätöksenä oli, että hallituksen käskystä maasta-kaivetut ja tarkastetut ruumiit kyllä osoittivat, että vainajat olivat monta päivää olleet ruokaa vailla, mutta ettei ne sentähden nälkään kuolleet, vaan lääketieteellisen lausunnon mukaan "yleisestä heikkoudesta".

Kiertokirje lähetettiin heti pitäjän-kirjureille, että jos joku heistä virkakertomuksissaan uskaltaisi

sanoa, että ihmisiä oli nälkään kuollut heidän pitäjissään, niin hän eroitettaisiin virastansa ja joutuisi vankeuteen. Sanomalehtien toimittajille annettiin niinkään tiedoksi, että se, joka lehdessään mainitsisi kuolemantapausta nälän kautta, voi olla varma siitä, että hallitus hänelle syöttäisi vankeuden leipää.

Huhu kaikenlaisista kauhistuksista herätti kuitenkin yleisen mielipiteen unestaan. "Auta itseäsi!" oli tunnussana.

Meidän ei tarvitse runoilla. Menneet päivät puhuvat itse puolestansa. Jokaisessa kaupungissa, jokaisessa kylässä, missä vielä eli onnellisia ihmisiä, kuului herätyshuuto: jakakaamme leipämme niiden kanssa, jotka kärsivät nälkää ja vilua ja ovat epätoivon vallassa.

Taivaan kerubit saivat työtä kirjoittaessaan Jumalan kultaiseen kirjaan ne nimet ja päivät, jotka sädeloisteellansa valaisevat näitä surun aikoja: magnatista alkaen, joka lähetti nälkää-kärsiville jauhoja ja jyviä tuhansia mittoja, joka antoi koko vuosipalkkansa, 50 guldenia; vallasnaisen suloisesta suudelmasta, joka lunastettiin tuhansilla, köyhään talonpoikaispiikaan asti, joka kädenpuserruksella jätti batsarin esimiehelle ainoan kahdenkymmenen kreuzerinsä, jota oli muistorahana säästännyt.

Herroja ja naisia juoksi edes takaisin kaupungin katuloilla kerjäten almuja köyhille maamiehille; ylioppilaat ja kisällit kokosivat groscheninsa. Oppineet miehet, totiset ihmiset, sivistyneet neidit harjoittelivat ja näyttelivät teaterikappaleita, lauloivat, deklamoitsivat; taikka toimeenpanivat tanssiaisaa, ja, niinkuin italialainen tanssii, kun taranteli on häntä pistänyt, kunnes on tanssinut pois myrkyn voiman, niin mekin tanssimme, kunnes saimme rahat kokoon.

Ken ei muista nais-batsaria vuodelta 1863? Löytyy unia, joita ei ikinä unohdeta. — Niitä unia on myöskin, että Tonavan rannoilla kerran oli loistava itämainen batsari, jossa maailman kauniimmat naiset myivät konfekteja, toaletti-kapineita, lemuja, muistoja ja kaikenlaatuisia koristuksia; kaunottaria, ylimyksiä, eteviä sekä ulkonaisen että sisällisen aatelisuutensa puolesta, seisoi siinä jaellen yleisölle virvoituksia — köyhälle ylioppilaalle kymmenestä kreuzer'istä, hienolle kavaljerille sadasta gulden'ista lasillisen.

* * * * *

"Mitä merkitsee tämä melu, nämä rahankeräykset?" kysyivät korkeat asianomaiset.

"Luulenpa", selitti Ferdinand Harter, "että se on naamiohuveja vaan".

"Muutamat tyytymättömät piirit keräävät tällä tavoin rahoja kapinallisia tarkoituksia varten, aseitten ostoa ja värväämistä varten".

Ferdinand Harter uskoi kaiketi omat sanansa.

Vaan nämä tyytymättömät eivät ostaneet aseita eikä univormuja, vaan jauhoja ja jyviä, ja kun ei kukaan enää rahoihin luottanut, muutettiin ne leiviksi ja leipiä lähetettiin tuhansia kuormallisia hätää-kärsiville seuduille. Julkisia kyökkejä toimeenpantiin sekä leipomisuunia; toisia hoitivat vallasnaiset, toisia tilusten omistajat — kauhalla ja leipälapiolla. He jakelivat itse ruo'an ja leikkasivat leipää köyhille ja kansan kunniaksi on sanottava — ett'ei kukaan enää Unkarissa nälkään kuollut.

Entäs vallanpitäjät? Kaiketi hekin jotain tekivät? Eikö 20,000 suuruinen valtiolaina ollut heillä käytettävänä!

Päästäkää minut kertomasta heidän toimistaan. Seuraavan vuoden valtionpäiväkirja puhukoon minun sijassani. Eräs puhuja alahuoneessa puhui seuraavalla tavalla:

"Emmekö tiedä, millä siunattavalla seurauksella hallitus vuonna 1863 jakeli apuansa? Kuinka monta mutkaa elatustavarat tekivätkään, koska vehnästä tuli kuroja, vieläpä semmoisia, jotka eivät itäneet, kun ne kylvettiin. Rahoissa oli jotakin tämäntapaista, jotta sangen vähän niistä tuli nälkää-kärsiväin raukkojen taskuihin, ja sinne ne tulivat vaan mennäkseen takaisin saman armon lähteeseen, josta olivat tulleet, veronkiskojojen kautta. Petosten luku on rajaton".

Vaan — anteeksi! Nyt vasta huomaa ottaneeni mainitut sanat erään vaseinpuolueen jäsenen puheesta. Olkaamme tasapuoliset! Mitenkä asiaa toiselta puolelta katsottiin? Kuulkaamme tyynimielisten isänmaan-ystävien mielipiteitä! Yksi heistä puhui seuraavalla tavalla:

"En tahdo puhua kaikesta vääryydestä, jota tapahtui vuonna 1863. Se oli epäilemättä suuri. Johto ei ollut tarkoituksen mukainen; ja ihmiset, jotka varastavat leivän nälkäisiltä lähimmäisiltä, ovat pahempia kuin varkaat, he ovat pyhän-saastuttajat. Luja vakuutukseni on, että hallitsija, varoitettuna tällaisesta entisyydestä, on valitseva välikappaleita, jotka eivät puutu mokomiin ilkitöihin. Jos semmoisia löytyisi, jotka mokomiin rupeisivat, niin toivon ja odotan minä hallitsijan oikeudentunnolta, ett'ei heidän sallita käydä vapaina. Valtioapäivät heidät tuomitsevat, ja jos heidän omatuntonsa on niin tylsistynyt, ett'ei

tämä heistä ole rangaistusta, ett'ei se heitä koske, — niin kansan kirous heitä kohdatkoon!!!"

Joka näin puhui, hän ei ollut levoton hätäkello, ei ajattelematon nuori puhuja, eikä haaveksiva runoilija — hänen nimensä oli Franz von Deák.

Bilágoschinkin luona ruokittiin neljä henkeä joka päivä. Moni pääkaupungissa, jonka nimi ei löydy sanomalehdistä, toi kotiinsa nälkäisiä ihmisiä katuloilta, jaellen niille omia pieniä tulojansa.

Böschke oli saanut käskyn aina ottaa mukaansa neljä köyhää palatessaan torilta, ja näiden kanssa perhe jakoi leipäänsä. Hän teki sen suurella ilolla. Ennemmin hän tinki muutamia kreuzeriä muonakauppiaalta ja laski tahallansa väärin, kun vaan sai antaa vähän noille nälkäisille. Hiukan itsekkäisyyttä oli laillansa tässä hyväntahtoisuudessa. Hänen päässänsä pyöri nimittäin aina se ajatus, että hänen lihava Marczi poikansa näinä kurjuuden aikoina ei suinkaan ollut muita onnellisempi, vaan että hänen pyöreät enkelin-poskensa epäilemättä olivat painuneet nälästä. Aatteleppas, jos hän sattumalta kohtaisi oman Marczinsa noiden ryysyisten kerjäläisten joukossa, jotka peittivät Tonavan rantoja, ja tuupaten häntä kylkeen sanoisi "no, laiha mies, tule nyt kotia ja syö vatsasi täyteen".

Hän etsi Marczia joka päivä, vaan tämä ei ollut löydettävissä, vaikka kaikki maan kerjäläiset pääkaupunkiin virtana kiiruhtivat.

"On aivan mahdotointa, että Marczi on vaeltamalla halki valtakunnan kerjäläis-sauva kädessä ja pussi selässä. Hän, joka oli niin laiska ja hidas silloinkin, kun sai istua vellissä kyynyspäihin asti, ei suinkaan hän nyt voi muuta kuin kerjuusen ryhtyä, kun työstä ei saada juuri mitään".

Täällä Pesth'issä hänestä voisi jotakin tehdä. Hänestä voisi tulla vedenvetäjätär. Se on hyvin vakava asema yhteiskunnassa eikä riipu muodin vaihtelevaisuudesta. Aasi, kuusi ämpäriä ja rattaat ovat pian hankitut. Näin Böschke uneksi käydessään torilla. Mutta hän ei voinut löytää Marczia kerjäläisten parista.

Eräänä kauniina aamuna, kun hän palajaa kotiin, kenenkä näkeekään istuvan penkillä? Juuri tuon kauan etsityn Marczin ja vanhan veitikan Mihalyn? Mutta ystävämme Marczi oli kaikkea muuta kuin ryysyisen ja nälkäisen näköinen. Hänellä oli jokseenkin siisti uusi puku. Böschke huudahti ilosta heitä nähdessään. Marczi sai aika kolauksen selkäänsä hänen nyrkistänsä.

"Jumalan rauhaa! Mikä teidät tänne on tuonut?"

"Hyvää päivää", oli juuri pujahtamaisillaan Marczin suusta, kuu Michel oikeaan aikaan otti sanan hänen suustansa.

"Ole varoillasi, poikani! Sinä tiedät, ett'ei meidän ole sallittu toivottaa hyvää päivää kenellekään. Ihmisen ei sovi herrastella Jumalan suhteen — ihmiset ovat kaikki toinen toisensa vertaiset. Meidän ei ole sallittu valita niitä ihmisiä, joille tahdomme toivottaa hyvää päivää. *Me emme tervehdi ketäkään* kaduilla eikä taloissa".

"Herrajesta varjele!" huudahti Böschke, "mihinkä ritarikuntaan te kuuluttekaan?"

"Tyttäreni, me olemme Nazareneja".

Böschke katseli häntä silmät selkiselällään; hän ei ollut koskaan kuullut mitä lajia ihmistä ne olivat.

"Mitä se minuun koskee, olkaa mitä tahdotte, mutta istukaa tähän takan ääreen. Juoksen heti ostamaan pikku naukin täältä alhaalta puodista".

Marczin kärsästä kyllä huomattiin, ett'ei hän olisi sitä pahaksi pannut; mutta Mikkeli serkku pudisti vihaisesti päätänsä ja ärjäsi tytölle:

"Ei, ei, tyttäreni, sinä et tiedäkään, ett'eivät Nazarenit viinaa maista".

"No, mutta mitäs ne sitten maistavat?"

"Vettä kun ovat janoissaan. Siitä voit tuntea Nazarenin, ett'ei hän muuta juo kuin vettä".

"Vai niin, te olette siis hurskaita, mutta sen vuoksi kyllä voisitte istua hetkisen aikaa".

"Me emme istu, tyttäreni, sillä se ei ole meille sallittu, ennenkuin olemme toimittaneet asiamme".

"Mitä lajia asiaa teillä siis on?"

"Minä pyydän sinua *sisareksi* Marczi pojalleni".

"Sisareksiko?"

"Niin on Nazarenien tapa puhua. Se merkitsee oikeastaan: vaimoksi".

"Katsoppas vaan! Vai te ai'otte laskea leikkiä kurjan nais-ihmisen kanssa? Ikäänkuin en minä tietäisi, että Marczi on asevelvollinen ja ett'ei pappi saa meitä vihkiä, ennenkuin hän on aisansa palvellut".

"Mitä? Meillä ei ole mitään tekemistä pappien kanssa. Meillä Nazareneilla vanhin talossa itse on patriarkka. Me emme tunnusta pappeja eikä kirkkoa".

Böschke löi kädet yhteen pänsä yli.

"Te olette siis pakanoita! Missä te olette oppineet, ett'ei tarvita pappeja eikä kirkkoa?"

"Sen olemme oppineet papilta kirkossa. Katsos, tyttäreni, kun ihminen ennen muinoin meni kirkkoon, saarnattiin siellä pyhästä raamatusta, ja kun hän tahtoi kuulla tuomarin käskyjä, meni hän käräjähuoneeseen, siellä maalliset asiat selitettiin. Mutta nyt niin pian kuin uusi säädös ilmestyy hallitukselta tuolta ylhäältä, niin papit käsketään saarnaamaan siitä niinkuin ijankaikkisesta autuudesta. Silloin ihmiset ensin rupesivat juttelemaan toinen toisensa kanssa kirkossa; sittemmin jäivät pois kirkosta ja kokoontuivat myllyn luo. Miksi sinne mentäisiin, he sanoivat, jossa selitetään, että autuutemme kuuluu helvetti tässä maailmassa, eikä taivaan autuudesta puhuta mitään. Vallanpitäjät ovat saattaneet kirkkoon valtioviisauden. Siten Nazarenit syntyivät. Vallanpitäjät ovat ulosantaneet pienen katkismuksen, jota sanotaan 'porvarein katkismukseksi'; sitä opetetaan kouluissa. Mitä tässä pienessä katkismuksessa seisoo? Siinä alusta loppuun ei ole muuta kuin että se, joka ei pidä santarmeja ja veronkiskojia kunniaassa, ei voi autuaaksi tulla, ja että ainoastaan se ihminen on kunnollinen, joka omaa lihaansa vainoo. Silloin lapset jäivät kouluista pois ja Nazarenien luku kasvoi. Nazareneilla ei ole pappeja eikä kouluja. Jokainen rukoilee kotonansa ja lapset jääkööt ennemmin oppimattomiksi".

"Mutta kuka meidät vihkii?" kuului Böschken epäily uutta oppia vastaan.

"Minä itse", vastasi Mikko pontevalla äänellä; "sillä minä olen tämän nuoren miehen patriarkka".

"Voitteko te siis ottaa valaa vastaan".

Mikko orpana pudisti hymyillen päätänsä.

"Tyttäreni, Nazarenit *eivät koskaan vannoo*. Ei kukaan voi heitä pakoittaa sanomaan jotakin, jota ei hän muutenkin sanoisi, tai vannomaan tehdäksensä, mitä hän ei tekisi valattakin. Kuinka *verokatkismuksessa* sanotaan? 'Jokainen vannokoon, mitä tuloja hänellä on'. Nazarenit ovat saattaneet ihmiset ymmärtämään, ett'ei vannominen ole otollinen. Minä liitän kätenne yhteen, sanoen: Sinä Marczi olet tästä hetkestä Böschken mies, ja sinä Böschke olet tästä hetkestä Marczin vaimo; eikä siitä toimituksesta makseta mitään".

"Ei, Mikko orpana, nuo menot ovat liian vähäpätöiset. Minä häpeisin saadessani muorin-myssyn sillä tavalla. En ollenkaan uskoisi olevani naimisessa. Ja sitten — kuka lapset ristisi?"

"Vanhin talossa. Hän antaa niille nimen. Nazareneilla on ainoastaan *yksi nimi*; eikä kukaan saa ottaa isänsä nimeä".

"Mutta, herranen aika, miks'ei?"

"Jott'ei veronkiskoja saisi heistä tolkkua perinnön ja'ossa".

Böschke ällistyi kuullessansa tällöisiä selityksiä. Mikko havaitsi sen ja sanoi vieikkaasti hymyillen:

"Oi, Nazarenien uskon-opissa ei ole mitään, joka olisi syytä vailla. Jotta ei poikaa veroitettaisi isänperinnöstä, on jokaisella ainoastaan yksi nimi, ristimänimi".

"Vai teillä ei ole kirkon kirjojakaan".

"Ei ollenkaan. Sentähden emme vie lapsiamme kastettaviksi, ett'ei heidän nimiänsä pantaisi tuohon suureen kirjaan, mistä luetaan nuorukaisille, jotta saataisiin tietää, mihin ikäluokkaan kuuluvat. Nazarenien pojista eivät saa tolkkua, sillä he eivät ole kirjoissa. Turha vaiva olisi ottaa ne sotilaiksi, sillä heidän uskontonsa kieltää heitä tappelemasta ja *kiroilemasta*. *Vaikein* asia on tottua pois kiroilemisesta — eikö niin poikani? Sentähden emme saa juoda viiniä, ett'ei halu tappelemaan heräisi meissä. Jos joku meitä lyö, on meidän ottaminen se vastaan suuttumatta. Jos Wien'in saksalaiset tahtovat meitä pakoittaa sotaan, ei heillä ole siitä mitään hyötyä. Nazarenisotilaan täytyy pistää patroni ylös-alasin kiväriin, jotta tarttuu siihen, ja jos vihollinen ryntää päälle, on hänen heittäminen aseet pois ja pakeneminen".

Böschke oli niin ällistynyt tästä kaikesta, ett'ei hän huomannutkaan, kuinka liemi kiehui yli laitojen. Hänen päähänsä pisti kuitenkin yksi ajatus.

"Kellekä te valitatte, kun olette riidassa keskenänne?"

"Ei tuomarille eikä viskaalille. Meistä ei kukaan saa käydä oikeutta. Jokainen saa itse olla varoillansa, ett'ei häntä petetä. Ja mitä hyötyä siitä olisikaan. Meidän parissa ei kukaan saa olla köyhä eikä rikas. Joka omistaa enemmän, kuin hän tarvitsee, hänen täytyy antaa sille, jolla on vähemmän. Toinen ei jätä toista. Kaikkialla näet köyhyyttä ja kurjuutta — eikö niin? — Ja me olemme tulleet tänne näin hyvissä vaatteissa! Veljet ovat meitä vaatettaneet. Keskenämme sanomme toinen toistamme veljeksi. Veljet eivät saa käyttää templattua paperia eikä suorittaa rahoja oikeuden käynnistä".

"Teidän uskontonne säätää siis myöskin, ett'ei saa maksaa?"

"*Ei koskaan* eikä kenellekään. Emme saa maksaa veroa eikä kymmenystä".

"Ja jos ryöstöä tehdään?"

"Silloin jätämme asianomaisille avaimet, sanoen: avatkaa arkkumme, ottakaa siitä mitä tahdotte; me emme maksa mitään".

"Eikö velkauntunut maksa velkojansa myöskään?"

"Ei ole sallittu tehdä velkoja. Nazareni ei saa panna nimeänsä minkään kirjoituksen alle, joka koskee maksuja".

"Mutta jos mies tahtoo ostaa takin tai hatun tai tupakkaa, totta kai hän silloin maksaa?"

"Sitä emme sano maksuksi, vaan ainoastaan vaihdoksi. Me vaihetamme jyvät rahaan. Tupakasta ei ole puhettakaan. Maan mahtavat ovat keksineet tupakkaveron, Nazarenit puolestaan ovat keksineet, että *tupakanpoltto on kielletty*. Meidän uskon-oppimme kieltää tupakan käyttämisen".

"Olettehan siis aika miehiä! Mutta Pischta renki, hänpä ei suinkaan teidän uskoonne taipuisi, siitä olen vakuutettu".

"Kyllä, hän kuuluu meidän liittoomme ja on luopunut tupakan polttamisesta".

"No, silloinpa ei tuomiopäivä ole kaukana!"

"Oi tyttäreni! Se ei ole leikin asia. Joukkomme on jo hyvin suuri; joka kaupungissa on meillä osastoja, ja meitä ei käy mistään syyttäminen, sillä me emme kellekään pahaa tee. Menettelemme vaan, ikäänkuin emme näkisi tahi kuulisi mitään kaikesta siitä, mitä meille sanotaan ja näytetään. Joukkomme kasvaa kasvamistaan, sillä jokainen maallisen vallan uskollinen palvelija on meidän apostolimme. Ne vievät, itse siitä tietämättä, Nazarenein katkismuksen kaupungista toiseen; mutta se ei ole painettu millään kielellä ja kuitenkin sitä tukevat unkarilaiset, rumanilaiset, kreikkalaiset, slovakit ja saksalaiset, jopa nekin, jotka eivät osaa lukea".

"Sopikaa tuosta vaan mahtavien kanssa; mutta se, josta teidän on sopiminen minun kanssani, se ei niin helposti käy. Jos nyt minut liitätte veljeeni Marcziin, jonka nimeäkään en saa kantaa, koskei hänellä mitään liikanimeä olekaan, ja jos Marczi sitten saa nähdä toisen tytön, joka on kauniimpi kuin minä, ja hän tulee teidän luo sanoen: 'herra patriarkkani, minä nyt tahtoisin ottaa tämän tytön sisarekseni' — mitenkä silloin käy?"

"Siitä ei mitään pahaa synny. *Annan tuon toisenkin tytön hänelle sisareksi*".

"Hiisi vieköön! Tulisihan meitä olemaan kaksi vaimoa samassa talossa?"

"Kaksi sisarta ja yksi veli. Sen sijaan sopii sinun, jos tutustut jonkun muun rehellisen nuorukaisen kanssa, ilmoittaa minulle, että olet löytänyt yhden veljen lisäksi, ja minä liitän sinut häneenkin".

"Saahan jokainen meistä siten kaksi vaimoa tahi kaksi miestä!"

"Niin on todellakin Nazarenein tapa. Nazarenit eivät sitä kiellä, vaan pitävät sitä päinvastoin hyvänä tapana. Jotka eivät ole Nazareneja, he menettelevät samoin, mutta kieltävät sitä ja sanovat sitä suureksi synniksi — ja kuitenkin sitä hyvin mielellään tekevät".

Böschke tarttui Marczin kaulukseen ja kuiskutti hänelle:

"Marczi, tahtoisinpa puhua sanasen sinulle kahden kesken".

Mutta Mikko setä kävi väliin. "Sano se niin, että minä sen kuulen, rakas tyttäreni, sillä ei siitä kuitenkaan apua olisi, että hänelle jotain salassa sanoisit. Nazarenin täytyy tunnustaa patriarkalle kaikki ja salata kaikki maan mahtavilta, vaikkapa piinapenkille pantaisiin".

"No, sanonpa ääneen, mitä ajattelen. Sinä Marczi, luovu pois tuosta hullusta liitosta! Sitten odotan minä sinua, kulukoonpa vaikka kuusi vuotta siksi kun palajat. Silloin koetamme päästä alkuun sillä vähällä mitä säästäneet olemme. Mutta jos jäät noiden Nazarenein pariin, niin, Jumal' avita, ajan sinut ulos ovesta".

"Hyi, älä vanno noin pakanallisesti, tyttö!" sanoi Mikko patriarkka säikähtyneenä.

"Sanonpa yhden asian teille molemmille lisäksi", sanoi tyttö ja nosti hihansa kainaloon asti. "Sanon teille, ett'ette ainoastaan ole tyhmiä, vaan huonoja ihmisiä. Jos saksalainen hallitus Wienissä suututti teitä kirkossa, pitääkö teidän kosta se isienne uskonnolle? Kun minä täällä saan kuulla korkea-arvoisen herra saarnaajan kultaiset sanat, en ole minä niin tyhmä, että panisin mitään arvoa teidän yksikertaisiin lörpötyksiin. Hurskaita legateja, herra kappalaista, joka niin kauniisti saarnaa, en minä vaiheta kaikkiin teidän patriarkkoihin. Jos minä saisin lapsia, tulisivat ne nauttimaan opetusta kirkkoherralta. Joka vaan osaa puhua eikä mitään muuta, hänellä on sama arvo kuin Bileamin aasilla; sekin osasi puhua. Että te Nazarenit ette ollenkaan tahdo maksaa, se saattaa olla mukavaa teille; mutta jos maan mahtamat kiskovat muilta, mitä te ette tahdo maksaa, niin ette te sen kautta saata mahtavia pulaan, työnnätte vaan taakan muiden rehellisten ihmisien niskoille. Koko uskon-opillanne te menettelette juuri kuin ajuri vaunuin istuimella, josta hän sanoi: 'se on tehty Wienin saksalaisia varten'; jos matkustaja oli unkarilainen, piti hänen astua maahan ja tehdä istuin mukavammaksi sille. Mihinkä joutuu Nazarenein uskon-oppi, jos unkarilainen valta palajaa ja sen on unkarilaista isänmaata puolustaminen vihollista vastaan? Mitenkä? Jos minulla silloin olisi Nazareni miehenä tahi poikana, ja hän sanoisi, että uskon-oppinsa kieltää hänen sotaan menemästä, kieltää hänen aseisin tarttumasta oman kotinsa suojelemiseksi ja vihollista tappamasta — silloinpa käärisin minä rohtimia sen kurjan ympäri ja käyttäisin häntä rohdintuppo-puikkona, ja itse minä, maailman pilkaksi, ottaisin kivärin olalleni. Ja sen sanon teille suoraan, että jos olen jonkun laillinen vaimo, niin empä pidä väliä sillä, onko hän Nazareni vai ei; mutta jos hän uskaltaa pitää jotain yhteyttä naapurin vaimon kanssa ja tämä hänen kanssaan, niin häpäisen häntä niin paljon kuin jaksan, lyön nenänsä mäsäksi ja revin tukan hänen päästänsä ja vaimon päästä myös; sillä tavoin minä pyhittäisin Nazarenein katkismuksen, sen vannon minä kirottun Pontiuksen Pilatuksen kautta".

Hurjistunut amatsoni kävi nyt äkkiä leikkisäksi.

"Tunnustakaapa nyt, että koko tuo nazarenilaisuus on ollut vaan pilantekoa teiltä".

Molemmat miehet pudistivat vaan päätänsä ääneti; silloin Böschke taas joutui raivoon.

"Vai niin? Se en siis ollut todentekoa! Sinä Marczi, sinä olet siis täyttä totta rohjennut pyytää minua vaimoksesi noin törkeästi ja yksinkertaisesti ilman todellista liittoa. Oletko sitä uskaltanut? Sinäkö? Olet rohjennut pyytää minua nazareni-rouvaksi!"

Kuullessaan nämä sangen vakavat sanat vetäytyi Marczi hämmästyneenä seinään päin ja änkytti jotain, minkä oli tarkoittaminen: "niinpä niin, todellakin".

"No, tässä on sinulle nazarenilainen kihlaus-kädenlyönti!"

Samassa hetkessä sivalsi hän oikealla kädellään Marczia korvalle ja vasemmalla piti vielä vastausta varalla, jota Marczi tuskin olisi voinut vastaan-ottaa täydellä nazarenein maltilla; päinvastoin hän jo pahasti vilkaisi hiilipihtiin ja kaikki hänen nazarenilaiset avunsa olivat hukkaan joutumaisillaan, kun äkkiä Mikko patriarkka kävi väliin ja puhui tytölle näin:

"Jätä tämä nuori mies rauhaan tyttäreni, hän on vielä vast'alkaja. Jos tahdot purkaa vihasi jotakin vastaan, niin olen tässä minä, patriarkka. Tarjoan sinulle poskeni lyötäväksi".

Böschke tahtoi hänelle osoittaa, ettei ollut helppo häntä pilkkana pitää, ja Mikon poski sai, mitä vasen käsi jaksoi antaa.

Vasta silloin hän kummastui, kun huomasi, että tuo voimakas mies, jota vähää ennen oli tuntenut mainioksi tappelijaksi korvapuustia saadessaan, ei kasvojansa vähääkään muuttanut, vaan tyyneellä vakavuudella lausui hänelle:

"Kiitän sinua, rakas tyttäreni; tällä korvapuustilla olet sinä keventänyt sieluani ja minulle voiton valmistanut. Se olkoon sinulle anteeksi annettu. Ja jotta näkisit, että Nazarenit osaavat lukeakin ja antavat pois säästyneet rahansa, kun yhteinen hyvä niitä tarvitsee, olen sanomalehdissä lukenut, että sinun neitisi — siunatkoon häntä taivas kerran hyvällä nazareni-puolisolla! — on kerännyt rahoja nälkää kärsiville, ja olen sen vuoksi ottanut mukaani sen vähän, minkä säästänyt olen. Kas tässä, anna se hänelle!"

Viisikymmentä guldenia pani hän pöydälle.

Böschke säpsähti. Nyt vasta rupesi häntä peloittamaan tämä pelättävä ihminen, joka viidelläkymmenellä guldenilla vastasi korvapuustiin.

"Älä kiitä, sillä me emme saa vastaan-ottaa mitään kiitoksia. Älä kirjoita nimeäni, sillä Nazareni ei saa ilmoittaa, milloin hän jotain on antanut, poikani Marczi seuraa minua".

Marczi totteli eikä edes rohjennut lähtiessään katsoa Böschkeen.

* * * * *

Tämä siis, arvoisat hallitus-herrat, on teidän onnettoman aikanne uusi uskonlahko; uusi uskonlahko, jonka Te olette luoneet.

Te ylä-ilmoissa olette tehneet politikia uskonnosta, ja muut alhaalla laaksoissa ovat tehneet politikista uskonnon.

Kaikki mitä Te ylä-ilmoissa olette ommelleet seinäverhon toiselle puolelle, näyttäytyy toisella puolella irvikuvana.

Kaikki, mitä siinä on hulluutta, on vaan vastausta hulluun kysymykseen.

Uskon-opiksi on täällä koroitettu se oppi, että yksityisen hyvinvointi on olemisen ainoa tarkoitus; velvollisuuksista isänmaata, yhteiskuntaa ja vapautta kohtaan ei kenenkään tarvitse innostua.

Ettekö Te ole kylväneet niitä turmion siemeniä, joista tässä opissa niin rehevä oras on kasvanut? Ettekö ole tehneet kaikkea, hävittääksenne isänmaan-rakkauden, yhteiskunnallisen innon ja vapauden harrastuksen?

Nazareni ei ammu sodassa. Hänen uskontonsa sitä kieltää. Ettekö te ole tätä uskon-oppia luoneet.

Nazareni sanoo: "kansaa älköön antako mitään valtiolle". Tämä on vaan käänös teidän periaatteestanne: "Valtio älköön antako mitään kansalle?" Nazareni sanoo: "valtio ei ole meidän". Eikö tämäkin ole vaan kaiku teidän huudostanne: "Valtio on yksinomaisesti meitä varten?"

Mikä kamala oppi! — pettää ja vahingoittaa valtiota, kun vaan se suinkin tapahtua voi; niin paljon kuin mahdollista pitää kaikki valtiolta salassa; pitää sitä vihollisena, jota vastaan on itseänsä puolustaminen! Mikä oiva syy isänmaan-petokseen! — vaan kumpiko on moitittava, oppilasko vai opettaja?

Että perhe-elämä on arvoton, rakkaus yhteis-tavaraa, siveys turha, vaimon sydän kauppatavara; että lapset ovat taakkana vanhemmille ja heidän kuolemansa kohta synnyttyään suotava. Siinä nazarenein oppi — kauhea oppi!

— — — Ferdinand Harter oli tämän hädän aikana antanut uusilla huonekaluilla varustaa kaikki huoneensa. Vanhojen taulujen seassa oli nyt mainioiden mestarien teoksia, kalliita majolika-astioita, etruurilaisia maljoja, kelttiläisiä muinaiskaluja, taideteoksia hopeasta. Hänen asuntonsa hämmästytti katsojaa erinomaisilla esineillään, ikäänkuin olisi tarkoitus ollut sanoa hänelle: "Joka haaralle voit ihastuksella katsoa, paitsi omistajan silmiin".

Ei ollutkaan enää hupaista katsoa noihin silmiin.

Uskokaa minua, ainoastaan ensimmäinen askel on vaikea. Niin miehellä kuin naisellakin.

Ainoastaan ensimmäisen häpeällisen lahjan ottaminen kiristää sielusta tuskanhikeä; joka ei sitten enää tuskastuta.

Joka veteen juoksee, hän ajattelee: "kyllä minä pohjan löydän ja uin rannalle takaisin, niin pian kuin tahdon". Mutta hän pettyy, sillä hän ei löydä pohjaa, vaan meriruohoja, joihin hän kiinni takeltuu, ja jotka vetävät häntä yhä syvemmälle, kunnes uppo.

Oi kuinka moni onkaan takeltunut noihin meriruohoihin ja uponnut!

15 Luku.

Maapallon toisella puoliskolla.

Tuo muisto Unkarin viimeisistä vaiheista, joka edellä on kuvattu, se on ahdistava ja tuskallinen.

Joka hermosta tuntuu tuska, mikä silloin meitä ahdisti.

Tule kanssani hengittämään raitista ilmaa!

Näet edessäsi kauhean suon, josta myrkyllinen puu nousee siellä täällä. Maisema on raivaamaton ja autio; taloa ei näy lähellä eikä kaukaa. Mutta suon pinnalla näkyy punainen suoni, se on ihmisveren punaamaa multaa; ja näissä verilätäköissä makaa kuolevia ihmisiä ja raadeltuja ruumiita sekasin. Etäällä hohtaa palaneen paaluituksen jäännökset, josta vierii tukehduuttava savu pitkin maata, yli suon, johon se jääpi sinertävän ruskeaksi pilveksi. Raunioiden ympärillä rääkättyjä ruumiita; joista vielä nähdään liikuntoja, siellä täällä, ja tämä antaapi jonkinmoista henkeä suolle ja sumulle. Tätä kauheaa maisemaa valaisee trooppilisen kesän murhaava rutto-aurinko.

Tässä paikka, jossa vapaa kansa taisteli ensimmäisen voittoisan taistelunsa orjuuden sotajoukkoja vastaan! Tappelutantereen ruttoilma — on vapaiden kansojen elo-ilma.

Niin, tässä Potomak-virralla voitti maailman ensimmäinen kansa ensi kerran orjuuden epäjumalan palvelijoita.

Maailman ensimmäinen kansa! — Oi kallis kansani, älä salli imartelemista; sinäkin olisit voinut siksi tulla, ehkäpä oletkin siksi tuleva — mutta nyt on maailman etevin kansa haettava toisella maanpuoliskolla.

Tuo kauppiaskansa, jolle Jumala ei antanut muuta kuin maata, kaksi kättä ja vapautta, se ymmärsi taistella suurenmoisen taistelun ylevän aatteen toteuttamiseksi, orjuuden poistamiseksi; se ymmärsi uhrata miljardeja omaisuudestaan, joka oli koottu työllä ja hiellä; porvariskansasta tuli sotilas-kansa, joka teki uljuuden ihmetöitä, suorittaen taisteluja, jotka saattoivat maan vapisemaan valtameren toisellakin puolella. Ja miksi tämä kaikki? Sentähden ett'ei valkoinen ihminen enää koskaan voisi sanoa mustalle: "sinä olet syntynyt orjaksi!"

Ei koskaan sotaa ole maailmassa käyty jalommasta syystä eikä taivas koskaan ole jalommalle asialle voittoa suonut.

Oli — kuten sanottu — ensimmäinen voittopäivä Potomak'illa.

Eräässä teltassa kenttä-lasaretin vieressä kaksi lääkäriä hoiti pahasti haavoitettua soturia, jonka haavat olivat sidottavat. Hän oli vielä nuorukainen, mutta hänen kalpeat, kärsimystä kuvaavat kasvonsa näyttivät siltä, kuin hänen päivänsä pian päättyisivät. Hänen yllänsä leikattu puku osoitti, että hän oli vapaaehtoisen ratsujoukon ylhäisempiä upseereja.

Lääkärit kauan neuvottelivat missä ja kuinka haavoitetun piti maata. Kuula, joka oli tunkeunut rintaan, oli tullut selästä ulos ja siis tehnyt kaksi haavaa.

"Hän elää vielä", sanoi toinen,

"Minä ihmettelen, että hän vielä voi hengittää. Ei näy verta hänen huulillansa".

"Kyllä se näkyviin tulee, jos hän sattumalta herää. Kuula on varmaankin mennyt oikeapuolisen keuhkon läpi".

"Vahinko! se oli uljas poika. Tutustuin hänen kanssansa; hän oli vapaaehtoisen ratsujoukon päällikkö ja jonkinmoinen unkarilainen aatelismies; jos en väärin muista, oli hänen nimensä Harter, ja lisäksi joku pakanallinen etunimi. Hän oli peijakkaan uljas sotilas ja guerilla-joukkojen kammo. Hän ei antanut heille rauhaa yöllä eikä päivällä. Yksi kuutta vastaan hän taisteli. Kenralli varmaan tulee häntä suuresti kaipaamaan".

Haavoitetun pään-aluksen vieressä istui vanha ratsumies polttamassa piippuansa. Tämä luultavasti oli joku rehellinen talollinen, jolta etelävaltioiden armeija oli polttanut talon ja kodin ja joka sitten oli ruvennut sotamieheksi.

"Niin todellakin uljas poika se oli", mörisi vanhus itsekseen sill'aikaa kuin lääkärit haavaa tarkastelivat. "Hän pani meidät tekemään semmoisen hyökkäyksen soiden kautta, että luulin meidän jäävän sinne niin monta kuin olimme. Mutta hän käski meidän ratsastaa suoraan vihollisen vallitusta vastaan. En ole vielä nähnyt niin hullunkurista tempua. Mutta se onnistui; me hiivimme vallitukseen ja naulitsimme kanunat umpeen. Kuinka se kävi, siitä en ole vieläkään oikein selvillä, kumma vaan, että pääsimme eheinä sieltä, mutta tämä nuori mies sai kuulansa".

Mutta tästäpä hän arvattavasti onkin saanut kyllänsä.

Koetuksesta haavoitettu heräsi.

Hän hymyili herätessään.

"Good morrow, sir!"

"Good morrow" (oli jo ilta). "Mitenkä jaksatte?"

"Ai'oin juuri kysyä teiltä, kuinka jaksan".

"Hiljaa, sir!"

"Onko minulla kädet ja jalat tallella?"

"Molemmat".

"Onhan sitten kaikki paikallaan".

"Ei kuitenkaan. Te olette aivan läpi ammuttu".

"Siitä en tunne mitään".

"Sitä pahempi".

"Tiedän sen, sir; kun ei enää vaivoja tunne, silloin ei kuolema kaukana ole".

Lääkärit sitoivat äänettöminä haavat.

"Olemmeko voittaneet, sir?" kysyi nuori soturi nousten kyynnispään nojaan.

"Täydellisesti, Colonel!" sanoi vanha husari.

"Hurraa siis!" huusi nuori sankari, ojentaen käsivartensa ilmaan.

"Eläköön Lincoln, eläköön Grant, eläköön vapaus!"

"Elkää Jumalan tähden niin huutako!" sanoi toinen lääkäri. "Siteenne irtaantuvat, veri syöksee keuhkoihin ja te tukehduutte".

"Irtautukoon, vähät tukehtumisesta, kun vaan olemme voittaneet! Vapaasti tahdon riemuta vielä kerran eläissäni. Tämä viimeinen hengenveto auttaa minua vielä lausumaan, mitä tähän asti olen ollut lausumatta. Eläköön pyhä vapaus! Tämä riemuhuuto tukehduuttakoon minut, vähät siitä. Heittäkää minut tuonne veriseen suohon, upottakaa minut sinne! Kuolemassakin tahdon vielä änkyttää: eläköön maailman-vapaus!"

Nyt hänen suunsa tuli niin verta täyteen, ett'ei hän enää voinut huutaa.

Nuo hyvät lääkärit aloittivat sangen kärsivällisesti työnsä uudestaan.

Vanha soturi otti syliinsä pyörtyneen pään ja pyyhki kädellensä hänen hikistä otsaansa. "Vahinko että tuo oivallinen poika kuolee!"

Kun nuorukainen tointui, toinen lääkäri häneltä kysyi:

"Tahdotteko papin luoksenne, sir".

Nuori mies vastasi vanhalla humorillaan.

"Kiitos, sir, minä en tarvitse ketään. Minä en tahdo tulla lähetetyksi helvettiin enkä taivaaseen; en tahdo läsnäolollani vaivata taivaan pyhimyksiä enkä kirotuita sieluja siellä alhaalla. Niitä on jo tarpeeksi; olkoot ne yhdessä, minä jään tänne ja kiitän ijankaikkisuudesta — — — olen kätkyvä johonkin vaatimattomaan nurkkaan — — - tällainen pieni sielu kuin minun ei tarvitse niin suurta suojaa — — — kesäaikana se tulee varsin hyvin toimeen jossakin kukkaskuvussa — — — talveksi mahdun kyllä johonkin tyhjään näkinkenkään — — — siinä on minun varsin mukava olla — — — en tahdo vaivata ketään kuolemani jälkeen".

"Onko teillä joku viimeinen tahto ilmoitettavana? Aika on käsissä, sir".

"Älkää laskeko leikkiä, sir — — — koko omaisuuteni ei riittäisi nuoriksi niille, joita tahtoisin hirttää".

"Eikö teillä ole ketään, joka teitä rakastaa?"

"Kysykää sotatovereiltani — — — Luulenpa, että he pitävät minua arvossa".

Hän hymyili tätä sanoessaan.

Vanhan soturin täytyi pitää hänen päästensä kiinni, että hän saisi nauraa. Jokaisesta naurusta purskahti veri esille kolmesta paikasta: molemmista haavoista ja suusta. Mutta hän nauroi kuitenkin.

"Ehkäpä kuitenkin olisi tarvis antaa jonkun tietää, että olen kuollut, jonkun, jonka pitäisi saada siitä julkinen tieto. Kersantti ystäväni, te osaatte kirjoittaa. Olkaa hyvä ja kirjoittakaa, mitä minä sanon. Herrat lääkärit, minä kiitän avustanne, joka nyt jo on tarpeeton. Menkää jonkun toisen kuolevan luo, jolla on toivo saada elää".

Lääkärit jäivät kuitenkin. He olivat saaneet kenralilta käskyn tehdä kaikki, mitä mahdollista oli, nuoren miehen pelastamiseksi.

Vanha soturi veti esiin paperia ja kynän, mutta lätkkiä ei ollut,

"No mitä hyötyä verestä olisi?" sanoi kuoleva. "Pistä kynä siihen, niin uskotaan, että se on kirjoitettu alkermes'ella ja asia on silloin uskottavampi".

Hän kirjoitutti omalla verellensä.

"Kirjoittakaa kirje 'mr. Fransis Béltekyille'. Ei, ei, kirjoittakaa 'mylord'. — — Hän on kenties nyt kreivi, hänen teki suuresti mieli päästä kreiviksi — — — siis. 'Dear mylord! Täten annan teille tiedoksi, että tuo lapsimainen nuorukainen, tuo Elemér Harter on kuollut *in optima forma*. Hän on haudattu 36 lev.-sasteen ja 78 pit.-asteen kohdalla, kahdenkymmenen miehen kanssa yhteisessä *hôtel garni*'ssa. — — — Testamentti, jonka annoin teille, sen te nyt jätätte tuolle miss'ille, tiedättehän — — — ilmoittaen hänelle, että kevytmielinen nuorukainen on kaatunut sodassa".

Iltarusko ruskoitti hänen kasvojansa, hänen lausueksaan nämä sanat.

"Kirjoittakaa myöskin, että hän ilmoittakoon tuolle miss'ille, että tuo kevytmielinen nuorukainen lähetettiin maailmasta kahden haavan kautta, toinen rinnassa ja toinen selässä. Mutta kirjoittakaa selvästi, että hän sai haavat edestä eikä takaa — — — kirjoittakaa niin miehelle — — — ja tuo mylord on sen sanova miss'ille — — — kirjoittakaa juuri niin, sir, älkääkä leikkiä laskeko, muuten luullaan minun saaneeni haavan selkääni — — — en kärsi leikkipuhetta tässä kohden. Jos ai'otte huvitella minun kustannuksellani, niin minä kostan — — — kummittelen kuoltuani — — — menen teidän laatikkoihin — — — kätkeyn sänkyynne — — — herätän teitä niin pian kuin nukutte. — — — Hyvä, hyvä, kirjoittakaa vaan mitä olen sanonut — — — minä luen sen sitten — — — sitten myöhemmin, sillä en ai'o antaa pettää itseäni — — — antakaa minun nähdä, mitä olette kirjoittaneet — — — miss Ilonka, jos tietäisitte, että nyt makaan kenkäanturanne alla — — — ette vetäisi pois jalkaanne — — — te odottaisitte, kunnes olen kuollut — — — pitäkää kirjoitustanne edessäni, herraseni — — — mitä olette kirjoittaneet".

Ilta hämärsi. Vanha sotilas piti valmista kirjettä kuolevan silmien edessä, jotka siihen katsoa tuijottivat. Hän katseli kauan, mutta ei hän enää lukenut kirjoitusta — — — muutaman minutin perästä hän ehkä keinui jossakin kukkas-kuvussa tai etsi itsellensä talvi-asuntoa jossakin tyhjässä näkinkengässä.

"Luulenpa, että me huoletti voimme lähettää tämän kirjeen", sanoi toinen lääkäri, laskien kätensä nuorukaisen sydämelle.

"Jätä se kenttä-postille", sanoi toinen vanhalle sotilaille; "hän on kuollut".

"Tuo nuori mies puhui eräästä neitosesta", vastasi vanhus. "Ehkä panemme hiuskiharan kirjeeseen?"

"Tehdään niin, ja kourallisen multaa siitä paikasta, jossa hän veti viimeisen hengenvetonsa".

He panivat todellakin kirjeeseen kiharan ja vähän multaa.

Kolme tuntia sen jälkeen kenttäposti oli matkalla Nevyork'in kenralin voittosanoman ja tappelutantereelta lähetettyjen kirjeitten kanssa. Ja seuraavana päivänä postihöyrylaiva vei valtameren yli kirjeen "Frans Béltekyille" ynnä hiuskiharan ja verisen multapulverin — todistuksena Elemér von Harter'in kuolemasta.

16 Luku.

Nuori mies kosioretkellä.

Frans Bélteky sai amerikalaisen kirjeen, hän ilmoitti Elemér Harter'in kuoleman; hän vastaan-otti sen toimen, josta tässä kirjeessä puhuttiin, ynnä hiuskiharan ja mullan tappelutantereelta. Hän pisti kirjeen

kirjoituspöytänsä, hukutti mullan ja hiuskiharan johonkin, vaan "tuolle miss'ille te tiedätte", ei hän antanut mitään.

Frans Bélteky oli asian-ajajana Pesth'issä ja sangen viisas veitikka, hyvä elatusnero. Hän ymmärsi hoitaa asioitansa ihmeellisellä tavalla.

Ferdinand Harterkin oppi tuntemaan hänen hyvät avunsa, sillä asianajajana hän säälimättä jatkoi junkkeri Elemér'in oikeudenkäyntiä äidinperinnön saamisesta. Ferdinand Harter sai käyttää kaikkea virkamies-mahtiansa saadaksensa vähän pitennys-aikaa.

Kun sanoma Potomak'in voitosta oli tullut Europaan, rupesi Bélteky erityisellä innolla tähän oikeudenkäyntiin.

Jos joku olisi Ferdinand Harter'ille antanut sen arvoituksen selitettäväksi, missä yhteydessä Potomakin-tappelu oli hänen oikeudenkäyntinsä kanssa — ei hän koskaan olisi voinut sitä selittää. Mutta toinenkin eriskummaisuus oli huomattava nuorena lakimieheksi tuon maailmalle tärkeän tapauksen perästä. Hän rupesi käymään Bilágoschien luona, vaikk'ei hän ennen ollut huolinut heidän olemisestaan.

En tahdo panetella ketään, ei mistään hinnasta, ja ilmoitan sentähden epäilykseni epävarmana luulona vaan. Arvelen nimittäin, että Frans Bélteky tahtoo neiti Ilonkaa puolisoikseen.

Neiti Ilonka on kaunis tyttö, ymmärtäväinen tyttö, ja siveä neito; mutta hän on kuitenkin vaan köyhä tyttö, joka opetustunnilla ansaitsee perheensä jokapäiväisen leivän. Jos kunnian-arvoisa, hyvästi toimeen tuleva ja paljon käytetty asian-ajaja ottaa hänet puolisoikseen, niin se epäilemättä hänen puoleltansa on sangen jalomielistä.

Tietysti ei kukaan maailmassa, paitsi Frans Béltekyä, tiedä, että Elemér Harter on määrännyt Ilonkan perilliseksensä.

Ei kukaan myöskään tiedä, että testamentin-tekijällä oli niin kiiru kuolla. Ainoastaan Bélteky on saanut sanoman siitä.

Ei neiti Ilonkakaan tästä mitään tiedä. Vasta silloin hän on saava tuon hauskan uutisen, kun Frans Bélteky on hänen rakas puolisonsa.

Ilonkalle määrätty perintö korkoineen tekee noin satatuhatta guldenia.

Luulenpa, että tällaiset tuumat pyörivät Frans Béltekyn päässä, kun hän rupesi suosittelemaan neiti Ilonkaa.

Tuon oivan nuoren miehen ei enää tarvinnut valittaa sydämen kouristuksia; ne olivat tykkönään hävinneet. Tanssipitojen toimeenpanijana Louisenbad'issa Osen'issa hän oli vieläkin.

Neiti Ilonka oli sangen mielellään hänen seurassansa. Vaan pintapuoliset nuorukaiset käsittävät tavallisesti väärin noita ystävällisiä silmiä.

Tytöt usein mielellänsä seurustelevat senlaisten kanssa, jotka eivät heidän sydäntänsä koske ja juttelevat heidän kanssansa niinkauan kuin ne ovat läsnä; mutta he eivät kysy, mihinkä ne menevät ja mistä tulevat. — Vaan tuon "oikean" kanssa he eivät niin menettele! Hänen kanssansa eivät he juttele, eikä hymyile. Hän vastaan-otetaan jotensakin äreällä naamalla ja on velvollinen selittämään, millä tavoin hän on loukannut *erästä henkilöä*. Voi häntä, jos ei hän siihen kykene! Lumoava fsinze repii hänet silloin kappaleiksi, saadaksensa sovittaa nämä kappaleet jälleen yhteen.

Ilonka vastaan-otti siis tätä nuorta miestä sangen iloisesti. Ehkä hän sydämessänsä kiitti häntä siitä, ettei tuo entinen kavaljeri unohtanut häntä tykkönään kodin köyhyyden tähden. Yksi ihminen löytyy siis vielä, joka kunnioittaen tervehtii köyhtyneen perheen tytärtä, kun kohtaa häntä kadulla, ja joka vieläkin niinkuin entisinä onnellisina aikoina lähettää perheelle kutsumuskortteja tanssipitoihin. Niin, tuntien Ilonkan hurjaa rakkautta kirjoihin, hän lähettää hänelle Viktor Hugo'n ja Charles Dickens'in uusimmat teokset alkukielillä.

"Oiva nuori mies", tuo Frans Bélteky. Tämmöinen oli arvattavasti Ilonkan mielipide hänestä.

Äiti oli kokenut rouva; häntä aavisti, että näillä käynneillä oli totisempi tarkoitus, oli aivan totista ja kunniallista laatua, siitä ei epäilemistäkään. Frans Béltekyn maine oli hyvä ja hänen luonnettansa sanottiin vakavaksi. Kun tuli, aina hän suuteli äiti-rouvan kättä ja kyseli kuinka "herra setä" jaksoi. Semmoisesta siististä nuorukaisesta ei suinkaan voitu luulla, että aikoi varkain viedä sedän ja tädin tytärtä ikkunan kautta pois. No se ei kävisikään laatuun Ilonkan suhteen. Eikä mies itse ole

senlaatuinen. Frans Bélteky ei ole niitä miehiä, jotka alkavat asioitansa viettelemällä tyttöjä; hän ei herätä kiellettyitä himoja, ei varasta sydämiä eikä murhaa viattomia; tulen sytyttäminen, ryöväys ja murha ovat kaikki rikos-asioita, sen hän varsin hyvin tietää; sentähden hän kauniisti pysyy porvarillisen oikeudenkäyttö-järjestyksen uralla — hän hieroo kauppaa omistajan kanssa, joka tietysti on äiti.

Sivistyneissä maissa tiedämme olevan tapana pyytää tyttären kättä äidiltä — tämä on "sopiva". Siitä asiasta ei tietysti ole kirjoitettua lakia, mutta se on tullut säännölliseksi tavaksi.

Eräänä päivänä rouva Bilágoschi kummastutti Ilonkaa sillä uutisella, että Bélteky täydellä todella oli ilmoittanut hänelle hankkeitansa. Hänellä on todellinen tarkoitus käynneillensä. Hän käy kosimassa. Ilonka helposti torjui ensimmäisen rynnäkön. Hän osoitti mielipuolena olevaa isäänsä sanoen: "Kun isäni kerran minut näyttää, silloin menen naimiseen".

Rouva Bilágoschi ymmärsi vastuuksen ja sanoi huo'aten: "Sinä olet oikeassa, mitä isästä tulisi, jos sinäkin meidät jättäisit. Sinä yksin pidät hänen henkeänsä vireillä".

Näin tuli välirauha. Vaan pitkä ei se ollut.

Jo seuraavana päivänä, Béltekyn uudistetun käynnin jälkeen, ilmoitti äiti säteillen ilosta, tyttärelleen hauskan uutisen:

"Mikä jalo mies hän on! Hän on minulle ilmoittanut, että jos sinä tulet hänen vaimoksensa, me kaikki tulisimme asumaan teillä. Onneton isäsi olisi silloin läheisyydessäsi, hellä huolenpito ja mukavuus hänet parantaisivat — emme olisi toisistamme eroitettut".

Nyt tarvittiin jo voimakkaimpia vastustus-aineita.

"Äitini, minä en rakasta tätä miestä".

"Rakastatko toista?"

"En ketäkään, äitini!"

"Ehkä et itse tiedä. Sinulla on nyt se aika käsissä, jolloin tytön sielu ei enää pysy ainoastaan vanhempien luona. Jumala on niin tahtonut, ja niin on. Eikö maailmassa ole ketään, josta sinun täytyy sanoa: 'häntä rakastan toisin kuin isääni'?"

"Ei ketään".

Tuo lyhyt sana soi niin surullisesti kuin kaiku hautaholvista.

"Ei ketään", toisti Ilonka. "Missä hän olisi? Sen jälkeen kun minä jätin lapsuuden päivät, on koko tuttu maailma ollut minulle vieras. Siinä uudessa maailmassa, jossa nyt elän, ei kukaan minua huomaa enkä minä ketäkään".

Rouva Bilágoschin olisi pitänyt kysyä, eikö löytynyt ketään, jota hän *vihasi*; silloin olisi saanut tietää asian oikean laidan.

"Mutta, Bélteky on niin oiva nuori mies, on arvossa pidetty ja varakas".

"Sitä vähemmän syytä on antaa hänelle tyhjän sydämen, joka tekisi hänet onnettomaksi koko elinajaksi".

"Oi, rakas tyttäreni, niin on moni sanonut ennen sinua ja kuitenkin herännyt onnellisena ihmisenä. Kahdesta morsiamesta toinen aina menee itkien alttarin luo. Vaan en minä tahdo sinua pakoittaa, vaikka se olisi meille onneksi meidän turvattomassa tilassa. Yhtä pyydän — älä poista häntä ehdottomasti. Ota tästäkin puolen häntä vastaan. Ehkä sinussa herää mieltymys häneen. Tämä minua ilahuttaisi. Sinä olet vielä nuori; voit vielä odottaa. Anna hänen jatkaa käyntejänsä. Minä pidän paljon hänestä".

"En minä sitä vastusta. Näen häntä mielelläni".

Tämän toisen rynnäkön jälkeen alkoi täydellinen piiritys. Tästä päivästä alkain Ilonka oli piiritetty. Frans Bélteky aikoi nälkään kiduttaa linnoituksen. Kaikenlaisia lahjoamisia koetettiin; pieniä lahjoja, joilla naista miellytetään, hienoa kohteliaisuutta joka tilaisuudessa, lemmen-runojakin muotisanomalehdissä. Bélteky kirjoitti lemmen-runoja "Ilonkalle" — "noille sinisille silmille" — "oi, jos tietäisit". — Ja hän tilasi Ilonkalle sanomalehdet, joissa runot olivat julkaistut.

(— Tunnen kahta lajia lemmen-runoja. Toinen on mehiläisen kaltainen; sen surinaa minä rakastan, minä tiedän, että se on täynnä hunajaa, jota se vie kuningattarelle — olkoon, sitä en vastusta; toinen on

hyttysten tapainen, se surisee kaukana ja rukoilee surkeasti saadaksensa pistää jotakuta. Jos se edes pistäisi kohta eikä surisisi korvan ympärillä. — Frans Bélteky runoja Ilonka luki hyttysten luokkaan).

Näin kului joku aika linnoituksen antautumatta. Silloin käytettiin vieraitten valtojen välitystä.

Kuu Ilonka eräänä aamuna tuli Lemming'ille, otti rouva häntä vastaan sanoen: "tänään ette saa lukea Englannin kieltä minun kanssani; tänään aion minä opettaa teille, mitä ette vielä osaa. Miekkailutunti jääpi myöskin sillensä tänään, mutta kuitenkin aiomme taistella. Istukaa viereeni!"

Ilonka istui sohvaan Malvinan viereen, odottaen, mitä tulossa oli.

"Tapasin eilen teidän oiva äitinne nais-yhdistyksessä".

Bilágoschit olivat nimittäin hätä-ajosta alkaen jäseniä tässä yhdistyksessä. Sen kautta karkoitettiin ainakin hetkeksi ajatukset omasta onnettomuudesta, ojentaessa auttavaa kättä toisille onnettomille.

"Äitini on kertonut sen".

"Mutta hän ei sanonut, että me puhuimme teistä".

"Ei".

"Teidän äitinne valitti olevansa huolissaan teidän tähtenne. Niin, niin, älkää katsoko minuun noin suurin sinisin silmin. Te olette huono tytär. Ette tahdo mennä naimiseen".

"En ole sanonut, ett'en tahdo mennä naimiseen".

"Mutta te ette tahdo mennä sille, jolle hän soisi teidän menevän".

"En tahdo ketäkään".

"Ja kuitenkin Bélteky käy teillä jok'ainoana päivänä".

"Hän ei ole puhunut minulle mitään, jonka johdosta olisin voinut sanoa: 'tässä käteni'".

"Tiedän sen, armaani, sillä te voitte katsella miestä, jota tahdotte pitää kaukana teistä, semmoisin silmin, että hänen sielunsa jääksi jäätyy. Tuo Bélteky parka on monta kertaa valittanut äidillenne niistä kylmistä katseista, joita jakelette hänelle, kun hän tahtoi puhua totisesti teille, jotta hän ei tiedä, kuinka hänen on aloittaminen. Toisella kertaa taas, kun olette hyvällä tuulella, teette te pilkkaa ja käännätte kaikki leikiksi niin, ett'ei hän tiedä kuinka siitä loppu saadaan. Sopiiko kiduttaa miestä, joka meitä lempii?"

"Ei sovi, ja sentähden olenkin aivan oikeassa, kun en tahdo kiduttaa rehellistä miestä hänen kuolemaansa asti".

"Oi, armaani, ei ole ensinkään niin, kuin te lapsellisuudessanne arvelette. 'En mene naimiseen, ennen kuolen', sanoo tyttö, mutta vasta rouvaksi tultuaan hän tietää, mitä tuo uusi maailma hänelle tarjoo".

"Joko taivaan tai helvetin".

"Vaimo itse hankkii toisen tai toisen niistä. Uskokaa minua, ystäväiseni, sillä minä olen molempia koettanut. Ensimmäisessä aviossani en tahtonut näyttää miehelleni, että häntä rakastin. Olin häntä kohtaan kylmä ja saatoin itse hänen rakkautensa sammumaan. Olin kylläksi ymmärtämätöin tekemään elämän helvetiksi sekä itselleni että miehelleni. Nyt olen aivan onnellinen. Minun iloisempi mielialani onnistuttaa itseäni ja toista henkilöä. Mies älköön koskaan saako tietää, että hänen vaimonsa sydän on kylmä, vaikka niin olisikin laita".

"Mutta mitä tämä kaikki tarkoittaa?" kysyi tyttö kummastellen, ikäänkuin ei olisi käsittänyt viittauksia.

"Tulla vaimoksi!"

Rouva Lemming'in silmät säkenöivät kun hän sen sanoi ja hän jatkoi:

"Ihminen voi sekä hallita itseänsä, että niitä, jotka häntä ympäröivät. Onnellisen avioliiton salaisuus ei ole siinä, että hartaasti rakastamme, vaan siinä, että olemme hartaasti rakastetut. Jos joku ilmoittaisi minulle sen miehen, jota te jumaloitte, niin minä neuvoisin teitä olemaan häntä ottamatta, sillä se olisi onnettomuus; mutta jos minulle mainitaan henkilö, joka jumaloitsee teitä, niin neuvoni on: ottakaa se, sillä se olisi suuri onni".

"Minä kiitan hyvästä neuvostanne, armollinen rouva; mutta minä ai'on odottaa kunnes onnettomuus

ja onni sattuvat yhteen".

"Siksikö että löydätte miehen, jota te rakastatte ja joka rakastaa teitä? Semmoisen odotuksen kautta on jo moni kaunis lapsi yhtä siloinen kuin te tullut vanhaksi ryppyiseksi tytöksi".

"Ja noille vanhoille tytöille nauretaan, eikö niin; mutta heidän kohtaloansa ei surkutella".

"Juuri niin. Mutta te, armaani, ette voi tuntea kauheata erämaata noiden onnettomien rinnassa".

Ilonka nousi ylpeästi Malvinan vierestä.

"Armollinen rouva, minä tunnen sitä, sillä minä kannan tätä erämaata jo sydämessäni. Erämaata, josta ei voi mitään kukkasta poimia eikä löydä varjoa, missä levätä voi; keskeltä tätä erämaata istun yksinäni enkä koskaan näe taivaan rantaa. Olen jo vanha tyttö; tunnen rypyt kasvoissani vaikk'en näe niitä peilissäni; ja kun ei tämä sisällinen tila katkeroita mieltäni, niin vielä vähemmän ulkonaiset seikat sitä katkeroittavat".

Rouva Lemming luki tytön sydäimestä niinkuin avatusta kirjasta. — Hän päästi hänet kotiin.

Kotona oli Ilonka taas sangen iloisella tuulella, ja kun pääsemätön kosija tuli, ei hän vastaanottanut sitä tavallista kylmemmin. — Me tiedämme, että tämä kylmyys ei masentanut herra Béltekyä. Jos ei Elemér Harter'in testamentti olisi joutunut hänen käsiinsä, eivät Ilonkan ihanat silmät ensinkään olis häntä huolestuttaneet.

Kun nuori tyttö yöllä oli yksinensä unettomalla vuoteellansa, pääsi hänen sydämensä tuska ilmi. Kun hän ei voinut rakastaa, täytyi hänen vihata tuota nuorukaista, jota niin usein näki unissansa, jota hän valveellansa niin usein oli paennut, joka aina oli hänen luonansa, jota ei hän koskaan voinut unhottaa ja jolle hän ei koskaan voinut anteeksi antaa. Hän ei ollut hänen edessään imarrellut, vaan törkeästi häntä loukannut rohkeutensa kautta. Hän oli loukannut häntä silloin kun olisi pitänyt kunnioittaa hänen köyhyytensä, ellei hänen neitsyellisyytensä — hänen poskiansa ei hän koskaan ollut suudelmalla saastuttanut ja hänen käsiänsä olisi hänen pitänyt kyyneleillensä pyhittää.

Mutta entäs jos tuon kurjan pojan rohkeus oli viattomampi kuin toisen jalomielisyys? Hän rakasti tuota poikaa, hän oli mieletön.

Mutta hän tulikin rangaistuksi siitä, niinkuin ei mikään mies ennen häntä. Tyttö oli häntä lyönyt, voittanut erään rouvan läsnä-ollessa. Hän taisi varsin hyvin sanoa, että se oli hänen kuolemakseen; sillä se oli hänen kuolemansa. Hän oli sen ansainnut. Jos vaan sanoma nyt tulisi hänen kuolemastansa! Jos Ilonkalle sanottaisiin, että Elemér oli haudattu, silloin Ilonka voisi surra sydämensä syvyydestä — silloin voisi Ilonka päästää hänet huoneesensa — antaa kuolleen sielun levätä hänen neitsyellisellä vuoteellansa — hänen, jota hän nyt vihaa, vihaa niin, että sydäntä särkee.

Kun hän on kuollut, tulee hän hyväksi ja sävyisäksi eikä lentele ympäri. Päivällä ei häntä tarvitse pelätä ja illalla hän jää kotiin; hän tottelee lemmittynsä sanoja: "ole hyvä, ole semmoinen kuin minä soisin, viaton, lempeä ja jalo; älä lemmi ketään paitsi minua! Silloin tulemme vanhoiksi yhdessä ja kuolemme samassa hetkessä ja silloin sinä vasta saat oikein kuolla. Vaan siksi saat vielä kauan elää tässä minun sydämessäni — —".

Vähän aikaa piirittäjät työskentelivät niin, ett'ei voitu mitään huomata valmistuksista. Tehtiin ruuti-suoni linnoituksen alle, valloittaakseen hämmästyneen linnavaen ruudin räjähtäessä.

Rouva Lemming ei ollut moneen päivään puhunut siitä asiasta Ilonkalle. Kerran opetustunnin jälkeen sanoi hän äkkiä:

"Oletteko kuulleet, että Elemér on kuollut?"

"Siitä en ole mitään kuullut".

"Hän on kaatunut Potomak'in taistelussa".

Ilonka nauroi ääneensä tätä kuullessaan.

"Kuinka on hän Potomak'iin tullut ja kuinka on hän voinut amerikalaisessa sodassa kaatua?"

"Hän oli vapaaehtoinen ja, niin kuin kuuluu, sangen hyvä sotilas".

"Hyvin mahdollista", sanoi Ilonka totisesti. "Siinä tapauksessa se oli jalo kuolema".

Malvina ei antanut miekkailutunnin mennä hukkaan. Hän tahtoi tietää, eikö tytön käsi nyt vavissut; eikö hän joutuisi hämilleen ja tekisi vikoja taistellessa. Mutta hän oli yhtä tyyni. Malvina ei päässyt

asian perille. Viimein hän itse keskeytti miekkailun.

"En voi miekkailulla tänään. Sanoma tuon nuoren miehen kuolemasta on tehnyt minut hermottomaksi. On saattanut minut hämmennyksiin. Eikö teitäkin?"

"Ei!"

"Kuinka se on mahdollista?"

"Minä en usko hänen kuolleen".

"No, malttakaa! Tuossa on sanomalehti, jossa laveasti kerrotaan, missä ja koska hän kaatui ja kuka häntä hoiti. Joku, joka oli läsnä hänen viimeiseen hengenvetoonsa asti, on allekirjoittanut kirjeen. Lukekaa itse!"

Ilonka luki kirjoituksen ja sanoi sitten:

"Minä tiedän, että tämä herra kerran ennen oli meren pohjassa, että hänen requiem'insä jo oli veisattu ja että hän kuitenkin tuli päivän valoon jälleen. Kyllä hän palajaa tälläkin kertaa".

Rouva Lemming heitti suuttuneena pois sanomalehden. Häntä harmitti, ett'ei hän voinut masentaa tämän lapsen lujutta.

"No, näpykkäni, muistakaa nyt, että jo yhden miehen kuolema omaatuntoanne painaa — älkää nyt unohtako sitä".

Ilonka riensi kotia.

Hän ei tahtonut ajatellakaan, mitä oli kuullut ennen kuin oli kotia päässyt. Vasta kun oli omassa pienessä kamarissaan, joka oli puutarhan puolella ja jossa hänen oli tapana lukea, siellä kun ei kukaan häntä nähnyt eikä kuullut, aikoi hän, pää pöytään kallistuneena, ottaa esiin tuon ajatuksen ja antaa sen täyttää koko sielunsa. — Kotia tullessaan ei hän nähnyt äitiänsä — hän oli nais-yhdistyksessä. Jos nyt tahtoi itkeä, voi hän sitä tehdä sydämensä syvyydestä. — Riisuttuansa hatun ja vaipan laskeutui hän polvilleen, painoi pään käsiinsä pienen pöydän edessä ja rupesi miettimään alusta loppuun, mitä oli lukenut. Ajateltuansa sitä kauan aikaa, hän hypähti ja nauroi itsellensä.

"Se ei ole totta! Sydämeni ei tiedä siitä mitään! Häinkö olisi ollut niin kauan kuollut eikä sydämeni olisi siitä mitään tietänyt!"

Hänen sydämensä ei vielä uskonut sitä todeksi.

— Olisihan Bélteky voinut näyttää kirjeen, joka oli kirjoitettu Elemér'in omalla verellä ja jonka mukaan sanomalehtikirjoitus oli tehty; mutta sitä Bélteky ei voi tehdä, sillä silloin saisi Ilonka tietää testamentti-jutusta ennen aikoja ja Béltekyn rehelliset aiomukset näyttäisivät sangen epäiltäviltä — saisipa kenties sen johdosta rukkasetkin. Ilonka ei saa tietää, että hän jo on rikas. — Ruutisuonen räjäyttäminen ei siis mitään vaikuttanut.

Ilonka nauroi kaikkia ihmisiä, jotka hänelle kertoivat, että Elemér oli kaatunut sodassa.

Viimein ei jäänyt muuta neuvoksi kuin julkinen hätyyttäminen.

Eräänä iltapäivänä rouva Bilágoschi sanoi tyttärelleen, ett'ei tuo epävarma tila voinut kauemmin kestää. Bélteky on itse ilmoittava hänelle rakkautensa ja huomenna ennen puolta päivää juhlallisesti pyytävä häntä vaimokseen.

"Mutta minä en häntä rakasta".

"Miksi et?"

"Sentähden ett'ei hänessä ole mitään totuutta, ei hänen sanoissaan eikä käytöksessään. Hän yhä pettää itseänsä. — Hän mieltyy johonkin ja valittaa, että on siihen mieltynyt. Hän on olevinansa suuri isänmaan-ystävä ja pelästyy kun isänmaallisuus koetukselle pannaan; hän on ankara ja uljas innoissaan, mutta kohdatessaan ankaruutensa yllyttäjää, kiertää hän sitä pitkät matkat. Noin ikävän 'oiva' ihminen hän on".

"Tyttäreni, kysyn sinulta vielä kerran, rakastatko toista?"

"En ketään!"

"Siinä sanoit oikein: 'ei ketään', sillä jos edes minua rakastaisit, et panisi perheesi onnea alttiiksi joutavan oikun tähden".

Ilonkan sydämeen nämä sanat koskivat kipeästi, — että hänen oikkunsa pilasi perheen onnea, — ett'ei hän rakastanut isää eikä äitiä.

"Äiti", huusi hän hohtavin silmin, joista tällä hetkellä puuttui kyyneleitäkin, "älkäämme enää puhuko siitä tänään. Minä tiedän ja vakuutan, ett'ei tuo ihminen ole pyytävä minua vaimokseen huomenna. Olen varma siitä, että kun se aika lähestyy, jolloin hänen pitäisi tulla, sinä saat häneltä kirjeen, jossa hän valittaa saaneensa sydämenkouristuksen, sillä hän katuu aina päätöksiänsä ja on niin tekevä nytkin avioliitun suhteen. Hän ei tule huomenna. Jos hän sen tekee, pitäin sanansa, niin silloin päättäköön Jumala, onko mikään lapsi rakastanut vanhempiansa enemmän kuin minä teitä. Anna minun nyt mennä huoneeseni ja jätä minut rauhaan huomiseksi, että saan itkeä".

Hän meni huoneesensa ja itki.

Äiti katui myöhemmin mitä oli puhunut ja kuunteli levotonna Ilonkan oven takana illalla. Hän hiipi hänen luoksensa — eihän hän vaan ole kuollut! Oi ei! lempeästi hymyillen hän makasi ja hengitti tyynesti.

Seuraavana päivänä Ilonka nousi, iloisena ja leikkisänä. Hän käski Böschken ottaa esille parhaimmat vaatteet, kampasi tukkansa muodinmukaisesti, sanoen sen tapahtuvan kosimisen tähden. Viimein tuli ratkaiseva yhdestoista tunti. Frans Bélteky ei tullut. — Kello oli jo lyönyt kaksitoista. Silloin tuli — kaupunginmies, tuoden kirjeen, johon ei vastausta vaadittu. Kirje oli rouva Bilágoschille. Päällekirjoituksesta tunnettiin Bélteky kásiala.

Rouvan kädet vapisivat niin, ett'ei hän voinut lukea kirjettä. Kirjaimet hyppivät hänen silmissänsä. Mutta Ilonka otti kirjeen hänen kädestänsä ja luki hänelle ääneen.

"Arvoisa armollinen rouva! Kohtalon kirous j.n.e. — Kun jo olin onnen portailla j.n.e. j.n.e. — palasi vanha tautini, sydämen-kouristus — — — j.n.e, j.n.e. — semmoisen kohtalon alaisena tehdä enkelin onnettomaksi j.n.e. — parempi silloin yksin kärsiä kurjuuttani j.n.e."

Kaikki oli täynnä hienosti sorvattuja lauseita, vaan näitä Ilonka osaksi oli jättänyt lukematta tai nauranut niin, ett'ei voitu kuulla mitä hän luki.

Sen pituinen se — sulhasen sijassa kirje! Ilonkan kasvot säteilivät. Hän oli voittanut. Hän heilutti kirjettä ilmassa kuin viholliselta ryöstettyä lippua.

"Enkö sanonut edeltäpäin, että sydämen-kouristus palajaisi tähän aikaan?"

Rouva Bilágoschi repi suuttuneena kirjeen palasiksi ja halaili Ilonkaa itkien.

"Sinä olet oikeassa, älä tästedes huoli minun neuvoistani".

* * * * *

Totta puhuen — Bélteky oli aikonut k:lo 11 mennä Bilágoschien luo aviotarjoustansa tekemään. Hän oli jo vetänyt vaaleanpunaiset hansikkaat käteen, vaunut olivat portaiden edessä ja Bélteky aikoi juuri mennä, kun ovi aukeni ja hänen edessänsä seisoj elävänä Elemér Harter.

17 Luku.

Uusi ihminen.

"Sinä — elät?" Näin sanoen horjahti Feri Bélteky taaksepäin, ikäänkuin olisi aaveen nähnyt.

"Siltäpä näyttää. Ainakin vaadittiin minulta höyrylaivassa yhden hengen maksu, jotta arvattavasti en ole aivan näkymätön olento".

"Eräs yankee kirjoitti minulle, että olit kuollut".

"Hän kirjoitti oikein. Minä olin aivan läpiammuttu. Kuula oli mennyt rinnasta sisään ja selästä ulos. Olin niin paljon kuollut kuin ihminen voi olla semmoisissa tapauksissa. Kenralin hyväntahtoisuutta minun on kiittäminen siitä ett'ei minua haudattu. Kuinka virkosin elämään, sen ovat lääkärit minulle selittäneet; jos itse olisit lääkäri, kertoisin sen sinulle, jotta saisit sen julkaista jossakin lääketieteellisessä aikakauskirjassa: sillä se tapaus on erinomainen. Kuula kiersi kylkiluiden ja ihon välitse, vaan ei haavoittanut jalompia osia; se vei vaan mukansa tuon moukkamaisen ihon ja porvarilliset nikamat. Mutta koska sinä et ole lääketieteen, vaan lain-opin tohtori, niin puhutaan toisista asioista. Oletko jättänyt testamenttini asianomaisille?"

Bélteky oli *juris utriusque doctor*, ja tunki siis tuota *toistakin* totuutta. Hymyillen ylpeästi hän sanoi:

"En uskonut noin kaukaisia sanomia. Olin varma siitä, että vielä saisin sinut nähdä ja sentähden lykkäsin toistaiseksi testamentin jättämisen".

"No siinäpä teit varsin viisaasti. Kunnioitan suuresti sinun varovaisuuttasi. Olisin muuten sangen naurettavassa tilassa. Jatketaanko oikeuden-käyntiäni säännöllisesti?"

"Saat varmaankin edullisen päätöksen, asia on nyt korkeimmassa oikeudessa. Ole varma siitä, että kaikki on hoidettu parhaimman ymmärryksen mukaan. Äitisi valtio-paperit ovat oikeuden haltuun jätetyt ja maksettaviksi joutuneista korkolipuista saat maksun keltä hyvänänsä".

"Kiitos, en ai'o elää velaksi, päinvastoin pyydän sinua rummuttamaan kaikki karhuni kokoon — tahdon maksaa heille. Velaksi ei tästälähin eletä".

"Ah! Sinä palajat rahakkaana?"

"Tuo vapaa valtio palkitsee niitä, jotka sen palveluksessa tulevat taisteluun kykenemättömiksi. Minullekin annettiin palkinto. Ja paitsi sitä ai'on hankkia itselleni työtä".

Feri Bélteky pudisti päätänsä.

"Nähtävästi olet muuttunut".

"Se tulee siitä, että olen laihtunut ja että partani on kasvanut".

Bélteky ei ollut tarkoittanut sitä.

"Laske oikeudenkäynnin kustannukset siksi kun taas tavataan, jotta samalla saan osoittaa sinulle kiitollisuuttani. Nyt pyydän vaan yhtä asiaa — ett'et kellenkään kerro minun kuolemastani tappotantereella. Kiellän koko jutun, muuten saan jokaiselle selittää kuinka se oli ja kuinka se ei ollut. Ja nyt good-bye! Aikasi on kallis — ja minun myös".

Hän puristi kättä ja meni.

Luonnollista on, että Bélteky ystävän lähdettyä suutuksissansa repi käsistään vaaleanpunaiset hansikkaat ja heitti ne nurkkaan, että hän kohta lähetti palvelijan hakemaan kaupunginmiestä vaunujen sijaan, ja että hän kirjoitti jäähyväiskirjeen rouva Bilágoschille.

Sillä mikä järkevä ihminen ottaisi vaimokseen tytön, jolla on hullu isä ja kuuromykkä veli ja joka päälle päätteeksi on omaisuutta vailla! Ja kun lisäksi on palannut se, joka on tahtonut jättää koko omaisuutensa tuolle tytölle, niin kauppa on vielä huonompi.

Kuolemasta noussut meni tämän ystävän luota erään toisen nais-ystävän luo, toisen, jonka sopi vaatia semmoista kohteliaisuutta. Tällä kertaa hän ei syössyt suorastaan Lemming'in huoneisiin, vaan jätti korttinsa portinvartijalle ja palasi vasta iltapäivällä. Malvinalla oli aikaa valmistautua jälleennäkemiseen — eikä hänen tarvinnut hämmästyä niinkuin Elemér'in noustua meren syvyydestä. — Tuo suuri syleilemis-kohtauskin jäi nyt siksensä — Elemér ei enää ollut mikään lellupoika. Hän oli kasvanut kauniiksi, pitkäksi mieheksi; hän oli uljaan näköinen ja käytöksensä tyyni. Päivettyneet kasvot olivat käyneet soikemmiksi ja tiheä tumma parta niitä reunusti. Enimmin oli hänen muotoansa muuttanut tuo totinen katsanto, joka oli jyrkkänä vastakohtana nuorukais-ian huolimattomalle tylsyydelle.

Ensi hetkestä Malvina tunki että tämä mies häneen vaikutti. Mutta hänen kanssansa täytyi puhua toisella tavalla kuin nuorukaisen kanssa muutamia vuosia sitten. Tälle ei sovi tarjota sijaa vieressä, vaan vis-à-vis.

"Te olette toistamiseen peloittaneet minua sanomalla teidän kuolostanne!" sanoi Malvina lempeästi moittivalla äänellä. "Sanokaa onko se soveliasta?"

"Tuo oli vaan tyhjää huhua".

"Mutta te tulitte vaarallisesti haavoitetuksi".

"Siitä ei maksa vaivaa puhuakaan. Haava oli mitätön".

"Mutta ei ole kaunista lähteä semmoisiin paikkoihin, missä kuulat uhkasivat. Ja ajatelkaas: jos olisivat ampuneet teidät rammaksi ja olisitte jalkapuolena palanneet!"

"Silloin olisin saanut tanssia vaan yhdellä jalalla niinkuin espanjalainen Donato, joka lienee oikein

muodinmukaista Europassa!"

"Kuinka voitte noin lähteä jäähyväisiä sanomatta! Tietäkää, että olin aivan epätoivoissani, kun en tietänyt mihin olitte joutuneet?"

"Enhän ollut kaukana".

"Aivan oikein! Olimme vain vastajalkaisia".

"Tosin vähän ikävä asema".

"Olkaa vaiti, te käännätte kaikki leikiksi. Mitä teidän oli nuuskiminen amerikalaiden sotalaivojen kanunia. Jos teidän oli halu tapella, niin meillä täälläkin olisi ollut tilaisuutta siihen".

"Täälläkö?"

"Niin, juuri täällä kotona Schleswig-Holstein'issa. Siellä olisivat oikeat laakerit teidän kaltaiselle sankarille kasvaneet".

"Paljon kiitoksia, teidän armonne. Minä tiedän kauniimpia".

"Mutta miksi ette minua sinuttele? Miksikä tämä 'armollinen rouva'?"

"Minä olen aivan tottunut pois sinuttelemisestä. Siinä maailman osassa, jossa oleskelin, ei sinutella toinen toistansa. Valtion esimiestä ja puunhakkaajaa puhutellaan samalla tapaa, Jumalaa yksin sinutellaan".

Malvina ajatteli itsekseen: "Nyt hän on olevinaan yankeiden tapainen. Jos se on hänen heikko puolensa, niin puhukaamme siihen suuntaan".

"Sanokaamme siis tästäläkin 'Master' ja 'Missis!' Muistatteko, hyvä herra, että pois pötkiessänne jätitte minun haltuuni rahoja? Teillä oli 1,000 gulden'ia minun huostassani; siitä olette ottaneet 500, mutta 500 jätitte minun niskoilleni; minä aion nyt käydä oikeutta kanssanne".

"Se on tarpeetonta, rouvani, olen antava takaisin toisetkin 500 ja pyydän teitä jättämään ne herra Ferdinand Harter'ille. Hän tarvitsee niitä kun me päätämme keskinäiset tilimme".

Malvina hämmästytti.

"Tiedättehän, armollinen rouva, että firma 'Harter & Poika' ei enää ole olemassa ja että me aiomme aloittaa eri asiat — toinen nauhakauppaa ja toinen jotakin toista?"

"Tekö avaatte nauhakaupan?"

"En minä. Mutta Ferdinand Harter kaupittelee nauhoja — nimittäin ritarinauhoja. Minä myyn arvokkaampia kapineita, tuotan luultavasti koneita".

"Ah, minä ymmärrän", kuiskasi Malvina. "Nyt ymmärrän kaikki!" Hän kumartui eteenpäin ja sanoi, pannen kätensä vastapäätä istuvan kädelle: "Te olette tuon seurueen asiamies, joka aikoo salaa kulettaa kanunia maahamme".

Malvinalle oli aivan yhdentekevä josko Elemér kaksoiskotkan lipun suojassa ryntää Dannewirkeä vastaan tahi salakauppiaana kulkee kiellettyitä teitä. Hänestä saa hän yhtä hyvin olla mustankeltainen kuin punainen vapaamielinen, kun Malvina vaan pääsee hänen salaisuutensa perille.

"En suinkaan, armollinen rouva, minä puhun leikkuu- ja puimakoneista!"

Malvina vieksaasti nykytti kaunista päätänsä niinkuin se, joka tietää enemmän kuin mitä hänelle uskotaan, mutta ei tahdo tutkia asiaa tarkemmin.

(Sentähden Elemér siis oli kasvonsa muuttanut?)

"Vai te aiotte siis ruveta asiamieheksi?"

"Niin joksikin senlaiseksi".

"Saitteko mitään palkintoa Yhdysvalloilta siitä, että taistelitte heidän puolestansa?"

"Sain elatuksen koko elinajaksi".

"Sepä mainiota! Paljonko vuosittain?"

"Juuri ummelleen niin paljon kuin voin järjelläni ja kahdella kädelläni ansaita. Se lahja, jonka Amerikka on minulle antanut, on tieto, että sen, joka tahtoo työtä tehdä, ei tarvitse nälkää kärsiä".

(Ei Malvina sittenkään päässyt hänen salaisuutensa perille. Mikähän näin lyhyessä ajassa on saattanut hänet niin totiseksi?)

"Ja kuitenkin te rakastatte ja kunnioitatte noita amerikkalaisia niin paljon?"

"Minä rakastan heitä, sillä heidän luonansa olen oppinut rakastamaan ihmisiä — miehiäkin; minä kunnioitan heitä, heidän luonansa on joka ihminen — nainenkin — vapaa".

"Ah! tuota vapautta minäkin rakastan", sanoi Malvina hymyillen.

"Ettekö muista, armollinen rouva, kuinka täällä puhutaan 'emanciperatuista' naisista? Amerikassa naiset ovat vapaat sentähden ett'ei kukaan uskalla heitä loukata, ei silmäykselläkään. Siellä kuudentoistavuotias tyttö yksinänsä menee työllensä, huvituksillensa ilman saattajaa; hän matkustaa yksin maitse ja meritse. Mutta hukka sille miehelle, joka uskaltaa häntä loukata, vaikkapa vaan rohkealla silmänräpäyksellä tai ainoallakaan rivolla sanalla. Ensimmäinen mies hänen lähisyydessään löisi hänet siitä maahan kuin koiran. Uudessa maailmassa yleisö naisia suojelee; joka loukkaa naista, hän loukkaa koko seuraakin ja heitetään pois laivasta".

Elemér'in kauniit päivettyneet kasvot näyttivät lämpimiltä hänen tätä sanoessaan; silmänsä loistivat niinkuin pimeässä huoneessa yht'äkkiä sytytetty valkea. — Malvina katseli hetkeksi sisään noista valaistuista ikkunoista ennenkuin huoneen asuja oli ehtinyt laskea varjostimet alas.

"Olen nähnyt useoita amerikkalaisia naisia Wien'issä ja ne olivat jotensakin ilkeitä kaikki. Europassakin olisi helppo suojella heidän siveyttänsä".

"Ne, jotka minä olen nähnyt, olivat kaikki hyvin kauniita".

"Ehkä kauniimmat kuin naiset täällä kotona?"

"Kauneutta ei sovi vertailla".

"Kumma ett'ette ottaneet heistä jotakin vaimoksenne".

"Ensin pitää osata voittaa vaimo itsellensä. Niin kauan kuin vanhemmat elävät, eivät amerikkalaiset rouvat tuo taloon muuta kuin sydämensä ja yllänsä olevat vaatteet".

"Köyhä ihminen ei siis saa rakastua siellä?"

"Köyhän tulee työtä tehdä saadaksensa rakastaa?"

Malvina purskahti nauruun.

"Mistä syystä luulette minun nauravan?"

"Aavistanpa mistä".

"Nauran sitä, että olette palannut Amerikasta niinkuin vaarallinen varas, joka on istunut työvankeudessa ja on siitä päässyt ulos sentähden, että on käyttänyt itseänsä hyvin. Hän ei voi kyllin kertoa kuinka ihanata on työtä tehdä, kuinka työ jalostuttaa ihmistä ja ett'ei hän enää ai'o varastaa. Hän pitääkin sanansa — siksi kun on yksinänsä huoneessa, jossa ensimmäinen kultakello hohtaa häntä vastaan. Semmoisena olette te palannut suuresta amerikalaisesta työvankeudesta. — Ettehän suutu siitä, että nauran?"

"Olettehan nauranut siitä asti kun toisistamme erosimme".

"Soisin että tekin nauraisitte. Tuo totinen katsantonne ei minua miellytä. Kun tuomari kuuntelee tunnustusta ja pappi saarnaa, silloin pidettäköön totista naamaa, mutta kahdenkesken minun kanssani jätettäköön pois valenaama, sillä minä en usko heitä, olkootpa tuomareja tahi pappeja. — Teitä se rumentaa täydellisesti".

"Tiedän sen, enkä ai'o kauemmin teitä vaivata".

"Kas niin! Ensin jöromäinen, nyt katkera myöskin".

"Tai oikeammin molempia — kärsimätön. Anteeksi rouvani, tiedän itse kuinka ikävä olen. Minun tekisi mieli jättää oma itseni nukkuessani johonkin ja lähteä siitä karkuun niin, ett'ei se enää minua löytäisi".

"Minusta se on jo tapahtunut. Olen siihen uskoon taipuisa, että todellakin ampuivat teidät kuoliaaksi

ja että joku yankee-sielu löysi teidän ruumiinne, veti sen päällensä ja nyt kuljeskelee täällä teidän naamallanne, sill'aikaa kun itse lentelette perhojen muodossa Savanneilla kukkasesta toiseen ja lemmitte niitä vuorottain niinkuin teidän oli tapana täällä kotona".

"Hyvin mahdollista", sanoi Elemér hymyten. Hänkin oli kerran ajatellut jotakin sinnepäin.

"Yhtä ette kuitenkaan unhoittane, Master, vaikka sata kertaa tulisitte uudesta maailmasta, nimittäin että täällä kotona oli joku, joka teitä paljon ajatteli". — —

Elemér kumarsi äänetönnä ja nousi lähteäkseen.

"Ettekö ai'o mennä Lemming'in puolelle?" kysyi Malvina.

"Meidän väliset asiat asian-ajajani hoitaa".

"Vai teillä on semmoisia asioita? No — en ai'o kysyä enempää. Toivon saavani nähdä teitä pian?"

"Niin pian kuin palajan Wien'istä, minne lähden tänä iltana".

"Mitä etsitte te Wien'issä?"

"Ihmisiä, jotka eivät minua tunne".

"Te vältätte tuttavianne?"

"Niinkuin varas ainakin, joka juuri on työvankeudesta päässyt".

"Te pelkäätte siis itse, että, jos saisitte tietää erään talon numeron, tämä talo ei olisi suojeltu sisään-murtaukselta? Tahdotteko adressin?"

"En tahdo".

Elemér jätti hyvästi.

Hänen mentyänsä Malvina kulki liikutettuna edestakaisin huoneessaan. Sitten antoi hän käskyn satuloida hevosta ja lähti ulos.

18 Luku.

Kilpailijat.

Nyt on jo monta aikaa siitä kuin olimme tuossa yksinäisessä talossa suden solassa; ehkä se jo on unohtunut. Asuneeko siellä nytkin ne samat onnelliset kuin ennenkin?

Tukehduttavan kuumana kesäpäivänä syntyi hirveä ukkosen ilma. Sade virtasi alas miljonin sätein, muodostaen ikäänkuin kieliä ilma-kanteleessa, jota salama soitti. Vuorisolaan syöksi keltaisia, limaisia sadepuroja alas. Työmiehet olivat paenneet pelloilta ja linnut kätkeyneet pesiinsä. Salama iski usein maahan, ja sitä seurasi jyrisivät ukkosen pamaukset sekä vielä rankempi sade.

Tässä raju-ilmassa ratsastaa eräs nainen vuorisolaa ylöspäin.

Sade lyö vasten hänen kasvojansa, hevonen luikahtaa vaarallisen liukkaalla savipolulla ja sen oli taistelemisen alassyöksevien vuoripurojen kanssa. Ratsastajan kasvot hohtavat. Kun tie käy ruohostojen yli, jouduttaa hän hevostansa; silloin tällöin nostaa hän kättänsä salaman liekkiä vastaan, ikäänkuin sillä tavoin voisi suojella itseänsä.

Jo näkyy tuo pieni talo. Kun on jälleen ruohikolle joutunut, karauttaa hän hevosen täyteen laukkaan, huolimatta salamasta, joka ajaa hevosta ja ratsastajaa takaa; ja kun oli päässyt pihalle hyppää hän nopeasti satulasta ja rientää taloon.

Säikähtäneenä talon asukas juoksee häntä vastaan.

"Jumalan nimessä! Tuletko? — sellaisella ilmalla?"

"Rakkauteni — — — ei tiedä huonoista ilmoista", vastasi nainen ja lensi lemmittynsä luo.

Hän on läpimärkänä; keveä kesäpuku on kiintynyt hänen jäseniinsä niinkuin Venus-patsaasen; märät kiharat riippuvat epäjärjestyksessä rinnoilla ja hartioilla. Kasvonsa ja silmänsä hohtavat.

"Etkö nähnyt nousevaa ukkosen ilmaa lähtiessäsi ulos?"

"Näin ainoastaan sinua".

"Oi kätesi ovat kylmät".

"Lämmitä niitä".

"Olet aivan läpimärkä".

"Peitä minua vaipallasi".

"Etkö pelkää ukkosta?"

"Paljon. Sulje minut syliisi".

He istuivat toinen toisensa viereen. Yksi vaippa peitti heidät, suudelma kertoi heidän ajatuksensa.

Hän unohti itsensä innoissansa, hän ei nähnyt eikä kuullut mitään ympärillä olevaa. Kun salama loisti ikkunasta ja ukkonen jyrisi pilvissä, hypähti hän pystyyn ja tahtoi paeta — niin hän pelkäsi, vaan sitten etsi hän taas suojaa lemmittynsä rinnalla. Mitä enemmän ukkonen jyrisi ja salamamat iskivät, sitä enemmän etsi hän peloissaan taivaallista onnea.

Nyt vaatteet eivät enää riippuneet märkinä marmori-ruumiilla; sisällinen tuli oli kuivattanut ne.

Ukkosen ilma eteni vähittäin; kaukainen jyrinä ei estänyt kuiskaamista täällä likellä.

"Näetkö kuinka hartaasti vaimo voi rakastaa? Tiedät kuinka pelkään ukkosta, ja kuitenkin lähdin tänne, saadakseni olla sinun luonasi. Tiedät minun tämmöisellä ilmalla enimmin pelkäävän taivaan rankaisevaa vihaa ja kuitenkin rakkaudessaan teen syntiä ukkosen pauhatessa. Uskotko nyt, että mielettömästi sinua rakastan?"

Tuo nuori mies kallisti päätänsä käden nojaan ja sanoi alakuloisena:

"Outo ajatus juolahti päähäni tällä hetkellä. Minusta on kuin olisit tullut luokseni tämmöisellä rajuilmalla, tämmöisessä myrskyssä — sentähden ett'en tule sinua enää jälleen näkemään".

Nainen katseli häntä kummastellen ja heitti taaksepäin kiharat rinnaltansa.

"Kuinka voit semmoista ajatella?"

"Jokainen suudelma sanoo minulle: tämä oli jäähyväis-suudelma. Sentähden se oli lämpimämpi, makeampi kuin koskaan ennen".

"Unessa-kävijä!"

"Juuri niin, se olenkin. Eikö unessa-kävijällä ole tuota tuskallista lahjaa, että näkee tulevaisuuteen? Sinä tulet luokseni tänä päivänä, minulle jäähyväiset sanomaan".

"Mikä aisti sen sinulle sanoo? Oletko jotakin nähnyt taikka kuullut?"

"Sekä kuullut, että nähnyt; aavistan mitä silmä ei näe eikä korva kuule. Olen sinua kadottamaisillani".

"Kiittämätön!"

"Tosi kyllä. Jospa olet suonut minulle onnellisia hetkiä, niin olen ne elämälläni maksanut, Jos sinut kadotan, ei minulla enää ole mitään enkä ole mitään. Vaan sinä olet silloinkin oleva onnellinen. Kohtalomme on erilainen".

"Tihamér! — tunnusta mikä sinua huolettaa".

"Sinä! Kasvosi, silmäsi, kädenpuserrus, huokaus, joka rinnastasi tunkee, kynelet silmissäsi puhuvat tyydyttämättömästä toiveesta, huulet, jotka vaikenevat minun huulillani — nämä kaikki sanovat minulle, että joku meidän välillämme seisoo. Minua syleillessäsi syleilet toista, kun katselet minun silmiini, näet hänen silmänsä; minua suudellesasi oikeastaan suutelet toista. Joku seisoo meidän välillämme, jonka tappaisin — jos tuntisin häntä".

"Sinä olet narri", sanoi rouva luoden silmänsä maahan.

"Älä sano niin. Tiedät minun näkevän sinun sydämeesi. Olisinko vuosikausia tutkistellut kaikki sinun sielusi ajatukset, jokaista lainehdusta mielessäsi, sinua tuntematta kuitenkin?"

"Onko tämä palkinto tänne tulostani?" sanoi nainen hellästi moittimalla äänellä.

"Oi Leona, ei ollut hyvin tehty, että tulit tänne tänään. Ainoastaan tänään sinun ei olisi pitänyt tulla. Rakkaudessaasi oli jotakin kostontapaista".

"Minä en sinua ymmärrä!"

"Oi sinä ymmärrät minua varsin hyvin. Minä vapisen sinun tähtesi, Leona. Niin uskollista koiraakin kuin minä olen, et enää löydä tässä maailmassa. Minä olen pannut koko elämäni alttiiksi saadakseni olla suloisen synnin orja; sinäkin olit tämän synnin orjana ja olit onnellinen siinä. Ole uskollinen! Jos petät siveyttäsi, voit tehdä parannusta; mutta jos petät syntiäsi, ken sitä parantaa?"

"Sinä lausut arvoituksia, joita en ymmärrä".

"Ole niitä sitten ymmärtämättä. Sano että olen väärässä, polje minua jalkoihisi, pilkkaa minua jos olet oikeassa; se on tekevä minulle hyvää. Sano minua narriksi; vaan älä unohda, että olen sinun narrisi!"

"Armas, rakas narrini!"

Myöhästynyt ukkosen lyönti pakoitti pelkäävää naista uudestaan etsimään suojaa. Yksi vaippa peitti heidät. Yksi suudelma kertoi heidän ajatuksensa — vaan jäähyväisistä ja eroamisesta hän ei enää puhunut.

* * * * *

Elemér'in käytyä Malvinan luona mainitsi seuraavana päivänä herra Lemming ohitse mennessä, että Elemér todellakin oli lähtenyt Wieniin ja antanut Bélteky ystävälle toimeksi järjestää hänen asioitansa. Bélteky olikin tullut ja kertonut yhtä ja toista. Lemming oli pyytänyt Elemér'in illallisille, mutta saanut kieltävän vastauksen. Hän tahtoi lähteä samana yönä. Hän pakenee Pesth'ia.

Miksi hän pakenee? Ketä?

Tavallisella ajalla tuli Ilonka rouva Lemming'in luo antamaan englantilaista tuntia. Rouva Lemming näytti sitä suuresti kummastelevan.

"Luulin, ett'ette enää antaisi minulle tunteja".

"Miksi luulitte niin?"

"Äitinne, jota tapasin yhdistyksessä, sanoi Béltekyn pyytävän teitä vaimokseen seuraavana päivänä s.o. eilen. Minä puolestani katsoin varsin luonnolliseksi, että niin etevän herran morsian ei enää antaisi opetustuntia, ja kun ette tullut eilen otaksuin, että asia oli selvillä. Te ja Bélteky olette vaihtaneet sormuksia?"

"Sitä emme tehneet, armollinen rouva".

"Mutta äitinne sanoi asian olevan päätetyn".

Ilonkan kasvot punoittivat. Kuinka voisi nuori tyttö sanoa: "kosijaa ei tullut, hän antoi minun istua siinä ja jätti minut!" Sen sijaan hän vastasi mitä mahdollisesti olisikin tapahtunut.

"Annoin hänelle rukkaset".

"Hm, todellakin?"

Malvina puri huuleensa ja katseli tyttöä kauan ja terävästi. Hän ei löytänyt mitään.

"Armas Ilonka. Suo minun sanoa sananen kaikessa ystävydessä. Bélteky oli tänään mieheni luona ja jutteli, miesten tavan mukaan, kaikenlaista. Minä olen päässyt selville siitä minkätähden liitostanne ei tullut mitään. Älkää pahaksi panko mitä sanon. Te sanotte: 'Minä olen antanut kosijalleni rukkaset', mutta minä tiedän, että kosijalla ei ollut rohkeutta tehdä päättävää askelta. Älkää siitä punastuko, armaani; teidän sijassanne olisi jokainen itsetunnolla varustettu tyttö sanonut samoin kuin te: 'Olen antanut hänelle matkapassin'. Tämä etu meillä, heikolla sukupuolella on. Muuten Bélteky on sangen hyvä ihminen, joka rakastaa teitä paljon ja ainoastaan pelkää avioliittoa sentähden, että hän itse on vasta-alkaja ja te köyhä tyttö. Hän pelkää ett'ei hän voi elää rouvansa kanssa säätynsä mukaisesti".

"Minä uskon sitä, rouvani, enkä sitä ollenkaan pahaksu. Hän on oikeassa".

"Kuulkaa minua loppuun asti. Minä olen keskustellut Lemming'in kanssa ja hän suostui esitykseeni. Hänellä on nyt paljon sellaisia asioita, jotka voivat antaa asian-ajajalle työtä tarpeeksi. Hän ottaa Béltekyn asiamieheksen ja antaa hänelle hyvän palkan. Hän tarjosi 2,000 guldenia vuodessa".

Ilonkan mieleen muistui, että Lemming kerran oli tarjonnut hänellekin yhtä paljon.

"Mitä teihin tulee, rakas lapseni, niin luottakaa ehdottomasti minuun. Minä toimitan kapiot. Minä rakastan teitä kuin omaa tyttärtäni ja me olemme rikkaat. Lemming on voittanut puolen miljoonaa tänä vuonna. Teidän kapiota varten olen määrännyt 10,000 guldenia. Oletteko tyytyväinen?"

Ilonka suuteli Malvinan kättä.

"Armollinen rouva, teidän jalomielisyytenne ansaitsee mitä suurinta kunnioitusta. Minua ilahuttaa Béltekyn onni ja minä toivon hänelle sydämestäni kaikkea hyvää — mutta hänen vaimoksensa en tule koskaan".

"Vai niin?" sanoi Malvina kylmästi ja kovasti, ja siinä sanassa oli paljon vihaa ja intohimoa. "No aloittakaamme siis tuntia".

Englantilainen tunti kävi hiljaista kulkuansa, Malvinan puolesta niin huonosti kuin mahdollista. Hän näytti unhottaneen kaikki; Ilonkan täytyi ehtimiseen häntä oikaista. Selvästi nähtiin, että Malviman ajatukset olivat toisaalla.

Kerran kun Ilonka ei voinut kääntää yksinkertaisinta lausetta, kääntyi Malvina yht'äkkiä häneen päin ja sanoi:

"Tiedättekö, että Elemér Harter on tullut kotia?"

Tämä oli viekas hyökkäys. Ase sattui viattoman tytön rintaan. Tällä kertaa hänen ei onnistunut väistää. Posket kävivät verettömiksi, hän tuli kuolon kalpeaksi, hämmästynyt katse osoitti, että isku oli osannut sydämeen.

"En tiedä mitään", hän änkytti — tietämättä mitä sanoikaan — kalpeat kasvonsa osoittivat, että päättä pyörrytti.

Malvinassa oli kyllin julmuutta tahtoakseen nauttia tästä sielun kuolemantuskasta. Niinkuin romalaisia Messalinoja huvitti häntäkin uhrinsa tuskan näkeminen ja hän kiihoitti sitä tiputtamalla myrkyä haavaan. — Nyt hän vuorostaan tutki opettajansa taitoa Englannin kielessä. Hän jatkoi lukemista.

Silloin tällöin pisti hän väliin sanasen tuosta toisesta asiasta.

"Hän on palannut, hän ei olekkaan kuollut. Hänestä on tullut kaunis pulska mies. Mutta ylpeäksi ja kylmäksi on hän tullut. Hän ei tahdo ketään nähdä entisistä tuttavistaan. Samana päivänä kuin hän tuli, läksi hän jälleen pois; hän ei tahdo jäädä tähän maahankaan".

Malvina jakeli hänelle näitä tietoja pisaroittain ja iloitsi siitä, että opettaja teki virheitä ehtimiseen. Hänen täytyi turvautua sanakirjaan tavallisimmista sanoissa, hän etsi R kirjainta G:n edeltä ja kirjoitti toisia kirjaimia kuin oli aikonut, koettaessaan salata sisällistä kuumettansa. Malvina ei suonut hänelle hetkeäkään tointumiseen.

Kun englantilainen tunti oli päättynyt, sanoi hän Ilonkalle:

"Miten teidän on, ystäväni?"

"Ei vaivaa mitään".

"Minä näen sen kasvoistanne. Sallikaa minun koettaa suontanne, minä osaan sitä".

Hän tarttui Ilonkan ranteeseen.

"Oi, se sykkii vähintään sata kertaa minutissa".

"Niin se aina sykkii".

"Ainako? Onko se teidän tavallinen tilanne?"

"Niinpä luulen, sillä tähän asti olen aina ollut terve".

"Siinä tapauksessa, ystäväni, teidän kohta pitää mennä naimisiin. Tytöt, jotka ovat yhdeksänneltätoista, olkoot varoillansa kun suoni sykkii nopeammin kuin sata kertaa minutissa".

Ilonka oli niin harmissaan, että tuskin taisi pysyä tyynenä.

"Armollinen rouva, jättäkää minut rauhaan tuosta naimisjutusta, minä pyydän; koskeehan se asia

ainoastaan minua".

"Sitä ette tiedä, armaani. Kun tyttö menee naimisiin, koskee se tavallisesti ainoastaan yhtä henkilöä, mutta usein kahta ja kolmea, monasti ehkä neljääkin".

"Sitä en käsitä".

"Ehkä vast'edes sitä tarkemmin selitän; vaikka minun olisi mieleen, jos ette sitä vaatisi. Minä puolestani tiedän, mitä sanon".

Ilonka vaikenä hetkeksi ja katsoi, kulmat rypistyneinä, korkeuteen niinkuin sieltä olisi odottanut vaikeata selitystä. Turhaan — se ei ollut löydettävissä. Että jonkun tytön naimiseen meneminen voi koskea kolmatta henkilöä — ehkä neljättäkin, sitä ei hän ymmärtänyt.

"Jos armollinen rouva, käskette, niin aloitamme miekkailu-tuntia".

"Tänään teidän kätenne ei ole varma".

"Miksi sitä luulette?"

"Minä näin, että kätenne vapisi kirjoittaessanne".

"Ei suinkaan, se ei vapise".

"Koettakaa kerta ja kirjoittakaa Elemér".

Ilonka säpsähti, mutta tarttui kynään. Miksi ei? Ja hän kirjoitti kirjoitusvihkon syrjään hänen nimensä hienosti ja komeilla pyöräyksillä. Jokainen viiva kierteli paperilla kuin hieno siemenjauho-lanka.

"Hyvä, menkäämme sitten saliin!"

Malvina sulki ovet kuin ainakin, ett'ei kukaan häiritsisi heidän harjoituksiaan. Pitkään aikaan eivät he enää olleet miekkailleet lyhkäisissä vaatteissa ja asussa, vaan pitivät ainoastaan hameensa neuloilla glös polven yli ja panivat kasvoillensa teräsnaamiot.

Ilonka etsi teräsnaamiotansa.

"Missä on kasvojen peite?"

"Ei missään! Tänään taistellemme ilman vale-naamoja", sanoi Malvina ojentaen hänelle floretin.

Ilonka päästi hämmästyksissään huudon:

"Mitä tämä tietää?"

Floretti oli nuppua vailla; se oli päinvastoin aivan teräväksi hiottu.

"Tänään toinen meistä tappaa toisen", sanoi Malvina. Rintansa aaltoili rajattomasta intohimosta ja uhkaavin katsein astui hän miekkailu-asemassa tytön eteen. "Tänään toinen meistä kuolee".

Ilonka pudisti lempeästi päätänsä. "En ymmärrä mitä tämä leikki tarkoittaa".

"Vai ettekö ymmärrä, neitini?" sanoi Malvina murhaavalla silmäyksellä, ja hänen hampaansa kalisivat ikäänkuin suonenedossa. "No, teidän pitää oppia sitä ymmärtämään. — Sinä rakastat miestä, jota ei saa rakastaa — jota minä rakastan".

Ilonka aivan ällistyi näistä sanoista. Hänen hermonsä kävivät kuin halvautuneiksi neitsyellisen häveliäisyyden kauhistuksesta. Pahasti punastuen kääntyi hän pois tuosta julman-ihanasta olennotta, joka hänen edessään seiso, ja hän lasi kätensä rinnalleen ikäänkuin olisi siten tahtonut suojella sydäntänsä sanoilta, jotka eivät kuitenkaan siinä koskaan mitään kaikua herättäisi.

"Armollinen rouva!" sanoi hän pidätetyllä äänellä, "tämmöistä ei teidän pitäisi olla sallittu lausua, nainut kun olette, eikä ole minun nuoren tytön sovelias sitä kuunnella".

"En tarvitse sinun opetuksiasi! Tulen perkeleeksi jos tahdon; ja jos sinä tahdot olla enkeli, niin saat minussa vielä pahemman vihollisen. Mutta tosi on — sinä olet nainen niinkuin minä, sinä olet mieletön kuin minä. Ei toinen meistä ole toista parempi. Kaksi mieletöntä on toinen toistansa tavannut — siinä kaikki. Sinä et voi luopua tästä miehestä enkä minäkään — siinä kaikki. Sinä olet valmis uhraamaan kaikki hänen tähtensä — minä samoin — perheen — tulevaisuuden — mukavuuden, hyvän maineen — kaikki. — Hyvä, taistelkaamme hänestä! Kahdelle mielettömälle, kuin olemme, tämä pieni maailma on liian ahdas".

Ilonkan tuli häntä sääli kuullessaan hänen ihanaa puhettansa. Hänen oli tätä vaimoa sääli, niinkuin sairasta, joka väänteleikse tuskissaan. Hän pani kätensä ristiin ja katseli vastustajaansa niinkuin Jumalan enkeli, joka tahtoo pelastaa kirottua syntistä.

"Armollinen rouva, te kärsitte paljon. Jumala varjelkoon teitä tästä intohimosta. Taivas teitä parantakoon. Teidän tuskanne mahtaa olla kauhea. Minä olen puhumatta siitä mitä olette minulle sanoneet ja unohdan sen. Antakaa minun mennä täältä kohta".

"Vai te vielä säälittelettekin ja pilkkaatte minua! Katsokaamme ensin kummanko enemmän tulee sääliä toista. Minä voisin takaa sinut tappaan jos tahtoisin; minä voisin murhata hyvän maineesi; voisin saattaa sinut häpeään kunniaattomana jalkavaimona; voisin laasta sinut pois maailmasta, jossa tahdot elää — vaan ei päähäni pistä semmoiseen ryhtyminen. Silmä vasten silmää, jalka vasten jalkaa, rauta vasten rautaa, siten tahdon sinut tappaan. Ota tämä ase! Koska rohkenet häntä rakastaa, niin rohkene myös taistella hänen edestänsä".

Ilonka suuttui.

"Armollinen rouva, ette enää ole silmissäni mieletön, vaan naurettava hupakko. Minä en tappele teidän kanssanne miehestä, niinkuin nuoret ylioppilaat lemmityistään".

Näin sanoen heitti hän floretin Malvinan jalkojen eteen.

Malvina polki jalkaa vihoissaan.

"Nostakaa floretti heti".

"En koskaan, rouvani".

"Ottakaa se, taikka minä pistän teidät armotta kuoliaaksi".

"Se on vallassanne".

"Vai niin — sinä et pelkää sentähden, ett'et sitä usko? Mutta ole varma siitä, että jos tahdot täältä mennä, niin minä floretilla merkitsen sinun enkeli-naamaasi, jotta olet sitä muistava koko elinaikanasi".

"Enemmän pidän minä semmoista muistoa kasvoissani kuin povessani kätkeettynä luvatonta tunnetta".

Tämä oli kuin öljyä tulelle. Raivoissaan Malvina juoksi tyttöä vastaan ja nosti floretin hänen päätänsä kohti.

Ilonka seiso tyynenä hänen edessänsä, kädet ristissä. Tämä tyyni katsanto teki vihollisen aseettomaksi.

Malvinalla ei ollut asetta, eikä sanaa, millä olisi voinut hyökätä noita puhtaita neitsyellisiä kasvoja vastaan. Hän jäi seisomaan ja vapisemaan intohimosta. Hän oli hengästynyt ja kasvonsa hohtivat punasina.

"Antakaa minun kohta mennä, rouvani, minulla ei ole mitään oikeutta teitä loukata eikä parantaa. Minun puolestani voitte mennä minne vaan tahdotte. Ette koskaan ole tapaava minua tiellänne. Minä lupaan teille, ett'en koskaan ajattele sitä miestä, jota te voitte ajatella. Minä lupaan unessakin olla näkemättä sitä, josta te uneksitte. Antakaa minun mennä täältä niin kauas, ett'ette koskaan saa kuulla minusta puhuttavan. Minä jätän tämän maan, etsin itselleni uuden kodin ja muutan nimeni. Olen kieltävä olevani unkaritar".

"Oh naurettavaa viattomuutta", pilkkasi toinen. "Teidän on niin kiire jättää tämä maa, tämä kaupunki sentähden, että tiedätte *hänen* jättäneen maan ja kaupungin. Tahdot siis rientää hänen jälkeensä vai kuinka? Tahdot etsiä häntä siellä, missä ei kukaan sinua tunne? — Kunniaton!"

Ilonkaa värisyttivät nämä sanat.

"Teidän armonne, tämän sanan jälkeen emme enää voi toinen toisellemme puhua; päästäkää minut".

Mutta Malvina asettui oven eteen ja sulki häneltä tien.

"Oh, sinä olet turhaan juokseva hänen jälkeensä — turhaan häntä houkutteleva! Sinä et petä häntä, vaan hän on sinua pettävä. Älä luulekaan, että otetaan ketään vaimoksi hänen kauniin naamansa tähden. Hän on huvitteleva kanssasi, ylenkatsova ja naurava sinua".

Ilonka kävi kärsimättömäksi.

"Älkää asettuko tielleni, rouvani, se on liikaa, aivan liikaa törkeyttä!" — — —

Hän meni nopeasti ovelle päin, sysäsi paljaalla kädellään Malvinan floretin pois edestään, tarttui hänen käsivarteensa ja tuuppasi hänet pois tieltä kuin lapsen. Vaikka hänen käsivartensa olisivat olleet teräksistä, olisi hän tällä hetkellä voinut ne musertaa. Avain oli nyt hänen vallassaan ja hän aukasi oven. Malvina tarttui turhassa raivossaan olkapäästä Ilonkan vaatteisiin.

"Repikää ne rikki, jos mielenne tekee".

Vaan tämä ei ollut Malvinan aikomus.

Hän unhotti hulluudessaan kaikki naiselliset, kaikki inhimilliset tunteet.

"Vai niin? Hänen tähtensä et huoli mitä sinusta tulee? Sinä upotat itsesi perikatoon hänen tähtensä ja joudut ihmisten naurun alaiseksi? Sinä tahdot häntä rakastaa kunniasi uhalla? Sinä tahdot olla hänelle mitä äitisi oli hänen isällensä!" — — —

— — — Kuullessaan nämä sanat Ilonka lukitsi oven uudestaan, tarttui nopeasti poisheitettyyn florettiin ja huusi vastustajalleen:

"*Nyt minä sinut tapan!*"

Mielissään vastasi Malvina:

"Vai olenko viimeinkin sinut pakoittanut?"

"Taistelkaamme siis!"

Vanhassa maailmassa on kuitenkin sangen outoa, että kaksi naista on kahdentaistelussa miehen tähden. Vaan tapahtukoon se kerran täälläkin.

Floretit kohtasivat toisiansa.

Sokeassa vimmassaan syöksi Malvina tyttöä vastaan, ajattelematta itsensä suojelemista. Noiden herjaussanojen johdosta, jotka olivat saattaneet hänen florettiin tarttumaan, oli hän lujasti päättänyt, julmistuneena arkkienkelinä, jolle on heitetty lokaa silmihin, lävistää tuon jumalattoman sydämen, joka kantoi semmoisia myrkyllisiä ajatuksia.

"Nyt minä teidät tapan!"

Mutta kun hän seiso i teräs kädessä, tointui hän jälleen. Hän mietti. Miesten parissa sitä katsotaan päällikö-kykyä osoittavaksi, kun sydän tyyntyy taistelun hetkenä ja aivot voivat ajatella, silmä valvoa ja käsi toimia, heittäytymättä kuuman veren orjaksi; kun johtaja ei pelästy, pikaistu, katso taaksensa tai raivoa, vaan jää tyyneksi ja hallitsee tapaukset.

Ilontalla oli tämä kyky. Taistelun kuumuudessa hän voitti itsensä. Hän mietti: Jos pistän tämän vaimon kuoliaaksi, tulee asia julkiseksi. Minut haastetaan oikeuteen. Tutkinnon kestäessä täytyy minun ilmoittaa syy, miksi olemme taistelleet. Pitääkö minun vastata miehen tahi äitini tähden? Pitääkö minun häväistä itseäni tai panna äitini kunnia alttiiksi. Ja kuinka voisin sielussani kantaa tietoa vuodatetusta verestä. Jos pääsisinkin oikeudesta vapaaksi, kuinka voisin päästä tuomarista omassatunnossani? En tahdo tappaa tätä vaimoa, vaan saatan hänet aseettomaksi. Kerjätköön silloin armoa jalkojeni juuressa, minulta, jota hän on niin syvästi loukannut, vaikk'en ole koskaan hänelle mitään pahaa tehnyt. Suudelkoon hän tomua kengistäni, sitä tomua, joka oli kamalan loukkauksen todistajana. Sitten häntä ylenkatson ja jätän hänet paholaisten valtaan hänen omassa rinnassansa.

Tämän ajan kuluessa Ilonka ainakin kymmenen kertaa olisi voinut kaataa kilpailijansa, vaan hän ei sitä tehnyt, koetti ainoastaan lyödä ase en hänen kädestänsä. Mutta Malvina piti florettia vakaasti; ja, aavistaen vastustajansa tarkoitusta, teki hän ainoastaan semmoisia pistoksia, jotka saattoivat mahdottomaksi ase en lyömistä hänen kädestänsä.

Kerran, kun Ilonka aikoi lyödä floretin hänen kädestänsä, irroitti Malvina aseensa ja pisti floretin syvään Ilonkan rintaan olkapään kohdalle.

Kun Malvina veti aseensa pois, purskahti lämmin veri haavasta hänen kasvoillensa. Hän päästi huudon, floretti putosi hänen kädestänsä ja hän kaatui haavoitetun jalkojen eteen.

Ilonka seiso i tyyneenä ja silmäili ylenkatseella tuota hengetöntä olentoa, jonka kasvot olivat keltaiset kuin vaha; silmät puoleksi ummella, rinta liikkumaton, suu auki, ikäänkuin kuolettava pisto olisi kohdannut häntä. Veri, jota hän itse oli vuodattanut, pani hänet tainnoksiin.

Ilonka riensi pesopöydän luo, jossa aina oli taulaa ja arnicaa, jos onnettomuus tapahtuisi miekkailutunnilla. Hän pisti taulakappaleen arnicaan ja pani sen haavaansa.

Hänen kasvonsa vaan olivat hiukan vaaleammat, mutta käyntinsä ei ollut ensinkään epävakaa. Muistipa vielä taittaa molempien florettien kärjetkin ja pistää ne taskuunsa.

Sitten avasi hän oven palvelijain huoneeseen ja huusi kamari-neitsyttä:

"Tulkaa sisään! Hänen armonsä taittoi floretin miekkailutunnilla; sattumalta hän silloin minua haavoitti ja on pelästyksestä mennyt tainnoksiin. Auttakaa häntä pian!"

Mutta kamari-neitsyllä olikin parempi sydän kuin hänen emännällensä. Nähdessään verta Ilonkan vaatteilla huusi hän vapisevalla äänellä:

"Jesus Maria! Mitä minä hänestä huolin, kyllä hän tointuu; mutta neiti on haavoitettu. Minä juoksen vaunuja hakemaan".

Ilonka ei voinut häntä estää. Kamari-neitsyt palasi tuoden ajurin, juuri kun Ilonka tuli portaita alas, ja hän istui vaunuihin Ilonkan viereen. Hänen rouvansa saa maata tainnuksissa kunnes tointuu itsestensä. Hän saattoi Ilonkaa kotiin asti. — Kaikkihan häntä niin sydämellisesti rakastivat.

Kotona Ilonka kertoi äidillensä kaikki. Hän ei voinut enää salata mitään.

Tyttäreensä sairastuoteen ääressä kirosi rouva Bilagoschi koko maailmaa, koko ihmiskuntaa. Hän moitti itseänsä moittimistaan — jopa taivastakin, joka ei sallinut kostaa tätä rikosta.

Isä mielipuoli, äiti sairas, veli vielä lapsi ja kuuromykkä! Ei maailmassa ketään, joka puolustaisi tuota taitettua liljaa! Vaan tuo taitettu lilja ei kuihtunut kuitenkaan. Raitis nuori veri pääsi voitolle; haava parantui, luonto on mainio lääkäri.

Jo kahden viikon perästä Ilonka nousi vuoteeltaan. Kuume oli poistunut. — Hän oli nyt vielä entistä kauniimpi. Kasvot olivat vaaleammat, mutta naisellisemmat, hänen ryhtinsä ei ollut enää niin ylpeä, mutta tyyni, hiljainen. Jos häneltä kysyttiin: "kivistääkö haavaa vielä?" hän vastasi "En tunne mitään kipua". Ja hän puhui totta, sillä sitä tuntiessaan hän samalla tunsu salaista onnea siitä, että oli maksanut pois suuren velan — toisen edestä.

"Lähdetään pian pois täältä, tyttäreni!" lohdutti äiti. "Me jätämme tämän kaupungin ja tämän maan; emme enää tahdo asua saman taivaan alla näiden ihmisten kanssa. Me hautaamme itsemme vieraitten pariin, missä ei kukaan meitä tunne, emmekä ota täältä mukaan mitään, ei edes tomua kenkiemme alta".

Ja niin he tekivätkin.

Tell ja Böschke jätettiin jällelle. Tuo uskollinen tyttö, joka kantoi kapineet höyrylaivalle, seisoi rannalla ja katsoi heidän jälkeensä niin kauan kuin vähänkin näkyi höyrylaivan savua; sitten kääntyi hän pois, sanoen:

"Ja nyt menen minäkin hakemaan — Nazareneja".

19 Luku.

Sotamies, joka vangitsee rosvoja.

Ei kukaan kysellyt tuota tuntematonta tyttöä, hän sai kadota, sai joutua vaikka perikatoon; tuo tunnettu vallas-nainen jäi tappotanterelle suosittuna kaunottarena, jonka ympäri nuoret telkkarit liehakoivat ja jota nuoret runoilijat ylistivät runoissaan. Ei kilpa-ajoja eikä tanssipitoja voitu pitää keisarillisessa kylpypaikassa hänen puvuistansa kertomatta. Eräs herkkäluontoinen kroniköri on sittemmin kertonut, että hänellä viimeisissä iltahuveissa oli niin kauniit helmet, jotta helmisimpsukan kyyneleistä ei voi kauneimpia muodostua.

Aivan oikein herra uutisten-onkija! Ne olivat syntyneet tuon suuren simpsukan kyyneleistä, joka ei voi elää jos se otetaan kuorestaan; sinäkin, mun unkarilainen kansani, olet tuon simpsukan kaltainen, joka kärsiessään synnyttää helmiä.

Jok'ainoa yksityinen helmi tuon ihanan naisen kaulassa oli syntynyt miljonista kurjuuden kyyneleistä, lasten kyyneleistä, jotka turhaan olivat leipää kerjänneet, vaan jotka eivät nyt voineet mitään leipää saada, koska se nyt helmenä helskyi ihanan naisen kaulassa.

Loista sinä helminesi kaunis amatsom!

* * * * *

Ratsumestari Föhnwald majaili tähän aikaan ratsujoukkoineen jossakin kaupungissa Unkarin alankomaassa.

Kurjuus oli korkeimmillaan. Sieltä täältä jo kerrottiin, että nälkäiset ihmiset harjoittivat ryöväystä. He ottivat mistä saivat.

Eräänä päivänä sai Föhnwald käskyn asianomaiselta päälliköltä lähteä rosvoja takaa ajamaan, sillä sota-oikeus oli julistettu siinä komitatissa, mihin hän oli majoitettu; missä vaan ryöväreitä löysi, metsässä tai kedolla, kylissä tai kaupungeissa, kaduilla tai kellareissa, sai hän ne sitoa tai ampua, ottaa elävinä tai kuolleina. Hän ei saanut säästää ketään niistä, olkootpa puetut nahka-nuttuun tahi samettitakkiin; jotka piiloittivat ryöväreitä tahi heitä auttoivat, he olivat kohdeltavat samalla tavalla kuin itse rosvot; älköön tehkö mitään eroitusta ylhäisten ja alhaisten, herrain ja talonpoikien välillä; ei armoa kellenkään, olkoon kuka hyvänsä.

"Hauska seutu tämäkin!" ajatteli Föhnwald pistäen käskyn taskuunsa.

* * * * *

Herra Lemming oli tähän aikaan paljon matkoilla. Eipä vaan ilman vaivatta ansaita satoja tuhansia guldenia, asia vaatii kuleksemista siellä ja täällä. Voitto on jaettava moneen osaan, jokainen yksityinen asioitsija osatsoon tullissa säästää mitä matka maksaa! Ja sitten on vaari pidettävä, ett'ei sattumalta valituksia kuulu.

Tämä aika ei ole otollinen valituksille. Jos jonkun moukan päähän pöllähtää valittaminen siitä, että hän on saanut huonoja ohria nisun sijasta, niin hänen esimiehensä kyllä sopivalla tavalla osaavat tukita hänen suunsa. Mitä sanomalehtiin tulee, ei hänen niissä sovi valittaa, sillä toimittaja saisi maksaa semmoisen valituksen 6 kuukauden, jopa koko vuodenkin vankeudella. Että moista sanotaan "yllyttämiseksi", sen jo tietävät sanomien kirjoittajat ja ovat varoillansa sota-oikeuksien suhteen. Jos siellä täällä löytynee joku mittamies, joka luulee häntä kiitettävän vaivasta, jos jonkun talonpojan tähden, joka on pulaan joutunut, lähtee Osen'iin valituksia tekemään, niin hän kyllä saavutetaan tiellä ja tehokkailla syillä hänen mielensä muutetaan; jos hän on kuuro kauniille esityksille, annetaan hänen eksyä siihen metsään, jota sanotaan virastoksi, kunnes hän viimein tapaa oikean miehen, jolle voi ilmi antaa sydämensä vihan siitä tavasta, millä kohdellaan kurjaa nälkäistä rahvasta. Tämä oikea mies, joka kuuntelee hänen valituksiansa loppuun asti, on Ferdinand Harter. Noita asioita ei tarvitse murehtia, hän on ne kyllä auttava. Jos löytyy mies, joka on niinkin viisas, että kulettää täyden valitus-säkkinsä aina Wien'iin asti, hänpä vasta on onnen porteille joutunut! — Siellä kohotetaan olkapäitä, pannaan numero valituskirjaan ja lähetetään se sitten asianomaisia mutkateitä — Ferdinand Harter'ille, hänen ankarasti tutkittavaksi. Ja nyt voi valittaja olla aivan huoletti, sillä asia on nyt miehen käsissä, joka on hankkiva hänelle oikeutta. Malttakoon nyt kauniisti mieltänsä.

Herra Lemming'illä on siis täysi työ kunnialla täyttäessään luottamustoimensa.

Eräässä suuressa maaseutu-kaupungissa Unkarin alankomaassa jaettiin tähän aikaan siemenjyviä; kylvöksi ne olivat myöhästyneet, mutta valtio oli pitänyt huolta siitä, että jyviä hyvillä ehdoilla jaettaisiin hätäntyneille edeltäpäin ruoaksikin; nyt antavat velkakirjan viidestä guldenista jyväpuolikosta, jonka saavat; elonkorjuun jälkeen voivat he, korjattuansa kolme ja puoli kertaa sen verran, helposti massaa velkansa.

Tässä kaupungissa asui yksi Lemming'in toimitusmiehistä, nimeltä Hameter eli Hamster — minun puolestani olkoon hänen nimensä mikä hyvänsä.

Kun Lemming oli tullut ravintolaan kutsutti hän kohta luoksensa toimitusmiehen ja tämä sanoi: "vaunut ovat jo täällä".

"Oletteko ostaneet vehniä? Mistä hinnasta?"

"Halvemmassa kuin käskyssä mainittiin. Puolesta kolmatta guldenista".

"Se on mahdotonta. Eihän ne voi olla vehnäin näköisiäkään".

"Tahdotteko katsella niitä?"

Toimitusmies kaasi jyviä pienestä pussista. Herra Lemming kummasteli.

"Niin totta kuin elän, kauniimpia vehniä ei voisi saada Lontoon näyttelyssä nähdä".

Vehnät olivat kauniita ja suuriyväisiä.

"Mutta kuinka teidän oli mahdollinen saada näitä kahdella ja puolella guldenilla. Huonoinkin hylkytavara maksaa neljä guldenia".

"Näissä on yksi vika".

"Mikä vika se on? Sitä en ymmärrä".

"Niissä on se vika, että ne kuusi tuntia ovat olleet merenpohjassa. Kauppias ei muuten olisi niitä myynyt helpompaan kuin kuuteen guldeniin, mutta hänen aluksensa sattui paaluun, siihen tuli reikä, se upposi ja vehnät kastuivat, mutta kaikeksi onneksi ranta oli likellä, vehnät saatiin maalle ja kuivattiin. Kauppiaan oli ne myyminen mihin hintaan hyvänsä ja hän syleili minua kun lupasin ottaa kaikki puolestakolmatta guldenista. Ei kukaan muu enää voi käyttää tätä tavaraa, sillä ylihuomenna se varmaankin itää. Me voimme jakaa sitä jo tänään. Tosin kyllä on pyhäpäivä, vaan saahan köyhiä auttaa pyhänäkin. Jos jyvät kohta jauhetaan, saavat kyllä vähän liisterintapaisia jauhoja, mutta kansa sitä syöpi eikä siitä kuole. Jos huomaavat huomenna mikä vehniä vaivaa, raivostuvat, mutta tänään ilosta varmaankin ryömivät ulos nahoistansa, kun saavat niitä nähdä. Joka jyvä on lasin näköinen".

"Te olette taitava mies".

Herra Lemming kiitti asiamiestänsä, maksoi hänelle hänen saatavansa ja käski hänen olla läsnä jyvien jakamisessa.

Vaunut seisoivat jo keskellä toria. Paikkakunnan virkamiehistö oli saanut tiedon jaosta. Kun kansa tuli kirkosta, ilmoitettiin rummuttamalla, että jyviä oli tullut ja että jokainen ilmoittakoon paljonko tahtoo. Päivällisaikana olikin kaikki jaettu. Jokainen vei kotiinsa mitä oli lainaksi saanut, toinen rattailta, toinen selässään.

Mutta taivas suojeli tuota kurjaa kansaa niistä taudeista, joita tuo epäterveellinen ruoka olisi synnyttänyt. Sillä kun nuo raukat kotia saapuivat, seisoj jokaisen ovella kolme neljä, mustilla pääkopsilla varustettua sotamiestä, joita korkeat asianomaiset olivat sinne lähettäneet veronryöstöä toimittamaan. Nyt ei kukaan voinut sanoa, ett'ei hänellä ollut millä maksaa, kun juuri tuli kotia lainatuilla jyvillä. Tuo hyvä kansa meni nyt verokomisariuksen luo, jota meidän jo on onni tuntea hyvästä maineestaan — herra Saiturin luo. Lukemiseen harjaantuneimmat heistä näyttivät hänelle hallituksen lehdistä maaherran säädöksen, joka kielsi veronryöstöä hätääntyneissä paikkakunnissa. Se on luettavana vielä tänäänkin. Opettavainen asiakirja tuon mainion hallituksen ajalta. Semmoinen ryöstö oli nimenomaan kiellettävä!

"Mitä se minuun koskee", mörisi herra Saituri. "Minun esivaltani ei ole maaherran-virasto Osen'issa, vaan raha-asiaain ministeriö Wien'issä".

"Mutta, hyvä herra, juuri tällä hetkellä hallitus on jakanut meille jyvät, me olemme juuri allekirjoittaneet velkakirjan ja sitouneet maksamaan ne takaisin; voiko hallitus siis samassa hetkessä meiltä ottaa mitä on meille antanut?"

"Tietysti".

Älkäämme pitemmältä katselko tätä kohtausta, siinä kyllä, että se on todenmukainen. Herra Saituri taas kokosi jaetut jyvät ja vei ne samoilla vaunuilla, millä oli tuotukin, lähimpään kaupunkiin. Siellä hän jätti ne sotaväen muonakomisariukselle, joka ei ollut kukaan muu kuin herra Konyecz; hän oli nimittäin saanut sen viran palkinnoksi monista palveluksistaan. Nämä kunnian miehet tekivät keskenänsä hyvän kaupan. Ryöstö-jyvät ovat halpaa tavaraa ja sitä paitsi niissä on pieni vika. Mutta ne ovat tarpeeksi hyviä sotamiehille.

* * * * *

Eräänä päivänä astui ratsumestari Föhnwald'in huoneeseen lippujunkkari näin sanoen:

"Herra ratsumestari, pyydän nöyryyden teitä sanomaan minulle mitä tämä tässä kädessäni on".

Tuo esine oli todellakin nimetön. Kun sitä nosti, olisi sitä painosta päättäen luullut juustoksi; kun sitä katseli, olisi väristä luullut sitä turpeeksi tahi öljykakuksi; kun sitä sormella koetti, olisi voinut vannoa että se oli halennaista katu-asfalttia; haistellessa se muistutti ätikassa liotetusta sienestä; kun sitä taittoi, näytti se olevan jotakin uudenlaista, miljonista silkkilangoista kiedottua ainetta, mutta joka rohkeni purra tuohon esineeseen, hän sai tietää, että se oli olevinaan — leipää.

Semmoisella leivällä istutetaan isänmaan-rakkautta hänen majestetinsa kaikkein uljaimpaan armeijaan.

Ratsumestari Föhnwald, joka alaupserinsa läsnä ollessa tahtoi osottaa personallista rohkeutta ja samalla näyttää että hän oli valmis jakamaan kaikki hankaluudet miestensä kanssa, puri tuohon nimettömään esineeseen, maisteli sitä ja nielasikin siitä kappaleen; sitten hän sanoi:

"Lippu-junkkari, ota neljä miestä, ladatut karbinit mukana, ja tilatkaa vaunut. Minä mielin vangita ne roistot, jotka ovat toimittaneet meille tätä leipää, kutka ja kuinka monta lieneekään, ja viedä ne raudoissa Osen'iin. Sen vannon kunniani kautta".

Kun Föhnwald teki tämän valan, ei hän vielä tietänyt, kutka asianomaiset olivat. Jos sen olisi tietänyt, hän varmaan olisi vannonut saman valan kahdesti.

Viiden minutin kuluttua seiso lippujunkkari neljän miehen ja vaunujen kanssa oven edustalla.

Ensimmäiseksi Föhnwald haki ratsujoukon leipuria. Suuri osa muona-leivistä oli vielä makasinissa; niitä oli pantu päälletysten ja alimmista vuosi jotakin lientä. Tukehduttava haju tuli vastaan kun niitä lähestyi.

"Menkää piiskurin luo, sota-oikeus on määrävä rangaistuksenne".

"Minä tiedän sen, herra ratsumestari", vastasi leipuri, "leipä ei ole onnistunut, sen myönnän itse; mutta enhän minä muuta voinut kuin leipoa niistä jauhoista, jotka mylläri tänne lähetti".

"Teidän oli vika kun näitte että jauhot olivat huonoja, ettekä kohta sitä ilmoittaneet. Te voitte puolustaa itseänne oikeuden edessä".

Leipuri jätettiin piiskurin haltuun ja kaikki menivät myllärin luo.

Paitsi leivottua *corpus delicti'*a otti Föhnwald pussillisen jauhoja mukaansa.

"Mitä suvaitsette, herra?" kysyi mylläri tavattomalta vieraalta.

"Minä suvaitsen vangita teidät, koska olette valinneet tällaisia jauhoja sotamiehilleni".

"Minä en voi jauhattaa muita vehniä kuin mitä minulle annetaan. Teidän muonakomisariuksenne on lähettänyt minulle huonoja itämäsilläään olevia vehniä. Jokainen jyvä on pilaantunutta tavaraa jostakin haaksirikoon joutuneesta laivasta".

"Saatatte olla oikeassa muonakomisariuksen suhteen; mutta minä vangitsen teidät yhtäkaikki. Istukaa vaunuhun".

"Menen, herrani. Minua on jo soimattu aivan toisistakin asioista ja olen saanut kärsiä paljoa kummallisemmistakin asioista; mutta kun niihin väsyttään, pääsen minä kohta vapaaksi jälleen".

Tähän asti Föhnwald'illa oli ollut tekemistä ainoastaan alhaisten rikoksellisten kanssa. Nämät ovat pieniä karpäsiä, jotka ovat tarttuneet hämähäkkien verkkoihin; mutta nyt tulevat mehiläiset ja ampiaiset, jotka lentävät ristin ristin lakien hämähäkki-verkkojen läpi.

Oli jo ilta kun Föhnwald myllyltä saapui muonakomisariuksen asunnolle. Kysyessään herra Konyecz'ia vastattiin että hän juuri oli mennyt ulos illalliselle.

Föhnwald lähetti häntä hakemaan, käskien hänen tulemaan kotia.

Herra Konyecz tahtoi näyttää, mikä suuri herra hän jo oli, ja antoi ratsumestarin odottaa. Hän ei voinut aavistaakaan, mikä rajuilma oli tulossa hänelle.

Puolen tunnin perästä hän viimeinkin tuli. Hän käveli viheltäen iloista nuottia, lakki korvalla, hän oli juonut väkevää viiniä ravintolassa.

"Te olette kauan antaneet odottaa itseänne", moitti ratsumestari.

Herra Konyecz vastasi ainoastaan ilkeällä hymyllä ja tahtoi mennä eräisen huoneeseen ratsumestarin kanssa.

"Sinne emme mene. Minä tahdon käydä makasinissa. Tehkää hyvin ja avatkaa ovi".

Herra Konyecz säpsähti.

"Mitä sieltä tahdotte?"

"Tahdon nähdä vehnät, joista tämä leipä on leivottu".

Ja näin sanoen piti hän Konyecz'in nenän alla patruni-laukusta otettua leipäpalasta.

Nähdessään sen muuttui herra Konyecz'in naama ainakin neljä kertaa, milloin hän irvisteli, milloin vaaleni, viimein luuli hän pääsevänsä pulasta aika hävyttömyydellä: "eikö tämä leipä ole hyvää? Mikä sitä vaivaa? Se on vielä aivan uutta, siis äsken leivottua ja parasta vehnää, kunniani kautta! Jos sotamiehet sodassa aina saisivat semmoista leipää, ei olisi hätää! Todellakin, leipä on oivallista, herra ratsumestari!"

Föhnwald liikutti leipäpalasta, joka oli hänen kädessään, ikäänkuin hänen olisi tehnyt mieli heittää sillä kiittäjää vasten naamaa. Konyecz siirtyikin hiukan taaksepäin, vaan Föhnwald tyytyi siihen, että katkaisi kiitos-virren, sanoen: "Tämä leipä on liian huonoa koirillekin. Tahdon nähdä vehnät, joista se on leivottu. Missä on makasinin avain?"

Ainoastaan hävytön vastustaminen taisi nyt enään, jos mikään, pelastaa herra Konyecz'in: "Sitä en ole velvollinen antamaan teille", hän huusi nousten varpailleen; "jos teillä on jotakin minua vastaan, niin valittakaa minusta muona-ylitarkastusvirastossa. Te ette ole esimieheni ettekä tarkastajani. Teidän tulee komentaa sotamiehiänne, vaan ei minua".

Ja Föhnwald komensikin sotamiehiänsä.

"Lyökää tuo ihminen kuoliaaksi ja ottakaa häneltä avaimet".

Käskyä toteltiin paikalla. Konyecz viinipäissään joutui raivoon ja teki vastarintaa. Se tuotti hänelle sen edun, että häntä laahattiin ja sidottiin.

Näin väkivallalla otetulla avaimella avasi Föhnwald makasinin oven. Kauhistuen kääntyi hän takaisin. Hän toi kourallisen vehniä, joita oli ottanut yhdestä säkistä, ja piti sitä komisariuksen silmien edessä.

"Millä lailla puolustatte te *tätä*?"

Hän sai vastaukseksi törkeän kirouksen.

"Menettelisitte viisaammin jos rukoilisitte ettekä kiroilisi; sillä huomenna teidät hirtetään".

"Niin", huusi vangittu raivoissaan, "pienet varkaat hirtetään, sitä olen kauan tietänyt, ja suurten annetaan mennä. Köyhää saatanaa kuin minua te uskallatte vangita, vaan korkeammalle ette uskalla mennä. Vehnät on minulle lähetetty, ylikomisarius on itse jättänyt ne minulle semmoisina kuin hän ne sai veronryöstössä, mitä minä siihen voin, että talonpoika-lurjukset ovat niitä kasteleet, tehdäksensä meille tepposen."

"Olkaa huoleti aivan, minä kyllä pidän huolta siitä, että kaikki rikoskumppaninne saavat teitä sidottuina seurata."

"Sepä on mainiota! Suvaitkaa vaan etsiä vähän korkeammalta. Tuolla on herra Saituri, saa nähdä kuinka tulette hänen kanssansa toimeen. Sitominen ei tule kysymykseen, vai kuinka?"

Konyecz arveli viisaaksi sysätä eteensä herra Saituria; tämän personaa piti hän pyhänä; hänen sanansa painavat Wien'issä enemmän kuin sadan ratsumestarin; onhan hän jo ennenkin heittänyt herra Föhnwaldin pois satulasta? Kyllä kai hän nytkin toimeen tulee Föhnwald'in suhteen jos tämä rupee telmimään hänen kanssansa.

Föhnwald ei vastannut enää, hän käski täyttämään vehnillä erään pääkopsan ja jätti sen lippujunkkarille; makasinin hän sulki uudestaan, pani siihen kolme sinettiä ja asetti ulkopuolelle vahdin.

"Missä herra Saituri nyt asuu?"

"Tietysti yksityisessä talossa kuin ainakin. Hän on rikastuttanut sanakirjaamme uudella sanalla: 'pakko-vieraanvaraisuus'".

Tuo hyvä herra makasi jo pehmosella höyhen-vuoteellaan kuu Föhnwald myöhään yöllä meni hänen luoksensa. Hän ei voinut ymmärtää mitä Föhnwald häneltä tahtoi niin myöhään. Eikö hän voinut odottaa huomiseksi?

Mutta herra Föhnwald vaati niin kiivaasti saadakseen häntä puhutella, että herra Saiturin viimein täytyi mukaantua jättämään polsterit.

"No, mikä teitä riivaa, herra ratsumestari, eikö teidän ole tapana nukkua tähän aikaan? Minä puolestani olen uninen".

"Minä olen pian parantava teidät unesta. Olen tullut teitä vangitsemaan".

Herra Saituri kummasteli suuresti tätä puhetta ja pudisteli päätänsä.

"Tulette varmaankin hyvistä iltapidoista, herra ratsumestari, vai kuinka?"

"Hyviksi en voi niitä kiittää", vastasi Föhnwald huolimattomasti, "sillä illalliseksi en ole syönyt muuta kuin palasen tätä leipää, jota on sotamiehilleni leivottu. Se on kuolettavaa myrkkyä; minä vangitsin leipurin, hän neuvoi minut mylläriin luo. Tässä laatikossa on jauhoja näytteeksi, mylläri syytti muonakomisariusta, joka oli lähettänyt jyvät hänelle, ja sai siis seurata myöskin; toisessa laatikossa on vehniä, joita on muonamakasiiniin lähetetty. Komisarius sanoi saaneensa vehnät teiltä. Onko tämä tosi vai eikö?"

Herra Saituri suuttui silmittömästi.

"Mitä kaikki nämä tuhmudet, joita te lörpöttelette, minua koskevat? Minäpä siitä viisi välitän mitä teidän sotamiehenne syövät ja ovat syömättä. Ja kuinka te uskallatte vaatia minulta tilintekoa, oli mistä hyvänsä? Ken on antanut teille oikeutta siihen, kysyn minä?"

Herra Saituri seisoj uhkaavana Föhnwald'in edessä ja polki jalkaansa laattiaan, jotta kaikui. Mutta Föhnwald otti tyyneesti esiin käskyn päälliköiltä.

"Tässä, herrani, on minulla kädessäni käsky, joka valtuuttaa minua, ratsumestari Föhnwald'ia, vangitsemaan ja oikeuden käsiin jättämään kaikki ryövärit, varkaat, piilottajat y.m., jotka saan kiinni komitatissa, huolimatta personasta, onko herra vai talonpoika, ryysyihinkö vai sametti-takkiin puettu, arollako vai linnassa asuva. Missä hyvänsä minä senlaisen tapaan, pitää minun ampua hänet tai vangita hänet; tämän käskyn nojalla otan haltuuni teidät ja teidän rikoskumppaninne, jotka varastatte armolahjat kansan suusta, teette myrkkyä siitä ja annatte sotilaille syötäväksi, teidät, jotka ryöstätte hallitsijalta kansan rakkauden, ryöstätte la'ista pois oikeuden, jotka taitatte miekan-kärjenkin ja varastatte sen. Olen lähetetty rosvojen ajoon; teen nyt tehtäväni ja vangitsen. Olen sotamies ja tunkeun joka paikkaan. Mahdollista on että minua moititaan erehdyksestä; mutta kautta upseri-valani minä vannon, että olen saattava kaikki ne häpeään, jotka ovat olleet osallisina tässä konnuudessa, ja tämän valan olen pitävä".

Saituri vaaleni, hän huomasi jo, että tuo vastustaja tuli vaaralliseksi. Hyökkäyksestä kääntyi hän nyt puolustukseen.

"Minä olen myöskin täällä viran puolesta ja teen velvollisuuteni".

"Se ei ole totta! Teidän ei ole lupa tehdä veronryöstöä hätäantyneillä seuduilla. Tämän kautta olette rikkoneet korkeimman esivallan selvät käskyt. Se oli julmuutta ja hirmuista itsevaltaisuutta; mutta nyt on kysymys ryöväyksestä. Niitä jyviä, jotka jätitte muonakomisariukselle, ette ole voineet verona saada, sillä ne tulevat jostakin uponneesta laivasta. Te olette epäilemättä vaihtaneet vero-jyvät huonoon ja pilauntuneeseen tavaraan".

Herra Saituri huomasi, että häntä syytettiin asiasta, jossa oli viaton.

"Herrani, minä vannon, ett'ei niin ole laita".

"Kansa on muka siis keskenänsä sopinut kastelemaan niitä jyviä, joita te heiltä verona ryöstätte, ja ainoastaan niitä, mitä te otatte? Ja te olette jokaiselta veronalaiselta ryöstänyt tuon huonon tavaran? Mitä sanotte siihen?"

Herra Saituri oli kauheassa pulassa. Ja kuitenkin asian laita ei ollut semmoinen kuin sanottiin; mutta kuinka hän voisi sanoa totuuden?

"No herrani, pukeutukaa pian, sillä minulla ei ole aikaa sanoihin tuhlattavaksi. Yks' kaks' kolme! Jos ette vapaaehtoisesti tule, on minulla väkeä tuolla ulkona; niillä on käsiraudat, hyvä ystäväne Konyecz istuu vangittuna rattailla tuolla ulkona".

Herra Saituri rupesi veisaamaan rukous-virttä.

"Minä myönnän, että tässä on rikos tehty, enkä kiellä että minäkin olen virheen tehnyt; mutta itse rikoksessa en ole ensinkään osallisena; sen alkuna ja juurena ovat sangen korkean-arvoiset henkilöt, kenties ylimyksiäkin".

"Kylläpä joudun heidänkin luo vielä; sotamiehelle ei ovia suljeta. Menen suorinta tietä eteenpäin, kunnes löydän mieheni, olkoon mikä ylimys hyvänsä, ai'on häntä häväistä, sanomalla hänelle vasten silmiä: 'tämäkin on rosvo!' Te olette vähäpätöisempi, älkää kuluttako aikaani".

"Herrani, muistakaa että olen perheen-isä".

"Oletteko te pannut muistiin, kuinka moni tänä vuonna on teille sanonut: 'herrani, muistakaa, että olen perheen-isä!' Ettekö ole sitä aina nauranut? Hyvä, minä olen oleva laupiaampi. En pane teitä rautoihin, sallin teidän seurata meitä omissa vaunuissanne. Mutta sanokaa minulle: kenenkä vuoro nyt on teidän perästä?"

Herra Saituri oli pehmennyt. "Sanon teille kaikki, ratsumestari, niinkuin on. Näitä jyviä hallitus on antanut jakaa hätääntyneille. Jos vehnät ovat viallisia, niin se, joka niitä jakaa, vastatkoon siitä. Ja hänen nimensä on Lemming".

"Lemming? Luulen kuulleen tämän nimen ennen. Missä voi päästä tämän herran hupaiseen tuttavuuteen?"

"Hän on juuri nyt kaupungissa ja asuu kestikievarissa".

"Senkin minä vien".

"Hän on hyvin suosittu vallanpitäjien piirissä".

"Vien hänet kuitenkin, pukeutukaa pian, jätän sotamiehen ovenne ulkopuolelle ja te antanette oven olla avoinna".

"Älkää peljätkö, en ai'o koettaa päästä pakoon entä ai'o leikata kurkkuani poikki niin kauan kuin minun takanani on joku, joka on päätä korkeampi minua; aion kuuliaisesti odottaa teidän päätöksienne".

Herra Saiturin nöyryys oli kuitenkin vaan viisaasti aprikoittua ilkeyttä. Hän usutti ratsumestaria Lemming'in päälle siinä hyvässä tarkoituksessa, että julmistunut upseri jollakin tavalla kohtelisi tärkeiden asianomaisten lemmikkiä ja sillä tavoin itse joutuisi pahempaan pulaan. Petokset jyvien jakamisessa ovat julkinen salaisuus. Mutta maailma tietää myöskin ett'ei herra Lemming tässä asiassa ole ainoa petturi, vaan että siihen on sekauntunut ylimyksiä ja paljoa mahtavampia herroja; jos siis rohkea käsi tarttuu Lemming'in kurkkuun, pistetään kohta esiin näkymättömiä käsiä, jotka aseettomaksi tekevät oikeuden tuhman-rohkean palvelijan, jotka lyövät hänet maahan ja lamauttavat häntä.

Näitä näkymättömiä käsiä ei voida ilmi saada, sillä ei ole mahdollista saada todistajia niitä vastaan. Sentähden tuo kömpelö sotamies varmaankin jää riippumaan siihen viidakkoon, johon ei kukaan käskenyt häntä tunkeumaan.

Sentähden herra Saituri puhui Lemming'istä ilman verukkeita. Semmoinen matkatoveri oli hänelle hyvin tarpeellinen.

Kello taisi olla noin kolme aamulla kun Föhnwald tuli kestikievariin, missä herra Lemming oli tavattavana. Päivä koitti ja hevoset olivat jo valjaissa pihalla, mikä merkitsi että tuo jalo herra oli lähtemäisillään näin aikaisin. Föhnwald tuotti sinne Konyecz'in, joka istui sidottuna rattailla, ja herra Saiturin, joka oli vangittuna omissa vaunuissaan sekä sotamiesten vartioimana.

Maarahvas, jotka kohtasivat heitä tiellä ja toripäivänä tulivat kaupunkiin, ei voinut kyllin kummastella tätä outoa kulkua. Kaikilla oli paitsi sitä ollut onni tutustua noiden herrojen kanssa.

Föhnwald meni joutuisasti Lemming'in huoneeseen; palvelija tahtoi häntä ilmoittaa, mutta ratsumestari sanoi sen aivan tarpeettomaksi ja astui suoraan huoneeseen.

Herra Lemming oli jo puettuna ja joi par'aikaa teetä ratsumestarin sisään astuessa.

Herra Lemming luuli vieraan eksyneen ja kysyi äreästi:

"Ketä suvaitsette hakea?"

"Herra Lemming'ia?"

"Minä se olen; istukaa".

"En istu. Meidän keskinäiset asiamme eivät ole sitä laatua. Olen ratsumestari Föhnwald, tämän paikkakunnan ratsuväen päällikkö. Eilen sotamieheni valittivat saaneensa leipää, jota ei käy syöminen. Minä tutkin asiaa ja huomasin, että valitukseen oli syytä; tutkimukseni johdosta vangitsin leipurin, myllärin ja muona-komisariuksen; äsken otin myös vero-komisariuksen takavarikkoon. Kaikki ovat syylliset".

"Diable", mutisi herra Lemming juoden viimeisen teepisaran.

"Ne kaikki eivät voineet kieltää. Todistukset ovat minulla mukana, leipää, jauhoja, vehniä. Mitä viimeainituista on jäänyt, vartioidaan ja makasini on sinetillä suljettu".

Herra Lemming rupesi lyömään löysää muna rikki.

"Ja mitä ai'otte tehdä kaikilla noilla ihmisillä, jotka noin näppärästi olette nipistäneet?"

"Kaikkia ei ole otettu vielä".

"Perhana! Onko niitä enempikin? Ja kun kaikki ovat ko'ossa?"

"Silloin vien ne Osen'in maaherravirastoon ja nostan semmoista melua että puoli maailmaa on sen kuuleva".

"Ja, jos uskallan kysyä, mitenkä koko tämä historia, jota herra ratsumestari hyväntahtoisesti on minulle kertonut, mitenkä se minua koskee?"

"Viimeiseksi vangittu, verokomisarius, tunnusti minulle, että hän veronryöstön kautta oli saanut nämä ihmis-ruoaksi kelpaamattomat vehnät naapurikaupungista, jossa te, herra Lemming, olette niitä jakaneet hätäapuna valtiolta. Te ostitte ne uponneesta laivasta, jonka omistaja oli pakoitettu myömään polkuhintaan läpimärät jyvät".

Herra Lemming huomasi, että muna oli kova ja ett'ei sitä käynyt syöminen. Itsekseen hän ajatteli: "ahaa! taas yksi, jonka suu on tukittava", ja hän rupesi tuumimaan, paljonko tähän tukkimiseen tarvittaisiin. Mutta hän ei huolinut nousta tuolilta; seisokoon toinen, jos se häntä miellyttää.

"Tiedättehän, herra ratsumestari, että semmoisia tapaturmia voi helposti tapahtua; se on hyvin ikävä asia, vaan itse en voi olla läsnä joka paikassa".

"Vaan olittehan tässä paikassa läsnä".

"No, no, noo! Eihän nämä jyvät olleet määrätty teidän sotamiehille, komisarius menetteli tyhmästi ottaessaan niitä talonpojilta, heidän olisi pitänyt käyttää niitä siemeniksi".

"Te luulette siis, herrani, ett'ei ratsumestari Föhnwald tiedä, ett'ei kukaan tähän vuoden aikaan vehniä kylvä?"

Nyt herra Lemming nousi tuolilta ja astui Föhnwald'in luo hienon maailmamiehen ankeriaisen tapaisella liukkaudella.

"Luulenpa, että ratsumestari Föhnwald on kelpo ja ritarillinen mies, joka katsoo velvollisuudekseen pitää sotilaistansa huolta. Siinä tapauksessa Lemming'kin tahtoo osoittaa ritarillisuutta. Jos teidän sotamiehenne erehdyksen kautta ovat saaneet huonoa leipää, niin kauppahuone Lemming ottaa sen herkuiksi muuttaakseen".

Omituisesti hymyten pisti hän kätensä rintataskuun ja otti siitä useilla taskuilla varustetun suuren lompakon.

Nyt täytyy panna pari tuhatta menemään, se kuuluu asiaan ja kirjoitetaan sitten vahinko-konttoon.

Ratsumestari Föhnwald punastui sormiin asti nähdessään tuon ihmisen avaavan kukkaronsa.

Millä hävyttömällä varmuudella hän teki tuon tempun, niinkuin se, joka tietää kuinka tavallista on tuommoiseen kysymykseen antaa sellainen vastaus; hän teki sen niinkuin mies, joka tuntee väkeänsä ja tietää kuinka se pauhaa, vaikka hetken perästä hymyilevät ja kumartavat, kun ovat tyydytetyt.

"Antakaa tänne tuo lompakko!" jyrisi Föhnwald aivan raivoissaan.

Lemming aivan ällistyi.

"Peijakas", aatteli hän itsekseen, "tuo osaa ammattinsa perin pohjin, hän vaatii kohta koko lompakon. Onneksi ei siinä ole enempää kuin kaksitoista 100 guldenin seteliä; se mies ymmärtää käyttää hyvää tilaisuutta, vaan ei auta? Hänestä täytyy päästä. Ottakoon siis kaikki!"

"Pitäkää hyvänänne", sanoi hän, jättäen toiselle puoleksi avatun lompakkonsa.

Föhnwald tempasi sen hänen kädestänsä. Lemming katseli häntä suuttumuksella ja ylenkatseella; tuohan sieppaa rahat, missä niitä saa, niinkuin ottaisi ne viholliselta tappotantereella.

"Herrani, ottakaa rahat ja antakaa minulle takaisin tyhjä lompakko".

Föhnwald teki juuri niinkuin toinen käski. Hän otti lompakosta kaikki rahat, kaikki tyyni, etsien joka paikasta, mihin vaan roponen olisi voinut jäädä; siihen ei jäänyt äyriäkään.

Vaan sitten ei hän juuri tehnyt niin kuin herra Lemming olisi tahtonut, sillä hän kääri kaikki rahat kokoon, pienimmät ja suurimmat, ja antoi ne Lemming'ille takaisin, mutta tyhjän lompakon hän pisti omaan taskuunsa.

Nyt herra Lemming'in naama yhä enemmän rupesi muistuttamaan hippokratillisesta kuolonnaamasta. Tämä ihminen, joka seisoo hänen edesssä, pyytää hänen päätänsä eikä hänen rahojansa.

"Herrani", sanoi Lemming äänellä, joka vapisi tuskasta, "minä tarvitsen välttämättömästi tuota setelikirjaa, minä olen siihen kirjoittanut asioitani koskevia muistutuksia".

Föhnwald pani kiinni takkinsa napit jonka rinta-taskuun hän oli seteli-kirjan pistänyt.

"Olen kyllä vakuutettu, että niitä löytyy. Muistutuksia asioistanne! Kaunis asia on kaupitella nälkäisten vaivaisten leipä-palasia, kauppa aatelismiesten ja korkeiden virkamiesten kunnialla! Juuri noita muistoonpanoja minä tarvitsen. Tahdon luettelon noista mainioista kunnan miehistä, jotka ovat nähneet tämän teidän lompakkonne avautuvan samoin kuin se äsken minulle avautui, jotta pyörtyen siihen menehtyivät niinkuin metsästäjän peilin sokaisemat metsä-kirviset".

"Te erehdytte, herrani!"

"Teidän kalpeat kasvonne ja vapisevat kätenne sanovat, ett'en erehdy, että olen löytänyt avaimen tuohon sala-lukkoon. Semmoisia salaisuuksia ette uskaltaneet jättää kirjoituspöydän laatikkoon, ne piti aina olla muassanne".

Lemming'in kasvoissa näkyi suuria hiki-helmiä.

"Niin herrani, minä tunnustan, että tuo tyhjä lompakko on minulle paljoa arvokkaampi kuin rahat, jotka siinä olivat; minun täytyy saada se takaisin mistä hinnasta hyvänsä, herrani! Koko kreditini riippuu siitä. Te ette ymmärrä sitä, kauppias yksin voi käsittää, mitä merkitsee: koko kreditini. Määrätkää hinta, korkeita summia, minä en kiellä. Ottakaa satatuhatta guldenia, en minä tule senkään kautta kerjäläiseksi; annan ne. Annan teille kymmenen vekseliä kymmenestä tuhannesta guldenista jokainen — kaikkialla maailmassa ne rahana vastaan-otetaan".

Föhnwald polki jalkaa vihoissaan.

"Kylliksi nyt! Älkää suututtako minua. Setelikirjaa en anna takaisin".

Lemming rupesi nyt rukoilemaan, juoksi Föhnwald'in luo, tarttui hänen käteensä ja vinkui sangen surkeasti.

"Hyvä herra, rakas herra ratsumestari, olkaa ihminen, olkaa kristitty. Älkää pyytäkö minua surmata. Te voitte minut tappaa, tai tahdotteko että tapan itseni, Tiedättehän, että kunnia on kaikki kaikessa asioitsijalle ja ett'ei hän voi elää ilman sitä. Antakaa minulle nyt takaisin mitä ei kukaan voi minulle antaa jälestäpäin. Vaimo parkani! Mitä hänestä tulee? Minä ammun otsaani. Täällä silmienne edessä ammun läpi aivojeni. Herra ratsumestari, olkaa armollinen, antakaa takaisin tyhjä lompakkoni ja ottakaa korvaukseksi kaikki mitä minulla on!"

Ja tämän puheen kestäessä hän rupesi itkemään ja tahtoi heittäytyä polvilleen Föhnwald'in eteen, suudellaksensa hänen käsiänsä, Föhnwald sen esti.

"Ho, hoo, herrani, älkää näytelkö mitään Shylock-kohtauksia minulle, niitä olen nähnyt etevimpienkin näyttelijäin esittelevän. Valmistautukaa matkalle".

Vaan Lemming ei näyttänyt komediaa, se oli täyttä totta, hänen epätoivonsa oli hirveä komediaksi.

Kun Föhnwald sysäsi pois hänen kätensä, hypähti hän seisoalleen, silmänsä pyörivät punasina, veri nousi hänen päähänsä, tukka nousi pystyyn hikisen otsan yläpuolella; hän puristi nyrkkiänsä ja ulvoi sortuneella äänellä:

"Mutta minä en salli teidän ottaa minun setelikirjaani! Te syöksätte päälleni omassa huoneessani niinkuin rosvo! Minä puolustan itseäni niinkuin ainakin rosvoja vastaan. Vastustan teitä väkivallalla!"

Hän katsahti piirongilla olevaan revolveriinsa. Föhnwald pani tyyneesti käsivarret ristiin rinnallensa, sanoen:

"Minä neuvon teitä olemaan tavoittamatta revolveria, muuten vien teidät Osen'iin kädet selkään sidottuina kahden ratsumiehen välissä".

Lemmingin epätoivoisen päätöksen mursi tämä vakavuus, hän ei uskaltanut enää tavoittaa revolveria. Hän silmäili partaveitsiänsä ja avonaista ikkunaa; ehkäpä ajatteli nopeata leikkausta partaveitsellä tahi hyppäystä alas kadulle, mutta hän hylkäsi nämä tuumat; hän aavisti että: *qui habet tempus, habet vitam*, niin kauan kuin elää, voi elämää jatkaa. Ja hän teki mitä välttämätöntä oli.

Hän sanoi olevansa valmis lähtemään mihin upseri käski. Oli toripäivät kun Föhnwald ratsujoukkoineen saattoi niitä kolmia vaunuja, joissa nuo kolme herraa istuivat vangittuina, katuja myöten. Se, joka istui avonaisissa vaunuissa, oli sidottukin, jotta tämän juhlakulun tarkoitus ei voinut olla kellekään salaisuutena. Olisi sopinut kuunnella kansan riemuhuutoja, kun se tätä kulkua näki; se tunsu nuo kolme sangen hyvin ja toivotti heille onnea matkalle!

20 Luku.

Salama kirkkaalta taivaalta.

Kello oli 10 e.pp. kun Andjaldy kiireesti astui Ferdinand Harter'in virkahuoneeseen ja kysyi kanslian päälliköltä oliko kukaan herra valtioneuvoksen luona. Tuo herra vastasi ett'ei siellä ollut ketään, ainoastaan Feri Bélteky.

"Jos ei siellä ole muita, voin minä mennä sisään", sanoi Andjaldy ja meni Harter'in huoneeseen.

Mutta hänen armonsa vastaanotti kirjurinsa hyvin armottomasti.

"Mitä tahdotte?"

"Minulla on tärkeitä asioita ilmoitettavana".

"Odottakaa hetkinen. Minulla on juuri tärkeä asia keskusteltavana".

Andjaldy meni istumaan ruoka-saliin.

Harter'illa oli todellakin tärkeä keskustelu Bélteky'n kanssa.

"Nuori ystäväni, te luulette siis todellakin nyt voittaneenne nuoren herra Elemér'in prosessin minua vastaan, koska ylioikeus on tuominnut hänen eduksensa minua vastaan?"

"Sen todellakin uskon, ja katsoin sen vuoksi sopivaksi tehdä teille esityksen".

"Senkö esityksen, että minun pitää sopia tuon nuoren herran kanssa nyt, kun hän on voittanut. Teidän kannaltanne tämä esitys tietysti on sangen jalomielinen, mutta minä en siihen suostu. Minun ei tarvitse sopia".

"Teidän armonne aikoo siis odottaa tuomion toimeenpanoa?"

Ferdinand Harter meni hymyillen Feri Bélteky'n luo ja rupesi solmimaan hänen kaulaliinaansa.

"Veikkoseni, te olette vielä jotensakin nuori asian-ajaja ja luulette kaikki voittaneenne kun teillä on yksi suotuista tuomio taskussanne. Kokeneet asian-ajajat ymmärtävät että prosessi vasta silloin alkaa kun päivä tuomion toimeenpanemiselle on määrätty; ja minä olen kokenut asian-ajaja. Minä ymmärrän asiaa hieman minäkin".

"Sen kaiken olen lukuun ottanut".

"Senpä arvaan ja sentähden tarjotte minulle sovintoa, johon — kertaan sitä vieläkin — en suostu. Joka on ollut niin typerä, että on aloittanut oikeudenkäyntiä minua vastaan, hän tietää kaiketi, ken minä olen. Poika, joka käy oikeutta isäänsä vastaan, on kapinoitsija eikä mikään muu. Mutta minä olen osoittava, että vielä olen hänen herransa. Luuletteko olevan helppo asia saattaa minun kaltaista miestä mieron tielle? — Ylläni oleva nuttu voi tulla teidän omaksenne tuomitukseksi, mutta te olette huomaava, ett'ei löydy ketään, joka sitä päältäni riisuu. Minä en ai'o maksaa junkkeri Elemér'ille äyriäkään siitä mitä hän pitää omanansa. En, juuri sentähden että hän niskoittelee minua vastaan. Eläköön huolissa ja hädissä kunnes on nöyrytynyt. Minä vakuutan, ett'ei hän ole astuva kynnykseni yli niin kauan kuin jalkani maassa pysyvät, ja vaikkapa eläisin vielä kaksikymmentäkin vuotta, en ai'o sittenkään jalkojani maasta nostaa".

Feri Bélteky hymyili. Harter huomasi sen.

"Te arvelette itseksenne — eikö niin — ett'ei kaikkivaltiasta kuolemaa tarvita minua ovesta ulos

ajamaan; että joku muukin korkea herra voipi tulla, joka tarjoo minulle istuinsijaa ulkopuolella ovea? Jos sitä luulette, nuori ystävä, niin tunnette oloja huonosti. Ferdinand Harter'ia ei niinkään helposti sysätä sinne tänne. Miehiä minun maineista jokainen hallitus, hattu kädessä, pyytää saada pysymään siinä asemassa, johon edeltäjät ovat heidät koroittaneet. Uskokaa pois, nuori ystävä — on ihmisiä, jotka aina ovat tarpeelliset, jotka eivät kukistu hallitusten kukistuessa, vaan nousevat nousemistaan". — — — Andjaldy oli taas tullut huoneeseen.

"No, mitä nyt taas?" ärjäsi Harter hänelle, keskeytetyksi kun tuli ylpeässä puheessaan.

"Asia on sangen tärkeä, armollinen herra".

"Voi jäädä toistaiseksi!" sanoi Harter ylpeästi, osoittaen ovea. Kirjuri meni ulos jälleen.

Harter jatkoi opetuksiansa nuorelle kokemattomalle asian-ajajalle. Hän astui taas aivan likelle ja sormieli puhuessaan Béltekyn kellon-vitjoja, joita hän kiersi kaikenlaisiin solmuihin.

"Siis sanoakseni teille vaan yhden asian, joka on osoittava, että vasta olette päässeet vaikeuksien alkuun. Jos teillä nyt jo olisi ryöstötuomio kädessänne, niin minun asian-ajajani on näyttävä teille kaikki vekselit, jotka minä olen maksanut junkkeri Elemér'in puolesta hänen kulkiessaan Italiassa, Ranskassa ja Englannissa. Nämä nousevat semmoisiin summiin, että hänen äitin-perintönsä niillä on kahdenkertaisesti maksettu".

"Sen tiedän varsin hyvin", sanoi Bélteky irroittaen vitjat Harter'in sormista ja antaen hänen sen sijaan solmita kaulaliinaansa mielensä mukaan. "Elemér oli kevytmielinen nuorukainen, joka kuittasi tuhannen, kun oli saanut sata. Mutta minä tiedän myöskin, että teidän armonne maksoi velkojille tuhannen sijassa sata. Niin muodoin rahat eivät tee muuta kuin korot Elemér'in äitin-perinnöstä".

"Olkoon menneeksi; mutta tämä on toteen näytettävä ja siihen ei ole kuin kaksi mahdollisuutta. Toinen se, että saadaan herra Lemming'in näyttämään ja esiintuomaan mitä yksityisimpiä kirjaanpanoja minun nimelleni — ymmärrättekö 'minun nimelleni' — joista voipi nähdä, että hän minun käskystäni on Elemér'in puolesta maksanut Florens'issa, Neapel'issa, Cadiz'issa, Lontoossa. Luuletteko päästävän näiden maksujen perille?"

"Käy arvattavasti vaikeaksi".

"Ehkäpä mahdottomaksikin! Toinen keino päästä asian perille on se, että itse lähдете niiden koronkiskojien luo Florensiin, Neapeliin, Cadiz'iin ja Lontoosen, että haastatte ne oikeuteen ja pakoitatte niitä todistamaan itseänsä vastaan. Onko teillä siihen rahoja, aikaa ja voimaa?"

Tämä arvoitus saattoi Béltekyä raapimaan nenäänsä. — Harter huomasi kuinka tuo heikko ihminen taipui taipumistaan.

"No, nyt te näette, nuori ystäväni, kenenkä kanssa teillä on tekemistä, kun ystävydestä rupesitte oikeutta käymään Ferdinand Harter'ia vastaan. Tämä taistelu voipi sortaa oman tulevaisuutenne. Te ette vielä tiedä kuinka paljon vallitsevat piirit voivat vaikuttaa nuoren asian-ajajan menestykseen. Me tunnemme eteviiä kykyjä, jotka eivät ansaitse jokapäiväistä leipäänsä tällä uralla; me tunnemme toisiakin, jotka sangen vähäpätöisellä ky'yllä ovat loistavasti menestyneet. Viimeksi mainitut tuntevat ihmisten arvoa. Tätä seikkaa neuvon teitä paremmin punnitsemaan. Että olette ruvennut junkkeri Elemér'in asian-ajajaksi, en moiti. Jos ette olisi siihen ryhtynyt, olisi joku muu sen tehnyt. Minä annan teille anteeksi, että niin innokkaasti olette hoitanut asiata; mutta vastaiseksi antaisin teille sen hyvän neuvon, ett'ette liian jyrkästi syökse minun otsaani vastaan, sillä — minä voin sen sanoa — minun otsani on raudasta. Jos jatkatte vast'edeskin uppiniskaisesti oikeudenkäyntiä — niin se kerran päättyy; mutta silloin teidän päämiehenne on ehtinyt tulemaan kolipääksi! Kiittäkää Jumalaa, jos ette itsekkin ole harmaapäiseksi tullut. Minä olen usein oleva tilaisuudessa heittämään isällistä hyväntahtoisuuttani poikani asian-ajajan vaakaan, vaan poikani ei ensinkään. — Pankaa tämä muistiin, nuori ystävä!" Ja hän solmi viimeisen solmun Béltekyn kaulaliinaan. Tuota reipasta nuorukaista oikein pyörryttivät Harter'in kaikki uhkaukset ja vakuutukset; hän jätti hyvästi ja meni.

Andjaldy astui heti sisään.

"No mikä on nyt tuo tärkeä asia?" sanoi Harter äreästi. "Minä en tahdo tulla häirityksi virkatoimissani. Sitä olen ilmoittanut ainakin sata kertaa ja minä tahdon, että käskyäni noudatetaan".

Tämän nuhteen kestäessä käveli Harter huoneen päästä toiseen alakuloisella ja huonolla tuulella, joka on helposti ymmärrettävä virkakunnan päällikössä. Palatessaan hän antoi armollisen viittauksen siitä, että Andjaldy nyt sai aloittaa.

"No, sanokaa nyt mikä tärkeä asia teillä on ilmoitettavana".

Andjaldy antoi kylmäkiskoisessa tyynydessään esimiehensä ylpeillen kävellä edestakaisin, ja kun häntä vaadittiin puhumaan, sanoi hän tavallisella tyynellä äänellensä:

"Minulla on ilmoitettavana että herra valtioneuvos olkoon niin hyvä ja jättäköön virkaeronhakemuksensa ennen k:lo 12 asianomaiseen paikkaan, sillä muuten saatte eronne noin k:lo 2 j.pp. korkeilta asianomaisilta".

Harter astui aivan likelle Andjaldyä, katsoakseen hänen silmiinsä. Vaan Andjaldy seiso paikallaan eikä pieninkään muutos hänen kasvoissaan osoittanut hänen leikkiä laskevan.

"Olemmeko molemmat hereillä?" kysyi Harter.

"Olemme, mutta nyt saamme molemmat panna maata, armollinen herra".

"Mitä tämä tietää, sopimatonta leikkiäkö?"

"Tosiaankin sopimatonta! Minä puhuin ystäväni kanssa, tiedätte, hänen, joka meille ilmoittaa kaikki, mitä tapahtuu maaherran virastossa".

"Hänkö pani teidän juoksemaan?"

"Sitä ei hän tehnyt. Suvaitsetteko kuulla jutun alusta alkaen. — Lemming on vangittu".

"Kuka on hänet vanginnut?"

"Joku huimapäinen upseri. En tunne syytä täydelleen; mutta sanotaan että ne koskevat jyvakauppaa".

"Mitä se minuun koskee?"

"En ole väittänytkään, että tuo asia koskee teidän armoanne. Upseri oli vimmastunut Lemming'iin ja otti hänen paperinsa takavarikkoon. Näissä oli kaikkein nimet lueteltuina, jotka tuon kaupan johdosta olivat saaneet rahoja Lemming'iltä, ja tässä luettelossa teidän armonnekin nimi on yhteydessä 5,000 tukatin kanssa".

Tämä isku sattui niin kovasti Harter'in päähän, että hänen oli istuminen eräälle tuolille.

"Käsittämätöntä!"

Mikä oli käsittämätöntä, sen hän jätti toisen käsitettäväksi. Hetken kuluttua avasi hän suunsa jälleen.

"Mitä siitä arvellaan?"

"Minä olen ilmoittanut, mitä tiedän — mitä en ole ilmoittanut, sitä en tiedäkkään".

Harter hypähti seisomaan.

"Menen paikalla hänen ylhäisyytensä luo".

"Minä voin teille vakuuttaa, herra valtioneuvos", jatkoi tyynesti ja armottomasti Andjaldy — "että hänen ylhäisyytensä on kieltänyt laskemasta teitä enää luoksensa".

Harter oli jo tarttunut hattuunsa, nyt heitti hän sen pöydälle.

"Mutta miksi?" — Hattu oli pyörinyt lattialle. Harter otti sen siitä ja heitti sen uudestaan pöydälle, tällä kertaa niin lujasti, ett'ei se enää voinut pudota, ja kysyi toistamiseen: "Miksi?" —

"On huomattu, että Lemming on tehnyt hirveitä petoksia jyvien ja'ossa".

"Vaan mitä nuo petokset minua koskevat?" huusi Harter ja heittäysi jälleen nojatuoliin.

"Ei mitään. Sen olenkin ilmoittava koko maailmalle. Mutta teidän nimenne, herra valtioneuvos, ynnä useitten muitten, on Lemmingin muistoonpanokirjassa".

"Voihan Lemming kirjoittaa siihen mitä hyvänsä. Mitä se minuun koskee?"

"Lain mukaan sangen vähän. Tuomarin edessä teidän armonne voi sanoa, ett'ei tämä osoita mitään. Mutta tuo tuittupäinen sotamies on muitakin tyhmyyksiä tehnyt. Ennenkuin tuli tänne syytöksineen, kertoi hän matkalla kaikille ihmisille havainnoitaan. Hän näytti monelle Lemming'in muistoonpanot, näytti ne kaikenmoisille ihmisille ja ylltytti siis yleistä mielipidettä näitä kirjassa nimitettyjä miehiä

vastaan. Vallanpitäjät olivat raivoissaan. Häpeä on julkinen eikä sensorin punainen liitu voi sitä estää. Vallanpitäjät eivät voi tunnustaa tätä häpeää omakseen, vaan työntävät sen syytettyjen hartioille. Sen suurempaa onnettomuutta ei siitä synny. Te, herra valtioneuvos, estätte virasta-eroittamisen siten, että minä heti juoksen residensiin, vieden sinne eronhakemuksenne".

Ferdinand Harter tuijotti eteensä muutamia minutta epä tietoisena. Andjaldysta kävi päättämättömyys liian pitkälliseksi.

"Herrani! Laiva on uppomaisillaan! Pelastakaamme lippu! Sitten saamme nähdä, voimmeko muutakin pelastaa. Vaan kiire on käsissä".

Harter nousi äänettömänä nojatuolista; Andjaldy istuutui siihen, siirtäen sitä pöydän ääreen, ja rupesi kirjoittamaan eronhakemusta.

Sen tehtyään hän nousi ja pakoitti Harter'ia jälleen istumaan. Ferdinand Harter oli kuin kapalolapsi väkevämmän kädessä, Vielä neljännestantia sitten oli hän ylpeillen sanonut ett'ei hän 20 vuoden kuluessa siirrä jalkaansa siitä paikasta, johon oli sen asettanut; ja nyt tulee tuo nöyrä palvelija, tuo vähäpätöinen ihminen ja puhaltaa hänet kerrassaan pois yhdellä hengähdyksellä kuin paperilapun tai makulaturi-lehden. — Harter istui, otti Andjaldyn tarjooman kynän ja kirjoitti nimensä alle. Hän ei voinut enää epäillä Andjaldyn kertomuksen todenperäisyyttä. Noiden 5,000 tukatin mainitseminen ryösti häneltä kaikki sielun-voimat. Vaan kaksi siitä tiesi. Jos asia nyt on tunnettu, ainoastaan Lemming'in paperit voivat olla siihen syyppäät. Olkoon kuinka tahansa, asia oli vaarallinen. Jos siitä vähääkin juteltiin, ei hän voinut pysyä virassaan.

— "Mutta siitä ei ainoastaan jutella, vaan huudetaan ja pauhataan kaikilla kaduilla, hyvä herra".

Hän kirjoitti alle, kirjoitti vapisevalla kädellä eronhakemuksen alle.

"Tässä, vie se heti paikalla", hän sanoi Andjaldylle ja lisäsi hiljaa: "Koettakaa saada selvää kaikesta, mitä mahdollista on".

"Olen pitävä huolta siitä, että teidän virasta-luopumisenne jo iltapäivällä on kaupungissa yleisenä puheen aineena".

"Niinkö luulette? — Ja mitä Lemming'istä tiedätte?"

"Sen tiedän, että kaikki hänen talossansa on sinetin takana tällä hetkellä. Lemming'iltä on luullakseni vahingon korvausta vaadittava".

"Malvina parka! Sano hänelle, että jos hänellä ei ole muuta turvaa, niin minun Bartafalva linnani on hänen käytettävänä. Itse en ai'o hetkeäkään jäädä Pesth'iin tämmöisen kolauksen jälkeen".

"Minun on ilmoittaminen vielä yksi ikävä asia teille. Jo tänä päivänä k:lo 12 ja 1 välillä on polisimestari, joka on sangen kohtelias herra, huomauttava teille — tietysti ei käskyn, vaan ystävällisen neuvon muodossa — ett'ette saa lähteä Pesth'istä lähimmässä tulevaisuudessa, sillä teidän läsnä-olonne voisi olla tarpeellinen".

"Mitä? Aiotaanko minua vangita?" huusi Harter vimmastuneena.

"Ei! Teitä pyydetään vaan ystävällisesti jäämään. Rouva Lemming saa ankaran käskyn olla jättämättä kaupunkia".

Harter'in hämmästys nousi nousemistaan joka sanasta.

"Mutta miksi rouva Lemming sekoitetaan tähän asiaan?"

"Sitä en itsekään tiedä".

"Ettekö aavista mitään?"

"Arvattavasti sentähden, että rouva Lemming'in meno-arvio pidettävässä tutkinnossa on antava selvitystä miehen kieveltämisistä. Tästä vertaamisesta toivotaan varmoja päätöksiä".

Ferdinand Harter oli melkein kuin halvautunut.

"Hyvä, joudu hakemusta viemään, ja koettakaa niin pian kuin mahdollista saada puhua Lemming'in kanssa. Sitten etsikää minua asunnostani — älkäätekä täältä enää".

Andjaldy pisti hakemuksen taskuunsa ja lähti pois suuren virkasalin kautta. — Kanslian esimies kysyi häneltä hiljaa: "Millaisella tuulella herra valtioneuvos on? Voiko nyt mennä hänen puheilleensa?"

Andjaldy vastasi: "Herra valtioneuvos on niin vimmastunut, että jokainen tekee hyvin, joka ei tänä päivänä tule hänen eteensä asioiden tai valitusten kanssa".

Muut virkamiehet siirtyivät kauniisti takaisin paikoilleen, silmäillen perä-ovea, tulisiko tuo pelätty mies ulos antaakseen alhaisempain virkamiesten tuntea hänen huonon tuulensa painoa, mutta tuo pelätty ylimys hiipi sill'aikaa pienen takaoven kautta ulos. Viralliset lehdet eivät tule julkaisemaan hänen jäähyväis-puhettansa, niinkuin julkaisivat sen, minkä hän piti virkaan astuessaan. Alhaisemmat virkamiehet eivät tule jäähyväisille hänen luoksensa virkapuvuissa ja kasvoillaan valenaamat, jotka muistuttavat unkarilaisia sankareita. Portinvartija ei ole tekevä hänelle kunniaa suurella nuppusauvallansa kun hänen vaununsa viimeisen kerran pyörivät pois. Hiljaa, muuria myöten hiipien, tuo mainio mies rientää katuja myöten ja koettaa päättää vastaan-tulevien tervehdyksistä, kääntävätkö pois kasvonsa vaiko tervehtivät: "hän ei vielä tiedä mitään" — "hän jo tietää jotakin".

21 Luku.

Sopimus.

Jo k:lo 1 aikana päivällä sai Harter kokea että Andjaldyn antamat tiedot olivat luotettavat. Hänen palvelijansa ilmoitti polisineuvoksen.

Siinä ei ollut mitään sen kummempaa. Voihan seuraelämässä olla hyvä ystävä polisipäällikön kanssa. Mitähän noista raukoista tulisikaan jos ei polisipäällikkö voisi olla hyvä ystävä kenenkään kanssa?

Hän oli sangen ystävällinen mies. Hän valitti että herra Harter niin äkkiä oli päättänyt ottaa virkaeron. Mutta se on tosi: "noblesse oblige". Kavaljeri ei voi kärsiä häpeän varjoakaan nimellensä.

Jokainen on vakuutettu siitä, ett'ei hra Harter'illa ole vähintäkään osaa Lemming'in asiassa. — Mutta Lemming'istä hän ei tietänyt sanoa hyvää. Hän on konna. Semmoisissa asioissa hallitus ei laske leikkiä. Lemming on kohdeltava armotta. Joka haaralta tulee valituksia hänestä. Tuo kuoppaan langennut syntinen on sitä paitsi tehnyt sen konnuuden, että on yksityisissä muistoonpanoissaan pyytänyt häväistä mainioita, yleisesti kunnioitettuja, hyödyllisiä miehiä, kirjoittamalla suuria summia heidän nimensä viereen. No, luonnollista on ett'ei kukaan näistä rehellisistä miehistä, kaikkein vähimmin Ferdinand Harter'ista, ota kuullakseen että olisivat ottaneet lahjoja kansan vahingoksi; sentähden nämä rehelliset miehet, varsinkin yleisesti kunnioitettu herra Ferdinand Harter, tekisi hyvin jos hän, oikeuden-käynnin kestäessä olisi kaupunkia jättämättä, jotta hän ensi tilaisuudessa voimallisesti voisi tuon konnan musertaa. Ainoastaan oman etunsa tähden!

No tämä oli vangitseminen *in optima forma*.

Polisimiehen mentyä jäi herra Harter yksin jällelle. Onni se oli hänelle, ett'ei hänessä asunut syvempiä tunteita; muuten olisi saattanut pelätä että se ihminen, jonka kanssa nyt oli kahden kesken, veisi häneltä hengen. Hänen aivoissansa pyöri jo uuden tuuman pyörät; näiden pyörien akselina oli päähän pistänyt poistamaton intohimo, sama intohimo, jonka lakkaamaton ilma-virta pani hänen tuuli-myllynsä liikkeelle.

Me sanomme rohkean sanan, ilmoittaessamme, että Harter lankeemuksessaan tunsi jotakin ilon kaltaista.

Tässä pyörteessä, joka katkaisi yhteiskunnalliset siteet, hän tunsi olevansa likellä sitä, joka hänestä oli ollut saavuttamatonta.

Tämä tumme-kuva saattoi hänen unhottamaan kaikki, itse helvetinkin, johon se oli häntä houkutellut.

Hän taisi koristaa hautaansa ja lo'assa maaten tuudittaa itseänsä suloisiin unelmiin.

Koko päivän hän jäi asuntoonsa; hän käveli edes takaisin huoneissaan ja kuvasi itselleen hehkuvalla mielikuvituksella eriskummallisia asioita. Näissä mielikuvituksissa eivät enää vallinneet valtiollinen suuruus eikä yhteiskunnalliset vaatimukset, vaan ainoastaan tulisen rakkauden viekoittelevat toiveet.

Andjaldy palasi vasta myöhään illalla.

Häntä kummastutti esimiehensä huoleton, jopa kevytmielinen mielentila.

"Oletteko käyneet Lemming'in luona?"

Nämä oli hänen ensimmäiset sanansa kirjurille.

"Olen käynyt hänenkin luonansa. Olen päässyt mihin vaan olen pyrkinyt. Minun onnistui päästä Lemming'in puheille".

"Kuinka Malvina kestää tätä iskua?"

Tämä kysymys sekä kummastutti että suututti Andjaldyä.

"Tietysti on hän aivan masennettu. Hän on vuoteen omana. Mutta hänen pahoinvointinsa ei ole pääasia, vaan Lemming'in".

"Mitä minä Lemming'istä? Hirtettäköön hänet minun puolestani kernaasti. En tunne sitä ihmistä, enkä tiedä hänestä mitään. Hän on syyttä kirjoittanut nimeni lompakkoonsa!"

"Aivan niin! Kun haaksirikkoon joutuneet pelastuvat veneellä ja joku onneton tarttuu laitaan kiinni, sysätään hän takaisin mereen, ja se onkin oikein, sillä muuten asianomaiset itse hukkuisivat. Tässä on kuitenkin se paha seikka mietittävänä, ett'emme voi lykätä Lemming'ia yksin mereen ilman hänen rouvaansa".

"Sitä en ymmärrä. Mitä tekemistä valtiolla voi olla vaimon kanssa, olkoonpa hänen miehensä kuinka rikoksellinen tahansa?"

"Ei häntä uhkaakaan vankihuone, vaan päinvastoin liika vapaus. Lemming'in paha onni on, että häntä syytetään kahdesta asiasta: ensiksikin että lahjoomisella sai muona-kaupan, ja toiseksi että on jakanut kelvotonta tavaraa. Ensimmäinen syytös on sangen kallis. Jos lahjominen näytetään toteen, rangaistaan hän siitä; jos sitä ei voida toteen näyttää, on hän petturi, joka on pannut kirjaansa vääriä asioita, ja silloin hän rangaistaan siitä. Kaikissa tapauksissa on hän kiinni, Toisen syytöksen johdosta otetaan hänen omaisuntensa takavarikkoon vahingon korvaukseksi. Ajatelkaa nyt, armollinen herra, mitä vangitun pankirin vaimosta tulee, jonka omaisuus on menetetty; vaimosta, joka on tottunut ylellisyyteen, ja joka sitä paitsi on tarpeeksi kaunis hankkimaan itselleen sitä, mihin on tottunut, joka ei ainoastaan ole saanut miehensä nimeä, vaan sen verran hänen häpeästäänkin, ett'ei vähänen häpeätä lisäksi häntä suuresti kammostuta. Mitä semmoisesta naisesta tulee?"

Ferdinand Harter mietti itsekseen mitä hänestä tulisi.

"Minä voin salaisuutena ilmoittaa teidän armollenne, että rouva Lemming on toimittanut kaikki niin, että hän voi paeta Paris'iin niin pian kuin asianomaiset jättävät häntä liian tarkasti huomaamatta".

Harter'ista tuntui näitä sanoja kuullessaan ikäänkuin sähkö-virta olisi juossut kireestä kantapähän.

"Ja hän voisi todellakin paeta täältä?"

"Voisi, meidän kesken sanottu".

"Tässä tapauksessa hän jättäisi Lemming'in oman onnensa nojaan?"

"Jättäisi kun jättäisikin".

"Tätä ihmistä ei siis voi pelastaa?"

"Yksi keino löytyisi! Ja juuri sentähden olen koettanut häntä lähestyä".

"Lemming on hukassa jos te, herra valtioneuvos, oikeuden edessä sanotte, ett'ette tiedä mitään noista 5,000 tukatista, jotka ovat teidän nimellenne kirjoitetut".

"Ja jos minä sanon tietäväni niistä, hän kuitenkin on hukassa, mutta minä myöskin".

"Pyydän nöyryimmästi! Herra Lemming on sanova tutkinto-tuomarille että hän on lainannut teille nuo 5,000 tukatia, ja jos te myönnätte, raukeaa syytös lahjoomisesta tyhjiin".

"Mutta siinä tapauksessa minun tunnustama velkani on kohta muuttuva velkakirjaksi, johon oikeus iskee kyntensä ja josta se on vaativa maksua".

"Niinpä arvelen minäkin".

"Neuvotteko minua heittämään ulos ikkunasta 5,000 tukatia Lemming'in pelastamiseksi?"

Andjaldy kohotti olkapäitensä sanomatta, neuvoiko siihen vai ei. Itsekseen hän ajatteli, että herra Harter voisi kysyä päiväkirjaltansa, oliko hänellä syytä semmoiseen uhraukseen vai ei.

"Hyvä", sanoi Harter, "tahdon senkin tehdä. Tahdon tehdä Lemming'ille tämän uhrauksen yhdellä ehdolla. Ilmoita ehtoni hänelle. Jos hän siihen myöntyy, niin minäkin myönnyn."

"Suvaitsetteko, teidän armonne, mainita ehtonne minulle?"

Ferdinand Harter'in kasvoista hohti tällä hetkellä tavaton tuli, ja silmistänsä loisti säkenöimällä koko hänen intohimonsa; hän puseri kovasti Andjaldyn kättä kuiskaten:

"Ehtoni Lemming'ille on: *että hän antaa minulle vaimoni takaisin*".

Sen kuullessaan Andjaldy säpsähti niinkuin se, joka yht'äkkiä huomaa seisovansa mielipuolen edessä; mutta tuo mielipuoli piti vakaasti kiinni hänen kädestänsä ja kertoi kuumeen tapaisesti hengittäen sortuneella äänellä:

"Hänen pitää antaa minulle vaimoni takaisin".

Andjaldy pudisti hämmästyneenä päätänsä ja sanoi epäilevällä äänellä:

"Kuinka se olisi mahdollista? Minä en käsitä sitä".

Harter nauroi ja heitti rakastuneen nuorukaisen tavalla luotansa tuon vakavan käden.

"Mutta kuinka voitte olla niin yksinkertainen? Lakimieshän olette ettekä ymmärrä sitä! Tulkaa, niin minä sen selitän teille. Vaan istukaamme, sillä se on lavea aine. Minä olen paljon sitä aprikoinnut — ettekö te koskaan? — Kuinka Malvina voisi vaimonani palata talooni, palata hyljättyyn kotiin, entiseen taloonsa, ilman pakkoa, ilman häväistystä, yksinkertaisimmalla ja kunniallisimmalla tavalla. Ja te ette sitä ymmärtäisi?"

"En, se ei ole koskaan juolahtanut mieleeni".

"Oi minulle on siitä selville pääseminen maksanut monta unetonta yötä".

"Minuakin rupee aavistamaan pitkällinen historia. Avioerojutut ovat tavallisesti pitkällisiä".

"Tässä ei tarvita mitään mutkia. Kahden päivän miettimis-aika ja ero voi tapahtua, Lemming'in talo jää emännättömäksi ja Harter'in talo saa emännän".

"Uskallanko kysyä mikä nimi sillä rouvalla tulee olemaan?"

"*Ferdinand Harter'in nimi* Jumalan ja ihmisten edessä. Kirkollisten ja valtion lakien mukaan Ferdinand Harter'in nimi".

"Olen utelias kuulemaan minkä muodon tuo mahdollisuus saa".

"Sallikaa minun siis selittää asia teille. — Te tiedätte että kuuluimme katolilaiseen kirkkoon kun eripuraisuus syntyi. Saadaksemme eron toisistamme, rupesimme protestanteiksi, sillä romalais-katolilainen kirkko ei salli avio-eroa. Tämän kirkon opin mukaan Malvina ei ole Lemming'in, vaan minun vaimoni. Protestanttien lakien mukaan hän on Lemming'in laillinen vaimo, mutta pyhä paavi ei katso semmoista avioliittoa muuksi kuin vertti-elämäksi. Jotta siis taas olisimme toinen toisemme omana, silloin ei tarvita muuta kuin että palaamme romalaisen kirkon helmaan; se tuntee Malvinaa ainoastaan Harter'in aviovaimona; sille Klausenburgin konsistorion erokirja ei ole minkään arvoinen, siitä on Malvina ainoastaan ja eroamattomasti minun. Voidaksensa olla minun vaimoni huomenna, ei hänen tarvitse muuta kuin palata sen kirkon helmaan, josta on eronnut. Ymmärrätkö nyt minua?"

"Ymmärrän", vastasi kolkolla äänellä Andjaldy.

"Katsotteko nyt mahdolliseksi ehtoani, että Lemming'in on antaminen minulle vaimoni takaisin?"

"Katson! Sallittakoon minun vaan tehdä se muistutus, että kolmannenkin mieltä on tässä asiassa kuulusteleminen, ja tämä kolmas on rouva Lemming".

"Minä tiedän sen. Juuri sentähden uskon teille syvimmän salaisuuteni, jota luulevaisuudella olen säilyttänyt. Menkää Malvinan luo ja sanokaa, että häntä lemmin ja että olen huomannut mitä hänessä kadotin, hänestä erottuani; sanokaa, että tahdon häntä jälleen omakseni — eli oikeammin, että tahdon olla hänen orjanansa — sydämeni ja taloni ovat hänelle avoinna. Tulkoon ruhtinattarena niissä hallitsemaan. Minä olen seisova kuin kerjäläinen hänen edessänsä, tyytyen niihin murusiin, jotka hänen armeliaisuutensa minulle suo, ja kiitollisena en ole häntä rukouksillakaan vaivaava. Sanokaa hänelle, että tahdon olla jalomielinen ja rakkaudesta häneen vapauttaa Lemming'in hänen surkeasta tilastansa, Malvinan itkettyneitten silmien tähden; mutta sanokaa myös ett'en tuntiakaan tahdo kärsiä, että hän kantaa tuota häväistystä nimeä tai ilmestyy häväistyn miehen rinnalla, hän, jota tahtoisin oman nimeni loistolla ympäröidä".

Andjaldy kumarsi.

"Sen kaiken olen sanova rouva Lemming'ille".

"Menkää mitä pikemmin sitä parempi, hyvä Andjaldy, ja tuokaa minulle suotuisa vastaus".

Kirjuri antoi esimiehen kuumien käsien pusertaa omiansa. Mutta hänen omat kätensä olivat kylmät kuin kivi eivätkä vastanneet käden puserrukseen.

Andjaldy toimitti jo samana päivänä asian. Siinä ei mitään kummallista, että hän vielä myöhään samana päivänä pääsi rouva Lemming'in luo; hänen nykyinen asemansa oikeutti siihen.

Vastaus oli vakava ja kieltävä.

Rouva Lemming oli vastannut: "ei".

"Ei", sanoi Harter kummastellen ja pudisti epäillen päätään. "Miksi hän vastasi 'ei'?"

"Tietysti sentähden ett'ei ehdotus häntä miellyttänyt".

Harter katseli epäillen Andjaldyn silmiin ja toivotti sitten hyvää yötä.

Andjaldy ilmoitti tulevansa olemaan kauan ulkona tänä yönä.

Tämä tapahtui viime aikoina usein. Kerrottiin, että hänestä oli tullut yöjuoksija ja että hän oli juomaretkillä aamuun asti.

"Tehköön niin; eihän hänellä ole muuta huvitusta maailmassa", sanoi Harter ja antoi hänen mennä, tekemättä kysymyksiä.

Ja Andjaldy meni kun menikin illalliselle ja jäi niinkuin useasti ennenkin illallisen jälkeen juomapöydän ääreen — yksinänsä. Hän ei kaivannut iloista seuraa; hän taisi juoda ihan yksinänsä. Hän tyhjensi pullon toisen perästä, ikäänkuin tieteellisesti tutkiaksensa, mitenkä selvä ihminen tulee humalaan; juopuneeksi ei hän kuitenkaan koskaan tullut. Viini teki hänet mykäksi ja totiseksi; hän jäi valveille.

Ja hänellä oli eräs ajatus, joka piti häntä hereillä. Toinen tavallinen ihminen olisi säilyttänyt tuota salaisuutta vuoteellansa, mutta hän päästi sen valloilleen. Toinen olisi askel askeleelta vainonnut ja vakoillut sitä miestä, jota aina, joka hetki, silmällä piti; Andjaldy antoi hänen tehdä ja toimia, tulla ja mennä, pitäen häntä aina silmällä kumminkin.

Hän tietää, että Ferdinand Harter'ia tähän aikaan joka hetki vakoillaan, ett'ei hän päivällä eikä yöllä voi mennä ulos ovestaan ilman että kirjaan pannaan minne hän menee ja missä hän oleskelee. Kun Andjaldy myöhään illalla jättää juoma-pöydän, tekee hän vielä kävely-retken kaupungissa aina Hochstrasseen asti. Siihen aikaan oli mainitun kadun varrella eräs kulmakartano, jossa valvottiin koko yö. Kaitseلمus on aina valveilla.

Andjaldyllä oli hyviä ystäviä kaikissa polisi-toimistoissa. Niissäkin on ihmisiä jotka rakastavat tuttavuuksia ja iloista kanssakäymistä. Andjaldy tapasi erään tuttavan.

"Jäikö esimieheni kotiin tänä iltana?" kysyi Andjaldy häneltä.

"Ei, hän meni illalliselle Europa nimiseen ravintolaan. Sinne hän kutsutti erään kaupungin-miehen ja lähetti kirjeen rouva von Lemmmg'ille. Kaupungin-mies sai hetken odottaa vastausta ja Harter sai odottaa kaupungin-miestä. Saatuansa kirjeen, pisti hän sen taskuunsa ja meni kotiin. Odottaessaan oli hän juonut suuren kupillisen teetä. Vielä tällä hetkellä näkyy valkea hänen ikkunastaan".

Andjaldy kiitti toverin uutisista, toivotti hänelle hyvää yötä, meni sitten kotiin hänkin ja pani maata.

Hänen huoneensa oli esimiehen huoneen päällä. Kauan kesti ennenkuin hän sai unta; Harter siellä alhaalla käveli edestakaisin ja hänen askeleensa pitivät Andjaldya valveilla. Aamulla he tapasivat toisiansa Harter'in yksityisessä työhuoneessa.

Ei mitään muutosta huomattu kumpasenkoan kasvoissa.

"Eikö mitään uutta?" kysyi Harter.

"Ei mitään".

"Minä tiedän jotakin", sanoi Harter, hengittäen hampaitten välitse. "Minä olen kutsuttu aamupuolella tutkintotuomarin luo Lemming'in asiassa".

"Mihin aikaan?"

"Mihin aikaan minua miellyttää; minun arvoiselleni miehelle ei määrätä tuntia".

Huolimatta tuosta teeskennelystä tyyneydestä ja ylpeästä katsannosta ilmaisi hänen puheensa kuitenkin, että hän oli liikutettu.

"En tiedä vielä kuinka keskustelu päättyy; kaikissa tapauksissa täytyy minun valmistua kaikkia mahdollisuuksia varten, sillä tässä vanhassa maailmassa ei rehellisinkään mies voi olla varma siitä, ett'ei ole epäluulon alainen. Tahtoisin sentähden pyytää jotakin teiltä".

"Olen palveluksessanne".

Harter toi kirjoitus-pöytänsä laatikosta tuon tunnetun päiväkirjan.

"Olen jo kerran ennen ollut siinä asemassa, että olen tahtonut jättää tämän yksityisen kirjani teidän haltuunne. Pyydän nyt samaa palvelusta. Siinä ei ole mitään vaarallisia salaisuuksia; mutta noilla lehdillä on kuitenkin luettavana yksityisiä mietteitä, joista ei sovi puhua. Pyydän sentähden teitä ystävällisesti sitä säilyttämään. Ja jääkää sitä paitsi kotia kunnes palajan ja pitääkää ulkokuoneemme ovi suljettuna. Jos sill'aikaa kenties joku valtiollinen talon-tarkastus tapahtuisi ja te sattuisitte huomaamaan että noista herroista — tunnnettehan kaikki personallisesti — tulisi rappusia myöten ylös, niin heittäkää tämä päällys sisällyksineen kaminiin älkääkää avatko ovea ennenkuin kaikki on poroksi palanut. Voinko luottaa teihin?"

"Täydellisesti".

"Minä kiitän teitä; olen osoittava teille kiitollisuuttani!" sanoi Harter painaen kirjurin kättä. "Muuten ei minua mikään huoleta. Olen selvillä oman itseni suhteen. Paha ei ole niin paha kuin näyttää olevan. Tahdon tehdä oikeutta itselleni ja muille. Kaikkein pitää tulla tyytyväisiksi minuun".

Tämä Harter'in mieliala kummastutti suuresti Andjaldyä. Ei ollut kieltämistä, että Harter'in kasvoissa kuvautui ylevä vakavuus, joka ei voinut olla tämän tilaisuuden synnyttämä. Andjaldy tuskin osasi malttaa mieltänsä siksi kun esimiehensä läksi.

Hän malttomuudella odotti saadakseen olla yksinänsä tuon tärkeän päiväkirjan kanssa kaksinkertaisesti lukittujen ovien takana.

Oi tuo Harter on todellakin kevytmielisin ihminen Jumalan avarassa maailmassa, kun hän ensiksikin uskoo paperille salaisuuksia, jotta ihminen tunnustaa itselleenkin ainoastaan silloin kun tuomari hänen povossansa nukkuu eikä kuule mitään; ja toiseksi kun hän, niitä kirjoitettua, luulee ihmisten käden tekemän lukon voivan niitä salassa säilyttää. Ja lopuksi hän uskoo ne kaikkityyni ihmisen haltuun, parhaimmalle ystävälleen muka!

Andjaldy kiiruhti lukkoa avaamaan ja kääntämään päiväkirjan lehtiä.

Ken kuvaa hänen hämmästyksensä!

Oi, tämä Harter ei olekaan niin kevytmielinen kuin luulemme; koko päiväkirjassa ei ole ainoatakaan kirjoitettua riviä.

Ei ainoatakaan kirjoitettua lehteä siinä ollut.

Ennen kirjoitetut lehdet olivat kaikki terävällä veitsellä pois leikatut; ainoastaan tyhjät olivat jällellä.

Hän käänsi tyhjät lehdet alusta loppuun asti; päiväkirjasta ei hän löytänyt ainoatakaan riviä eikä kirjainta.

Harter tiesi, minkä kanssa hän leikki ja että leikki voi käydä totiseksi.

Mutta miksikä leikkiä jatketaan? Minkätähden jätetään kirjurin haltuun päiväkirja koteloineen ja käsketään polttaa ne jos talon-tarkastus tapahtuu? Jos ei siinä ole muuta kuin puhdasta paperia, voisi jokainen sitä nähdä, eihän ole mitään kätkeväää eikä pelättävää.

Turhaan hän päiväkirjasta etsi selitystä tuohon arvoitukseen, siinä oli vaan tyhjiä lehtiä.

Entäs kotelossa?

Andjaldy piti sitä päivää vasten, voidaksensa katsoa siihen, ja kotelon pohjassa hän havaitsi rypistetyn vihriän paperin.

Hän veti sen ulos paperi-saksien avulla.

Väristä ja tuoksusta hän tuon kirjeen tunsi, tiesipä kuka sen oli kirjoittanut, ennenkuin oli käsialaa

nähnytään.

Kirje oli rouva von Lemmingiltä.

Sama kirje, jonka kaupunginmies oli vastaukseksi tuonut eilen illalla.
Andjaldy luki seuraavaa:

Rakas ystävä!

Minä suostun rauhan ehtoihin. Se on parasta meille kummallekin. Mutta minäkin puolestani teen kaksi välttämätöntä ehtoa. Toinen on se, että Lemming pelastetaan; häpeä olisi jättää hänet onnettomuuteen. Toinen on se, että teette poikanne kanssa sovinnon. Minä en voisi astua yli sen talon kynnyksen, josta perheen ainoa poika on karkoitettu. Nämä ehdot on teidän helppo täyttää, jos minua rakastatte.

Yksi asia vielä.

Te ette saa uskoa kirjurillenne keskinäistä sopimustamme; keskustelkaamme asiasta kirjallisesti. Soisinpa melkein, että hankkisitte kirjurillenne paikan, esim. Wien'in hovikansliassa; hän on palkittava uskollisesta palveluksestansa. Teidän luo hän ei kuitenkaan voi jäädä kun ette enää ai'o vastaanottaa mitään virkaa.

Varovasti siis!

Malvina.

Andjaldy luki tämän kirjeen, ja hän luki sen uudestaan. Hän luki sen kymmenennen ja sadannen kerran. Oikeastaan ei hän lukenut sitä enää, hän näki sitä jo sielun silmillä, eikä ruumiin, kunnes oli sydämensä seiniin piirtänyt jok'ainoa kirjaimen tarkasti, vapisevalla kädellä, kunnes joka kirjain rupesi itse kertomaan, kertomaan paljon, kertomaan kaikki.

Nyt hän pani kirjeen kokoon, takaisin sen piilopaikkaan, ja astui käsivarret ristissä ikkunan luo odottamaan esimiehensä palaamista. Jos joku häntä näki vastapäätä olevista ikkunoista, se olisi voinut luulla häntä vahakuvaksi, joka oli hyvin ihmisen näköinen, sillä eroituksella vaan, ett'ei vahakuva liikuta silmiänsä.

Myöhään iltapäivällä Harter palasi Hän ei mennyt ensin omiin huoneisiinsa, vaan ylös kirjurin luo.

Kesäkuumuudessa lämmitetty uuni hänelle vakuutti, että hänen oli tekemistä uskollisen miehen kanssa, joka tarkasti noudatti hänen käskyjäänsä silloinkin kun nämä eivät olleet hupaisinta laatua.

"Te ette tarvitseet lämmitettyä uunia?"

"Tänne ei tullut ketään", sanoi Andjaldy, ottaen päiväkirjan käteensä.
"Arvattavasti ei siis tulekaan ketään".

"Kuinka niin?"

"Sillä minä luulen, että tuo ikävä juttu päättyy paremmin kuin luulemmekaan".

"Lemming on tietysti syytön".

"On, pääasiassa; sivuseikoissa koetamme häntä auttaa tavalla tai toisella. Mitä hänen käskyläisensä ovat rikkoneet, ei koske suorastaan häntä, syytös lahjoomisesta raukee itsestään".

"Kun muistoonpanokirjassa mainitut herrat ilmoittavat saaneensa lainaksi puheena-olevat rahasummat?"

"No niin!"

"Herra valtioneuvos on hyväntahtoisesti antanut noille muille kehoittavan esimerkin".

Harter viivytti vastausta.

"Minä puolestani en ole koskaan uskonut sitä Lemming'istä; hän on kuitenkin vanha ystäväni, en ole voinut sallia hänen hukkuu tuon onnettomuuden tähden".

"Sehän oli hyvin jalomielisesti tehty teidän armonne puolelta, kun tietää rouva Lemming'in antaneen teille kieltävän vastauksen".

Harter koetti niin pian kuin mahdollista päästä tästä keskustelusta, niinkuin ahtaista saappaista.

"Minun aikomukseni on kokonaan vetäytyä pois valtiolliselta taistelukentältä. Ja sen lyhyen ajan, jona minulla vielä on jotakin sanomista, tahdon vaikuttaa niiden eduksi, jotka ovat minulle läheisiä. Ensiksikin Lemming'in. Pääsköön se raukka, olemmehan usein juoneet teetä yhdessä. Ihminen ei unohda semmoista".

("Hirtettäköön hän kernaasti minun puolestani", oli sama mies sanonut eilen, ajatteli Andjaldy!)

"Teidänkin eduksenne olen vaikuttanut, rakas Andjaldy!"

"Minunkin?" kysyi kirjuri painaen alihuulta hampaita vasten.

"Niin, koska *en enää mihinkään virkaan rupea, ette tekään enää voi jäädä kirjuriksen*".

"Todellakin?"

"Ei suinkaan!" vakuutti herra Harter, joka arveli Andjaldyn olevan huolissaan tulevaisuudestaan. "Ja vaikka minulle tarjottaisiin palkinnoksi koko maailma, en sittenkään ottaisi mitään virkaa vastaan tällaisen häpeällisen kohtelemisen jälkeen, tällaisen katkeran kokemuksen perästä. Mutta olen puhumatta siitä. 'Philippon tykönä tavataan!' — Nyt on puhe ainoastaan niistä, jotka lankeemukseni kautta olen langettanut. Niiden joukkoon tekin kuulutte. Olen antanut teidän puolestanne suosituksen hovikansliaan Wien'issä. Epäilemättä saatte viran siellä. Tämän suosion-osoituksen kautta hallitus on sovittava minulle tehdyt vääryydet".

"Kiitän!" sanoi Andjaldy. (Tämä on toinen pykälä, ajatteli hän itsekseen).

Ja hän tiesi, että kolmas pykälä oli tulossa.

Harter osoitti suurta jalomielisyyttä, joka sopi hänelle niin mainiosti.

"Minä olin mahtavien henkilöiden luona, niidenkin, jotka kaikkein vähemmin minua suosivat. Minun on myöntäminen, että minua ystävällisesti vastaan-otettiin joka paikassa. Tutkinto-tuomarin luona oli pikemmin hupainen kanssa-puhe kuin laillinen tutkinto. Oli aivan tarpeeksi kun ilmoitin, että Lemming'in muistiin-pano minun suhteeni koski lainaa. Niin pian kun rahat vaaditaan, maksan kohta. Loppu keskustelusta koski muita asioita. Teistäkin puhuin paljon. Minun suositukseeni pantiin paljon arvoa. Että saatte paikan hovikansliassa, on aivan varma asia. Ennenkin olette toivoneet pääsevänne Wien'iin".

"Monta vuotta sitten".

"Vanha toivo siis toteutuu. Te lähдете kauniiseen pääkaupunkiin. Tästä pyydän ainoastaan pientä palvelusta teiltä. Wien'issä tulette arvattavasti kohtaamaan tuittupäistä poika-narriani; hän asuu nyt siellä; sanokaa hänelle että olen valmis antamaan hänen hulluutensa anteeksi, jos hän palajaa kotia ja elää siivosti. Saattakaa hänet järjille jälleen, minä pyydän".

Andjaldy painoi päiväkirjaa, joka hänellä oli kädessä, leukaansa vasten. Hän tunsi jasminin tuoksua tuosta vihriäisestä kirjeestä. Tämäkin pykälä seisoj vihriäisessä kirjeessä.

Oi kuinka vaikea oli pitää huulia kurissa, ett'eivät purskahtaneet nauruun tämän narrimaisen ihmisen silmien edessä, nauruun, joka itkuksi muuttuisi — toisen narrimaisen ihmisen kohtalosta.

"Kiitän teitä huolenpidostanne. Jos teidän on aikomus sopia junkkeri Elemér'in kanssa, niin olisi parasta sitä ennen antaa Béltekyllle siitä tieto".

"Olette oikeassa. Meidän välinen oikeuden-käynti on lakkautettava. Siitä syystä olen tarjoava helpoimmat ehdot. Sanokaa se Béltekyllle. Hierokaa kauppaa hänen kanssansa".

* * * * *

Andjaldy meni Béltekyn puheille.

Minkä vastauksen hän sai nuorelta lakimieheltä, sitä ei hän koskaan sanonut Ferdinand Harter'ille, se oli sulaa törkeyttä.

"Tuo vanha kettu tahtois sopia nyt, eikö niin. Nyt kun hän on syössyt päänsä seinää vasten, Nyt kun hän ei enää voi kerskailla korkeilla ystävillään. Mutta nyt ei sovinto tule kysymykseen enää. Pysykäämme nyt kauniisti oikeuden uralla. Menkäämme ryöstöön asti. Nyt kun taistelemme samoilla aseilla, saadaan nähdä ken voittaa, ja nyt hänen pitää maksaa myöskin kustannukset oikeuden-käynnistä. Nyt ei hän enää lähetä minua Smyrnaan, Kalkuttaan ja Amerikkaan todistuksia koronkiskojilta hankkimaan! Nyt meidän jo sallitaan katsoa toisenkin myyrän tileihin, Hyvä, että isku on kerran

kohdannut noita suuriakin herroja!"

Siihen suuntaan keskustelua jatkettiin.

Sen pituinen se. — Semmoinen on maailman palkinto!

Andjaldy sanoi esimiehelleen, ett'ei hän aikonut jättää häntä ennenkuin nämä tärkeät asiat selville saataisiin, Lemming'in ja Elemér'in asiat. Siihen asti herra valtioneuvos varmaankin tarvitsi hänen halpaa apuansa.

Tarjoukseen ilolla suostuttiin. Lemming'in asia oli vielä sangen vaikea.

Se 5,000 tukatin velka, jonka Harter oli tuomarin edessä sitoutunut maksamaan, oli vaadittaessa suoritettava; mutta nyt oli pahaksi onneksi huono vuosi. Maatavaralla ei ollut mitään hintaa. Monta muuta seikkaa tuli lisäksi. Herra Harter'in piti vielä tehdä tiliä yleisten tarkoituksien hyväksi annetuista rahoista; tarvitaan aikaa niistä selville päästäkseen — ja yksi ihminen; aikaa ainakin tulevaan elonkorjuusen asti, ja yksi ihminen, joka hankkii rahoja tulevan vuoden sadon nojalla, sillä saattaahan olla niinkin, että rahat ovat hukatut, ja että täytyy toisia sijaan hankkia. Sellaisessa tilassa oleva henkilö, varsinkin jos hän on ylhäinen herra, ei aina voi tietää, suuria rahasummia pidellessään, kuinka paljon hän on edeltäpäin maksanut vedensulkuja varten ja kuinka paljon kaunottarien hyväksi on mennyt. Voihan hän ne summat aina palkita.

Suurin onnettomuus oli ett'ei Elemér ollut löydettävissä. Milloin oli hän Wien'issä, milloin matkusti Englannissa, ei kukaan tietänyt missä asioissa. Oliko hän siirtolaisten asian-ajajana vai tuottiko todellakin maanviljelyskoneita? Ei kukaan sitä varmuudella tietänyt, ja sekä Andjaldy että Bélteky olivat liaksi viisaat sitä ilmoittamaan, jos tiesivätkin. Ainakin he Harter'ille sanoivat, että etsivät Elemér'iä kuin nuppineulaa.

Mutta Harter ei enää voinut sitä surun taakkaa kantaa, ett'ei ollut poikansa kanssa sovinnossa. Omatunto vaivasi isän sydäntä.

Tietysti, se kuului Malvinan ehtoihin, joista riippui hänen palaamisensa Harter'in taloon.

Ei Lemmingiäkään ilman syytä niin kauan ahdistettu. Häneltä varmaankin viedään viimeinenkin groschen, mikä kenties vielä ikäänkuin *materia peccans* liikkui hänen kassansa suonissa.

Harter sentähden ei voinut toivoakaan tapaavansa Malvinaa.

Rouva on jo melkein hänen omansa, hän ojentaa jo kättänsä hänelle, hän on, niin sanoaksemme, saanut hameenhelmasta kiinni, vaan perillä hän ei vielä ole; että aukko tämän päivän ja huomisen välillä voi olla niin suuri!

Mutta tuo kaunis rouva on aivan oikeassa, kun ei hän ota vastaan Harter'ia.

Mitähän maailma sanoisi siitä? Se olisi yleisen mielipiteen pilkkaamista, jos rouva, sill'aikaa kuin hänen miehensä on vankeudessa — hänen vakuutuksensa mukaan ilman syyttä — käyttäisi sitä tilaisuutta palataksensa entisen miehensä luo? Semmoista ei indianienkaan siveys kärsisi.

Harter'in oli siis ensiksikin odottaminen kunnes Lemming oli vapaa. Niin hän nimittäin arveli. Ja tietysti sovinto Elemér'in kanssa ei ollut niin välttämätön antaumisen ehto. Lupauksessa on kyllä. Rouva voi tyytyä siihen, että hän kunnia-sanallansa on luvannut sopia poikansa kanssa.

Niin kului viikkoja, kului kuukausia ja Lemming oli yhä vielä siinä suuressa parannuslaitoksessa, jossa kunniaan isketyt haavat parannetaan. Ja parannuskeinot olivat kovia. Kun yksi haava oli umpeen saatu, heti huomattiin toisessa paikassa uusi, ja uutta plaasteria tarvittiin taas. Nuo plaasterit olivat kirotn kalliita! Jospa niitä vaan saisi!

Mutta eräänä päivänä hän kuitenkin terveenä uloskirjoitettiin tuosta kunnian-sairashuoneesta, terveeksi saatettuna ihmisenä, jossa ei enää mitään vammoja huomattu. Niistä on hän aivan vapaa. Syytökset olivat perättömät. Herra Lemming vapautettu. Oikeat syylliset ovat karanneet Galitsian maahan; siellä unkarilainen tuomari tietysti ei voi vetää heitä oikeuteen, sillä siellä hallitsee toinen Itävallan maaherra; hänellä on muita asioita hoidettavana, ja koko valtakunnan ministeriöllä on muuta ajattelemissa.

Föhnwald muutettiin erääsen Ulanirykmenttiin Wien'iin.

Siis oli kaikki taas järjestyksessä.

Yleisö sai ajatella mitä tahtoi; sanomalehdissä ei ainakaan puhuttu mitään kaitselmuksen sallimatta.

Palattuansa kotiin kävi Lemming kaikkein ensimmäiseksi Harter'in luona.

Lemming kiitti häntä siitä palveluksesta, kun Harter oli hänet vapauttanut tuosta suuresta rotanloukusta.

"Minä en ole sitä ilmaiseksi tehnyt", sanoi Harter.

"Minä tiedän sen! Te tahdotte saada rouvani takaisin. Rouvani on sen jo ilmoittanut minulle".

Harter ei voinut salata iloansa.

"Mitä on hän teille sanonut, rakas ystävä?"

"On varsin kaunista, että sanotte minua 'rakkaaksi ystäväksenne'. Rouvani on sanonut minulle, että hän on valmis eroamaan minusta palataksensa teidän luo. Ja että se voi tapahtua niin pian kuin molemmat olette palanneet hyljättyyn uskoonne. Mutta se on kaunista, että sanotte minua hyväksi ystäväksenne kun näin tarjotte käsivartta rouvalleeni ja viette hänet pois luotani".

Harter'in mielestä heidän välinsä oli vähän naurettava.

"No me pysymme hyvinä ystävinä kuitenkin", sanoi hän nauraen ja koetti pusertaa Lemming'in kylmää kättä lämpöseksi.

"Tietysti, erinomaisen hyvinä ystävinä. Älkää vaan unohtako että teidän ensin pitää maksaa minulle 5,000 tukatia, jotka olette tunnustaneet olevanne minulle velkaa".

Tämä seikka ei ollut naurettava Harter'in mielestä.

Hän rypistyttikin hetkeksi otsaansa, ikäänkuin hän ylpeytensä kukkuloilta olisi katsonut tuota kurjaa kauppias-sielua, joka ei ajattele muuta kuin rahoja ja vaatii maksua siltäkin, joka on hänet kaivosta nostanut; — mutta hänen mieleensä juolahti myöskin, että tällä miehellä oli täysi oikeus vaatia takaisin 5,000 tukatia; hänen otsansa tuli sileäksi taas ja hän vastasi kylmästi.

"Minä olen maksava teille mitä pikemmin sitä parempi".

"Minulle olisi erittäin mieleen jos se tapahtuisi pian. Huomenna muutan takaisin Wien'iin. Näyttäisi vähän oudolta jos ottaisın mukaan rouvan, josta tiedän, että hän tästä päivästä alkaen on la'annut olemasta minun puolisoni".

"Ai'otteko lähteä Wien'iin?" kysyi Harter kummastuneena.

"Minua ei todellakaan haluta jäädä kasvamaan tähän maahan".

"Mutta odottakaa ainakin kunnes tämä keskinäinen asiamme on selvillä. Minustakin olisi naurettavaa jos Malvina seuraisi teitä".

"Se riippuu ainoastaan teistä. Jos maksatte minulle tänään mitä olette minulle velkaa, niin minä huomenna lähden Wien'iin ilman vaimoa, enkä huoli mitä sitten tapahtuu".

Ferdinand Harter tunsı että kaikki hänen hermonsansa vapisivat.

"Minun on tunnustaminen totuus teille. Tällä hetkellä minulla valitettavasti ei ole käytettäviä rahoja. Minun täytyi tehdä tiliä yleisistä rahastoista, joiden selvittämiseen en ollut varustettu. Kreditini on niin kulutettu ett'en tänä päivänä voi hankkia ainoatakaan tukatia. Viljan hinnat ovat niin alhaiset, että sain myydä polkuhintaan tämän vuoden sadon. Kauppias, joka sen osti, on kuitenkin vahinkoa kärsinyt. Tahdoin jo edeltäkäsın sopia ensi vuoden sadon myymisestä; hän vastasi että tämän vuoden sato vielä makasi makasineissa ja että hän oli valmis antamaan sen takaisin samasta hinnasta, minkä oli minulle maksanut. Minun on nyt mahdoton hankkia 5,000 tukatia".

"Hyvä", sanoi Lemming, ja naamansa oli lempeän, hyväntahtoisen näköinen, "me saamme siis odottaa molemmat".

Sana "me saamme odottaa!" oli silloin ministeri Schmerling'in mainio puheenparsi ja sangen suosittu Unkarissa. Ferdinand Harter'ia ei se kuitenkaan miellyttänyt.

"Herrani, minä panen kunniani pantiksi siitä, että tulevana keväänä maksan summan".

"Kunnia ei ole alttiina", vastasi Lemming. "Minun kunniani on sattumalta tullut maksamaan minulle 150,000 guldenia. Te ette ole vielä maksanut kunnianne mitään".

"Minä annan teille vekselin koko summasta ja jos en määräaikana maksa, saatte ryöstättää sen minulta säälimättä".

"Kiitän, mutta minä olen vannonut olla käymättä tämän maan oikeuksissa ainakin tuhannen vuoden kuluessa".

Harter raivostui.

"Mutta sehän on hävytöntä, mitä vaaditte".

Lemming'in tyyneys vaikutti, että raivoovankin mieli tyyntyi.

"Älkää suuttuko, herrani, siitä ei ole hyötyä mitään. Te voitte nimittää minua jokaisen kapulan mukaan hirsipuussa, alhaalta ylös asti, olen siihen tottunut, se ei vaikuta minuun. Minä en ole vastaava siihen mitään, en ai'o käräjiä käydä, vielä vähemmin miekkailla, vaan kuunnella ääneti, pistää sen muiston taskuuni muiden suloisten muistojen sekaan ja ottaa ne mukaani — huomenna, aivan varmaan huomenna. Rouvankin otan mukaani huomenna, aivan varmaan huomenna".

"Mutta sehän on väkivaltaa".

"Jos se on väkivaltaa, niin voitte sitä estää. Minä en matkusta incognito, minä en harjoita mitään yöllistä naisen ryöstämistä suljetuissa vaunuissa; — lähden aamu-junassa selvällä päivällä. Tulkaa odotussaliin katsomaan, vedäkö rouvaani kädestä pois mukaani; ja jos huomaatte vähintäkään väkivaltaa, niin huutakaa polisia. Oh meillä on oiva poliisi! Käskekää vangita minut vaimoni ryöstäjänä. Mutta älkää häntä puhutelko, herrani, sillä tänään minä määrään, kenenkä kanssa rouva Lemming saa puhua ja kenenkä kanssa hänen täytyy olla puhumatta. Jos tulette maksamaan velkanne otan teidät vastaan mielelläni, mutta vaimoni kosijalta minulla on oikeus sulkea ovi. Tulkaa siis luokseni maksajana, niin velka kuitataan. Mutta siihen asti — minun on kunnia nöyrimmästi kumartaa". Ja hän meni.

Harter'in koko ruumis vapisi vihasta. Yksistään se ajatus, että tuo ihminen nyt veisi rouvan mukaansa, saattoi hänet epätoivoon. Miksi ei hän pyytänyt saada Malvinaa palajamaan luoksensa sill'aikaa kuin Lemming oli vankeudessa! Nyt tämä vapautettu konna sulkee häneltä tien ja tahtoo rahojansa ensin.

Harter riensi Andjaldyn luo.

"Ystäväni Eemil", hän sanoi hengästyneenä. "Minä pyydän teitä taivaan tähden; jos olette tahtonut tehdä minulle hyvän palveluksen, niin tehkää se nyt ja minä tulen olemaan teille ijankaikkisesti kiitollinen! Hankkikaa minulle illaksi nuo 5,000 guldenia, joita olen Lemming'ille velkaa. Hän aikoo huomenna lähteä Wien'iin ja minun on kunniani kautta hänelle maksaminen ennen lähtöänsä. ymmärrättekö, se on kunniavelka. Koko kunniani on kysymyksessä".

Andjaldy tiesi varsin hyvin, mitä oli kysymyksessä.

Hän sanoi kohta menevänsä läpi koronkiskoijien valtakunnan.

"Älkää säästäkö, maksakaa mitä korkoja hyvänsä. Hankkikaa vaan minulle rahoja".

Andjaldy tiesi jo edeltäpäin mitä hänen oli vastaaminen esimiehelleen kun illalla palasi retkeltänsä; hän antoi Harter'in kuitenkin heilua taivaan ja maan välillä. Hänestä oli oikein hupaista ottaa tämä toimi ja ajatella, kuinka Harter luki minutit siksi kun hän palasi, minutit tulivat Harter'ista olemaan pitkiä tunteja, odottaessansa korppia, jonka hän oli päästänyt lentämään.

Korppi palasi todellakin illalla,

"Onko teillä rahoja mukanne?"

Muuta hän ei kysynyt.

"Ei mitään, eikä niitä tulekaan!" oli järkähtämätön vastaus. "Kauppa-maailmassa on maanjäristys. Etevin ja vanhin pankiri-huone Wien'issä on mennyt kumoon ja vetänyt mukaansa kaikki valtakunnan rahamiehet. Miljonien omistajat heittävät toinen toisen kumoon kuin keiliä. Säikähdys on täydellinen. Ei kukaan tiedä, elääkö hän huomiseksi vai nouseeko kuolleena. Jokaisen rahasto ja salkku sulkeutuu. Raha-ihmiset katsovat sitä loukkaukseksi jos joku tahtoo heiltä lainata. Niin, me saamme varmaankin huomenna tai ylihuomenna vastaan koko joukon omia protesteerattuja vekseleitä, joihin konkurssipesien velkojat ovat kyntensä iskeneet". Ferdinand Harter vaipui masentuneena nojatuoliinsa.

"Oi, te ette tiedä". hän änkytti kuumin huulin, "mitä minä kadotan jos en voi huomenna maksaa 5,000 tukatia".

Andjaldy oli viattoman näköinen niinkuin hän ei todellakaan tietäisi mitään siitä. Siinä hän seisoi nöyrässä asemassa, otsa kuumana, esimiehensä edessä. Mutta itse luuli hän seisovansa esimiehensä edessä pilkkanauru huulillaan ja lyövänsä Harter'ia olkapäälle, huutaen tuolle kurjalle:

"No, kuinka on *toisen ehdon* laita?"

"Oletko jo poikasi kanssa sopinut?"

"Ja mitä muuta tuossa tuoksuvassa kirjeessä seisoo?"

22 Luku.

Eläin, jolla on sielu.

Bilágoschin perhe osasi niin hyvin haudata itsensä, ett'ei kukaan löytänyt heidän hautaristiänsäkään.

He lähtivät Wien'iin, joka on tarpeeksi suuri hautausmaa niille, joita ei kukaan tunne. Sielläkin Ilonka elätti koko perhettä, mutta ei opetustunneilla, vaan käsitöillä. Tuntien antaminen on vähän vaikeata kauniille tytöille. Ei kukaan usko että he ainoastaan harjoittavat kielioppia. Heidän kauneutensa on heille huonona passina ja he joutuvat aina epäluulon alaisiksi.

Sitä paitsi äiti ei enää olisi häntä luotansa päästänyt; Ilonkan oli sentähden hankkiminen itselleen senlaista työtä, jota voi kotona tehdä, ja semmoista hän saikin. Se oli vaikeanlaista työtä, jonka ääressä ruusut kaunottaren poskilta pian kuihtuvat. Eräs hautaustarpeiden makasini "entreprise universelle des pompes funebres" tilasi häneltä korko-ompeuksia surupukuja varten. Hän rupesi tähän työhön, koska sai siitä parhaimman ansion, jotta hänen rakkaiden omaistensa niin muodoin ei tarvinnut nälkää kärsiä. Ei ole perätöntä että ne henkilöt, jotka muutamien vuosien kuluessa tätä työtä tekevät yhtä mittaa, tavallisesti tulevat sokeiksi. Tuo ijankaikkinen neulominen mustalla turmelee silmät, mutta joku siihen työhön ryhtyy, hän aina luulee, että hänen silmänsä kestävät paremmin kuin muiden. Usein oli työ hyvin kiireellistä, kun joku mahtava herra oli katsonut sopivaksi kuolla. Sellaisissa tilaisuuksissa Ilonka sai tehdä työtä myöhään yöllä, jotta ylhäisen naisen koristetut liepeet valmistuisivat maahanpaniaisiksi. Silloin hän saattoi ansaita 5:kin guldenia päivässä. — Mutta kyllä hänellä olikin rahoja tarpeen.

Elämän tarpeet ja huoneen vuokra ovat kalliit; ja kuitenkin ruoka oli niukkaa ja asunto kurja, kostea synkkä huone pihan puolella. Ja sairauden kohtauksia toinen toisen perästä. Hänen isänsä oli henkisesti ja ruumiillisesti halvautunut; pieni veli joutui Wien'issä vallitsevan lapsia murhaavan ilman-alan uhriksi; äiti valitti että rintansa oli hukassa, että kärsi hengen-ahdistusta ja sydämen tykytystä. Syyksi siihen katsoi hän sitä, kun oli nouseminen neljiä rappusia myöten, johon ei hän ollut tottunut.

Ilonka yksin säilyi taudeilta. Ne eivät koskettaneet hänen kaunista ruumistaan eikä hänen kaunista sielunsa. Ei häntä vahingoittanut huono ilma, huono ruoka eikä ankara työ. Hän oli ikäänkuin kullasta tehty, joka palanen. Hän oli vielä ihanampi, vielä kirikkaampi tässä kurjuuden synkeässä ilmassa. Ei hänen suojelus-enkelinsäkään voinut kuulla huokausta hänen huuliltansa kaikesta tästä kärsimyksestä.

Luonto oli paitsi sitä antanut hänelle sen ominaisuuden että, vaikka hänen pukunsa olisi ollut kuinka yksinkertainen, tuo syntyperäinen ylhäisyys näkyi kaikista hänen liikunnoistaan ja ilmoitti maailmalle, että hän oli hieno nainen.

Hänen äitinsä pelkäsi työn paljouden häntä uuvuttavan, mutta Ilonka lohdutti häntä sillä, että kun Herra panee taakan hartioillemme, Hän myös antaa voimaa sitä kantamaankin.

Ja hän olikin saanut kumpaakin tarpeeksi.

Viimein äitikin sairastui ja oli aina vuoteen omana. Kolme sairasta makasi siis huoneessa, jossa Ilonka teki työtä. Saapuville kutsuttu lääkäri selitti että ensimmäinen parannuskeino oli poismuuttaminen asunnosta, joka oli niin kostea, että terveinkin ihminen siinä sairastuisi. Ilonkan täytyi siis pitää huolta toisesta asunnosta. Tämä ei ollut helppo tehtävä hänelle, koska paitsi sitä, että oli vaikea saada huoneita näin tavattomalla muuttoajalla, siihen tarvittiin rahojakin, kun huoneiden vuokra oli maksettava edeltäpäin.

Nyt Ilonka sai ankaralla tavalla oppia mitä tuo suuri sana "minä itse" merkitsee.

Kolmen sairaan hoitaminen yht'aikaa, istuminen neulomapöydän ääressä aamusta iltaan, hankkiakseen kaksinkertaisella ahkeruudella kuukausrahat, ja lisäksi vielä uuden asunnon hakeminen, se ei ole helppoa.

Kaikki tuli kuitenkin toimitetuksi. Tuo "minä itse" saa paljon aikaan.

Hän sai työtä toista vertaa enemmän kuin ennen, hän teki työtä yöt päivät pääksytysten, hän sai kuivan ja sopivan asunnon, joka oli ensimmäisessä kerroksessa, ainoastaan rahoja vuokran maksoa varten puuttui.

Mutta nekin tulevat. Lauantaina hänellä on työ valmiina ja silloin hän saa niin paljon rahaa, että sairaitten kanssa voi muuttaa uuteen asuntoon.

Lauantai-illaksi oli hän töin tuskin saanut tehtävänsä tehdyksi ja myöhä oli jo kun hän läksi viemään työnsä pois.

Kaikki kolme sairasta olivat levottomat hänen tähtensä. Isä oli raivoissaan ja huusi kovasti; äiti makasi kuumeessa, näki aaveita kaikkialla, ja pieni veli piti itkien hänen kaulastansa kiinni eikä tahtonut häntä päästää.

Ilonka rauhoitti vaivalla nuo kolme. Hän lupasi kohta tulla takaisin, hän meni vaan kadun kulman ympäri ja oli pian kotona jälleen.

Hän riensikin niin paljon kuin jaksoi valmiin työn kanssa tavalliseen tilauskonttoriin. Hänen astuttuansa sisään, eräs tuntematon herra vastaan-otti häntä kysyen: "mitä tuotte, neitini?"

"Tilatut korko-ompeukset. Tässä on rätinki niistä, pyydän kuittia ja maksua, sillä minulla on kiire".

"Hm, hm", äänsi tuntematon herra ottaessaan työn. "Rakas lapseni, minä en nyt voi antaa teille kuittia, sillä täällä on juuri mullistus; mutta voin antaa teille kirjoituksen, jossa tunnustetaan, että olen vastaanottanut työenne".

"Täytynee tyytyä siihen".

Tuo tuntematon herra piirsi muutamia variksenjalkoja paperi-liuskalle ja ojensi sen hänelle.

"Pyydän teitä nyt maksamaan saatavani".

Tuo tuntematon herra katseli rätinkiä ja antoi sen sitten takaisin.

"Niin, rakas neiti, 'Entreprise universelle des pompes funebres' on tänä aamuna laannut suorittamasta sitoumuksiaan ja kassa on nyt suljettu".

Sitä Ilonka ei ymmärtänyt.

"Kuinka se on mahdollista?"

"Rakas lapseni, se on pitkä juttu. Ettekö tiedä siitä mitään? Puhuuhan koko kaupunki siitä. Tottahan olette kuulleet puhuttavan rikkaista Arnstein'istä ja Eskeles'estä? No, niin, nämä tekivät eilen konkurssin ja vetivät mukaansa A. Meiser'in; A. Meiser saattoi häviöön B. Meiser'in ja B. Meiser C. Meiser'in. Eilen menivät kupperikeikassa toinen pankiri toisen perästä; tänään tukku-kauppiaat heitä seurasivat ja huomenna heitä seuraa arvattavasti maito- ja ruokakauppiaita. Jokainen, jolla on hyvämaineinen kauppanimi, rientää sulkemaan puotinsa. 'Entreprise universelle des pompes funebres' tekee niin kuin muut eikä maksa enää mitään".

"Mutta kuinka se on mahdollista, että jätetään maksamatta tilattu työ".

"Rakas neitini, niinpä on laita. Tiedättekö mitä? Kirjoituttakaa velkojien luetteloon, mitä teidän tulee saada; 8 tai 9 vuoden kuluttua konkurssi on selvillä; jos silloin on mitään jälellä konkurssipesässä, niin te varmaankin olette niiden joukossa, jotka ovat uteliaat tietämään, montako kreutzer'iä saavat guldenista".

Sen sanottuansa kääntyi tuo tuntematon herra pois, ikäänkuin olisi sanonut sukkeluuden, tyytyväisesti hymyillen ja jättäen Ilonkan päätettäväksi, tahtoiko mennä tiehensä vaiko jäädä tuntemattomien, sydämettömien silmäysten esineeksi. Ilonka sanoi vaan: "mutta, herrani, minä olen tänne rahanvartijan huostaan jättänyt 40 guldenia, sillä, kuten tiedätte, sitä vaaditaan niiltä, jotka tekevät kotona työtä. Nehän ainakin takaisin saanen?"

"Epäilemättä, neitini; 8 tai 9 vuoden kuluttua saatte nekin. Sentähden pitää teidän valvoa niitä. Ehdoitan teille oman asian-ajajani, toht. Slempelmeijer'in; hänen prosessi-kustannuksensa eivät tule nousemaan yli 100 gulden'in".

Ilonka horjui tunnotonna ovea kohti. Viimeinen ropo oli lyöty hänen kädestänsä.

Oi kuinka huonoja ihmiset ovat! ne varastavat kerjäläiseltäkin.

Oli jo myöhäinen ilta ja hänen olisi pitänyt mennä kotiin; hänen rakkaat sairaansa olivat jo kauan odottaneet häntä, he odottivat lohdutusta ja lääkkeitä ja hänen hymyänsä. Vaan kuinka hän nyt voisi palata heidän luo. Ei hänellä ole lohdutusta, lääkkeitä. Hänellä ei ole enää äyriäkään, eikä ole toivoa saada työtä lähimmässä tulevaisuudessa; heillä ei ole leipää päiväkseen!

Ihmis-virta, joka kaduilla pauhasi, veti häntä, tuota tunnotonta, myötänsä. Hän ei tietänyt itsekään, mihin se kaikki vei, mitä tietä hän kulki tai mitä etsi.

Ohitse menevien sanat sattuivat välistä hänen korvaansa. Kaikki puhuivat yleisestä häviöstä, kurjuudesta, karkaamisesta. Muiltakin oli syytä epätoivoon, eikä ainoastaan hänellä.

Ihmis-virta vei hänet kanavan rannalle; siinä hän kuljeksi aikomuksitta, ajatuksitta, tunnotonna. Yhdessä kohden oli suuri väentungos. Toinen kysyi toiselta, mitä oli tapahtunut. Jotkut tiesivät jotain. Erään vanhan kauppiaan kerrottiin juuri hypänneen kanavaan; hän nostettiin sieltä, mutta oli kuollut. Hän oli kadottanut koko omaisuutensa eilispäivän vara-rikkojen kautta.

Ilonka näki neljän työmiehen kantavan ruumista lähimpiin vaunuihin. Hänellä oli pitkä harmaa tukka ja taaksepäin kallistuneesta päästä tippui vettä kadulle. Ällistynyt ihmisjoukko seurasi itsemurhaajan ruumista, saadakseen nähdä, mitä sitten seuraisi. Ilonka jäi yksinään seisomaan kanavan partaalle tuohon turmiolliseen paikkaan, mistä itsemurhaaja juuri oli nostettu.

Ja hän ajatteli itsekseen, eiköhän tuo ihminen ollut oikeassa?

Hän nojautui aitaa vasten ja katseli kanavan veteen. Kaasulyhtyjien liekit liehuivat tulessa ja niiden varjot heiluivat tummalla vedenpinnalla.

Ja tuossa tummassa vesipeilissä tyttö näki epätoivon kaikki kauhistukset: kurjimman kurjuuden kaikille niille, joidenka edestä oli taistellut yli-inhimillistä taistelua; inhoittavan ja kavalan maailman vääryyksineen; niiden kamalat kasvot, jotka vainosivat kauneutta; kovan vuoden, joka ei elättänyt niitä matoasiakaan, joille edeltäjät olivat hengen antaneet. Ja tytön sydämessä syttyi outo halu tiedustelemaan mitä tuon mustan veden-pinnan alla löytyi. Kenties parempi maailma? Kenties uusi elämä? Kenties tyhjiys? Kahdesti jätti hän tuon paikan, kahdesti hän palasi katsoakseen uudestaan alas mustaan vesipeiliin, jossa lyhtyjien vapisevat varjot liehuivat kuolleitten märän haudan päällä. Ja hänen otsaansa poltti se ajatus, joka sielussa kyti; hän riisui päästänsä hatun ja ripusti sen aidalle. Kuinka hyvä olisi päästä elämästä!

Silloin joku tarttui hänen käteensä ja outo ääni tervehti häntä hänen nimeltään.

"Hyvää iltaa, neiti Ilonka!"

Säikähtyneenä hän katsoi taaksensa ja näki aivan tuntemattomat kasvot. Oli 40 vuoden ikäinen, parraton mies, jonka kasvoista loisti niin hyvä sydän ja semmoinen hyväntahtoisuus, että Ilonka ehdottomasti ojensi hänelle kättä.

"Te ette tunne minua nyt ja kuitenkin olette nähnyt minua kerran hyvin likeltä vaikka naamani kenties nyt on vähän inhimillisempi. Minä olen tuo Hans Katzenbuckel".

"Ah!" Ilonka vastasi siihen puserrukseen.

"Juuri tuo Hans Katzenbuckel, joka oli epätoivoissaan, muistanette, ja joka tahtoi tappaa itseänsä sekä penikoitansa ja jonka te, hyvä neiti, pelastitte helvetin kidasta, muistatteko?"

"Muistan".

Mies päästi Ilonkan käden.

"Ja se pikku hevonen, jonka minulle annoitte, on tuottanut minulle paljon onnea. Se oli todellinen aarre minulle. Sen kautta tulin mainioksi; nyt olemme molemmat täällä sirkuksessa ja meillä on hyvä palkka. Minä olen ahkerasti kysellyt teitä, sillä tahdoin maksaa velkani, ja kuulin, että onnettomuus vaivasi perhettänne ja ajoi sen tänne. Teidän äitinne on sairaana, eikö niin?"

"Kuinka sen tiedätte?" kysyi Ilonka kummastellen.

"Siitä kun kävelette näin yksinänne illalla; varmaankin äitinne on sairaana".

"Tosi kyllä".

"Te elätätte itseänne neulan avulla, eikö niin?"

"Mikä saattaa teidät siihen päätökseen?"

"Rikki pistetyt sormenne, joita pidän kädessäni. Arvattavasti olette nyt ollut työnteettäjän luona, vaan ette ole tavannut häntä kotona. Nyt moni on samassa tilassa. Monta työtä-tekevää tyttöä seisoo nyt odottamassa, että ovi avattaisiin, joka lauantai-iltana suljettiin heidän jälkeensä. Oletteko kentiesi eksynyt? Missä asutte?"

Ilonka ilmoitti hänelle asuntonsa.

"Oi sinne ette löydä yksinänne takaisin. Sallitteko minun saattaa teitä kotiin äitinne luo?"

Ilonka hengitti syvään. Ahdistava tuska irtaantui hänen rinnastaan. Hän läksi matkalle saattajansa kanssa.

"Neitini", sanoi pajazzo, "minä olen velkaa teille paljon, mutta se ei ole minun vikani, ett'ei se asia ole selvillä, sillä minä en voinut löytää teitä. Onnellinen sattumus on saattanut minut perille. Tulen juuri sirkuksesta näytännön loputtua. Nyt nimeni ei ole Hans Katzenbuckel, olen nyt ranskalainen ja nimeni on Trésor. Näyttelen joka päivä pikku hevosenne kanssa. Tiedättekö minkä arvoinen pikku hevosenne on? Olen teille hyvin kiitollinen, jos myytte sen minulle 500 gulden'ista".

Ilonka hämmästyí. Niin paljon rahoja!

"Olen lahjoittanut teille sen hevosen", hän sanoi. Hän oli vielä ylpeä.

"Mutta minä en koskaan ole sitä lahjaksi ottanut. Muistattehan, neiti, että sanoin Hans Katzenbuckelin maksavan hevosen, kun voi, ja nyt minä voin. Minä olen herra, minulla on yhtä hyvä palkka kuin sektioni-neuvoksella ja minua rakastetaan enemmän kuin semmoista. Mutta teillä on perhe, jolle voi olla hyödyksi, jos vanha lainaaja tulee sanomaan, että hän on valmis velkansa maksamaan. Eikö niin? Siis sovittu: pikku hevosen hinta on 500 gulden'ia".

"Ei, herrani! kun minä sen annoin teille, ei se ollut 100 guldenin arvoinen. Minä ymmärrän sitä asiata".

"Ei suinkaan, neitini, ette ymmärrä siitä mitään; no niin, hevosen pään ja säärien arvon. Vaan, näettekö, tällä hevosella on sielu ja te olette herättänyt hänessä sielun. Tiedättekö, neiti, joka eläimellä on sielu, suurempi tai pienempi, niinkuin ihmisilläkin. Moni eläin on tyhmä koko elin-aikansa; samoin moni ihminenkin. Jos eläintä nuoruudesta asti kohdellaan niinkuin se olisi ihminen — puhutaan sille lempeästi ja selitetään miksi sen tulee tehdä niin taikka näin, vältetään lyömistä ja syytöntä törkeyttä, silloin herää eläimen sielu. Meidän virkamme on herättää eläimissä sielu. Oi se on kaunis työ, se on enemmän kuin työtä, se on taidetta, se on tiedettä! On yhtä monta eläin-luonnetta ja kasvatus-tapaa kuin eläimiä. Mutta joka asiata ymmärtää, hänen työnsä ei ole turha, eikä hän ole pannut työtänsä hukkaan. Toisessa eläimessä on humoria, toisessa jaloa intoa; toinen on naiivi, toinen filosofillinen. Teidän pikku pony-hevosenne on suurempi humoristi kuin minä itse, ja paras todistus siitä, että sillä on sielu, on se, että se on suuri rahamies! Oi, teidän täytyy kerta nähdä kun minä mainion atrian jälkeen — minä ravintolan-*ptt*äjänä, hän vieraana — annan sille rättingin, kuinka se silloin liitu-palasella, joka on kavioon pistetty, kirjoittaa taululle ne summat, jotka minä mainitsen, ja kuinka se viimein tarkasti laskee ne yhteen ja kirjoittaa alle oikean summan, niinkuin kirjanpitäjä ainakin. Yleisö tätä katsellessaan taputtaa raivokkaasti käsiänsä. Teidänkin pitää tulla jo huomenna. Minä tiedän, että kiellätte rakkaan äitinne sairauden tähden. Mutta sitten kun hän on parantunut. Minulla on kahdentoista vuotias tytär, joka jo köydellä tanssii; hänet lähetän teidän luoksenne ja näytännön jälkeen itse saatan teitä kotiin. Te saatte oivallisen paikan, johon ihmisjoukko ei tunkeu ja josta voitte likeltä katsella eläimiä. Meillä on mainiot eläimet. Teidän pikku ponyne on kuitenkin enimmin rakastettu kaikista. Aivan välttämätöntä on että saatte nähdä sitä, jotta huomaisitte minkä arvoinen se on; sillä muuten puhun kenties kuuroille korville ja te luulette minun laskevan leikkiä kun tarjoon 500 tuosta pienestä veitikasta. Ja tämä hinta on kuitenkin hyvin alhainen. Antaisin teille kohta koko summan, mutta tietysti herra Trésor ei pidä koko *trésor'ia* (= aarretta) taskussansa; mutta viisikymmentä guldenia luulen lompakossani olevan; pyydän teitä, minun edukseni, ottamaan ne käsirahaksi, sillä pelkään, että joku tarjoaa teille enemmän, jos tulee tietyksi, että hevonen on teidän. On kilpakosijoita, jotka maksaisivat suuret summat, riistääkseen meiltä tämän erinomaisen hevosen; ottakaa sentähden, hyvä neiti, tämä summa aluksi; totta tosiaan, jos te huomenna näette hevosen, niin sanotte itseksenne: 'tämä hevonen on miljonan arvoinen', ja silloin minä saan rukoilla teitä antamaan anteeksi 999,500".

Ja hän pakoitti Ilonkaa ottamaan sen setelitikun, jonka hän otti taskustansa.

"Hyvä", sanoi Ilonka, "minä otan rahat, sillä tarvitsen niitä, niin, minä tunnustan, että jos te ette olisi tullut, minä kenties olisin noudattanut epätoivon ääntä, sillä kotona minulla on kolme sairasta vuoteen omana, isä, äiti ja veli, ja kurja petos on minulta ryöstänyt työni palkan. Te saatoitte minut pois epätoivon syvyydestä, jota nyt kauhistuen huomaan. Uskonpa, ett'ei Jumala ole sallinut tämän suotta

tapahtua, ja alan toivoa, että nyt seison tiehaarassa, mistä parempi elämä alkaa. Oi entinen onkin kauhea ollut. En ole valittanut siitä kenellekään, sillä omaisilleni en ole tahtonut sitä sanoa; mutta elämäni on ollut jokapäiväistä kuolemista, josta taas olen henkiin herännyt. Sallikaa minun pusertaa rehellistä kättänne. Te, vieras, tuntematon komedianntti, olette minun ainoa, todellinen, omaa voittoa pyytämätön ystäväni! Oi olkaa vastakin ystäväni. Koko maailma on minut pois hylännyt ja ainoastaan te ojennatte minulle kättä, joka ette ole minulle velkaa mitään muuta, kuin muistoa hyvästä sanasta, mikä aikoja sitten on haihtunut".

Tyttö purskahti itkuun. Ei ole soveliasta itkeä kadulla; mutta tänä iltana oli Wien'in kaduilla itkeviä muitakin, ja ohitse-menijät ymmärsivät, että siihen oli syytä.

"Nyt jääkää hyvästi; tästä löydän kyllä yksinänikin kotiin, myös täytyy minun poiketa aptekiin, ja siellä saan odottaa. Ja sitten minun on maksaminen edeltäpäin vuokra uudesta asunnosta, johon huomenna muutan omaisteni kanssa. Jos huomenna lähetätte pikku tyttärenne luokseni, niin sallitte kai, että minä häntä sisarena tervehdin?"

"Oi, neitini!"

"Tahdon mennä, minne te neuvotte".

Pajazzo vastasi ylpeän näköisenä:

"Niinpä voittekkin tehdä, neiti, sillä kuperikeikkaa heittävä pajazzo seisoo pääläellään yleisön edessä, mutta yleisön keskellä käy hän pää pystyssä; silloin maalaa hän naamansa punaiseksi, mutta pestyänsä maalin pois, ei ole hänellä syytä punastua kenenkään edessä; olkoon se Jumalan edessä sanottu".

Pajazzon tytär, joka köydellä tanssii, on paremmin suojeltu kuin ruhtinaallinen nainen, joka häntä loge'istaan katselee.

Ilonkan äiti oli jo kauan ollut tuskissaan tyttärensä viipymisestä, kun tämä viimein kotia tuli. Ilonka kertoi äidilleen kaikki.

Rouva Bilágoschi virkistyi. Yhtä ankarasti, kuin moitti niitä kelvottomia, jotka olivat pettäneet hänen tytärtänsä viikkopalkan suhteen ja ryöstäneet häneltä säästörahat — yhtä kuumasti hän kiitti pajazzoa, joka oli korvannut vahingon. Tuon oivan miehen ystävyteen ei sopinut olla suostumatta! Äiti itse kehoitti tytärtänsä menemään näytäntöä katsomaan huomispäivänä. Ei kotona mitään onnettomuutta tapahdu hänen poissa-ollessaan.

Tuo hyvä rouva oli niin virkistynyt, että Ilonka jo seuraavana päivänä luuli häntä terveeksi. Hän nousi nimittäin varhain ja oli avullisna muuttamisessa uuteen asuntoon.

Tämä asunto oli siisti ja sievä. Suuri kaunis huone, lautaseinällä jaettu kahtia, jotta oli kuin kaksi huonetta. Molemmat ikkunat olivat komeaan, kauniiseen puutarhaan päin. Oli tosin kielletty menemästä tuohon puutarhaan, mutta ei kukaan voinut estää akaatsia-puita tuoksullaan täyttämästä puutarhan vieressä asuvien huoneita.

Huonekaluilla sisustaminen ei paljon vaivaa maksanut, päivällis-aikana kaikki oli valmista.

Lääkäri oli ollut oikeassa. Asunnon muutos, mahdollisuus elää paremmin osoittivat olevansa parhaat lääkkeet Ilonkan sairaille. Maailmassa on monta tautia, joissa oikeastaan suru hermoja kuluttaa, ikäänkuin vapautta vaativa sielu pyytäisi heittää päältänsä ruumiin siteet.

Vanha Bilágoschi ei tahtonut koskaan luopua ikkunasta, hän oli niin mieltynyt puutarhan kukkien katselemiseen, jotka jo kumartuivat maata kohti; rouva Bilágoschikin oli tänään kuumeesta vapaa ja vakuutti Ilonkalle, että oli oikein terve.

Iltapäivä kului onnellisesti; nähdessään iltapäivän auringon ikkunoista loistavan — entisessä asunnossa ei auringon sädettä koskaan näkynyt — oli elämä hänestä valoisampi. Ehkä päivä vihdoinkin koittaa.

Äiti tahtoi välttämättömästi että Ilonka menisi sirkukseen, sanoen että se puoleksi oli hänen velvollisuutensa. Viisasta se myöskin olisi: jos Trésor tahtoi maksaa hänen hevosensa, miksi ei hän siihen suostuisi? Se apu oli hyvä olemassa, sillä lähimmässä tulevaisuudessa Ilonkan oli vaikea saada ompelutyötä. Mitä muihin naistöihin tuli, niillä tuskin saataisiin suola leivällensä. Jos siis Ilonka rakasti perhettänsä, täytyi hänen uhrata tämä ilta. Paitsi sitä Ilonkan äitiä ei enää vaivannut mikään, ja kaikkeen tähän katsoen Ilonkan oli velvollisuus mennä huvittelemaan.

Illalla, hyvään aikaan ennen k:lo 7, tuli pajazzon tytär, pieni kahdentoistavuotias Hermine, hilpeä kultakutrinen tyttö, isänsä lähettämänä viemään Ilonkaa sirkukseen.

Neiti Hermine oli jo, nuoruudestaan huolimatta, itsenäinen taiteilija sekä hamppu- että rautalankaköydellä, ja hän piti taiteilija-mainettansa sangen suurella arvossa.

Niinkuin hyvin kasvatettu tyttö ainakin, hän ei tullut yksinään, vaan veljensä seurassa; hän oli siis uskottu nuoren Frans Trésor'in jaloon suojelukseen. Frans oli tosin vaan kymmen-vuotias uros, mutta akrobatina hänellä oli maine semmoinen, että hänen yhteiskunnallinen asemansa siitä sai tarpeeksi arvoa.

Tyttö, joka heti voitti sekä äidin että Ilonkan sydämen, kertoi tyystin komediantti-perheen vaiheet siitä alkain kun he arolla kävivät, ja kuinka viimein hevosineen saavuttivat sirkus-tirehtöriin huomion. Hän kiitti todellisella kaunopuheliaisuudella pienen hevosen oivallisia ominaisuuksia, ja kertoi kuinka iloisesti se hirnui kun Ilonkan nimi mainittiin. Nuori Herkules säesti kaikin voimin sisartansa.

Ilonka seurasi ilomielisenä lapsia sirkukseen.

Erittäin hyvä paikka oli Ilonkan käytettävänä näkymön ja esiripun välillä. Näytäntö huvitti häntä suuresti; sirkusnäytäntöjen vaikutus ei ole aina niin pintapuolinen kuin miksi sitä luulemme meidän korkealta kannaltamme; on todellakin ylevätä katsella ihmisruumiin täydellisyyttä ja eläin-sielun kehkiämis-voimaa.

Varsinkin miellyttivät Ilonkaa nuo mainiot hevoset, voimistelu-temppujakin hän ihaili; olivathan ne lapsuuden aikana olleet hänellekin sangen mieluiset, ja niitä hänen oli suureksi osaksi kiittäminen vakavista hermoistaan ja terveydestään.

Viimein tuli tuo hevonen, jota yleisö riemulla vastaan-otti. Se näytteli "filosofina", hattu otsalle painettuna, ja oli tulevinaan ravintolaan syömään: se lukee ruokalistaa, syö, juo, polttaa tupakkaa, lukee sanomia hyvin suurella valikoima-aistilla valtiollisessa suhteessa ja laskee viimein yhteen maksettavat päivällisestä. — Viimein tuli hevosen tehdä koko joukko viisautta osoittavia temppuja, ennen kuin lopettaisi, mutta pitemmälle kuin maksettavan laskemiseen ei tuo rakastettava eläin tavallisella tavalla tehtävänsä tehnyt.

Kun rätinki tuli, "filosofi" jo kävi hajamieliseksi. Hänen silmänsä tuijottivat yhteen paikkaan ja piippu putosi suusta. Kun pajazzo sitten piti taulua sen edessä, jotta laskisi numerot yhteen, se näytti yht'äkkiä tekevän päätöksensä, veti liidulla viivan yli koko rätingin, hypähti seisoaalleen ja syöksi yli pöydän niin että ravintolan-isäntä tauluineen kaatui.

Yleisö luuli sitä hupaiseksi uutiseksi ja piti tätä leikkiä oivallisena; mutta kummastukseksi nähtiin "filosofin" juoksevan suoraan prosceniumia kohti, jossa seisattui erään nuoren tytön eteen ja samalla laskeutui polvilleen, naurun-tapaisesti hirnumalla muistuttaen ihmisestä, joka ei löydä sanoja ilonsa osoitteeksi. Se ojensi päätänsä tyttöä kohti ja sieramista kävi kuuma hengähdys, harjansa se heitti toiselta puolelta toiselle ja silmät iskivät tulta. Sitten se juoksi oikullisesti pois ja rupesi kadrillia tanssimaan, siihen temppuun harjoitettujen komeain hevosten tavalla, jalosti käännellen, sievästi polvistuen ja astuen laahaavin kadrilli-askelin, jommoista ei kukaan ennen ollut nähnyt sen tekevän; sitten se nousi pystyyn takajaloilleen, niinkuin paraiten oppineet hevoset tekevät, ja käveli juhlallisesti niinkuin jaloimmat oriit. Lopuksi se heittäytyi maahan ja piehtaroi tavallisen talonpoikaishevosen tavalla, ojensi kaikki neljä jalkaansa suoraksi ja laski päänsä entisen hallitsijansa jalkojen eteen, niinkuin menneinä aikoina ja niinkuin olisi tahtonut sanoa: "No, etkös tule tänne lepäämään?"

Joka ei käsittänyt tätä kohtausta, hän varmaankin oli liikoja tunteita vailla; pajazzokin seiso siinä, liikkumatonna, aivan poissa päiviltänsä; kyöneleet hänen viheriäisillä poskilla ilmoittivat hänen olevan syvästi liikutettuna.

Ilonkakin oli liikutettu; tuon eläimen uskollisuus nosti kyöneleet hänenkin silmiinsä. Hän ei kuullut yleisön kummastuksen huutoja eikä raikuvia suosion-osoituksia, ei nähnyt häneen päin käännettyjä kiikareita, hän näki ainoastaan lemmikki-hevosensa, ja hänen sydämensä oli täynnä liikutusta. Kun viimein tuo rakas eläin laski päänsä hänen jalkojensa eteen, Ilonka unohti ympärillänsä olevan maailman, kumartui alas, taputti uskollisen hevosen kaulaa ja lausui sen vanhan nimen: "Tschilla!"

Ikäänkuin sähkö-isku olisi siihen koskenut, hypähti tuo pieni hevonen seisoaalleen ja, tehtyänsä kumarruksen Ilonkalle kummallisen sivuhyppäyksen kanssa, juoksi se takaisin pöydän luo, josta oli lähtenyt, ja oli purevinansa pajazzoa muistuttaakseen häntä hänen velvollisuudestansa; sitten hevonen jatkoi keskeytynyttä näytäntöänsä kaikkine konstineen.

Tuo, kuten tunnettu, herttainen Wien'in yleisö oli aivan haltioissaan tämän kohtauksen vaikutuksesta; käsien taputukset ja jalan-polenta säestivät pony-hevosen temppuja ja tyttö tuli tuhansien silmien esineeksi. Maksoikin vaivaa sitä katsella. Puna Ilonkan poskilla tämän katselijajoukon keskellä oli niin suloinen ja luonnollinen, ja tuo iloinen hämmästyks, joka ilmutui hänen kasvoissaan, niin teeskentelemätön. Ken hän on, kysyi tuhannet äänet toisiltaan.

Näytännön loputtua vastaan-ottivat Ilonkaa Trésor ja hänen lapsensa, jotka nyt taas olivat ihmisen näköisiä.

"No, mitäs olen sanonut?" huusi pajazzo hänelle loistavin silmin, "eikö ole se miljonan arvoinen tuo oivallinen pikku hevonen?"

Ilonka vastasi liikutetulla äänellä:

"Minä pelkään, että se on aivan lumonnut minut. Kun se tuli juosten luokseni, pisti hetkeksi päähäni halu hypätä sen selkään ja ratsastaa ympäri, niin kuin kaikki muut, kunnes aivan hengästyisin".

"Hei, sepä meille kelpaisi. No ettehän nyt enää katsone tarjoustani liialliseksi?"

"Minä suostun siihen".

"Tirehtöri kohta paikalla maksaisi teille koko summan, jos myisitte hevosen hänelle; mutta minä tahtoisin sen omistaa. Tyydyttekö siihen että minä maksan teille viidennen osan hinnasta joka kuukausi?"

"Saatte siinä asiassa tehdä niinkuin teille paraiten sopii".

Trésor ei salannut iloansa tästä kaupasta.

"Saattepa nähdä kuinka sanomat kilvan kertovat tästä kohtauksesta. Vieriväthän kyyneleet minunkin viheriäisiä poskiani myöten".

Trésor haetti vaunut ja kaikki kolme saattoivat Ilonkaa kotia.

Seuraavana päivänä Ilonka sai toisen puoliskon ensimmäisestä kuukaus-maksusta.

Sairaat parantuivat parantumistaan.

Mutta seuraavana päivänä tuli Trésor alakuloisen näköisenä heidän luokseen.

"Oi, neiti", sanoi hän nolosti, "te olette saattaneet meidät turmioon; me olemme hukassa, meille ei jää muuta neuvoksi kuin ovet kiinni ja konkurssi, Voitteko uskoa, että 'Filosofi' eilen illalla oli aivan mahdollin, ei se totellut mitään käskyjä, ei tahtonut tehdä mitään konstia, vaan juoksi ympäri sirkusta katsellen joka loge'iin, ja kun ei etsimäänsä löytänyt, pyrki se kaikin mokomin takaisin talliin, puhuminen oli turhaa; jos otettiin kiinni, se potki takajaloillaan, nousi pystyyn ja puri ympärilleen. Se menetteli kuin ravihevonen, viimein pääsi se irti käsistämme ja sen numero oli pois pyhittävä ohjelmasta. Sitä ei saa mihinkään nyt enää kun ei se nä'e teitä".

Ilonka nauroi sydämen pohjasta.

"Hyvä, jos ei muuta tarvita, voinhan minä mennä istumaan entiselle paikalleni, jotta se näkisi minua".

"Oi, sehän on suuri hyvyys teidän puoleltanne, neiti! Olimme itse sitä ajatelleet. Tirehtöri on valtuuttanut minua tarjoamaan teille 10 guldenia joka illasta, jona olette sirkuksessa näytännön loppuun asti".

"Miksi minä ne ottaisin? Eihän se maksa minulle mitään".

"Minä neuvon teitä, neiti, vastaan-ottamaan rahat, ne ovat rehellisesti ansaitut ja taloudellenne hyödyksi, meillä on siitä suuri voitto. Ajatelkaa vaan, että tänään kaikki puhuvat siitä, ett'ei 'Filosofi' tahdo näytellä, kun ei se nä'e jälleen löydettyä hallitsijaansa. Pankaamme huomenna ohjelmaan: 'Filosof recognizing his mistress' ['Filosofi' tuntee emäntänsä]. Silloinpa tungos syntyisi piletti-myyvälässä! Teidän ei tarvitse ensinkään ujustella, te voitte joka ilta istua loge'issa huntu kasvoilla, jotta ei katselijain silmät teitä vaivaa".

"Ei suinkaan, herrani, jos vastaan-otan tämän raha-ansion, en ai'o peittää silmiäni ikäänkuin häpeisin sitä taidetta, jonka toimittamisessa ilmestyn lisäjäsenenä. Minä tulen ja annan kolmen tunnin kuluessa kenenkä hyvänsä nähdä kasvojani".

"No sehän on mainiota. Ainakin tuhat ihmistä on kysynyt ken te olette, mutta minä en ole sitä sanonut, vaan mutkitta käsenyt pois kaikki uteliaat. Olen ainoastaan sanonut, että olette arvokas neiti, jonka kanssa heillä ei ole mitään tekemistä, ja sen pituinen se. Olen sanova teitä englannittareksi. Siten unkarilaiset maamiehenne eivät saa tietää ken olette".

Ilonka hymyili katkerasti.

"Älkää olko siitä millännekään, ystäväni! Unkarilaisten maamiehieni parissa on niin monta mainiota

kupperikeikka-taiteilijaa ja valtiollista komedianttia että, jos ette häpee niitä, teidän ei tarvitse myöskään punastua unkarittaren tähden, joka sirkuksen hiekasta nostaa taivaasta pudonnutta leipää".

Rouva Bilágoschi ei vastustanut sopimusta. Ilonka teki selvän sopimuksen. Hän sitoutui istumaan joka ilta k:lo 8-9.30 jossakin sirkuksen parterri-loge'issa.

Alussa hänestä oli vaikeata ja tuntui ahdistavalta kun monen minutin kuluessa tuhannet silmät häntä katselivat. Vaan vähittäin hän tottui siihen, niinkuin ihminen tottuu kantamaan 18,000 sentneriä painavaa ilmapylvästä hartioillaan, sitä tuntematta. Näytännöt menestyivät. "Filosofi" rupesi näyttämään kun eräässä loge'issa näki entisen emäntänsä. Hänen sijansa muutettiin ehtimiseen. Tervehdittyänsä tavallisella tavalla rupesi hevonen reippaasti osaansa toimittamaan ja "Filosof recognizing his mistress" oli aina ohjelmassa.

Näytännön jälkeen Trésor'in perhe saattoi aina Ilonkaa kotia, kauniissa ilmassa kävellen ja huonossa ajaen. Ilonka huomasi pian, että pajazzon otto-tytöt oli hyvin suojeltu. Vanha Trésor menetteli häntä kohtaan aivan kuin olisi ollut hänen toinen isänsä, ja antoi niin selvän matkapassin nenäkkäille teikkareille, ett'eivät uskaltaneet lähestyä Ilonkaa. Muutamat nuoret narrit saivat kokea, että pajazzon nyrkit olivat voimakkaat ja että hän osasi niitä käyttää. Lemmenkirjeet ja niiden tuojat lensivät samaa tietä ovesta ulos. Sillä tavoin lemmenkirjeitä tuli todellakin tusinoittain.

Se tyttö oli mainion kaunis ilmiö. Hänen salakähmäinen ja äkkinäinen ilmestymisensä oli myös hyvin merkillinen. Se lumousvoima, millä hän hallitsi koko sirkuksen taitavinta eläintä, oli selittämätön ja jäi siksi. Ett'ei hän kuulunut näyttelijä-joukkoon, se tiedettiin; mikähän oli tuon tuntemattoman nimi? Ei tirehtörikään voinut sitä sanoa. Ei sitä tietänyt kukaan muu kuin Trésor'in perheen jäsenet, eikä niitä saatu sitä ilmoittamaan. Hänen asuntoansa ei löydetty, hänen huomiotansa ei voitu herättää, hän ei koskaan tarkastanut yleisöä. Hän istui yksin loge'issaan katsellen näytäntöä tai mustaa viuhkaansa, ikäänkuin olisi tahtonut lukea jotakin siitä.

Paljon hänestä puhuttiin. Missä vaan uskolliset sirkuksessa kävijät kohtasivat toisiansa puhuttiin tuosta viehättävästä, verrattomasta haltijattaresta, jota ei kukaan tuntenut.

Eräänä iltana hänestä oli puhe Café Daum'issa, jossa erään pöydän ympärillä istuvat upserit ja herrat arvostelivat kaupungin kaunottaria.

"Nyt tiedän kuka hän on", sanoi yksi heistä. "Hän on erään sodassa kaatuneen amerikalaisen kenralin tytär; hän ratsasti ennen aina isänsä vieressä pienen ponyyn, juuri tuon saman selässä. Sota loppui, isä kuoli, tyttö köyhtyi, hevonen joutui vangiksi. Täällä tapasivat toisiansa jälleen".

Toinen tiesi jotakin toista.

"Hän ei ole tyttö, vaan mies; on niitä, jotka hänessä ovat tunteneet erään Garibaldin vapaaehtoisen. Sen vuoksi ei hän koskaan vastaa kun hänelle puhutaan; ääni ilmaisisi hänen sukupuolensa".

Mutta kolmas oli kaikkein viisain.

"Hän on komediantit niinkuin muutkin. Hän kuuluu seuraan, kaikki on vaan edeltäpäin harjoitettu yleisön pettämiseksi. Arvattavasti on hän jonkun pajazzon lemmikki".

Kuullessaan nämä sanat, nousi pöydän äärestä eräs vaaleaverinen upseri, joka tähän asti ääneti oli juonut lasistaan, ja sanoi: "Minä voin teille ilmoittaa, hyvät herrat, ken tämä neiti oikeastaan on".

Se upseri, joka näin puhui, oli — Föhnwald.

23 Luku.

Tule siis.

"Minä tiedän, kuka tämä nainen on", sanoi Föhnwald, "tiedän myös kuinka hän tuli tuntemaan pajazzon, ja mitä tekemistä hänellä on 'Filosofin' kanssa. Minä olin läsnä tuon historian alussa, ja mitä tiedän, olen itse nähnyt ja kuullut. Me olimme kerran veronryöstöä toimittamassa Unkarissa erään talonvuokraajan luona; jos en väärin muista, oli hänen nimensä Bilágoschi. Kun ryöstötoimittajat ja nylkijät olivat kiristäneet asukkailta heidän viimeiset roponsa ja vieneet talon tyttäreltä sen unkarilaisen tukatinkin, jota hän kantoi rannerenkaassaan, silloin eksyi onnettomuudekseen eräs kuljeksiva narri juuri tähän taloon, huvittaakseen sen asukkaita pajazzo-konsteillaan. Veronryöstäjä tarttui pajazzon niskaan maksamattomasta verosta ja vei hänen pienen tatarilaisen hevosensa, joka oli opetettu konstia tekemään ja joka oli heidän tulolähteensä; hän otti armottomasti hevosen mukaansa ja

möi sen jollekin kiertävälle kauppiaille muutamaan guldeniin. Pajazzo, tästä epätoivossaan, yritti tappamaan sekä itsensä että lapsensa. Mutta tuon ryöstetyn talon nuori tytär armahti häntä ja lahjoitti hänelle oman pienen lemmikki-ponynsä. Tämä on kertomus tuosta tuntemattomasta neidistä, pajazzosta ja 'filosofista'. Sitten saattoivat kaikenlaiset onnettomuudet talonvuokraajan perheen mieron tielle. Niinkuin kuulin, asuivat he kauan Unkarin pääkaupungissa, jossa tyttö opetustunneilla elätti koko perhettä. Täydellinen romani kerrotaan tuon kauniin lapsen alttiiksi-antamisesta. Viimein karkoitti hänet Pesth'istä eräs nainen, jota hänen kauniit silmänsä eivät miellyttäneet. En ole häntä nähnyt ryöstöpäivästä asti ennen kuin nyt tässä tuntemattomassa tunsin Nadasch-aron haltijattaren; nyt on hän vielä ihanampi kuin siihen aikaan".

"Bravo, herra ratsupäällikkö", sanoi eräs teikkari, "puhuttehan tästä haltijattaresta aivan kuin olisitte häneen rakastanut".

"Niin, tosiaankin, herraseni; jos en olisi köyhä saatana, ja jos minulla olisi järjellinen virka, niin koettaisin saada häntä vaimokseni, sillä hän on ainoa tyttö maailmassa, jota voisin rakastaa ja kunnioittaa. Mutta nyt on turha ajatella sellaista. Minkä arvoinen on sotilas perheen-isänä? Niin kauan kuin elää on hän kanunan ruoaksi kelpaava ja kuollessaan hän jättää kerjäläisiä jälkeensä. Mutta synti ja häpeä on, että Unkarin pojat jättävät tämän tytön oman onnensa nojaan, sillä mahdotonta on ajatella, ettei parempina aikoina jonkun nuorukaisen sydän ole hänelle sykkinyt, vaikka hän sitten on köyhtyneelle perheelle kääntänyt selkänsä, eikä enää ole tuntevinaan rakastettuansa".

Kuollessaan nämä sanat nousi pöydän toisesta päästä eräs pitkä nuori mies ja meni tiehensä sanaakaan sanomatta.

Tämä nuori mies oli Elemér Harter.

Kaksi päivää myöhemmin annettiin Trésor'in perheen hyväksi näytäntö sirkuksessa. Lapset iloitsivat jo edeltäpäin tästä päivästä ja Trésor itse odotti sitä hartaasti, sillä hän toivoi hyviä tuloja.

Tänä iltana Ilonka taas oli läsnä ja istui prosceniumissa. Hän ei ollut ottanut sijaa loge'issa, sillä odotettiin runsaasti väkeä.

Mutta sinä iltana ei hän nostanut silmiänsä mustasta viuhkastaan, hän katseli sitä ikäänkuin se olisi ollut kirja, jossa paljon oli luettavaa.

Jospa nyt tietäisivät mitä hän lukee tuon kirjan kapeista, mustista lehdistä!

... Hänen pieni veljensä ei nyt enää ole mykkä — hän makaa kuolleena pienellä vuoteellansa.

— — — Taivaassa hän nyt laulaa muitten kanssa: "kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa!"

— — — Hänen kasvonsa ovat nyt pyöreät ja kukoistavaiset kuin muittenkin lasten.

Hiljaa ja kauniisti hän sisarensa sylissä nukkui kuoleman uneen; näytti ainoastaan nukkuvan.

Myöhään yöllä sisar oli neulonut hänen ruumiin-pukunsa kauniista valkoisesta kankaasta sinisien nauhain kanssa.

Ainoastaan lakana on vielä laittamatta; hänen täytyi keskeyttää työnsä, sillä aika oli mennä sirkukseen k:lo 7, yleisö tahtoi huvitella. Hänen täytyi jättää pieni ruumis sinne kotiin, mennäkseen sen suuren ruumiin luo, jonka nimi on: tuntematon maailma.

— — — Hänen täytyi pyyhkiä pois kyneleet, jättää surunsa, ruumiin pukeminen, sairaan hoito; hänen täytyi mennä näytäntöön.

— — — Hän ei saa olla poissa, yleisö on ankara herra, jos olet myynyt itsesi sille, niin palvele.

— — — Tänä joutuvat tulot ystävän hyväksi, tänään ei saa edes valittaakaan. Sen ainoan ihmisen tähden, joka ojensi auttavaa kättä hylätylle, hänen tähden täytyy Ilonkan jättää kotihuolet.

— — — Tämä ystävä ei tiedä siitä mitään.

— — — Surraan siis kahden tunnin kuluessa pauhaavan musikin soidessa ja kuunnelleessa yleisön suosion-osoituksia, surraan ilman kyneleitä.

Sopiihan sitten jatkaa surua kuolon lampun valossa vaikka aamuun asti.

Tuttu lapsen ääni herätti Ilonkan noista mietteistä, pieni Hermine häntä tervehti. Heidän piti nyt näytellä köydellä, jonka hän Ilonkalle huomautti.

Ilonka vastasi tervehdykseen ja katseli tyttöä kun tämä samassa nousi jännitetylle köydelle, pienokainen oli kiinalaiseksi puettu ja oli kirjavan perhosen näköinen, kun tuolla kepeästi eteenpäin liikkui. Tavallisesti Ilonka ilolla katseli Herminen tanssia köydellä, mutta tänään se teki häntä hermottomaksi. Hän joka hetki pelkäsi tytön puolesta. Entäs jos hän putoisi maahan ja joku onnettomuus tapahtuisi! On päiviä, joina putoelee tähtiä ja lapsia kuolee!

Hän loi silmäyksen yleisöön! Tätäkin silmäystä hän sai katua.

Yhdellä silmäyksellä näki hän kaksi tuttua. Eräässä loge'issa vastapäätä istui rouva von Lemming. Ilonkan silmät kohtasivat hänen ylenkatseellista ja uhkaavaista katsettansa. Ja ylemmällä rivillä, ihan rouva Lemmingin kohdalla näki hän Elemér'in, vaikka rouva Lemming ei voinut häntä nähdä.

Tehtyänsä tämän havainnon, loi hän silmänsä jälleen mustaan viuhkaansa eikä huolinut muusta kuin mitä luki noista mustista lehdistä.

— — — Yksi niistä, jotka minua rakastavat, on jo poissa.

— — — Maailma minun ympärilläni supistuu.

— — — Se aika tulee, jolloin minä olen koditon.

— — — Kaunis kohtalo tyttö raukalle saattaa hautaan ja unhottaa niitä, jotka ovat häntä rakastaneet, toinen toisen perästä!

— — — Jospa tämä melu pian loppuisi, että saisin mennä tieheni, kotiin pienen hymyilevän kuolleen luo, sitomaan hänen valkoista seppelettään.

— — — Mutta hänen täytyi jäädä näytännön loppuun asti, koska 'Filosofin' konstit olivat ohjelmassa viimeisinä. Sitä ennen piti Trésor'in ja hänen poikansa näyttää tuo rohkea temppu, jota sanottiin 'Toukohärän tuuli-myllyksi'.

Ilonka ei ollut koskaan mielellään katsellut tätä hirvittävää temppua. Hän oli sanonutkin Trésor'ille, että hänen olisi sopinut keksiä jotakin parempaa, mutta akrobatit arveli, ettei hauskeempaa olla voinut. Ilonka ei kuitenkaan sitä katsellut, sillä tuo ei enää ollut ruumiin harjoitusta, se oli Jumalan uhkailemista!

Nytkin hän piti viuhkaa silmiensä edessä, päästäksensä näkemästä tuota vaarallista näytelmää. Ainoastaan yleisön suosion-osoituksista hän tiesi, että näyteltiin.

Silloin kauhistuksen huuto tuhansista nais-kurkuista katkaisi käsien taputukset ja hämmästys oli yleinen.

Ilonka katsahti sinnepäin. Mitä on?

Rautakanki, jonka ympäri isä ja poika pyörivät, oli yht'äkkiä irtautunut; akrobatilla, joka huomasi vaaran, oli niin paljon mielen malttia, että piti tangosta kiinni ja luisti sitä myöten alas; muuten olisivat molemmat keskeytetyn keskipakois-voiman kautta tulleet ylös kattoon heitetyksi. Nyt tapahtui vaan, että molemmat, omasta painostaan, lensivät eräasen nurkkaan ja jäivät sinne makaamaan ikäänkuin kuolleina.

Ilonka hyppäsi paikaltaan ja alas näkymölle.

Jos ei hän sitä olisi tehnyt, ei hän olisi ansainnut naisen nimeä.

Ei hän tällä hetkellä huolinut siitä, mitä hämmästynyt maailma sanoisi.

Tapaturma lakkautti näytännön; naiset juoksivat pois paikoiltaan; ylhäiset niistä menivät tainnoksiin; seuran jäsenet juoksivat näkymölle, muutamat pajazzo-puvuissa, toiset fantasia-puvuissa, kantamaan maassa makaavaa isää ja poikaa pukemis-hnoneesen. Ilonka seurasi heitä.

Kaksi voimaa veti häntä puoleensa yhtä surullisella vetämys-voimalla. Kotona hänellä on todellinen kuollut, täällä kaksi, jotka ehkä pian kuolevat. Toinen tuska veti kotiin päin, toinen pidätti häntä täällä.

Hän ei voinut jättää ystävänsä ennen kuin lääkäri oli vakuuttanut, että hän oli hengissä. Poika oli jo tointunut, hänen kätensä oli vaan pois sijoiltaan; mutta isä oli pahasti vahingoittunut; epätietoista oli, kuinka se päättyisi. Iskettiin suonta kahdesti ennen kuin hän tointui tainnoksistaan.

Kun vanha Trésor avasi silmänsä, hän näki Ilonkan edessään, vaivoin nosti hän kätensä ja syleili häntä. Kenties hän tahtoi näyttää ett'ei häneltä mitään puuttunut tai hän tahtoi jostakin kiittää? Sitten

hän väsyneenä viittasi ett'ei Ilonkan pitänyt kauemmin viipyä.

Ilonka itsekin arveli, että nyt oli aika lähteä kotiin päin. Oli jo hyvin myöhäistä ja äiti oli varmaankin levoton hänen pitkällisestä viipymisestäään; hänen täytyi joutua kotiin.

Hän pusersi äänetönnä tuon ystävällisen miehen kättä, silitteli hänen otsaansa ja riensi pois.

Nyt vasta hän huomasi, ett'ei ollut ketään, joka tulisi saattamaan häntä kotia. Sirkuksen palvelijatkin olivat joko työssä tai poislähetetyt; hän ei tahtonut vaivata ketään ja arveli tulevansa aikaan yksinänsäkin. Ehkä vielä oli joku ajuri saatavana tuolla ulkona.

Menessään sivu-ovesta ulos ja hakien vaunuja, näki hän erään miehen seisovan liikkumatonna ja ikäänkuin odottaen jotakuta.

Ilonka tunsi hänet. Se oli Elemér.

Nyt ei hän enää hakenut ajuria, vaan riensi odottajan ohitse, katsomatta häneen.

Askeleista takanansa hän kuuli, että Elemér seurasi hänen jäljissään.

Nämä askeleet häntä seurasivat toista katua myöten toisen perästä. Ilonka kuuli niitä ja eroitti ne kaikista muista askeleista ja sielussaan sotivat ristiriitaiset ajatukset.

Suuttumus, kainous, pelkäävä rakkaus hänen sydämessään vallitsivat.

Askeleet lähenivät lähenemistään. Hän ei katsellut taaksensa.

Viimein hän tuli eräälle pienelle, ahtaalle kadulle, jota hänen täytyi käydä, päästääkseen kotiin.

Tällä kadulla ei enää kulkenut yhtään elävää olentoa.

Kun poikkesi tälle kadulle kuuli hän askeleet vielä likempänä ja hän katkaisi jalossa epätoivossaan äänettömyyden. Hän kääntyi, meni vainoojaa vastaan ja sanoi hänelle kiivaasti ja kolkosti.

"Mitä te tahdotte? Miksi minua vainootte? Olette jo kerran karkoittanut minut kodistani; tahdotteko nyt ajaa minut ulos maailmaan?"

Elemér jäi seisomaan siihen paikkaan, missä tyttö häntä puhutteli.

"Kuulkaa minua, neitini, minä en tule askeltakaan lähemmäksi, mutta minä pyydän teitä kuulemaan, mitä minulla on sanomista. Jos olen teitä vainonnut, sen kyllä olen saanut maksaa, sillä olen vainonnut itseäni muistamalla teitä. Muisto loukkauksesta teitä kohtaan on minua ajanut valtameren yli raivoavaan taisteluun vieraitten kansain keskellä; se ajoi minut elämästä kuolemaan eikä sallinut minulle siinäkään lepoa, vaan ajoi taas takaisin elämään. Teidän vihanne alaisena en voi elää enkä kuolla. Pitääkö olla näin ijankaikkisesti?"

"Mitä tahdotte minulta?" kysyi tyttö tyynesti?

"Tahdon kaikki, pyydän teitä vaimokseni!"

Ilonka ei voinut pidättää katkeraa hymyä.

Elemér ymmärsi vastauksen.

"Minä tiedän puhuvani sopimattomassa paikassa ja sopimattomaan aikaan, mutta kuinka voin muuta. Tämä on alku ja loppu sillä, mitä minulla on sanottavaa. Olen etsinyt teitä monta vuotta, sanoakseni teille sen, enkä ole varma siitä, ett'ette katoa kuulematta sanojani. Pyydän teitä vaimokseni, sillä minä rakastan teitä ettekä te minua vihaa!"

"Kuka sen on teille sanonut?"

"Joku, jolle olette uskonut itsenne".

"Sitä ei ole maailmassa", vastasi tyttö ylpeästi.

"Olette oikeassa", sanoi nuorukainen, "mutta niitä on, jotka ovat kuolleet ja kuitenkin puhuvat". Näin sanoen veti hän rintataskustaan lompakon ja siitä tuon etelämaiden kukan, jonka oli taittanut puutarhasta Nadasch-arolla. "Tämä kukka on sen kertonut mulle; te tunnette sen, puhuitte sille, ja se on minulle kertonut kaikki. Jalkasin näliissäni ja janoissani kuljin sinne, missä tämä kukkanen kasvoi, kuljin niinkuin pyhiinvaeltaja pyhälle paikalle. Voitteko evätä tämän todistuksen?"

Tyttö loi maahan silmänsä, joidenka kylmät säteet olivat taittuneet, ja hän tunsi, että hänen kylmyytensä voima oli kukistettu. Syvästi huo'aten sanoi hän vaan katkerasti:

"Ja montako vuotta on kulunut siitä kun tämä kukkanen teille puhui?"

Nuorukainen tunsi tämän moitteen koko painon.

"Se on totta; en kiellä, että siitä jo on pitkä aika, puoli ijankaikkisuus. En voi millään lailla puolustaa sitä, että sanani on jäänyt näin kauan sanomatta. Mutta vielä on aikaa. Hurjuuteni on ajanut mielettömän nuorukaisen tuleen, ja hän on tulesta päässyt miehenä, jonka sana on teon arvoinen ja joka uskaltaa lausua kaikki ajatuksensa. Olen myöhästynyt, sentähden kiirehdin sitä enemmän. Esitelkää minut vanhemmillenne, tahdon jo tänä päivänä pyytää teitä omakseni".

Ilonkan katse kävi oudoksi ja surumieliseksi. Siinä kuvautui hellyyden sulous ja ivan katkeruus.

"Vanhemmilleniko?" hän kertoi; — "nyt kohtako? Tällä hetkelläkö? Hyvä! Seuratkaa minua".

Ja hän vei Elemér'ia pitkää syrjäkatua myöten.

Ei kumpikaan puhutellut toista, kunnes saapuivat siihen taloon, missä Bilágoschin perhe asui.

Ilonka avasi oven ja vei Elemér'in pitkän pimeän käytävän kautta asuntoonsa.

Elemér arvasi, että Ilonkan vanhemmat vielä olivat valveilla, odottaen tytärtänsä.

Kun Ilonka päästi hänet ovesta, oli hän tuon lautaseinällä jaetun huoneen etu-osassa, missä Bilágoschi istui nojatuolissaan; hän ei koskaan pannut maata, vaan nukkui istuallaan.

Ilonka vei Elemér'in hänen eteensä.

"Tässä isäni. — Herra Elemér Harter", hän sanoi osoittaen nuorukaista.

Nämä sanat Bilágoschia herättivät hänen kolkosta horros-tilastaan, ja vihoissaan hän rupesi lyömään ympärilleen, änkyttäen: "tatata, tototo"; ne eivät olleet inhimillisiä ääniä, vaan eläimentapaisia, joissa kuitenkin kova sisällinen liikutus ilmutui.

Elemér seiso i kuin kivettyneenä; hän ei voinut käsittää sitä. Ilonka sanoi hänelle murheellisenä:

"Minlaiseksi isäni on käynyt?"

"Mene nyt toiseen huoneeseen".

Elemér sysäsi syrjään esiripun ja näki siinä sairasvuoteella laihakasvoisen, kalpean vaimon ja paareilla lapsen ruumiin.

"Tässä äitini, tässä veljeni!" kuiskasi Ilonka vapisevin huulin hänen korvaansa.

Elemér'in korvissa suhisi. Hänessä oli sama tunne kuin milloin äärettömän valtameren aallot syöksyivät yhteen hänen päänsä yli ja hän vaipui tuntemattomaan maailmaan.

Mutta se mielenmaltti, joka ei sielläkään ollut häntä jättänyt, piti häntä nytkin pystyssä. Mitä hän näki, ahdisti hänen mieltänsä, mutta sydän pysyi uljaana.

Hän astui sairaan rouvan luo: "Anteeksi, että tämän surun hetkenä häiritsin lepoanne. Pyytäessäni neiti Ilonkan viemään minut perheensä luo, en tuntenut tätä surua, joka täällä vallitsee, mutta nyt rukoilen sitä hartaammin saadakseni ottaa osaa tähän suruun. Tunnetteko nimeäni? Olen Elemér Harter".

"Tunnen sitä nimeä", vastasi rouva Bilágoschi synkästi.

"Tulen pyytämään teitä ottamaan minut perheeseenne. Antakaa minulle Ilonka vaimokseni. Että tämä ei ole hetken synnyttämä ajatus, voin todistaa kirjeeni kautta. Toissa päivänä sain sattumalta tietää hänen asuntonsa ja kirjoitin heti herra Ferdinand Harter'ille, että tahdoin ottaa neiti Ilonka Bilágoschin vaimokseni. Järjestyksen mukaista oli ilmoittaa se isälleni. Sain tänään siihen vastauksen, joka ei ollut odottamaton; hän kieltää minua sitä tekemästä. Mutta minä en siitä huoli; minä olen itsenäinen mies ja seison tässä juhlallisesti pyytämässä neiti Ilonkaa vaimokseni".

Hänen puhuessaan oli rouva Bilágoschi, kyynyspäähän nojaten, tyyneesti noussut sairaanvuoteeltansa.

"Vai herra Ferdinand Harter kieltää teiltä siis tämän avioliiton? Hyvä, meitä on siis kaksi kieltämässä. Minäkin sen kiellän! Tässä kurjuuden syvyydessä, kuolleiden talossa en suostu ottamaan teidän apuanne. Harter'in kädestä en apua ota, vaikkapa haudan partaalla olisin. — Tiedättekö, mikä haava sydämässäni särkee kun Harter'in nimen kuulen. Hän ei pyytänyt minua, niinkuin te nyt, päihtymisen jälkeen yön aikana, vaan juhllisimmalla tavalla, koko maailman kuullen kirkossa hän yhdisti nimensä kolmasti minun nimeeni ja — häpäivänä hän minut jätti. Silloin kirosin taivasta häpeissäni, tuskissani, epätoivossani, ja tämä häpeä ja tuska masensi minut maahan asti. Oi armollinen taivas, oi Jumalan ijankaikkinen viisaus suo se minulle anteeksi! Nyt minä kiitän ja ylistän sinua siitä, ett'ei se tapahtunut, jota toivoin. Oletteko nähneet mielipuolen kerjäläisen tuolla toisessa huoneessa? Tuon mielipuolen kerjäläisen Jumala määräsi puolisoskeni teidän korkeasukuisen isänne sijaan. Jumalan viisas armo olkoon siitä kiitetty! sillä tällä kerjäläisellä on rehellinen nimi, jota minä ja lapseni voimme ylpeinä kantaa, sill'aikaa kun koko valtakunta kiroo teidän isänne nimeä, sill'aikaa kun häneen sormin viitataan kaduilla ja hänen jälkeensä huudetaan: kas, tuossa se, joka imee hätääntyneitten verta, ryöstää valtiokassasta ja suojelee varkaita. Pois täältä, herrani! Te olette ylhäinen herra, me olemme kerjäläisiä. Mutta viekää mukaanne se vakuutus, että maahan masennetun kerjäläisen tytär, joka sirkuksessakin palvelee, ei yhdistä nimeänsä Harter'in nimeen".

Rouva Bilágoschi vaipui vuoteellensa kasvot kuumeesta hohtavina.

Elemér kuunteli niinkuin unissaan tuota kauheata masentavaa puhetta loppuun asti. Sitten sanoi hän syvästi huo'aten:

"Arvoisa rouva! me tapaamme toisiamme vielä kerran. Siksi Jumalan haltuun!"

Hän meni.

Kuu olivat kahden kesken, Ilonka lankesi polvilleen äidin vuoteen viereen, kätki kyyneltyneet kasvonsa hänen käsiinsä ja lausui:

"Äiti minä rakastan häntä".

Rouva Bilágoschi oli kuin halvautunut, kuullessaan tämän tunnustuksen, ja sanoi katuvaisena vaipuessaan pään-aluselle jälleen:

"Miksi et ole koskaan sitä sanonut minulle?"

24 Luku.

Kaikkivaltiaan hengähdys.

Ferdinand Harter läheni nyt tarkoituseränsä.

Hyvää lupaava kevät oli käsissä ja kaikki kedot rehoittivat. Sattuipa niinkin onnellisesti, että eräs rikas kauppahuone Wien'issä tarjosi hänelle runsaan etu-maksun kaikkein hänen tiluksiensa tuloista. Hänen ei tarvinnut muuta kuin lähteä rahojansa nostamaan.

Hän otti mukaansa Andjaldyn; se palvelus oli viimeinen, minkä hänen kirjurinsa oli hänelle tekevä, sillä hänellä oli nyt virka n.s. Unkarin hovikansliassa, jossa kykynsä varmaankin tulisi hankkimaan hänelle suuren tulevaisuuden.

Se pankkihuone, jossa rahat oli nostettavat, viivytti asiaa päivä päivältä sentähden, ett'ei kaikki muodon-omaiset seikat vielä olleet selvillä. Harter ei voinut ymmärtää mitä vehkeitä ne olivat, koska kaikki kedot oli arvioitu. Hänen täytyi olla Wien'issä useita päiviä.

Tämä odotus ei kuitenkaan ollut turhaa. Eräänä iltana oli tanssi-huvit jotakin hyvää tarkoitusta varten ja Ferdinand Harter ei pettynyt kun meni sinne toivoen saavansa tavata Malvinaa.

Kuinka tuo kaunis rouva olisikaan voinut olla poissa semmoisesta tilaisuudesta?

Tanssi-salissa herra Lemming ei suinkaan voinut estää häntä puhumasta Malvinan kanssa; korkeintain voi hän valvoa sitä, ett'ei puhe koskenut kiellettyjä asioita.

Eikä se suinkaan ollut Harter'in tarkoitus; salaisia sopimuksia kävi tekeminen kirjallisesti; hän halusi vaan kuulla Malvinan puhuvan.

Sointuva naisen ääni on hurmaava vaikkapa puhe koskeekin kaikkein jokapäiväisimpiä asioita, ja se lumous-voima oli mitä suurimmassa määrässä Malvinan vallassa. Hän oli viehättävä, vaikkapa ei

puhunut muuta kuin ilmasta, kuinka se oli kylmää.

Ja se oli todellakin kylmää.

Oltiin toukokuun lopussa, kuinka silloin sallittaisiin salia lämmittää!

Mutta Malvina vapisi vilusta joka kerta kun tanssista paikalleen palasi. Vilun väristykseenkin hän osasi panna niin paljon suloutta, että tuo väristys kaunisti häntä mainiosti.

"Salissa on todellakin kylmä!"

"Minä en tunne kylmyyttä teidän läheisyydessänne", kuului Harter'in kohtelias vastaus.

"Eikö todellakaan? Katsokaa jääkukkasia ikkunoissa! Outo näky toukokuulla".

"Ne ovat ainoastaan kuvia jääkylmien naisten katseista", lausui Harter leikkillisesti.

Herra Lemming rupesi totisesti tarkastamaan ikkunassa olevia jääkukkasia sill'aikaa kun Harter vaan laskei leikkiä niistä.

Ja kuitenkin te korkeasukuiset kavaljerit ja naiset menettelisitte viisaasti jos hetkeksi lakkauttaisitte soitannon, laskeusitte polvillenne ja nöyrästi laulaisitte. *De profundis ad Te clamavi Domine ...* Jumalan hengähdys käy tuolla ulkona läpi yön, ja tanssimusikin soidessa muuttuvat maat tuhaksi...

Sen kertovat jääkukkaset ikkunassa.

* * * * *

Toisena päivänä Harter heräsi puolenpäivän aikana; hän oli vasta aamupuolella jättänyt tanssi-salin. Andjaldy oli jo kauan häntä odottanut.

Kun aamiainen tuotiin Harter'ille, Andjaldykin tuli hänen luokseen.

"No, mitä uutta, hyvä Eemil?" kysyi Harter iloisella tuulella. Mennyt yö oli nimittäin saattanut armollisen herran erittäin hauskaan mielentilaan. Kun Harter sanoi jäähyväiset Malvinalle, tämä oli pusertanut hänen kättänsä. Kun Harter sanoi hyvää huomenta Lemming'ille, hän samalla ilmoitti tulevana näinä päivinä hänen luokseen saattamaan "heidän asiansa" lopulliseen päätökseen. Lemming vastasi, että hän olisi tervetullut.

Herra Harter kysyi siis iloisesti Andjaldyltä mitä uutta hänellä oli kerrottavana.

"Uutinen on se, että meillä viime yönä on ollut neljä pykälää kylmää".

"Niin sitäpä saimme kokea tanssiaisissa. Pelkäänpä pahoin, että nuo ohkoisiin vaatteisiin puettut naiset ovat saaneet nuhaa ja jäsentautia".

"*Sitäkö* vaan pelkäätte, armollinen herra. Minäpä pelkään että puoli Unkaria nyt on leivättä".

"Kuinka se päähänne pistää?"

"Sillä halla on tänä yönä vienyt kaikki; rapsi on jäänyt, ruis kukki ja on pilalla, nisu rupesi jyvää tekemään ja sekin on hukassa. Ei tule tänä vuonna rapsia, ei senapinsiementä, ei viinirypälettä, eikä tippaakaan viiniä. Katovuosi on käsissä".

"Sitä vaan kuvittelette mielessänne!" huusi Harter, joka oli polttaa kurkkunsa kuumalla teellä.

"En ole minä ainoa sitä kuvittelemassa, vaan kylläpä on muitakin, joilla on varma vakuutus siitä; teidän armonne, te kohta saatte kuulla sen pankiriltanne, hän on sen minulle jo suullisesti ilmoittanut".

Hän jätti Harter'ille kirjeen pankirihuoneelta.

Harter luki tässä kirjeessä, että mainittu kauppahuone oli hyvin pahoillaan, mutta kun se nyt oli tapahtunut, jota lämpömittari kädessä oli pelätty, että nimittäin elo-hopea oli laskeutunut 4 pykälää alle 0:n, niin oli varma, että halla oli vienyt sadon ja että Unkarin maanomistajat eivät siis voineet siitä saada mitään rahoja. No, se isku iski kuntoon Harter'in teekupin.

"Sehän on mahdotonta!" hän huusi, "sehän olisi hirvittävä! Eihän Jumala toki kahdesti voi näin rangaista tätä maata".

Andjaldy pusersi huulensa yhteen ja voi tuskin olla sanomatta:

"Entäs jos hän juuri teidän tähtenne sitä rankaisee!"

"Ei, se ei ole mahdollista!" huusi Harter ja juoksi ikkunalle. Hotellin edessä oli käytävä akaatsiapuiden suojassa. Puiden lehdet riippuivat mustina ja kuolleina.

"Hyvä Jumala, tämähän on autio maailma!"

Hän ei voivottanut autiosta maailmasta, vaan intohimonsa toiveen lakastumisesta, joka toive keskellä kukoistumistaan oli poroksi pantu tänä kauheana yönä.

"Oi kuinka julma sallimus on, kuinka kauhea ihmisten kohtalo".

"Niin on", sanoi tuo mykkä suu itsekseen, "ja pahin kaikista on se, ett'emme voi purkaa vihaamme keneenkään. Ei kansakaan ole siitä vastauksen alainen".

Ferdinand Harter nyrkitti kätensä ja katseli taivasta, ikäänkuin etsien esinettä vihallensa.

Ja hän sai sen.

Palvelija toi hänelle käyntikortin, ja Ferdinand Harter luki siitä poikansa nimen.

Hän tuli niinkuin käskystä.

"Junkkeri Elemér", hän huusi raivoissaan ja viskasi kortin pöydälle.

"Hän uskaltaa vielä tulla silmienei eteen tuommoisen solvauksen perästä! Tulkoon".

Andjaldy aikoi lähteä pois näkymättä. Hän ajatteli kristityn tavalla, ett'ei hänen sopinut häiritä tätä ystävällistä kohtausta; mutta Harter pidätti häntä!

"Jääkää, teitä tarvitaan. En ai'o koskaan enää puhutella poikaani vieraan miehen läsnä olematta. Istukaa pöydän ääreen ja älkää nousko, kun hän astuu sisään. Hän tapaa minua hyvällä tuulella".

Elemér astui sisään avatusta ovesta. Hän kävi muutamia askeleita isäänsä kohti, mutta Harter viittasi kädellään ja huusi äreästi hänelle:

"Takaisin, meidän välillämme on valtameri".

"Minä tiedän sen, herrani", vastasi Elemér tynnosti; "minä en ai'okkaan purjehtia toiselle rannalle. Pankaamme pöytä välillemme, jos suvaitsette".

"Komediantti!"

"Jättäkäämme se seikka ja ryhtykäämme asiaan. On minulle varsin mieluista että meillä on vierasmies läsnä. Sitä me tarvitsemme".

"Ai'otte ehkä vaatia minua kahdenmiekkasille? Oh, kyllä minä asemani löydän, olkaa varma siitä".

"Mutta en minä. — Eilen sain vastauksenne kirjeeseni, jossa ilmoitin päätökseni ottaa Ilonka Bilágoschin vaimokseni".

"Englantilaisen komediantti!"

"Olkoon menneeksi. Te ette anna suostumustanne. Kuitenkin olen tytön äidiltä pyytännyt häntä vaimokseni".

"Ja minkälainen henkilö tuo äiti on?"

Elemér loi isäänsä silmäyksen, joka oli täynnä ylenkatsetta, ja sanoi hiljaa:

"Siihen kysymykseen voitte itse vastata".

Harter malttoi mieltänsä hetkeksi, tuo muisto häntä jäähdytti; Elemér ehti jatkaa.

"Se rouva on kieltänyt minua vastaan-ottamasta ja kieltänyt minulta tyttärensä käden. Hän sanoi minulle vasten silmiä, että Harter'in nimi oli niin huonoksi tunnettu, että kerjäläisen tytär, että köydellä-hyppijäkin häpeisi sitä kantaa".

"Vaiti, mieletön!"

"Älkää huutako niin, herrani. Puhukaamme hiljemmin, ett'ei meitä kuulla porstuassa. Teidän pitää kuulla mitä se rouva on minulle sanonut; jos te huudatte, pakoitatte minuakin huutamaan. Kuunnelkaa tynnosti mitä minulla on sanottavaa, niin olen kuiskaava".

Ferdinand Harter oli tukehtua raivoon ja häpeään. Hän istui pöydän ääreen.

"Se rouva sanoi minulle: isällemme osoitetaan sormea ja sanotaan: kas tuossa se, joka varastaa valtiokassasta".

"Poika!" ulvoi Harter nousten seisoaalleen ja lyöden nyrkkinsä pöytään, "oletko tullut tänne solvaisemaan isääsi?"

"Malttakaa, herra! Nyt se on sanottu. Mutta en ole tullut tänne sitä sanomaan, vaan olen tullut sentähden, ett'ei kukaan muu sitä sanoisi teille. En tiedä onko siinä perää vai ei, mistä teitä syytetään julkisten kassojen suhteen. Siitä olette kai itse selvillä".

"Ja sinua se ei koske".

"Koskee kun koskeekin, herrani. Se nimi on äitini hautakivessä, eikä siinä kyllä, että se siihen on kirjoitettu kultakirjaimilla. Sen nimen pitää olla puhdas. Tässä jätän teille kirjoituksen, jossa tunnustan saaneeni teiltä koko äidin-perinnön; herra Andjaldy olkoon niin hyvä ja kirjoittakoon todistajana sen alle; nostakaa koko äidin-perintöni ja joutukaa pesemään nimenne puhtaaksi siitä häpeästä. En ole koskaan pyytävä tiliä näistä rahoista; olkoon se teidän salaisuutenne mihin ne pannaan. Itse olen jollakin tavalla elävä ilman niitä".

Hän laski valmiiksi kirjoitetun asiakirjan isänsä eteen ja pyysi taas Andjaldyä sitä todistamaan.

Jospa hän vaan olisi nähnyt sen katseen, minkä Andjaldy häneen loi! Elemér ei todellakaan koskaan ollut niin lähellä vaaraa tulla tapetuksi pöydältä siepatulla veitsellä!

Mutta Ferdinand Harter'in kasvot kirkastuivat kerrassaan suloiseksi hymyksi.

Hän nielasi kaiken katkeruuden ja piti suussansa vaan makeaa jälki-makua.

Hänellä on siis nyt se keino käsissä, millä Malvinan omakseen saa.

"Jalo nuorukainen". Hellätuntoiseksi muuttunut isä nousi dramattisesti tuoiltaan ja läheni poikaa liikutetulla katsannolla.

Mutta nyt oli Elemér'in vuoro viitata häntä pois luotansa.

"Herrani, meidän välillämme on valtameri! Minä olen maksanut velkani teille, eikä meillä enää ole mitään yhteistä. Ja koska en voi antaa teille takaisin sitä henkeä, jonka olen teiltä saanut, minä koetan sitä pyhittää isänmaalle. Nimenne annan teille takaisin. Olkaa te viimeinen Harter. Minä olen tänään ottanut unkarilaisen nimen. Jumalan haltuun!"

Näin sanoen hän jätti Ferdinand Harter'in huoneen.

Ferdinand Harter pisti ihastuneena rintataskuunsa poikansa kirjoituksen ja katseli Andjaldyä loistavin silmin. Ja hän oli kyllä varomaton, kaikista noista ankarista sanoista, joita oli kuullut poikansa suusta ja joita hänen olisi sopinut miettiä kauan, iskemään kiinni yhteen ainoaan ja sen johdosta lausumaan:

"Entäs jos en tulisikaan olemaan viimeinen Harter".

Toisen yhteen-puserretuilla huulilla näkyi jotakin hymyn tapaista.

* * * * *

Tuo pieni ruumis oli nyt puettu ja makasi siinä niin kauniina, että taivaan enkelit tulivat katsojan mieleen; odotettiin ainoastaan pappia.

Pienokaisen äiti ei voi häntä saattaa kirkkomaalle, sillä hän on sairaana; mielipuoli isä tietysti ei sitä myöskään voi; sisar yksin voi saattaa häntä hänen viimeiseen lepopaikkaansa. Ei kenkään tarjoa hänelle käsivarttansa tällä murheen tiellä, ei ole ketään, jonka olkapäähän hän voi nojata ja kätkeä kyyneleitään; yksinään itkevä neito saa kulkea pienen ruumis-arkun jälessä.

Iltapäivän aurinko loisti niin lämpimästi paleltuneitten akaatsia-puiden mustien lehtien läpi. Taivas ikäänkuin koetti loistollansa lämmittää mitä halla oli jäädyttänyt. Mutta siihen se ei enää kykene.

Näin mustat lehdet kertovat.

Mutta rivien väliltä on myös jotakin luettavana valkoisten kehysten sisällä.

Hiljaisesta käytävästä kuuluu askeleitten kaiku, joita tyttö niin hyvin tuntee. Neidon sydän sykkii

ankarasti hänen sitä kuullessaan. Hän rientää äitinsä luo, pöyhittää hänen pään-aluksensa ja suutelee hänen poskiansa. Kun hän taas kääntää kasvonsa, seisoo hänen edessään — lemmitty.

Elemér oli siinä yksinkertaisessa mustassa puvussa.

Hänen kasvonsa osoittivat syvää liikutusta, ja äänettömästi kumartaen hän astuu rouva Bilágoschin vuoteen viereen.

"Minä sanoin teille, rouvani, että vielä kerran tavattaisiin. Tässä nyt olen. Tulen herra Ferdinand Harter'in luota. Te sanoitte minulle että olin rikas, ylhäinen herra ja että epärehellisesti ansaitut rikkauudet tahrasivat nimeäni. Hyvä, tänään en enää ole rikas, enkä ylhäinen herra, enkä Harter. Omaisuuteni olen jättänyt Ferdinand Harter'ille. Parantakoon hän sillä niitä haavoja, joita on iskenyt. Minä olen erään englantilaisen konetehtaan asiamies, minulta on kelpo tulot, jotka kasvavat toimiani myöten ja voivat elättää perhettä rehellisesti. Olen muuttanut nimeni: tästä päivästä olen Elemér Szivösch. Se on oleva rehellinen nimi. Tahdotteko ottaa vävyksenne Elemér Szivösch'in?"

Rouva Bilágoschi ei voinut saada sanaakaan ahdistuneesta rinnastaan. Hän osoitti Ilonkaan. Pyytäköön häneltä vastausta.

Ilonka seiso i pienen veikkonsa ruumiin vieressä ja poskensa olivat hyvin kalpeat.

Sydämellisintä rakkautta ilmoittavalla katseella Elemér kääntyi Ilonkan puoleen; hänen silmänsä rukoili Ilonkalta vastausta.

Neitsyelliset huulet vapisivat, hänen koko ruumiinsa vapisi; viimein hän heittäysi ruumiin nojaan ja lausui kyynelsilmin:

"Voitko mulle anteeksi antaa että tällä hetkellä olen onnellinen?"

— — — Varmaankin antoi hän sen anteeksi — — —.

25 Luku.

"Hyvä!"

Hernals'issa, likellä Wien'ia, on puutarhojen keskellä pieni virvoituspaikka; yhdessä noista pienistä hiljaisista huoneista istuu onnellinen pariskunta tuttavasti yhdessä. Rakastavaiset puhuttelevat toistansa "Tihamériksi" ja "Leonaksi". Heidän edessään seisoo kuohuvia champagne-lasia, ja lattialla on useita tyhjiä pulloja.

Viini vaikuttaa kumpaankin eri tavalla. Naisen iloinen luonne kiihtyy yhä iloisemmaksi, vaan mies käy yhä totisemmaksi ja synkeämmäksi. Nainen tahtois i iloitellen leikkiä laskea, mutta mies rupee filosoferaamaan ja käy yhä tunteliaammaksi, ja kun hän luo luulevaisia silmäyksiä Leonaan ja pyytää tutkia hänen salaisimmatkin ajatuksensa, Leona laulaa nauraen: "nainen on niin huikentelevainen" j.n.e.

"Kuule minua, Leona! ... älä hänen lempeensä luota!"

"Etkö tahdo puhua totista sanaa kanssani?"

"... Ja huomenna hän katuu mitä tänään on luvannut".

"Älä ole noin veitikkamainen, olethan muutenkin tarpeeksi viehättävä!"

Nainen heittäysi hänen kaulaansa.

"Sinä syntini! Mistä sinä minua moitat? itseäsikö?"

"Itseäni! Sanot aivan oikein että minä olen syntisi, se minä olen; mutta miksi en voisi olla kunniasi ja ylpeytesi jos tahtoisin? Miksi en voi sinua pyhimyksenä pitää, jonka ympäri rukouksissani vapaasti lentelisin, jota vois i asettaa elämäni päämääräksi, jonka edestä vois i taistella ja kuolla. Miksi et ole täydellisesti minun, hän minun ja ainoastaan minun?"

Nainen painoi ruusunvärisen etusormensa puhujan huulille.

"Hiljaa! Lapsille ei anneta kaikkia, mitä tahtovat".

"Minä olen niin täydellisesti sinun orjasi kuin kuu on vaan orja. Mihin menet, auringon läheisyyteenkö

tahi kauas siitä, vedät sinä minua mukaasi. Sinä olet koko elämäni salaisuus. Sinun tähtesi olen jättänyt isänmaani ja alkanut uutta elämää; jos lähdet täältä pois, jätän minä tämän tuskin aloitetun toimen, seuratakseni sinua maankuleksijana kaikkialle. Oi, ole sinä elämän puu paratisissani, ettei mikään kerubi tulimiekallansa minua siitä karkoita!"

"Älä kuuntele käärmettä ollessasi paratisissa".

"Kunnianhimo on minun käärmeeni. Sitä en kiellä. Minua illettää se ajatus, että niin moni raukka, niin moni puoli-ihminen on minua ylhäisempi ja kantaa arvonimiä, joita heiltä kadehdin ja joita kantamaan minussa oikea mies olisi. Toinen valehtelee olevansa mies, toinen sanoo olevansa valtioviisas, mutta minussa on tuo onnelliseksi saattava sydän ja luomis-kyky. He katselevat minua kuin lasta, jonka askeleita ohjaavat, ja kuitenkin minä olen mies, he ainoastaan valenaamoja, joidenka taakse minä kätkeyn".

"Onhan siinä tarpeeksi että kaksi sitä tietää. Toinen olet sinä, toinen minä".

"Ei, siinä ei ole kylliksi", huusi mies innoissaan. "Minä tahdon nyt vihdoinkin viimeinkin näyttää maailmalle, mitä minulla on. Nautinnon salaisuus minua vaan janottaa eikä sammuta janoani. Kuule minua, minä puhun totisesti. Oudot ajat ovat tulossa ja ne eivät ole otollisia tämän päivän mahtaville. Puhdistava myrsky on niitä maahan ravistava kuin pilautuneita omenia puusta. Toiset ajat vaativat toisia ihmisiä, ja minä tunnen itselläni olevan sen voiman ja sen ky'yn, joka on minua nostava sillä uudella aikakaudella vielä korkeammalle, kuin ne, jotka nyt minua ylenkatsovat. Nuo kurjat luulivat minua kannattavansa, vaikka minä kannatin heitä. Minä autoin heitä ylös, käyttäkseni heitä sitten portaina siihen korkeuteen, josta he ovat pudonneet. Ja minkätähden haluan kukkuloille päästä? Mitä sieltä pyydän? Sinua tahdon omakseni voittaa. Tahdon ympäröidä sinua loistolla ja kunnialla, jota et ole tähän asti nautinnut. Tahdon sinua vaimokseni".

Nainen nauroi ääneensä: "Ha ha, ha! etkö pelkää minua?"

"Niin, minä tahdon että eroat miehestäsi, joka sitä paitsi ei sinusta huoli. Ole minun tykkänään ja ijäksi minun. Älä naura minulle. Minä en ole hullu enkä juopunut. Älä luulekkaan pääseväsi minusta, pikemmin hoikka vartalosi taittuu sormieni välissä kuin sinä pääset minusta. Kuule mitä sanon sinulle. Minä en ole niin köyhä kuin luulet. Minulla on tarpeeksi omaisuutta, salliakseni sinun elää ylimysnaisena. Jolle sallimus on suonut järkeä ja narrin isännäksi, hän voi tulla rikkaaksi, ja minulla on älyä hankkimaan uutta omaisuutta jos sinä ensimmäisen tuhlaat. Eroa miehestäsi ja tule vaimokseni".

Näin sanoen syleili hän Leonaa niin rajusti, että tämä pyrki vapaaksi.

Sitten hän taas hellästi hiipi hänen luoksensa ja sanoi huo'aten:

"Minä lemmin, minä jumaloitsen sinua silloinkin kun olet katkera, mutta vielä enemmän sinua rakastan kun olet lempeä. Viini tekee sinut tavallisesti katkeraksi! Sytytä lamppu teekyökin alle. Tee on sinua rauhoittava".

Ja Tihamér sytytti teekyökin alla olevan lampun.

"Polta rommia ja sokuria minun kupissani".

Tihamér totteli, hän kaasi rommia sokerille ja poltti sitä kupissa.

"Puhukaamme nyt kaupungin juttuja", hän sanoi naiselle.

Molemmat nojasivat pöytään ja katselivat toisiansa lampun liekin sinertävässä, kalpeassa valossa.

"No mitä uutta kaupungista?"

"Hovikansleri on myynyt hevosensa".

"Se on valtio-utinen, joka ei sovi meidän seurassa".

"Kaunis Peppi on taas antanut korvapuustin teaterin johtajalle".

"Sehän on vanha asia. Se tapahtuu kerran viikossa".

"Tahdotko kuulla kamalia uutisia, esim. tytöstä, jonka päätön ruumis on löydetty?"

"Ei tänä iltana, muuten näen unta siitä".

"Siis joku hyvä, rauhoittava uutinen?"

"Esimerkiksi".

"Että sirkuksen lemmikki, hra Trésor, on tointunut putoomisensa jälkeen. Hän käy jo ulkona".

"Koiranliha pian paranee", vastasi nainen törkeällä huolimattomuudella.

"Vähän enemmän rommia teekuppiini, se ei ole tarpeeksi väkevää".

"Aivan oikein. Siitä muistuu mieleeni pieni juttu, jonka olen sattumalta saanut kuulla: 'Muuan nuori unkarilainen herra naipi erään sirkus-tytön, joka aina istui eräässä loge'issa ja vastaan-otti kohteliaisuuksia herra 'Filosof'ilta', recognizing his misstress".

"Todellakin? Sehän on hupaista. Tämä tyttö oli Pesth'issä miekkailu-opettajana, mutta ajettiin pois sieltä".

"Mahdollista. Etkö tahdo siirtyä vähän likemmäksi minua?"

"Odota, minä ensin lasken alas ikkunaverhon; ulkona on jo pimeä ja täällä sisällä valoista".

"Minä sekoitan sill'aikaa vähän enemmän teetä".

"Tee niin! — No mikäs tuon unkarilaisen herran nimi on?" kysyi Leona, palaten ja siirtäen tuolinsa likemmäksi Tihamér'ia.

Tihamér laski käsivartensa hänen olkapäälleen ja sanoi huolimattomalla äänellä:

"Elemér Harter".

Kaikki hänen sormenpänsä tunsivat tällä hetkellä sitä sähkö-iskua, jonka tuo nimi synnytti Leonassa.

"Oh todellakin?" kysyi Leona kumartuen taaksepäin ja katsellen Tihamér'ia silmät puoleksi ummessa.

"Niinpä luulen asian laidan olevan".

"Mutta suostuuko isä siihen?" kysyi nainen, nähtävästi liikutettuna.

"Nimen ja omaisuuden hän on jättänyt isällensä. Hän on ottanut uuden nimen ja ruvennut asioitsijaksi".

"Ja sen kaiken on hän tehnyt, voidaksensa naida kurjan komediantti-tytön!"

"En tiedä, onko tuo tyttö kerjäläinen tahi komediantti; tiedän vaan että nuorukainen sydämellisesti häntä rakastaa".

"Mutta sehän on julkinen häpeä, sula mahdottomuus!" sanoi nainen. "Tietäähän koko kaupunki että tällä tytöllä oli lemmen-seikkoja erään pajazzon kanssa. Kaikki ihmiset sen tietävät".

Tihamér'ia näytti tällä hetkellä leikin laskeminen miellyttävän.

"Kaikki eivät voi sitä tietää; minä esimerkiksi en sitä tiedä, eikä arvattavasti Elemér myöskään".

"Kyllä, kyllä!" vakuutti nainen ja unohti aivan salata oman mielenkiikkonsa. "Minä tiedän sen aivan varmaan; kaikki puhuvat siitä, että pajazzo oli hänen rakastajansa. Joka ilta tämä saattoi häntä kotia, niiden nähtiin ajavan samoissa vaunuissa — puhumatta tuosta häpeällisestä kohtauksesta sirkuksessa, jolloin hän niin selvästi ilmaisi itsensä, pajazzon pudottua alas tangolta".

"Mutta nämä asiat ovat sangen viattomia".

"Vai viattomiako?" hän huudahti ja silmänsä säkenöivät kuin koston jumalattaren.

"Onko sekin viatonta että pajazzo kuukausittain on antanut nuorelle tytölle rahoja? Hän antoi pajazzon elättää itseänsä. Eräs palvelustyttö on sen kertonut. Jospa joku antaisi Elemér'ille tiedon siitä!"

Tihamér nojasi kyynyspänsä pöytään ja tarkasteli tässä asemassa naisen muotoa.

Leonan käsi oli kylmä ja hikinen, kun Tihamér sanoi:

"Oh, minä tunnen naisen, joka on sen kirjoittava hänelle!"

Nyt Tihamér molemmin käsin tarttui Leonan käteen ja katseli käskijän silmällä hänen hohtaviin silmiinsä, lausuen kolkolla, juhllallisella äänellä:

"Jos tunnet sitä naista, joka sen tietää ja sen tahtoo Elemér'ille ilmoittaa, niin sano hänelle että hän

jättäköön sen tempun tekemättä jos sielunsa autuus on hänelle tärkeä".

Leona irroitti kätensä Tihamér'in kädestä, sanoen:

"Niin varmaa kuin se on, että minä tunnen sitä naista, niin varmaan on hän sen kirjoittava, vaikkapa sielunsa sen kautta kadotukseen joutuisi!"

"Hyvä!..."

26 Luku.

Kuitti.

Ferdinand Harter lensi pikajunan siivillä Pesth'iin. Siellä säilytettiin riidanalaiset valtiopaperit, jotka olivat Elemér'in äidin-perintö.

Pojan kuittia vastaan ne kohta annettiin; myymiseen meni vaan pari päivää, jotta Harter, jos niin tahtoi, jo kolmannen päivän iltajunassa saattoi lähteä Wien'iin.

Iltapäivän oli hän Casinossa. Joukko klubin-jäseniä oli läsnä.

Harter oli erittäin puhelias sinä päivänä.

"Ajatelkaappa, mikä *bonne fortune* minulla oli tänään. Tullessani kotiin, löysin minulle lähetetyn kirstun; sen avattuani, näin siinä oivan Venus-kuvapatsaan Carraran marmorista".

Klubin-jäsenet totisina vakuuttivat, että se oli oiva lahja.

"Varmaankin on sen joku nainen minulle lahjoittanut".

Sitä katsottiin sangen luultavaksi.

Eräs kirje Malvinalta, kirjoitettu edellisenä päivänä, vahvisti Harter'issa sen luulon; kirjeessä tuo kaunis rouva ilmoitti Harter'ille, että hän sinä viikkona oli tekevä mitä tarpeellista oli uskonnon muutokseen, ja että hän sitten kohta jättää Lemming'in talon sekä Wien'in ja palajaa Pesth'iin.

Ferdinand Harter jutteli vielä enemmänkin:

"Tietäkää että poikani Elemér on tullut mielettömäksi; hän nai pi englantilaisen komediantti-naisen, ja voidaksensa sitä tehdä, muuttaa hän nimensä ja rupee *commis voyageur'iksi!*"

"Teidän sopii ottaa hänet 'rakkauden narrien' kirjeen-vaihtajaksi".

Kaikuva nauru seurasi näitä sanoja; Harterkin nauroi.

Mies parka! hän luuli pojallansa naurettavan.

* * * * *

Yö-junassa Harter riensi Wien'iin. Tärkeämmäksi hän katsoi tuota asiaa Lemming'in luona kuin tilintekoa julkisista kassoista.

Tultuansa aamulla Wien'iin, hän ainoastaan pukeutui toisiin vaatteisiin ja meni kohta Lemming'in luo.

Pankiri kuivalla kohteliaisuudella vastaan-otti tuon suuren herran; ei ollut kylmä eikä lämmin.

"Herrani", sanoi Harter, "te tiedätte minkätähden olen tullut. Rahat, jotka olette minulle lainanneet, on minulla muassa, maksaakseni ne takaisin".

Hän otti esille arkkusen, jossa oli kymmenen tukkua, 500 tukatia jokaisessa.

Pankirin kasvoissa ei näkynyt hymyäkään; hän sanoi ainoastaan: "se on hyvä".

"Olkaa hyvä ja laskekaa".

"Se on tarpeetonta, kun kunnia-velka maksetaan".

"Meillä ei ole mitään kirjallista, eikä siis ole paperia vaihtaa".

"Aivan oikein".

"Erityisistä syistä en ole lukenut mitään korkoja".

"En huoli tarkastaa näitä syitä, ne ovat varmaankin hyvin pontevia".

Ferdinand Harter tunsi kaikissa hermoissaan sangen ikävää ja pistävää tunnetta, kun tuo pieni luuranko-ihminen häntä katseli kylmillä silmillänsä. Tuo katse häntä sähköytti.

Hän koetti päästä hänen läheisyydestänsä pois.

"Ja nyt, herrani, olemme kai kuitit".

Pankiri katseli häntä yhä edelleen äänettömänä ja samalla sähköyttävällä katseella eikä vastannut mitään.

Harter odotti jotain sanaa Lemming'in suusta.

Kun pankiri uppiniskaisesti pysyi äänettömänä, oli Harter viimeinkin pakoitettu lausumaan sen sanan, jota oli odottanut.

"Ja nyt, herrani, missä on Malvina?"

Pankiri lausui kolkolla, tunnottomalla äänellä:

"Hernalin hautausmaalla".

"Mitä hän siellä tekee?"

Pankiri vastasi samalla tunnottomalta tavalla:

"Hän odottaa siellä ylösnousemisen päivää".

"Hän on kuollut!" huusi Harter kauhistuen.

"Hän on tappanut itsensä", vastasi Lemming.

"Se ei ole mahdollista! Se ei ole totta!"

"Se on totta. Tässä on hänen kirjoittamansa kirje, jossa hän ilmoittaa surkean loppunsa. Te tunnette käsialan; lukekaa!"

Hän ojensi Ferdinand Harter'ille paperin, josta tämä luki, vaikka kirjaimet tanssivat hänen silmissään, seuraavat sanat:

"Minä olen väsynyt elämään; — maailma minua ilettaa; — minä vihaan itseäni. — — Jumala olkoon sielulleni armollinen!"

Ferdinand Harter pudotti paperin kylmästä kädestänsä.

Mutta tuo pieni luuranko-ihminen astui lähemmäksi, tarttui armollisen herran ranteeseen ja sanoi hänelle:

"Nyt vasta olemme kuitit, korkeasukuinen herra!"

27 Luku.

Rauha.

Kesä-illan lauhkea länsituuli humisee puiden oksissa puutarhassa, jossa hedelmät taivuttavat niitä maahan ja uudet kukkaset nostavat niitä taivasta kohti. Siellä on hedelmiä ja uusia kukkasia samassa oksassa. Sanotaan että semmoinen vuosi tulee olemaan siunattu, ja siunattu se olikin mitä taivaan ja maan hyvään tahtoon tuli. Oli niinkuin armollinen Jumala joka päivä vuoden kuluessa olisi pyytänyt ministeriöltään täällä alhaalla selvitystä kansan tarpeista; tarvittiinko lunta vai sadetta, vaiko päivänpaistetta ja sateen perästä taas kirkasta taivasta; Hän tiedusti tahtoivatko ennemmin viiniä vai leipää; suotakoon heille molempia! Saakoot kerran oikein perussäännöllistä ilmaa. — Niin teki todellakin — armollinen Isä taivaissa.

Hedelmäpuiden maahan-painuneitten oksien alla makasi kaksi ihmistä pitkässä ruohikossa; eräs vanha ihminen ja eräs pikku ihminen. Tuo vanhus olisi voinut olla nuorempi jos hän ei olisi elänyt niitä vuosia, jolloin mielettömän maanviljelijän suru kynsi viuruja kasvoihin ja ajoi hiuskiehkurat päästä. Tuo

pieni ihminen on puoli kolmatta vuotta vanha pyöreä- ja puna-poskinen maailman-asukas, varustettu noilla kultaisilla kiehkuroilla, joita pienokaiset näyttävät tuovan auringosta, josta kotoisin ovat. Pikku ihminen tekee par'aikaa lehdistä ja ruohoista ristintapaisen päähineen tuon suuren ihmisen paljasta päätä varten, koska pahansuova luonto ei pidä murhetta siitä. Suuri ihminen sallii tällä tavalla koristaa päälakeansa eikä sitä pahaksi pane, vaan katselee pienokaista hymyilevin silmin.

Pikkunen taittaa sitten ruohon-korren ynnä lehden ja pitää niitä suuren ihmisen edessä, sanoen: "Tämä on ruoho ja tämä on lehti. Sano nyt: ruoho ... lehti".

Vanhus koettaa lausua nuo sanat, ja välistä se häneltä onnistuukin. Pieni ihminen ilostuu siitä ja taputtaa käsiänsä.

Tyttärenpoika opettaa vaaria puhumaan...!

Kaukaa kuuluu vaunujen ratina. Pieni ihminen hyppää ruohikosta huutaen: "pian isä tulee!" Hän ojentaa kätensä vanhukselle, ikäänkuin auttaakseen häntä maasta, ja taluttaa häntä tietä myöten, varoittaen: "pidä vaari, äläkä kaadu, tässä on suuri kivi, älä astu siihen!" ja vanhus tottelee siivosti ja välttää kiviä.

Tyttärenpoika opettaa vaaria käymään.

Kolme porrasta vie verandalle. Päästä sinne, sepä vaikeata. Pikku ihminen käy edellä ja neuvoo suurta: "Ole varoillasi tässä! Astu ensin oikealla jalalla; ei tuolla, vaan tällä; vielä askel, kas nyt se kävi!"

Niinkuin se, joka hyvin on tehnyt tehtävänsä, antaa hän vanhuksen tulla perässä ja juoksee riemuiten edellä. Hän kompastuu ja kaatuu, mutta ei loukkaa nenäänsä eikä itke, vaan juoksee iloisesti eteenpäin, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut.

Verandan toisessa päässä istuu nuori rouva. Hänen kasvonsa ovat suuresti muuttuneet siitä kun viimein häntä kohtasimme. Neitsyellisen ankaruuden sijaan on tullut äidintunteen hellyys. Tyttönä ollessaan oli hänen kasvoissansa jotakin miehuullista, nyt niissä on pelkkää naisellisuutta. Niissä ei ole enää luettavana: "minä itse", vaan sen sijassa: "me". Ei yksikään hänen ajatuksistansa enää yksinäänsä kule, vaan ne etsivät aina toveria itselleen, ja se antaa hänen kasvoillensa tuon verrattoman hellyyden sädeloisteen, joka ilman sanoja ilmoittaa naisen onnea.

Hänen pöydällänsä on silkkiä, eri-värisiä helmiä sekä hopea- ja kultalankaa. Niistä hän neulalla kutoo pientä myssyä, paljoa pienempää kuin mitä mikään ympärillä olevista voisi käyttää.

Pojan huuto häiritsee häntä: "Isä tulee, vaunut tulevat!" Hetken kuluttua vaunut ovat siellä ja isä hyppää ulos niistä.

Se on pulska mies, käytös vapaa, ja katsanto suora. Hänen kasvoistansa luetaan, ett'ei hän kellekään maailmassa ole velkaa kiitosta eikä kumarrusta, paitsi omaisillensa. Koko sydämensä on hän antanut omaisillensa ja he täyttävät sen kokonaan.

Mies ja vaimo syleilevät toisiansa niin hellästi, niin lempeästi kuin pelkäisivät että niitä haavoja, jotka toinen oli saanut toisen tähden, vielä kirvelisi, ja kuitenkin on muisto niistä nyt sulaa onnellisuutta.

"Mitä sinä kudot?"

Rouva ei vastannut; tuo punastuva hymy häntä kaunistaa; hän kätkee kutimen selkäänsä taakse, mitä "hänen" tarvitsee sitä nähdä?

Mutta "hän" sen arvaa kuitenkin, käyväthän hänenkin ajatuksensa samaa suuntaa.

Nyt tulee pienen ihmisen vuoro. Tuo pieni ihminen on aika Herkules, hän vetää isän puolehensa kaulasta, hän pakoittaa isän istumaan, pitäen hänen polvestaan kiinni, ja nyt lapsellisen puheliaisuuden virta saa vapaasti juosta, hän kertoo vaarista, joka lähestyy, kuinka kiltti hän on ollut tänään; hän oppi kaksi sanaa ja käveli jo ilman sauvaa; huomenna pitää hänen koettaa astua yli suuren kiven, joka on tiellä.

"Eikö niin, vaari? anna isän kuulla että osaat sanoa: ruoho, lehti".

Vanhus teki pojalle mieleen, ja pieni ihminen nauroi niin että kyynelät tulivat silmiin eikä huomannut että toistenkin silmiin kyyneleitä nousi.

Hän on todellakin opettava vanhalle vaarillensa puhumisen ja käymisen taidon. Hän on sitä kerran osannut, mutta — on sen unohtanut jälleen.

"Ja missä on äitimme?" kysyi aviomies.

"Talouden toimissa".

"Pyydä häntä tänne. Minun on niin hauska nähdä teidät kaikki ympärilläni kun olen kotona". —

Mutta sepä ei ole helposti aikaan saatu; talossa on niin paljon tekemistä. Lehmät, kanat, jotka hautovat muniansa, kasvitarha, hedelmät, siat j.n.e., puhumattakaan palvelijoista. Ne kaikki antavat niin paljon tekemistä, että piankin hengästyy. (Ja kuitenkin hän ei voi olla puuhaamatta!) Viimein hän kuitenkin tulee kun häntä kauan on huudettu, mutta silloin ei kenenkään muun tarvitse sanoa mitään: nuori aviomies saa todellakin kuulla tarpeeksi nuoremmista sekä vanhemmista perheen jäsenistä, karjasta ja siipi-eläimistä, ymmärtävistä ja ymmärtämättömistä koti-eläimistä, hedelmistä sekä juurikasveista; kuinka kaikki ovat tehtävänsä tehneet, saa hän nyt kuulla, jotta ylpeydellä saattaa luulla olevansa aurinko koko tässä planeti-järjestelmässä, jonka ympäri pyörivät vaimo ja lapsi, porsaasat ja kanat, melunit ja kaalinpäät, niinkuin kierto-tähdet ja kuut auringon ympäri.

Oi! se puoliso on todellakin kunniarikkain hallitsija maailmassa, jota kaikki hänen kodissaan rakastavat — eläimetkin — jopa puutkin.

Kuinka ihanasti aurinko laskee, valaisten heidän kasvojansa loisteellaan.

* * * * *

Pimeä ja myrskyinen yö.

Hietaa tuiskuaa Pesth'in katuloilla, tuulen ajamana; nukkuvat välistä säpsähtävät unessaan, kun tuuli raivossaan ajaa tomua ja romua ikkunoita vastaan ja katto-tiilit särkyvät pudotessaan alas kivikadulle. Tämä Pesth'in tuuli ei ole noita tavallisia hauskoja tuulia; se tuulee vasten kasvoja, joka haaralta. Joka kadulta se tulee sinua vastaan, et milloinkaan voi kääntää sille selkäsi. Se on hävytön tämä tuuli! Jos et seiso tukevasti jaloillasi, se heittää sinut seinää vastaan.

Mutta kukahan tähän aikaan olisi ulkona? On kaksi tuntia kulunut jälkeen sydän-yön; puotipalvelijatkin nukkuvat ja kahvilat suljetaan.

Nähdään kuitenkin yhden olennon vaivalla pyrkivän eteenpäin tuulta vastaan. Tuolla miehellä on hattu otsalle painettuna; hän on huolimattomasti puettu, käyntinsä on horjuva ja epävakainen.

Milloin hän syöksee päin tuulta, milloin väistyy salaisen vastustajansa edestä; ja nojaa seinää vasten, pitäen kiinni molemmin käsin, jott'ei tulisi heitetyksi paikasta pois.

Tämä ei ole noita iloisia yökulkijoita, jotka rallattaen pyrkivät kotia päin, vaan eivät osaa.

Hän horjuu äänetönnä eteenpäin. Kerran hän seisahtuu erään lyhdyn alle, jonka liekkiä tuo kotimainen samum-tuuli kaikin voimin pyytää sammuttaa. Siinä hän katselee levottomasti eteenpäin.

Me tunnemme nuo kasvot. Tuo partaleuka oli muinoin sileä, nämä siivoomattomat viikset olivat kerran erään ihanan rouvan suudelmien todistajina, sen, joka veitikkamaisesti ja suloisesti, uneksivaisesti ja kavalasti kuiskasi: "armas Tihamér".

Tuota kaunista rouvaa ei ole enää.

Lemmittyä ei kukaan lemmi.

Ei hän itsekkään, hän ei pidä mitään huolta itsestään.

Hän ei pidä väliä missä puvussa tuo ihminen ilmestyy, jota hänen nimellensä mainitaan; tarvitseeko hän jotakin, tehdäänkö hänelle murhetta, saako hän unta tai iloa, se on yhden tekevä! Usein ei hän anna tuolle ihmiselle mitään syötävää, vaan sammuttaa nälän viinaan, joka saattaa hänet unohtamaan, ken hän on; saattaa hänet unohtamaan menneen ja nykyisen ajan. Tulevaisuutta? Ken sitä ajattelee?

Päivällä ei hän jätä asuntoansa; ainoastaan yöllä hän kulkee katuja myöten ja aamulla haparoi kotia päin. Hän ei mene niihin paikkoihin, missä häntä tunnetaan. Hän upottaa itsensä moskaväen sekaan; siellä ei kukaan häntä etsi eikä kysy.

Ja jos sattumus vie jonkun tuttavan hänen tiellensä, ei hän tätä katsele, vaan väistyy, tai kenties hän ei todellakaan sitä nä'e.

Rypistettyjen kulmien alta hänen silmänsä alati tuijottavat, ylöspäin, ikäänkuin muste-pilkku riippuisi otsansa edessä, muste-pilkku, jota hän yksin näkee — eikä kukaan muu. Kurja onneton!

* * * * *

Yksi on kuitenkin häntä onnettomampi. Ferdinand Harter, joka naama sileänä, kulkee maailmassa; kaikkialla hän kulkee, missä entiset tuttavansakin oleskelevat, ja kantaa hymyhuulin suurta mustepilkkua otsallansa — mustepilkkua, jonka kaikki näkevät, paitsi hän itse.

* * * * *

Ja Föhnwald?

Chlum'in laaksossa on kahdenkymmenen sylen suuruinen kumpu.

Siinä kasvaa nyt metsäkukkasia. Mehiläiset surisevat kukkien ympäri; surisevat näin:

"Me olemme ilman sotilaita. Me lennämme, ko'omme ja käymme sotaa. Kun kukkas-aika on lopussa, meidät tapetaan, heitetään pois eikä meitä sureta..."

Sankarilla on hyvä aika kuunnella mehiläisten surinaa ja uneksia siitä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAKKAUDEN NARRIT ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its

attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.